

Florin Constantin Pavlovici

Frica și pânda

Editat de
Lidia Vianu

Contemporary
Literature Press

http://editura.mttlc.ro
Bucharest 2014

Comunicat de Presă   Bucureşti, vineri 7 noiembrie 2014

Ediţie online

Florin Constantin Pavlovici

Frica şi pânda

ISBN 978-606-8592-78-7

Editat de **Lidia Vianu**

Ce anume defineşte cel mai bine viaţa în „comunism”? A doua carte scrisă de Florin Pavlovici, pe care o publicăm acum, răspunde tocmai la această întrebare. Este vorba de două activităţi, care aparţin fiecare altei tabere—sistemul având, din acest unghi de vedere, două tabere în total. Uneori, în cazurile foarte nefericite, un singur individ ajunge la performanţa de a acţiona în ambele direcţii. Cum ne spune chiar titlul — emblematic — al cărţii, ele sunt Frica şi Pânda.

Pentru autor, „comunismul” este un pat al lui Procust în care timp de jumătate de veac au învăţat să doarmă mai toţi cei prinşi în această capcană sinistră a istoriei. Ei au înghiţit mai întâi neajunsurile minore — lipsa căldurii ori a apei calde, lipsa alimentelor, lipsa hainelor, lipsa cărţilor... —, pentru ca la un moment dat să cadă pradă acelui somn al raţiunii care naşte monştri. „Gălăgioşii” sistemului au fost aceia care nu s-au lăsat convinşi să doarmă în orice condiţii, aceia care au citit cărţi pe care alţii nu le mai citeau, au ascultat posturi pe care tot românul se ferea să le asculte; ei au fost vocile care s-au încăpăţânat să spună tuturor: *Împăratul e gol!*

Cartea lui Florin Pavlovici ne cere să nu-i uităm pe aceştia din urmă. Frica am trăit-o cu toţii. Nu e un merit, ci un dat cronologic: ne-am născut sub comunism. Pânda însă a fost opţiunea fiecăruia. Volumul publicat acum de *Contemporary Literature Press* blestemă această opţiune, care este în cele din urmă o lipsă de caracter, de morală, de tărie spirituală. *Frica şi Pânda* este un Memento necesar trezirii Raţiunii. Ea a fost scrisă pentru generaţia care, ieşind din comunism, a fost condamnată inevitabil la trecerea deşertului biblic, dar este la fel de necesară acelora care se inflamează astăzi în faţa televizoarelor la auzul unor vorbe precum „torţionar”, fără să aibă habar ce înseamnă ele cu adevărat.

Florin Pavlovici defineşte pe scurt comunismul—cu multă ironie, chiar cu umor, dar şi cu demnitatea celui care nu a făcut absolut niciodată absolut niciun compromis cu conştiința lui. Pe lângă această restituire a caracterului uman, de care este nevoie după orice ieşire din totalitarism, aşa cum este nevoie de o baie fierbinte după un drum lung prin maidanele cu gunoaie, *Frica şi Pânda* predă ştafeta tinerei generații, în ideea că, aşa cum a spus George Santayana în trecutul secol XX, *Cei care nu-şi țin minte trecutul cu siguranță îl vor repeta.*

Lidia Vianu

Florin Constantin Pavlovici

Frica și pânda

Editat de

Lidia Vianu

CONTEMPORARY LITERATURE PRESS

http://editura.mttlc.ro

Bucharest 2014

Contemporary Literature Press
Editura pentru studiul limbii engleze prin literatură

Director
Lidia Vianu

Executive Advisor
George Sandulescu

The online Publishing House of the University of Bucharest

ISBN 978-606-8592-78-7

Copertă şi ilustraţii de **Lidia Vianu**

Postare: Simona Sămulescu
Publicitate: Violeta Baroană

Volumul lui Florin Constantin Pavlovici *Frica şi pânda* a apărut la Editura Muzeul Naţional al Literaturii Române, Bucureşti, 2009 înainte de a fi publicat online de *Contemporary Literature Press*.

Coperta: Marc Chagall, Hieronymus Bosch.

Florin Constantin Pavlovici

Frica şi pânda

Editat de
Lidia Vianu

Francisco Goya:
Somnul raţiunii naşte monştri

Cuprins

Avertisment

Istoria încape într-o ştire de presă.

Unui ţăran i s-a făcut poftă să mănânce ghiuden din carne de cal. A luat mânzul de la ţâţa iepei, l-a scos pe marginea drumului şi l-a legat de gard. Era un bun gospodar şi-i plăcea să-şi ţină curtea curată. I-a strigat nevestei să-i aducă drujba cu care muncea la pădure şi s-a apucat de treabă. A pornit unealta şi a apropiat lama ferăstrăului de gâtul mânzului. Mânzul s-a speriat, a sărit în lături, dând din copite şi smucindu-se în funia prea lungă, omul a alunecat şi a căzut în genunchi. În cădere, drujba a atins piciorul din spate al animalului, secţionându-i artera. Sângele a ţâşnit cu forţă, împroşcându-l pe stăpân drept în faţă. Furios, omul a prins să înjure, repezindu-se din nou la gâtul victimei. Nici de astă dată n-a nimerit. Mânzul se zbătea, încă în putere, lama drujbei îi aluneca pe spinare, pe crupă, pe burtă, brăzdând tăieturi adânci. Iarba dimprejur se umpluse de sânge. De partea cealaltă a gardului iapa necheza înnebunită, vecinii ieşiseră curioşi pe la porţi, copiii se strânseseră fascinaţi de sălbăticia spectacolului. În cele din urmă, inteligenţa omului avea să triumfe asupra îndărătniciei animalului: capul mânzului s-a desprins de trup şi s-a rostogolit în şanţ. În timp ce gospodarul tranşa părţile cele mai bune pentru prepararea delicatesei râvnite, găinile lui şi începuseră ospăţul: ciuguleau de zor rămăşiţele abandonate, conţinutul maţelor, sângele proaspăt închegat.

Dragostea de ghiuden este o componentă importantă a sufletului omenesc. Nici nu s-ar putea explica altfel de ce unii dintre noi s-au străduit atât de mult şi atâta amar de vreme să toace cu satârul ideologic conştiinţele semenilor lor şi să le prefacă în cârnaţi marxist-leninişti.

Francisco Goya: Teroarea spaimei

1
Întâlnire cu libertatea

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014

Am coborât ultimul din tren. Singurul meu bagaj era un prosop, în care învelisem slănina râncedă pe care o primisem la plecarea din închisoarea Gherla, ca hrană de drum. După ce i-am descusut tivul, în interiorul căruia ascunsesem cruciulița sculptată din coada unei periuțe de dinți, mi-am strecurat obiectul interzis în buzunarul pantalonilor, am pus prosopul în plasa de deasupra banchetei şi m-am uitat la el, pentru ultima oară, cu tandrețe. Era murdar, jegul puşcăriei intrase în fiecare fibră a țesăturii, se rupsese pe alocuri, avea culoarea cea mai incertă din lume, dominată totuşi de pete de sânge, dar mă slujise cu devotament. Nu mai ştiu cine mi-l dăduse în închisoarea Jilava, îl folosisem în lagărele din Balta Brăilei şi din Delta Dunării, în ierni aspre şi în veri toride, îl purtasem sub zeghe în loc de cămaşă, ca față de pernă sau chiar ca brâu, în nopți friguroase, iar acum, la eliberare, îmi fusese complice şi unealtă la ascunderea cruciuliței. Doar el scăpase neatins de degetele brutale ale unui sergent-major, la percheziția corporală de la ieşirea din Gherla, ultima percheziție din cei cinci ani de detenție, dar nu mai puțin umilitoare. Am păşit pe peronul Gării de Nord şi m-am îndreptat către stația troleibuzului ce ducea în cartierul bucureştean Băneasa, unde locuia o soră a mamei, Aneta Balan.

Cu o zi înainte, când am plecat din gara oraşului Gherla, ningea cu fulgi imenşi, ireali, ce scânteiau, parcă, în aerul umed şi cald, dar acum, în dimineața zilei de 1 februarie 1964, se lăsase un ger năprasnic, uscat, iar eu, în salopeta de vară şi cu bascul unui deținut mort, cu care mă înzestrase plutonierul de la magazia închisorii, tremuram frumos. M-am amestecat printre călătorii din stație, cu paltoane şi fulare de lână, căciuli, mănuşi şi încălțăminte de iarnă, iar când a venit troleibuzul am urcat în el, luat pe sus de mulțime, lăsându-mă strivit în înghesuiala trupurilor din jur şi simțindu-mă printre ele ca în intimitatea unor cearşafuri calde, cam aspre şi cu mirosuri străine. Cum nu aveam bani ca să cumpăr bilet de călătorie, am întrebat taxatoarea timid, cu glas stins, dacă mă lasă să rămân în continuare în troleibuz sau dacă trebuie să cobor. Din rândul celor care auziseră întrebarea, mai multe mâini cu mărunțişul necesar achitării biletului s-au întins spre încasatoare, iar aceasta s-a uitat la mine o clipă, a refuzat oferta binevoitorilor şi mi-a făcut semn din cap că pot să rămân. Atunci mi-am dat seama ce apariție exotică eram eu, îmbrăcat doar cu salopeta aceea nepotrivită anotimpului, cu bascul mortului pe cap, cu părul tuns cazon, cu fața emaciată şi cu paloarea specifică puşcăriei, cu privirea speriată şi cu incredibila şi inconfundabila putoare de celulă care îmi intrase în toți porii şi de care nu aveam să scap multă vreme.

Tanti Aneta nu răspundea. Am bătut la uşă, am ciocănit în geam, am bătătorit îndelung zăpada din curte, mai mult pentru a-mi dezgheța picioarele decât cu speranța că mă va vedea cineva, dar nu se zărea nicio mişcare. Tanti trăia singură şi,

cum trecuse probabil de ora opt dimineața, plecase la serviciu. După o vreme m-am hotărât să-mi încerc norocul la altă rudă a noastră care locuia pe aceeaşi stradă, la câteva sute de metri depărtare. Unchiul Costică Constantineanu, fratele bunicii mele după mamă, era căsătorit cu tanti Agripina, care, în studenția mea, spunea tuturor neamurilor şi cunoscuților că eu, şi numai eu, sunt nepotul ei preferat. Mă primea întotdeauna cu brațele deschise, mă strângea la piept, mă pupa zgomotos şi mă trata cu dulceață de caise culese din pomii din grădină. Amintirea aceasta mi-a dat curaj. Am apăsat hotărât butonul soneriei, al cărei țârâit a răsunat, în aerul înghețat al iernii, promițător. Am aşteptat. Nu se vedea şi nu se auzea nimic. Pe vremuri unchii mei locuiau în toată casa, pe care şi-o făcuseră înainte de război, din salariile lor modeste, însă acum, pentru a se supune normelor socialiste, vânduseră parterul şi se retrăseseră la etaj, unde se ajungea pe o scară de lemn scârțâitoare şi abruptă, ce semăna cu o scară țărănească de hulubărie. De acolo, din cuibul de sus, trebuia să vină un semn. Am apăsat din nou soneria şi, într-un târziu, în capul scărilor, s-a deschis uşa şi şi-a făcut apariția un ghem mare, o grămadă de haine puse una peste alta, un fel de ladă de zestre de deasupra căreia, în vârf, prin deschizătura unei broboade, se ivi fața mică şi nedumerită a mătuşii mele Agripina. Nu mă recunoscuse.

— Cine e?

— Florin, am răspuns prosteşte, abia reuşind să articulez cuvântul, de înghețat ce eram.

— Care Florin?

— Florin Pavlovici, nepotul dumneavoastră.

— Nepotul meu e la închisoare.

— Sunt eu, tanti, tocmai m-am eliberat şi vin de la gară.

— De unde ştiu că eşti tu?

Acel *tu* însemna că mă identificase.

— Te rog, tanti, lasă-mă să intru, că am înghețat de tot.

A prins să coboare scara greoi, oprindu-se la fiecare treaptă, de parcă urca un deal şi îşi pierduse suflul, iar când a ajuns în fața mea, mai întâi m-a privit bănuitoare şi cu spaimă în ochi, apoi s-a sprijinit de balustrada scării cu amândouă mâinile şi a început să plângă. Şi-a revenit repede, mi-a întors spatele şi a pornit să urce scara la fel de greoi cum coborâse. După doi, trei paşi, s-a oprit, încercată de o nouă bănuială:

— Dar dacă ai evadat?

Nu a mai aşteptat răspunsul şi a luat-o grăbită în sus, sărind câte două trepte deodată. Lăzii de zestre i se făcuse, probabil, frig. Grămada de haine devenise vioaie.

Am intrat într-un vestibul din care se deschideau mai multe uşi, iar de acolo într-o încăpere spațioasă, cu o masă de sufragerie pe mijloc, cu scaune împrejur şi cu un pat larg, lipit de perete, în care era unchiul Costică. Stătea întins pe spate, acoperit cu plapuma până la bărbie, cu o căciulă de astrahan trasă până peste urechi, cu ochii

închişi şi buzele strânse, asemenea unui mort împăcat cu lumea şi cu sine, nemişcat parcă de-o veşnicie.

— E răcit, foarte răcit, explică mătuşa.

— Sunt bolnav, foarte bolnav, se plânse unchiul, de pe catafalcul său împodobit cu plapumă roşie şi astrahan negru.

Tanti Agripina s-a retras la treburile ei şi ne-a lăsat singuri. S-a aşternut tăcerea. Unchiul Costică nu avea chef de vorbă. Gemea încetişor şi tuşea din când în când, din politeţe, parcă, un mod ingenios de a întreţine conversaţia cu nepotul pe care nu îl mai văzuse de ani. Era cald, iar eu, aşezat pe scaun şi doborât de oboseala călătoriei, abia izbuteam să nu adorm. Am tresărit surprins, ca la pătrunderea intempestivă a unui caraliu în celulă. Intrase Janeta, fiica celor doi, chemată telefonic de mama ei. Venise în cea mai mare grabă de la serviciu, cu taxiul, iar acum, fără să-şi mai dea jos haina de blană, s-a repezit la mine, m-a sărutat, după care s-a dus glonţ la patul în care zăcea unchiul, a smuls plapuma de pe el şi i-a aruncat-o cât colo.

— Nu ţi-e ruşine, tată? a întrebat ea.

Sub plapuma cea roşie, unchiul Costică era complet îmbrăcat, cu haine de stradă, palton, fular, ciorapi groşi de lână, bocanci şi, bineînţeles, cu căciula neagră de astrahan. Numai mănuşile îi lipseau pentru a înfrunta gerul de afară, orice ger, de nu chiar o expediţie polară. Sosirea mea îl găsise pe picior de plecare. Se îndreptă spre un scrin din stânga uşii de la intrare, trase un sertar, scoase din el un album, îl răsfoi gânditor, veni lângă mine şi îmi întinse o fotografie veche, decolorată de vreme, lipită pe suport de carton. Nu părea deloc ruşinat.

— Uite, nepoate, de ce te-am primit aşa cum te-am primit, zise el, cu un aer plin de mândrie.

Era o poză de la nunta lor, de pe la sfârşitul anilor douăzeci ai secolului trecut, din care mirii, unchiul Costică şi tanti Agripina, îmi zâmbeau galeş, ţinând în mâini, în locul romanticului buchet de flori, o placardă pe care scria cu litere trasate stângaci TRĂIASCĂ PARTIDUL COMUNIST DIN ROMÂNIA!

— Acum înţelegi?

— Chiar aşa, întări tanti Agripina, apărută nu se ştie de unde.

— Cum altfel credeai tu c-am fi putut primi noi, în casa noastră, un duşman al poporului?

— Înţelegi? se interesă tanti.

Nu înţelegeam, însă mi-am adus aminte poveştile de familie. Neamul Constantinenilor se trăgea din câteva clanuri trăitoare în nordul Moldovei, în satele din jurul oraşului Botoşani, clanuri unite între ele prin legături de rudenie complicate şi prin puzderia de odrasle ale fiecărui urmaş. Cel mai vechi înaintaş ştiut era preotul Filip din Siminicea, născut în anul 1679. Unchiul Costică era fiul lui Ion Constantineanu din Dorobanţi şi al Aglaei, fiica lui Iordache Gafencu din Vlădeni, cu

douăzeci şi patru de băieţi şi fete, de la trei neveste. Acesta era fiul preotului Ifrim, însurat cu Aniţuca, fata popii Filip. O soră a acesteia, Măriuca sau Mărinca, este străbunica muzicianului George Enescu, trecut în catastifele familiei cu profesiunea de *artist* şi singura rudă de care unchiul Costică vorbea cu simpatie, deşi este improbabil să o fi cunoscut vreodată. Poate chiar din această pricină. Celelalte rubedenii îi erau mai degrabă indiferente. Dintr-un arbore genealogic al familiei, întocmit prin 1930, am numărat printre urmaşii popii Filip nu mai puţin de şaptesprezece preoţi, doi dascăli bisericeşti, trei călugăriţe şi un arhimandrit, dar singurul ateu declarat şi convins pe care îl ştiam noi era unchiul Costică. Mai cunoşteam o deviere de la credinţă, un fel de schismatic, un vegetarian atroce, fratele Mihai Constantineanu, profesor universitar de ştiinţele naturii la Iaşi, mare specialist în muşte şi viespi. Acesta îşi făcuse studiile în Germania, de unde se întorsese intoxicat cu marxism. De la el s-a molipsit unchiul Costică, ajungând repede bolnavul ideologic al familiei, un entuziast admirator al Uniunii Sovietice şi un neobosit stalinist. Aşa se face că după război, la instaurarea regimului de democraţie populară, a devenit cel dintâi primar comunist al comunei Băneasa, urmaş nedemn al unui mare ctitor şi administrator, Nicolae Minovici, din spiţa aromână a fraţilor Mina. Ca primar nu a făcut nici bine, nici rău, înţepenit fiind în efortul de a-şi ascunde incompetenţa. Nu se ştie din ce motive a fost înlăturat din mica nomenclatură comunistă, dar a rămas credincios partidului, spre deosebire de fratele său care s-a dezintoxicat de marxism de îndată ce a dat ochii cu binefacerile socialismului. Mihai Constantineanu s-a vindecat de o plagă, însă a rămas cu cealaltă boală de tinereţe, erezia vegetariană. Asemenea lui Tolstoi la bătrâneţe, îşi predica sectarismul alimentar în orice împrejurare, mai ales în sânul alor săi. Datorită înfometării ştiinţifice la care şi-a supus familia, i-au murit de inaniţie doi copii mici. Drama aceasta nu l-a descurajat. A continuat să-şi practice fărădelegea alimentară, fără pic de remuşcare, asupra celorlalţi doi copii, asupra nevestei, dar mai ales asupra lui însuşi. Refuza să călătorească cu tramvaiul, cu orice mijloc de transport în comun, pentru că nu suporta mirosul fumului de ţigară, mirosul de alcool, parfumul femeilor, pe care le contracara cu propriul său miros şi parfum de mâncător de ceapă şi usturoi. A trăit aproape o sută de ani. La o reuniune de familie, în casa unor rude apropiate, la care a luat parte şi Maria Balan — sora lui şi bunica mea — atunci când gazda a umplut paharele cu vin, în loc să toasteze şi el ca tot omul, a ţinut o predică, un fel de conferinţă antialcoolică doctă, o revărsare academică de vorbe pe care numai bunica mea, femeie cu carte puţină, a îndrăznit să o întrerupă:

— Ş-amu, hai noroc, Mihăiţă!, a zis ea şi a dat paharul peste cap, spre indignarea fratelui şi satisfacţia celorlalţi meseni.

Şi bunica a trăit aproape o sută de ani.

Janeta mi-a pregătit baia — apă fierbinte, săpun parfumat şi prosoape moi —

prima mea baie civilizată după mulți ani de murdărie şi nespălare. Mi-a adus schimburi şi haine de-ale soțului ei, cu bunăvoință, discreție şi zâmbet. Când ne-am aşezat la masă, a apărut din camera ei şi Ancuța, fiica Janetei şi vara mea de-al doilea, o fată de vreo doisprezece, treisprezece ani, sensibilă, comunicativă, luminoasă şi pură, într-un încântător contrast cu antipaticul ei bunic. Ca şi în ziua arestării, nu am putut să mănânc nimic. Nu-mi revenisem încă din întâlnirea cu libertatea. Nici unchiului nu părea să-i fie foame. Cu ochii la varietatea gustărilor de pe masă, care ar fi putut să scoată din minți o celulă de deținuți înfometați, îl rodea o întrebare filosofică:

— Ce zici, nepoate, e mai bine afară?

Adică nu în puşcărie, dar evita cuvântul, din superstiție, diplomație sau, mai ştii, din delicatețe.

Pe vremea aceea eram incapabil să răspund unui asemenea cinism, dar nici nu a fost nevoie. Anunțată încă de dimineață, venise tanti Aneta, să mă ia la ea. Am plecat imediat, spre uşurarea mea şi a celor doi revoluționari bătrâni, am coborât în grabă scara de hulubărie şi nu am mai călcat niciodată în casa lor.

Acasă la tanti Aneta am avut o surpriză. În mijlocul camerei, în picioare, mă aştepta un bărbat între două vârste, elegant şi bine cherchelit. Era unchiul Petrică, soțul recent al mătuşii, o achiziție târzie, dar definitivă. Şi-a desfăcut larg brațele, într-o imposibilă încercare de a-şi lua zborul, şi a strigat:

— Bine ai venit, soarele meu!

Unchiul Petrică era, cum urma să aflu curând, un personaj fantast, fermecător, bețivan plin de invenții şi minciuni, generos, risipitor, gata oricând să-i tapeze de bani pe naivi, cam escroc. Îşi zicea şi i se zicea domn profesor, pentru că, în lunga sa carieră de om fără ocupație, suplinise la un moment dat o catedră de matematică la un liceu bucureştean şi îi plăcuse titlul acela încărcat cu noblețe pedagogică. Numai peste câteva zile, m-a tapat şi pe mine de puținii bani pe care tocmai mi-i dăduse mama, spunându-mi, cu aer conspirativ, că a primit o moştenire din America, o sumă imensă de dolari, că m-a trecut în testamentul lui, pe mine şi pe rudele mele (pe care le escrocase rând pe rând) şi că, atunci când îmi va plăti datoria, *înmiiit*, va face din sărăntocul din fața lui un *mi-li-o-nar*. Mi-a fost ruşine de lipsa lui de ruşine şi mi-am golit buzunarul pe loc. A luat banii demn, fără să clipească.

— Nu că mi-ar trebui, dar nici că-mi prisosesc, a explicat el, cu o vorbă pe care aveam să o aud mai târziu în gura unui strălucit poet boem şi tapeur de duzină.

Cu astfel de replici spectaculoase cucerea mai ales inima femeilor. Peste ani, la moartea socrului meu, în ziua înmormântării, şi-a făcut apariția la noi acasă în costum negru, elegant, cu batistă albă la buzunar, şi-a prezentat ceremonios condoleanțele, după care s-a grăbit să şoptească ceva la urechile unor doamne, rude ale familiei, care, deşi lucrul era nepotrivit, nu s-au putut abține să nu chicotească. Peste puțin timp a

prins să-şi pipăie de zor buzunarele, panicat, de parcă îşi pierduse actele, şi-a dus mîna la piept şi s-a adresat cu aer obsecvios unei cucoane pe care nu o cunoştea, cum nu îl cunoscuse nici pe socrul meu:

— Stimată doamnă, în marea grabă pricinuită de marea durere a pierderii scumpului nostru repauzat, mi-am uitat portofelul acasă, de nu cumva mi l-o fi furat cineva pe drum. Ați putea să-mi împrumutați o sută de lei? Să am de-o lumânare. Sunt profesorul Petru Ion.

Farmecul său a dat roade. A repetat manevra şi cu alte persoane necunoscute, tot de sex femeiesc, hotărât să-şi astupe gaura provocată de ciudata dispariție a portofelului, până am plecat cu toții, câteva zeci de neamuri, vecini şi prieteni, la cimitir. Am ajuns acolo mult prea devreme, pentru că preotul mai avea de îngropat câțiva morți. Era luna decembrie, gerul muşca nemilos, aşa că femeile s-au înghesuit la adăpostul capelei, iar bărbații s-au răspândit pe aleile dintre morminte, plimbându-se dintr-o parte într-alta, ca să mai păcălească gerul. Când, în sfârşit, ne-a venit şi nouă rândul la slujbă, bărbații dispăruseră. Nimeni nu ştia unde, doar paznicul avea o idee şi mi-a arătat cu degetul, înspre oraş, o cârciumă în care, zicea el, se putea bea o țuică fiartă şi un vin roşu. Am plecat într-acolo aproape alergând; amorțisem şi eu de frig şi trebuia neapărat să-i adun pe dezertori. Înăuntru era o atmosferă de nuntă, cu pahare pline şi sticle goale, cu unchiul Petrică urcat pe un scaun, cântând şi dirijând de zor corul îndoliaților: *Ş-altă dată, ş-altă dată / O s-o facem şi mai lată*. Era în elementul său, îşi umpluse cu banii cuconetului portofelul uitat sau furat şi dădea de băut la toată lumea.

— Cred că răposatului i-ar fi plăcut asemenea înmormântare, a zis el pe drumul de întoarcere la cimitir.

În primele douăzeci şi patru de ore ale libertăţii, aveam obligaţia să mă prezint la miliţie. Cu biletul de eliberare din Gherla în mână, am intrat în biroul sectoristului, pe care îl ştiam dinainte de arestare, din blocul în care locuiam şi unde venea uneori, după terminarea serviciului, folosindu-se copios de prestigiul uniformei miliţieneşti, să pipăie fetele de pe etaj. Era locotenent, îl chema Niţă şi semăna destul de bine la faţă cu anchetatorul meu de la Securitate. Dacă erau neamuri, e de prespus că se înrudeau de foarte departe, pentru că, spre deosebire de securistul agitat şi agresiv care ţipa, înjura şi mă lovea cu muchea palmei la fiecare cuvânt, miliţianul, deşi se răstea la mine, nu îndrăznea să mă lovească şi vorbea aproape în şoaptă. I-au trebuit vreo două, trei săptămâni ca să studieze dosarul, compus doar dintr-o cerere pentru obţinerea buletinului de identitate, timp în care m-a chemat zilnic la el, ca să mă întrebe acelaşi lucru: cum mă numesc, unde m-am născut şi unde vreau să mă stabilesc. Când auzea că vreau să rămân în Bucureşti, exact ce scria în cererea mea, începea cu sfaturile:

— Mai bine pleacă, dracului, la tine la ţară, de unde-ai venit, şi nu-mi face mie necazuri, la mine în sector.

Nu era om rău şi nu voia să fie nepoliticos. Atât îl ducea capul, iar grosolănia era dovada incontestabilă a sincerităţii sale. Până la urmă, mi-a dat o legitimaţie provizorie, pe care avea să mi-o reînnoiască o dată la două săptămâni, pentru început, apoi o dată la trei luni, când îşi reînnoia şi sfatul de a pleca, dracului, înapoi la ţară. Abia peste vreo doi ani a fost de acord să mi se elibereze buletinul de identitate, după ce se învăţase cu ideea şi îi mai trecuse frica de a avea la el în sector încă un duşman al poporului. L-am reîntâlnit, mai târziu, şi în altă calitate decât cea oficială, într-o împrejurare în care i se putea vedea, nealterată de obligaţiile serviciului, adevărata personalitate. Mă aflam în atelierul de cizmărie al lui Turcu, cumnatul meu, negustor uns cu toate alifiile, neîntrecut îmblânzitor şi corupător de inspectori financiari şi ofiţeri de miliţie, personaj viu, colorat, lipsit de diplome, dar mai stăpân pe arta conversaţiei şi a convivialităţii decât moraliştii spanioli ai altor secole. Îl ascultam povestind ceva, când a apărut locotenentul Niţă. Nu era în uniformă, venise în vizită, dar dând cu ochii de mine a voit să se retragă, încurcat. Turcu a insistat să intre, a băgat mâna în buzunar, a scos un pumn de bancnote de câte o sută de lei, o sumă mare la vremea aceea, mai mare, probabil, decât solda pe o lună a miliţianului şi, fără să se ridice de pe scaun, i-a întins banii musafirului:

— Ia, măi Niţă, să ai şi tu de-o bere.

Organul de apărare a legii s-a încovoiat slugarnic, a înhăţat mita şi s-a retras de-a-ndăratelea, nemaiputându-se opri din mulţumiri şi plecăciuni, mereu cu spatele la uşă:

— Să trăiţi, domn Turcu, să trăiţi, să trăiţi...

Turcu cunoştea sufletul sensibil al miliţienilor, pentru că lucrase cîndva, prin 1950, în Ministerul Afacerilor Interne, ca cizmar, dar cu aleasa titulatură de consilier tehnic în probleme de aprovizionare. Noilor guvernanţi, aproape analfabeţi, le plăceau titlurile pompoase, de care nu se mai săturau şi pe care le ofereau magnanim şi subordonaţilor. În calitatea sa de consilier, lui Turcu i s-a ordonat să confecţioneze de urgenţă o pereche de pantofi pentru tovarăşul ministru Teohari Georgescu. Când l-a chemat să-i ia măsura, ministrul, fost tipograf cu doar câteva clase de şcoală, i-a zis: „Să mi-i faci cu scârţ." Turcu povestea amuzat că a băgat între tălpile duble ale pantofilor o bucată de toval atât de uscată, încât, atunci când tovarăşul Teohari urca scările ministerului, scârţâitul încălţărilor se auzea la toate etajele. Pentru securiştii ocupaţi cu arestările la zi şi cu arestările viitoare, cu deportările de populaţie, cu anchete, torturi, procese şi condamnări, cu lichidarea năpârcilor antisovietice, a lacheilor imperialiştilor anglo-americani şi a tuturor celor ce nu gândeau ca la Kremlin, era un semnal că le-a venit şeful şi că e cazul să-şi manifeste şi mai activ devotamentul faţă de partid. Vigilenţa revoluţionară trebuia sporită, producţia de duşmani ai poporului trebuia să crească. Scârţâitul ministrului ascuţea lupta de clasă.

— Eu i-am făcut o pereche de pantofi frumoşi, mi-a spus Turcu, dar mitocanul călca alături de ei.

În drumurile mele zilnice la miliţie, ca să ascult sfaturile locotenentului Niţă, m-am întâlnit pe stradă cu Alexandru Rogoz. Era acelaşi coleg bun din studenţia noastră, prietenos şi săritor, acelaşi Didi din noaptea arestării mele, revoltat de nedreptatea lumii, aparent neschimbat, deşi în cei cinci ani de când nu ne mai văzuserăm îşi complicase biografia: se căsătorise, avea un copil, nevasta îi fugise de acasă, dar nu singură, ci împreună cu amantul, fusese grav bolnav şi îşi pierduse un rinichi în urma unei operaţii greşite, ceea ce mi s-a părut cam mult pentru un om care rămăsese cândva şi fără un picior. Nu am îndrăznit să mă plâng de necazurile mele. L-am rugat doar să se intereseze de adresele bunilor mei prieteni Ion Ţârlea şi Nichifor Pietriş, pe care voiam neapărat să-i revăd.

Cu Ţârlea mă împrietenisem din primul an de facultate. Ca şi mine, citea cărţi proaste, adică dintre cele interzise de cenzură şi refuzate de profesorii noştri, scria versuri bune, era delicat şi timid şi, aşa cum se întâmplă multor neadaptaţi, se arăta fascinat de culturi exotice, de cele orientale, în special. I se zicea Lao, pentru că nu se mai despărţea într-o vreme de literatura lui Lao-Tse, apărută pe atunci şi în traducere românească. Se născuse în satul Hârseşti din judeţul Argeş, dar noi îl identificaserăm, dacă nu el însuşi se identificase, cu legendarul filosof chinez născut cu două mii cinci sute de ani mai înainte. Chiar la începuturile relaţiei noastre mi-a spus, fără să-l întrebe nimeni, că e anticomunist.

— Să fie clar, a zis el, cu toate că nu aveam cum să fac vreo confuzie.

Mi-am adus aminte declaraţia aceasta a lui peste ani, la Securitate, atunci când anchetatorul Constantin Voicu mă bătea de zor ca să-mi denunţ prietenii ca duşmani ai poporului. La întrebarea „Ce-ai discutat duşmănos cu Ţârlea?" am minţit fără ezitare:

— Ăsta era cel mai mare comunist din facultate. Ce să discut cu el?

Nu-mi trecea prin cap să denunţ pe nimeni, prieten sau neprieten. Cu Lao îmi petrecusem câteva zile de vacanţă la ţară, la părinţii mei, unde i-am descoperit pasiunea pentru limba franceză. Stăteam ore întregi sub un păr bătrân, lungiţi pe iarbă, iar el îmi citea cu voce tare, în traducere directă, nu ştiu ce carte franţuzească. Era atât de pătruns de limba în care citea, încât uita româna lui de acasă.

— Cum se zice pe româneşte *libre*... *libre*? întreba el cu toată seriozitatea.

Era aerian, interiorizat, prăbuşit în reverii, nutrind un respect mistic faţă de cuvinte, care îi paraliza talentul poetic. Până la urmă avea să publice câteva cărţi, interesante în detalii, dar nu pe măsura înzestrării sale, datorită fricii de a nu rata şi încrâncenării aproape patologice de a scrie frumos. În toamna lui 1962, cred că nu greşesc anul, mă aflam în Delta Dunării, pe braţul Chilia, în apropierea lagărului Periprava, pe Dimostenos (sau Castros?), un bac sub pavilion grecesc, în burta căruia trăiam vreo patru sute de deţinuţi politici. Ne-am întors la apusul soarelui de la munca de construcţie a digului, am pătruns în rezervaţia împrejmuită cu sârmă ghimpată şi ne-am repezit cu toţii la malul apei, ca să mai scăpăm puţin de murdăria unei zile de cărat pământ cu roabele. M-am lăsat în genunchi şi mi-am băgat capul în Dunăre, mai mult ca să mă răcoresc decât ca să mă spăl, iar când m-am ridicat l-am auzit pe Nelu Zane, coleg de facultate şi camarad de detenţie, întrebându-mă:

— Ăla nu e amicul tău de la Ziaristică?

Mi-am ridicat privirea şi l-am văzut. Era prietenul meu. Lao-Ţârlea stătea pe platforma bacului cu o undiţă în mână şi pescuia. M-am uitat la el uluit, după cum şi el s-a uitat la mine, la fel de uluit, probabil. Am urcat cât am putut de repede pasarela ce lega ambarcaţiunea de ţărm, m-am strecurat pe lângă soldatul de pază, încercând să ajung sus pe acoperişul platformei-dormitor rezervate trupelor de securitate unde se afla Lao. Acesta m-a văzut. Când eu am luat-o la dreapta, pe marginea punţii, prietenul meu a luat-o la stânga. M-am întors să-i ies înainte, însă şi el s-a întors, dispărând în interiorul platformei. Am dat să-l urmez, numai că de data asta soldatul de pază şi-a făcut datoria. Mi-a pus automatul în piept şi a ţipat înspăimântat:

— Înapoi, că trag!

În timp ce mă retrăgeam spre puntea destinată deţinuţilor, l-am mai zărit o dată pe Lao. Mă privea ţintă, cu ochi îndureraţi, din spatele soldatului. Se simţea la adăpost, aşa că îşi putea permite puţină tristeţe. Peste ceva vreme s-a apropiat de bac un remorcher, Lao şi încă un tovarăş au sărit pe el şi au plecat acompaniaţi de fluturarea absurdă a mâinii mele. Abia acum, stând de vorbă cu Didi Rogoz, am înţeles că

prietenul meu era ziarist la revista *În slujba patriei*, o publicație a Ministerului Afacerilor Interne, stăpânul lagărelor, şi că fusese trimis în Delta Dunării să se documenteze pentru cine ştie ce reportaj despre mărețele realizări ale socialismului.

Cu ajutorul lui Rogoz, am aranjat o întâlnire cu Lao, însă, în ziua în care urma să ne vedem, prietenul meu s-a internat în spital. L-am vizitat la spital, unde soția lui mi-a sugerat că ar fi bine să-l las în pace. Când i-am relatat lui Rogoz întâmplarea, amicul meu a zis:

— S-a internat de frica întâlnirii, coane. Ai uitat unde lucrează?

Era caustic, dar în limitele adevărului.

Ne-am mai văzut rar, mai degrabă întâmplător. Am continuat să-l iubesc, pentru capitolul luminos din tinerețea noastră în care Lao-Țârlea fusese, spre gloria lui, personaj central.

Cu Nichifor Pietriş, celălalt prieten din studenție, locuisem un timp într-o cămăruță de mansardă nu cu mult mai mare decât o celulă de pedeapsă din puşcăriile patriei. Era un excelent camarad, prevenitor şi tolerant, însuşiri cu atât mai importante cu cât trebuia să dormim în acelaşi pat, încăperea neîngăduind, practic, încă o mobilă. Şi totuşi, în ciuda spațiului meschin, camera devenise un loc foarte căutat de colegii noştri de la căminul studențesc, pentru aventuri amoroase. Cheia de la uşă trecea din mână în mână, iar uneori nici nu ştiam cum să reintrăm în posesia ei. Ne înțelegeam bine. Mergeam împreună la cursuri, împreună la bibliotecă, la film, la ştrand şi ne aveam ca frații. Într-o vreme, rămaşi fără burse, am făcut şi foamea împreună. Este perioada în care, aflînd el că anumite populații se hrănesc, la nevoie, cu lăcuste, a comentat meditativ:

— Da, dar mai întâi trebuie să le prinzi.

Ins practic şi calculat, avea şi momente de candoare.

Am fost o dată la el acasă, într-un sat din Vlaşca, plin de salcâmi şi de bărbați violenți. În familia lui nu am întâlnit decât femei, toate vesele, curioase, guralive, batjocoritoare cu lucrurile pe care nu le înțelegeau, căzute însă în admirația lui Nichifor — Nichi, pentru ele — singurul lor intelectual. Admiratoare a lui Nichi era şi o elevă de la liceul sanitar care a ținut să mă prezinte colegei şi prietenei ei — față de păpuşă, ochi mirați, piele delicată şi mâini mari, de fată de la țară, muncită din greu. Tocmai acest contrast m-a atras. Ne-am dat întâlnire în parcul Cişmigiu, într-o după-amiază de toamnă, după orele ei de clasă. Întreaga dimineață mi-am petrecut-o la bibliotecă, citind pe nerăsuflate tot ce găsisem în fişier din opera lui Giacomo Leopardi. Lectură acaparatoare, inadecvată, periculoasă. Când m-am întâlnit cu fața de păpuşă, în loc să-i fac curte, cum ar fi fost firesc, m-am dezlănțuit într-un rezumat dezordonat al paginilor citite, împuindu-i capul cu lirismele disperate ale italianului. Pe măsură ce vorbeam, am constatat că nefericitul poet o captiva. Mă asculta cu gura căscată. Când, în sfârşit, mi-am încheiat discursul, m-a strâns de mână cu degetele ei

umede şi puternice şi mi-a şoptit, angelic şi inspirat:

— Ce frumos povesteşti tu! Mai povesteşte-mi un film.

Rogoz mi-a adus telefonul lui Nichifor Pietriş.

— Vezi, coane, că şi ăsta lucrează la Securitate, a zis el.

Aşadar, cei doi prieteni pentru care fusesem bătut în ancheta Securităţii erau ei înşişi angajaţi ai acelei instituţii, ca ziarişti la oficiosul M.A.I. Informaţia m-a pus pe gânduri. În cele din urmă, m-am decis să-l sun, neputând rezista dorinţei de a-l revedea pe omul de care mă simţeam legat sufleteşte. Am format numărul şi mi-a răspuns chiar el. I-am recunoscut vocea şi mi-am spus numele. A urmat o pauză, după care l-am auzit silabisind, parcă necrezându-şi urechilor:

— Cine zici că-i la telefon?

— Florin Pavlovici.

— Da? Şi ce vrei?

Peste vară, la câteva luni de la această scurtă şi înfricoşătoare convorbire telefonică, am dat nas în nas cu Nichifor Pietriş, în centrul Capitalei, cam în dreptul Universităţii. Când m-a văzut, a rămas încremenit o clipă, aceeaşi clipă de reflecţie care îi hotărâse şi pauza de la telefon, după care a ţâşnit printre automobile, riscând să fie lovit de ele, până pe celălalt trotuar al bulevardului. Ce l-a făcut să fugă în felul ăsta de un prieten este greu de spus. Mie mi-a amintit o scenă din Dostoievski, în care bătrânul Fiodor Karamazov, saltimbancul acela sentimental, şi desfrânat, şi ticăloşit, e întrebat de cineva: „De ce-l urăşti pe Cutare? Ce ţi-a făcut?” La care, nemernicul a răspuns: „Omul nu mi-a făcut nimic, în schimb, eu i-am făcut o porcărie aşa de mare, că de-atunci nu mai pot să-l văd în ochi.” Prietenul meu Nichifor Pietriş reacţionase aşa cum reacţionase nu pentru că ar fi fost ticălos — în fond, avea inimă bună — şi nici din motive de ideologie, nu avea apetit pentru aşa ceva, ci pentru că frica îi intrase în oase, iar oasele înfricoşate făceau ca laşitatea să-i strălucească în culorile indecenţei. Admit că erau vremuri grele, iar el ajunsese, în ciuda sau datorită vremurilor, maior, de nu cumva colonel, de securitate. Cineva mi-a povestit că în timpul Revoluţiei din 1989 îşi ascunsese uniforma de securist sub saltea. Cu atâta lipsă de imaginaţie, s-ar fi cuvenit să fi ajuns general.

Francisco Goya

O reacţie asemănătoare cu aceea a lui Nichifor Pietriş, pornită însă din cu totul alte resorturi sufleteşti, a avut-o soţia lui Constantin Cesianu, coleg de celulă la închisoarea din Gherla. Înainte ca eu să fi fost izolat în camera de eliberare, Constantin Cesianu îmi dăduse adresa sa din Bucureşti şi mă rugase să trec pe la el acasă şi să-i asigur pe ai lui că trăieşte, că e sănătos şi aşa mai departe. El mai fusese închis o dată, pe vremea Canalului Dunăre-Marea Neagră, de unde scăpase la sfârşitul anului 1952, cu puţin timp înainte ca mormântul burghezo-moşierimii, cum botezase Canalul Gh. Gheorghiu-Dej, să fi fost abandonat. În perspectiva altei arestări, ce avea să urmeze în mod implacabil pentru un fost moşier, fost diplomat şi etern contrarevoluţionar, Constantin Cesianu stabilise cu nevasta sa o parolă care să o convingă că omul cu parola este un prieten şi nu un agent provocator sau, cum i se întâmplase chiar lui în prima detenţie, un escroc. Parola era cuvântul *brioşă*. Într-o seară, din prudenţă nu treceam pe la adresele camarazilor mei închişi decât după lăsarea întunericului, am sunat la uşa locuinţei familiei Cesianu, undeva pe Calea Şerban Vodă, chinuindu-mă să găsesc o formulă de adresare în care să pot strecura, alături de Bună seara, şi brioşa-parolă. Chinul s-a dovedit inutil întrucât, atunci când s-a deschis uşa şi în cadrul ei a apărut chipul gazdei, în loc de salut, am avut un moment de confuzie şi am întrebat:

— Sunteţi doamna Brioşa?

Femeia a zâmbit înveselită, mi-a făcut loc să intru şi a zis:

— Se vede că veniţi din închisoare.

Eram foarte slab, aveam sub cincizeci de kilograme, părul nu avusese cum să-mi crească în câteva zile, bolnăvicioasa paloare a detenţiei sărea în ochi, aşa că n-ar fi fost nevoie să invoc produsele de patiserie ca să se înţeleagă de unde vin. Pe vremea aceea, a duce veşti familiilor celor din închisoare echivala cu a conspira împotriva statului şi partidului şi comporta riscul de a fi din nou arestat. Este motivul pentru care încercam să scurtez cât mai mult asemenea vizite. Constantin Cesianu era tatăl a două fete, între cincisprezece şi douăzeci de ani, iar cea mică voia să afle totul despre tatăl ei. Părea uşor înapoiată mintal, se bâlbâia excesiv, poate şi din pricina emoţiei, curiozitatea ei se dovedea inepuizabilă, chiar dacă mă întrerupea mereu, cu una şi aceeaşi exclamaţie: „Tati, tati!”. Întrebări peste întrebări, cărora trebuia să le răspund cu răbdare, cu tact şi cu lux de amănunte, au făcut ca întrevederea să dureze până noaptea târziu. Adevărul e că dragostea fetei retardate pentru tatăl absent, vizibilă în dezordinea şi în febrilitatea întrebărilor, a făcut să mă simt eu însumi emoţionat, într-o vreme în care, după experienţele la care fusesem supus, credeam că am ajuns la un soi de paralizie, de incapacitate afectivă. Am părăsit casa aceea tristă cu mulţumirea că lăsam în urmă cel puţin o fiinţă fericită. La câtva timp după decretul

de eliberare a deținuților politici din închisori, am văzut-o pe doamna Cesianu într-o stație de autobuz din apropierea Cişmigiului. M-am apropiat de ea, am salutat-o politicos, mi-a răspuns la fel de politicos, i-am zâmbit, mi-a zâmbit oarecum încurcată, ca unui ins pe care nu ştii de unde să-l iei, şi am întrebat-o despre sănătatea domnului Cesianu. Atunci şi-a amintit cine sunt. Dacă spaima poate lua înfățişări omeneşti, în clipa aceea a luat înfățişarea doamnei Cesianu. Ochii i s-au mărit enorm, cu globii gata să-i sară din orbite, buzele au prins să-i tremure, s-a albit la față şi, brusc, mi-a întors spatele, fără o vorbă, fără să mai aştepte autobuzul pentru care venise acolo. Am crezut că soțul ei murise în puşcărie sau la întoarcerea acasă, că am zgândărit o rană încă nevindecată, însă mă înşelam. O cunoştință comună, tot un duşman al poporului, mi-a spus că Cesienii depuseseră actele pentru plecarea definitivă din țară, că aveau şanse mari să li se aprobe cererea de plecare şi că se temeau îngrozitor să nu intervină ceva care să le dea din nou viața peste cap, motiv îndeajuns de serios pentru a evita orice contact cu foştii camarazi de detenție ai lui Constantin Cesianu. Am aflat apoi că au ajuns cu bine în Occident, în urma unor intervenții ale unor rude din familia Ghica pe lângă preşedintele Franței Charles de Gaulle, şi că, deşi foarte bolnav, Constantin Cesianu a reuşit să scrie o carte-document despre ororile trăite în închisorile şi lagărele Republicii Populare Române.

Tot într-o seară, am ajuns la familia Hariton sau Prodan, pe undeva în zona Grădinii Icoanei. Nu ştiu cum de îmi apar în minte două nume pentru aceeaşi familie, însă adresa mi-o dăduse Ion Pantazi în toamna anului 1963, când el urma să fie eliberat din închisoarea Gherla, la terminarea pedepsei. Ion Pantazi făcuse vreo cincisprezece ani de puşcărie, cu câteva întreruperi, iar acum, după executarea ultimei sentințe, nu era deloc convins că va ajunge acasă. Se aştepta să aibă parte fie de o nouă condamnare, fie de domiciliu obligatoriu în pustietatea Bărăganului. Şi într-un caz, şi într-altul, nu credea că va putea să ia legătura cu mama sa sau cu Elena, fosta soție, cărora nu le mai ştia adresele. Singura adresă sigură era cea a Haritonilor (sau Prodanilor), prieteni vechi şi de încredere ai colegului meu de celulă. De domnul Hariton auzisem printre puşcăriaşi sau, poate, chiar de la Ion Pantazi că el era omul care, riscându-şi libertatea, îi adăpostise pe Ion Ioanid şi pe Titi Coşereanu după evadarea acestora de la mina Cavnic. E o poveste bizară, face parte din legendele puşcăriei şi nu îl plasează deloc într-o lumină bună pe Titi Coşereanu, în ciuda curajului de care dăduse dovadă acesta în pregătirea şi pe parcursul evadării. Se spunea că, odată adăpostit în casa Haritonilor, Coşereanu se încurcase cu soția binefăcătorului, iar acesta, înnebunit de furie, îl somase pe vinovat să părăsească imediat casa; în caz contrar, nu-i rămânea decât să apeleze la organele de securitate. Musafirul nu a dat crezare amenințării şi a mai zăbovit o vreme. După ce totuşi a părăsit casa, soțul ultragiat l-a denunțat autorităților şi, astfel, cu episodul acesta trist şi umilitor, s-a încheiat una dintre cele mai spectaculoase evadări din istoria

puşcăriilor politice româneşti.

S-ar putea ca idila dintre un evadat şi salvatoarea lui să nu fi fost decât o închipuire, pură invenţie, rodul fanteziilor unor prizonieri frustraţi. Am ţinut să o amintesc pentru că poveştile puşcăriilor ne umpleau viaţa mai mult decât realul lor. Se poate vorbi de o mitologie a spaţiului carceral la fel de vie ca viaţa noastră de fiecare zi. În cartea mea de amintiri din închisoare, *Tortura, pe înţelesul tuturor*, există un strat al legendei de care mi-am dat seama, parţial, în timp ce scriam cartea, dar pe care l-am lăsat în pace, aşa cum a apărut el în desfăşurarea naraţiunii. Mi-am zis că orice lume închisă îşi creează o mitologie proprie, care nu falsifică realitatea, ci, dimpotrivă, o potenţează. De pildă, anecdota cu ochiul de sticlă al anchetatorului, care are o privire mai umană decât ochiul cel sănătos, pe care am auzit-o în închisoarea Jilava, se regăseşte aproape la fel în romanul *Kaputt* al italianului Curzio Malaparte. Tot astfel, replica luptătorului din rezistenţa armată de a nu fi cerut permis de portarmă de la autorităţi pentru puşca mitralieră cu care lupta în munţi împotriva aceloraşi autorităţi am întâlnit-o şi în alte amintiri din detenţie, în gura altor puşcăriaşi, la Gherla şi la Jilava. Şi, ca să mai dau un exemplu, amuzamentul caraliilor provocat de enormitatea sentinţelor rostite de tribunalele militare româneşti seamănă cu amuzamentul gardienilor sovietici în legătură cu sentinţele tribunalelor revoluţionare bolşevice. Formula rusească e chiar mai rafinată:

— Ce pedeapsă ţi-au dat?

— Zece ani.

— Ce-ai făcut?

— N-am făcut nimic.

— Minţi, cetăţene. Dacă nu făceai nimic, îţi dădeau douăzeci şi cinci de ani.

Acestea şi altele asemănătoare, unele ţinând de bravadă, altele voind să compenseze laşităţi sau, cel puţin, să le ascundă, ca şi biografiile închipuite, născute din frică ori din prudenţă, se armonizează cu trista, inutila brutalitate a închisorii noastre politice.

În casa prietenilor lui Ion Pantazi s-au adunat vreo şapte, opt femei şi un singur bărbat. Stăteau în jurul unei mese ovale, pe scaune şi pe fotolii, iar eu încercam să le prezint o imagine cât mai fidelă a lumii din care veneam, evocând închisoarea Gherla, acea Maria Tereza a închisorilor româneşti, masivă, impunătoare pe dinafară, dar cu măruntaiele putrede, cu subsoluri umede şi reci în care agonizau bărbaţii ţării, acea târfă carcerală avidă de suferinţă, lacomă de moarte, cu administraţia ei coruptă, cu gardienii ei cruzi, deşeuri ale satelor şi oraşelor, ameţite de solde şi uniforme, a căror vorbire rareori depăşea nivelul înjurăturii, iar în mijlocul acestei descompuneri l-am evocat pe prietenul lor Ion Pantazi, calm, demn, enigmatic... Gazdele mă ascultau politicos, cu clătinări din cap, uneori cu câte o exclamaţie, dar fără să facă vreun comentariu, fără să pună cea mai nevinovată întrebare. Am părăsit casa contrariat.

Peste vară, aveam să aflu de la Ion Pantazi însuşi că veştile mele veniseră cu o întârziere de câteva luni, că Haritonii (sau Prodanii) ştiau totul despre el, oricum mai mult decât mine, care habar nu aveam că Ion Pantazi se afla în momentul acela cu D.O. (domiciliu obligatoriu) în Bărăgan, în satul Valea Călmăţui, şi că luase legătura cu ai săi încă din noiembrie. Probabil că veştile mele, venite atât de târziu, îi contrariaseră şi pe ei, cum mă contrariase şi pe mine tăcerea lor. În plus, aveau destui deţinuţi politici în familie sau printre prieteni, pentru a nu face confidenţe unui necunoscut. Mă ascultaseră din pură amabilitate.

La întoarcerea în Bucureşti, lui Ion Pantazi i-a fost imposibil să-şi găsească o slujbă, oricât de modestă, din care să poată trăi decent. Fiu al ministrului de război din timpul mareşalului Ion Antonescu, fost ofiţer decorat în campania antisovietică şi deci activ duşman al poporului, cu o risipă de condamnări politice în spinare, Ion Pantazi avea un dosar de cadre atât de prost, încât s-a văzut silit să plece pe şantierele socialismului şi să lucreze o vreme ca miner, meserie învăţată în detenţie la minele de plumb de la Baia Sprie şi Cavnic. Pe urmă viaţa lui a cunoscut o întorsătură violentă. Cehov scrie undeva că, dacă îţi bate cineva în geam la trei dimineaţa, n-ar putea să fie decât una din două: ori poliţia, ori neamurile de la Kaluga. Lui Ion Pantazi i-a bătut în geam o moştenire din America. Un unchi al său, Radu Irimescu, prieten şi partener de afaceri al regelui Carol al II-lea, fusese numit de acesta ambasador al României la Washington, primind şi o însărcinare mai puţin oficială: să cumpere pentru Majestatea Sa o plantaţie de arbori de cauciuc în Brazilia. Irimescu a cumpărat plantaţia, evident, cu banii regelui, dar pe numele său. Când Carol i-a cerut explicaţii, noul proprietar de plantaţie s-a supărat pe monarhie şi nu s-a mai întors în ţară. Amintindu-şi că în guvernarea Goga fusese ministru al marinei, a vândut arborii de cauciuc şi a investit banii în vapoare. Afacerea nu a mers, aşa că a renunţat la marinărie în favoarea unei firme de construcţii. Cum nu se prea pricepea la zgârie-nori, a lichidat totul şi s-a retras în însorita Californie, ca bun şi cinstit rentier. Avea un cont gras în bancă, locuia la hotel şi nu mai ducea dorul proprietăţilor. Fiind crescut în bogăţie, avea vocaţia risipei, nu a acumulării. Atunci când a murit, povara moştenirii a căzut pe capul lui Ion Pantazi şi pe al mamei acestuia, unici moştenitori ai aventurierului carlist. Suma pe care urma să o primească Pantazi nu s-a ştiut decât mai târziu, după ce bunurile personale ale unchiului au fost scoase la licitaţie. Zadarnic s-a zbătut nepotul să obţină aprobarea de a pleca în California pentru a intra direct în posesia moştenirii. Prea vigilentele Organe l-au refuzat, în ciuda faptului că îşi lăsa în ţară, ca pe vremea turcilor, soţia şi doi copii mici, drept zălog. Evaluarea averii s-a făcut printr-o firmă de avocatură din California care l-a escrocat copios pe moştenitor. De pildă, câteva picturi valoroase, printre care unul sau două tablouri de Nicolae Grigorescu, s-au vândut la o licitaţie trucată cu câteva zeci de dolari, după cum o monedă de aur de la începuturile dolarului american, cu recunoscută valoare numismatică, a fost dată la

prețul unui pachet de țigări. Cunosc amănuntele deoarece, la rugămintea lui Ion Pantazi, care nu ştia englezeşte, am vorbit eu însumi la telefon cu avocatul american. Până la urmă, Ion Pantazi şi-a primit partea, cam o jumătate de milion de dolari. *Şi-a primit* e un fel de a vorbi, pentru că legile socialiste l-au obligat să îşi schimbe valuta străină în lei, la un preț fixat arbitrar, bineînțeles, nu în favoarea vânzătorului. Din moştenire şi-a cumpărat un automobil sport — o marcă italienească de prestigiu, cu care, şofer înrăit, făcea curse nebuneşti de viteză — şi un apartament la bloc. Împreună cu Vlad Brussescu şi cu doctorul Eusebiu Munteanu, am fost invitat şi eu să-i văd casa. Nu mai țin minte cum arăta, am doar imaginea unei camere pe care o tansformase în bar, cu tejghea de alamă, ceva în genul barurilor din filmele americane de frontieră, cu scaune înalte, rafturi cu sticle de whisky şi, şocantă inadecvare, o superbă icoană bizantină pictată pe lemn şi îmbrăcată în argint, adusă cândva de la Constantinopol de bunicul lui.

Ion Pantazi a plecat în exil atunci când renunțase să mai lupte pentru acest lucru. Se adresase secției de paşapoarte a M.A.I. cu nenumărate cereri, se dusese în audiență la toate organele şi organismele care ar fi putut să-i aprobe plecarea, protestase peste tot, amenințase, făcuse scandal, se alăturase apelului semnat de scriitorul Paul Goma în 1977, însă statul comunist îl îndrăgise şi prefera să-l țină prizonier. Ca într-o căsătorie pentru avere, dragostea a durat până la lichidarea moştenirii. La puțin timp după ce dolarii fuseseră cheltuiți, cu excepția unei sume limitate prin lege, un ofițer de securitate i-a bătut în geam şi l-a întrebat politicos şi mirat de ce nu pleacă într-o excursie în străinătate. Prizonierul nu mai prezenta interes, iar stăpânirea hotărâse să scape de el. Înarmat cu un paşaport turistic, Ion Pantazi a urcat în automobilul său italienesc şi a pornit spre Germania capitalistă. Avea de gând să nu se oprească decât la Viena, ca primă etapă a călătoriei. La vama românească nimeni nu s-a mirat că luase cu el, într-o excursie de o lună, vreo zece costume, aproape douăzeci de perechi de pantofi şi opt mii de dolari. Ar fi putut să ia un întreg magazin de îmbrăcăminte şi încălțăminte, orice şi oricât, numai să nu mai ofenseze statul şi partidul cu prezența lui reacționară. Doar vameşii unguri s-au minunat, dar nu era treaba lor. În apropiere de Budapesta, după o zi şi o noapte de la plecarea din Bucureşti, Pantazi a resimțit din plin oboseala drumului, şi-a dat seama că nu mai poate şofa în siguranță şi s-a oprit în primul refugiu din marginea autostrăzii. Se lumina de ziuă. Ar fi putut să se culce comod pe bancheta din spate, maşina era încăpătoare, însă, cu gândul mereu la drum, a rămas pe scaunul şoferului şi a ațipit cu capul pe volan. Peste nici zece minute s-a pomenit cu o izbitură în laterala automobilului şi cu un zgomot asurzitor de fiare turtite. Fără să se fi trezit pe de-a-ntregul, a sărit din maşină şi a luat-o la fugă. Şi-a revenit din spaimă şi a văzut dezastrul: o maşină ungurească intrase cu toată viteza în frumosul lui automobil italian, aproape rupându-l în două. Dacă nu ar fi rămas la volan şi s-ar fi întins pe

banchetă, ar fi fost ucis pe loc. Întâmplător, în momentul impactului, dinspre Budapesta, treceau pe acolo două TIR-uri româneşti. Observând accidentul provocat cu bună ştiinţă şi numărul de România al maşinii avariate, şoferii şi însoţitorii lor au sărit imediat în ajutorul conaţionalului. Au blocat maşina asasină şi l-au imobilizat pe şoferul care încerca să dispară. Era un poliţai ungur pe care Ion Pantazi îl remarcase încă din vamă şi care acum se prefăcea că e beat. Când, în sfârşit, au apărut poliţiştii de circulaţie, Pantazi era pe deplin lămurit. Nu voia nici un fel de explicaţii, nu voia despăgubiri, voia să fie condus la prima gară, să urce în tren şi să ajungă în Occident. A fost, din câte ştiu, ultima copită pe care i-o trăsese lagărul socialist. De cum a trecut graniţa, a cerut azil politic. S-a stabilit în München, unde, asemenea lui Constantin Cesianu la Paris, a scris o carte al cărei titlu nu e nici pe departe metaforic: *Am trecut prin iad.* Nici titlul cărţii lui Cesianu, *Salvat din infern,* nu e o figură de stil.

De la Valea Călmăţui, odată cu Pantazi, a sosit în Bucureşti şi Vlad Brussescu, prietenul nostru comun. Era sănătos, bine dispus şi mi-a reproşat, nu Securităţii, ci mie, faptul că la terminarea pedepsei nu am fost expediat şi eu, sub protecţia armelor, în domiciliu obligatoriu. Mi-a spus că mă aşteptase cu încredere, că îmi pregătise un pat în locuinţa lui de chirpici şi că îmi făcuse o bibliotecă frumoasă, din coceni de porumb legaţi cu sfoară, o mobilă excepţională în care strânsese o mulţime de cărţi de la deoiştii scăpaţi de acolo.

— Nici nu ştii ce efect cromatic obţii din cotoare de cărţi şi noduri de cocean, a zis.

Pe lângă bibliotecă, îmi păstrase şi propria lui bicicletă pe care nu o mai folosea, dintr-un anumit motiv. Cu umorul lui elaborat, Vlad Brussescu mi-a explicat şi motivul.

— N-am mai folosit-o pentru că n-a mai fost nevoie, şi-a început el povestea.

Satul Valea Călmăţui sau Rubla fusese întemeiat de şvabii bănăţeni de lângă frontiera cu Iugoslavia titoistă, smulşi din gospodăriile lor bogate, duşi sub escortă în Bărăgan şi abandonaţi — cetăţeni netrebnici — să se descurce cum vor putea, în pustietate, sub soarele arzător al verii anului 1951. Mai târziu aşezarea s-a umplut cu deţinuţii politici care, la expirarea pedepsei, în loc să fie eliberaţi, erau conduşi aici tot sub escortă, cu interdicţia de a părăsi locul, dar cu dreptul de a primi rude sau prieteni. Aşa se face că, după instalarea în Valea Călmăţui, Vlad Brussescu a fost vizitat, pe rând, de fosta nevastă şi de câteva iubite mai vechi sau mai noi. Niciodată femeile nu-i lasă la greu pe bărbaţi. Proaspătul deoist avea pe atunci patruzeci de ani, însă, în materie de performanţă sexuală, închisoarea îl transformase într-un bătrân de o sută de ani.

— Ce mai, eram cam impotent, a admis el.

Îi rămăsese totuşi dorinţa. Ca să uite de ea, gonea toată ziua pe bicicletă prin noroaiele şi gropile satului şi refuza orice invitaţie care l-ar fi putut plasa în apropierea

vreunei femei. Călărirea bicicletei, acest substitut al amorului, a dat roade. Într-una dintre cursele lui disperate, roata bicicletei s-a izbit de un pietroi de la marginea drumului, iar biciclistul a venit peste cap de mai multe ori, cu ghidonul mereu între picioare, pentru a ateriza până la urmă, leşinat, în şanț. A fost dus la spitalul din Galați (sau Brăila) unde o echipă medicală nu contenea să se minuneze de proporțiile accidentului.

— Sunteți căsătorit? a întrebat o infirmieră.

— Să încercăm să reparăm, l-a încurajat chirurgul, dar nu cred că veți mai bucura vreodată o femeie.

După operațiile care au însemnat, printre altele, repararea tăieturilor, rupturilor, fracturilor pe care le suferise bărbăția lui, bolnavul a intrat într-o convalescență plăcută, îngrijit fiind de o doctoriță tânără şi frumoasă. Cu ea a ajuns să verifice pronosticul pesimist al chirurgului.

— Un mincinos, m-a asigurat Brussescu.

Din momentul acela nu s-a mai putut opri. În cele câteva săptămâni cât a mai rămas în spital, s-au bucurat de mădularul lui peticit asistentele, surorile medicale, femeile de serviciu, doctorițele, fără nici o discriminare. Devenise o maşină de făcut sex.

— Ajunsesem să mă uit şi după brancardieri, mi s-a plâns Vlad Brussescu.

La întoarcerea în sat, s-a apucat să dea sfaturi în dreapta şi-n stânga:

— Dacă bănuiam că omul a devenit impotent, ştiam ce să-i spun: să şi-o pună pe tocător şi să şi-o toace. Dar să şi-o toace mărunt, mărunt, cum se toacă frunza de sfeclă la bobocii de rață.

Felicitări
cu ocazia zilei
de 7 Noembrie!
R.P.ROMINA
POSTA
65
BANI
PRIETENI PE VECI
PRIETENI PE VECI

2
În căutarea unui acoperiş

Hieronymus Bosch

În afară de miliţie, la care, datorită fricii sectoristului Niţă, trebuia să merg zilnic, alte două instituţii ale statului mă atrăgeau irezistibil: Oficiul Forţelor de Muncă şi Spaţiul Locativ al raionului 30 Decembrie. Acesta se chemase, până nu demult, I. V. Stalin. Nu se putea ca geniul omenirii al cărui nume fusese acordat oraşelor, parcurilor şi chiar munţilor şi apelor, pe a şasea parte a globului, să nu aibă un raion în capitala R.P.R. Adorarea zeului ucigaş? Numai la el acasă, criminalul mustăcios avea pe conştiinţă cam douăzeci de milioane de victime. Nu ştim dacă universul este cu adevărat infinit, ştim însă cu destulă siguranţă că slugărnica oamenilor nu are limite. Slugărnicia, frica, indecenţa şi, nu de puţine ori, fanatismul i-au făcut pe unii părinţi din măreaţa Uniune Sovietică şi, apoi, din întreg lagărul socialist să-şi batjocorească odraslele cu nume de botez ca Energhia (epoca avântată a cincinalelor în patru ani), Lenina (dezmierdată Leninuţa, Leninuşa sau Leninica), Revoliuţia, Ilici (nu ca patronimic, ci ca nume de alint) şi alte absurdităţi politizate. Eu însumi am cunoscut o rusoaică, Industria Timofeevna, care se cam ruşina de lipsa de bun-simţ a naşului ei. În China lui Mao Tzedun, copiii ajunseseră să poarte nume poetice de tipul Învăţătura-lui-Mao, Victoria-clasei-muncitoare, Marşul-glorios-spre-comunism, Steagul-roşu-al-partidului. Am citit asta într-un buletin de presă al ambasadei chineze şi mi-am imaginat cu spaimă încurcătura antipartinică ce s-ar fi putut produce la grădiniţă: „Tovarăşa educatoare, *Revoluţia-roşie* a făcut pipi pe ea!" În Albania a existat o perioadă de exaltare naţional-comunistă în care s-a interzis botezarea copilului cu nume creştin ori înscrierea lui în acte cu nume musulman. Autorităţile centrale propuneau liste cu nume sonor patriotice. Pe trei fraţi ai unei familii de munteni îi chema, în ordine alfabetică, Alban, Alban-Alban, Alban-Alban-Alban.

Vorbeam de Spaţiul Locativ al raionului 30 Decembrie, fost I. V. Stalin. Mergeam la instituţia asta o dată pe săptămână şi am tot mers la ea până în vară, fără mari speranţe, dar consecvent. Eram îndreptăţit să primesc o locuinţă cu chirie la stat şi nu înţelegeam să renunţ la acest drept. La ghişeu găseam întotdeauna aceeaşi funcţionară, o inspectoare căreia îi fusesem repartizat de la bun început şi care avea obligaţia să-mi rezolve cererea. Am avut de-a face cu mulţi funcţionari, cu diverse temperamente şi apucături, însă nu cred că lenea funcţionarei mele de la Spaţiul Locativ ar fi putut fi întrecută de cineva. Asemenea unor gardieni din închisoare care nu-i rupeau în bătaie pe duşmanii poporului doar pentru că în clipa aceea le era lene, tovarăşa inspectoare era atât de puturoasă, încât nici măcar nu deschidea gura ca să-mi răspundă la întrebări. Prin geamul dreptunghiular al ghişeului, îi vedeam capul frumos, întotdeauna din semiprofil, pentru că întotdeauna avea în colţul din dreapta al ferăstruicii o oglindă de buzunar, în care îşi admira chipul melancolic, iar uneori încerca să-şi stoarcă vreun coş sau punct negru imaginar, în ignorarea totală a

solicitantului. Îi admiram şi eu semiprofilul minute în şir, până binevoia să mă bage în seamă. Nu îşi consulta registrele pentru a vedea dacă s-a pus vreo rezoluţie pe cererea mea şi îmi dădea răspunsul, acelaşi răspuns, cu o încruntare profesională:

— N-avem. Ţineţi legătura cu noi.

Nu mi-ar fi displăcut să ţin legătura cu ea, dacă mi-ar fi repartizat locuinţa de care aveam nevoie. Într-o vreme, sala de aşteptare a Spaţiului Locativ era plină de solicitanţi, mulţi dintre ei fiind foşti deţinuţi politici eliberaţi prin decretul de amnistiere a pedepselor din primăvara anului 1964. Într-o zi am asistat la o scenă în care un bărbat tânăr, cam de vârsta mea şi cu părul abia crescut după o tunsoare cazonă, se lansase în nişte înjurături autentic româneşti, nu atât la adresa funcţionarei indolente, cât la adresa regimului de democraţie populară şi a paraziţilor din conducerea ţării. Expresiile folosite erau tari, vocea se înălţa provocator, aşa că sala s-a golit aproape în întregime, oamenii nevrând să ajungă martori în cine ştie ce proces politic. Deşi nu purta zeghe, l-am recunoscut pe omul supărat. Era fostul meu camarad de lagăr, protestatarul Preda, cel pe care maiorul Ioaniţescu, oacheşul torţionar de la Periprava Grind, îl pusese în lanţuri, dezbrăcat în plină iarnă, într-un izolator pe pardoseala căruia apa aruncată de gardieni îngheţa în câteva minute. Chiar săptămâna următoare am aflat de la Preda că problema locativă i se rezolvase cu repeziciune. M-am apropiat de ghişeul inspectoarei, am lăsat-o puţin să se admire în oglindă şi i-am spus, fără să ridic tonul, că aş putea să fac un scandal şi mai mare decât cel făcut de colegul meu de puşcărie. Parcă atât aştepta. A lăsat oglinda şi mi-a oferit un zâmbet, nu încruntarea ei profesională:

— Avem o locuinţă la mişcarea a doua. Vedeţi dacă aţi ţinut legătura cu noi?

Era limpede că răzvrătitul Preda îi tulburase seninătatea şi că tovarăşa primise dispoziţii să rezolve cererile politicilor, însă avea aerul că i se cuvin laude pentru efortul depus. Mi-a dat adresa locuinţei pe care părea încântată să mi-o repartizeze, pe o stradă dosnică, în apropiere de Gara de Nord şi de piaţa Matache Măcelarul. Avea vecinătăţi pe care oricine şi le-ar fi dorit: o gară de plecare în lume, un loc de aprovizionare, primărie, biserică şi, nu chiar departe, un cimitir. Când am văzut casa în care urma să locuiesc, am înţeles semnificaţia formulei folosite de inspectoare: *mişcarea a doua*. Nu avea clanţă la uşă, nu avea geamuri, era înconjurată de molozul unor clădiri demolate, iar între zidurile acelea murdare nu exista nici lumină electrică, nici apă curentă, nici bucătărie, nici closet. Rămăşiţele acestuia din urmă puteau fi ghicite peste tot în jurul clădirii. Singurul lucru ce amintea de civilizaţie în casa aceea era o mămăligă mucegăită, uitată pe o pagină dublă din ziarul *Munca*. Eram atât de disperat să am o încăpere numai a mea, încât m-am simţit tentat să o accept. În plus, priveliştea dezolantă se armoniza cu anumite imagini şi experienţe din perioada detenţiei. Şi în închisoarea Jilava cunoscusem *mişcarea a doua*. Atunci când administraţia te azvârlea într-o celulă supraaglomerată, locul tău ca nou venit nu

putea să fie decât lângă hârdăul cu fecale. Abia după ce te învecheai acolo, puteai spera ca, prin plecarea altui deţinut, să ajungi într-un pat în care să nu fii împroşcat noapte de noapte cu urina confraţilor. Până la urmă, m-am întors la Spaţiul Locativ şi i-am explicat inspectoarei că oferta ei este inacceptabilă. Ştia şi ea lucrul acesta, aşa că mi-a zis:

— Ţineţi legătura cu noi.

Am ţinut legătura, tenace, până către mijlocul verii, când, în sfârşit, am primit cheia unei camere, într-o casă naţionalizată, la doi paşi de Piaţa Victoriei, locul în care se instala tribuna oficială la principalele sărbători socialiste: 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie. Strada purta numele unui preot, Popa Savu, aşa cum multe străzi din vechile mahalale ale Bucureştiului au purtat numele unor ctitori de biserici sau ale slujitorilor acestora, fără a supăra în vreun fel pe mai marii oraşului. Nici pe Gheorghiu-Dej nu l-au deranjat vreodată denominaţiile cu iz bisericesc. Abia soţii Ceauşescu şi camarila lor ignorantă au ajuns să turbeze la auzul numelor de sfinţi, de preoţi, de biserici. Bisericile le-au demolat, iar sfinţii şi preoţii au fost şterşi din nomenclatorul străzilor şi înlocuiţi cu falşi eroi ai clasei muncitoare.

Camera mea din strada Popa Savu era plasată în fundul curţii, deasupra unei pivniţe în care nu am coborât niciodată. Nici nu ar fi avut rost, întrucât singurele mele bunuri încăpeau într-o valiză, la care se adăuga un fotoliu-pat, împrumutat de la fratele mai mic al mamei mele. În curtea aceea, înconjurată de trei corpuri de case, aveam o mulţime de vecini de care mă şi ciocneam uneori în slalomul pe care îl făceam cu toţii printre rufele veşnic întinse pe frânghii. În faţă, la stradă, locuia fosta stăpână a casei, devenită prin actul de naţionalizare simplă chiriaşă. Trăia singură, vizitată aproape zilnic de un locotenent-major de securitate, fiul ei adoptiv, despre care femeile din curte jurau că se culcă cu maică-sa. La puţin timp de la instalarea mea acolo, am primit vizita proprietăresei, care mi-a cerut să-i arăt actul de repartiţie a locuinţei. Încă nu aveam aşa ceva, inspectoarea de la Spaţiul Locativ fiind mult prea leneşă pentru a-l fi întocmit la timp. Mi-a spus că depusese şi ea o cerere de extindere şi m-a întrebat dacă aş avea ceva împotriva unui schimb de locuinţă. Nu aveam nimic împotrivă şi m-a întristat să aud că un proprietar, chiar dacă unul deposedat prin abuz, are nevoie de aprobări administrative pentru a se extinde în propria lui casă. Detaliile referitoare la schimbul de locuinţă urma să mi le dea fiul ei. Când m-am întâlnit cu acesta şi a aflat că am fost condamnat politic, mi-a zis:

— E o problemă.

— Ce problemă?

— Perimetrul zero.

— ?

— Păi, da. Nu aveţi voie în puncte stategice.

Mi-a explicat că unui fost deţinut politic îi este interzis să locuiască în

apropierea conducătorilor statului şi partidului, cu atât mai mult în imediata apropiere de estrada de pe care conducătorii statului şi partidului primesc defilarea maselor populare la marile sărbători naţionale. Ne-am despărţit cu promisiunea lui că, în schimbul camerei de pe pivniţă, va face demersuri să primesc o locuinţă convenabilă, într-un cartier bun, la adăpost de orice încurcături cu autorităţile. Era convins că interesele noastre coincid.

— Baza societăţii e relaţiile, m-a asigurat el, profesoral.

În ajunul sărbătoririi zilei de 23 August, am fost luat de la serviciu şi escortat la miliţie, unde mi s-a cerut să dau o declaraţie în care să povestesc amănunţit prin ce tertipuri am reuşit eu, un duşman al poporului, să obţin o locuinţă în proximitatea tribunei oficiale. Era chiar problema de care se împiedicase fiul proprietăresei. Comandantului secţiei de miliţie nu-i venea să creadă că Spaţiul Locativ raional fusese atât de inconştient încât să pună în pericol viaţa conducătorilor statului şi partidului prin plasarea mea la câţiva paşi de ei. M-a pus să rescriu declaraţia şi mai amănunţit, urmând ca el să facă verificări. Spre seară m-a lăsat să plec acasă. Abia când am ajuns în Popa Savu am priceput rostul reţinerii la miliţie. În absenţa mea, fosta proprietăreasă, fiul ei şi un vecin, acesta în calitate de martor, forţaseră uşa camerei, îmi scoseseră fotoliul şi valiza în stradă şi întocmiseră un proces-verbal cu toate bunurile ce-mi aparţineau. Nu se limitaseră la înşiruirea cămăşilor, chiloţilor, ciorapilor şi batistelor, ci adăugaseră pe listă vreo cincizeci de sticle goale, cu precizarea formelor şi mărimilor, unele probabil de dinaintea războiului, pe care le găsiseră în pivniţa în care eu nu călcasem niciodată. Corectitudinea inventarului părea fără cusur. Din acelaşi spirit de ordine, sticlele fuseseră băgate în saci, iar sacii, aliniaţi frumos lângă fotoliu. Cei doi amatori de extindere, adică fosta proprietăreasă şi fiul ei, s-ar fi putut declara satisfăcuţi: făcuseră o treabă curată, un schimb de locuinţă rapid. Neputând să-l aresteze pe bandit, îl aruncaseră în stradă. Complicitatea dintre Securitate şi Miliţie funcţionase perfect. Solidaritatea răului nu cunoştea graniţa dintre uniforme. În timp ce eu îmi priveam încurcat avutul, îmbogăţit cu sticlele din saci, securistul s-a arătat îngrijorat de soarta mea:

— Plecaţi repede, până nu vine miliţia. Mâine e 23 August.

Astăzi, imaginea celor doi complotişti mărunţi — mamă adoptivă şi fiu adoptiv — lipiţi unul de altul în faţa casei şi urmărindu-mă cum îmi încarc bagajul într-o camionetă îmi dă un frison de melancolie: este imaginea laşităţii active şi victorioase şi este încărcătura toxică a tinereţii mele.

AUGUST
RPR
XV
23
23 AUGUST ZIUA ELIBERARII ROMINIEI DE SUB JUGUL

Am locuit în multe locuri. Am locuit la rude, în casa Cameliei Burlacu şi în casa lui Alexandru Balan, soră şi frate ai mamei, unde am fost primit cu bunătate şi înțelegere, dar unde nu puteam să rămân multă vreme, din pricina spațiului restrâns şi a sentimentului că aş deveni o povară pentru ele; am locuit la prieteni, numai că prietenii pe care îi mai aveam erau ei înşişi foşti deținuți politici, mai toți rămaşi fără slujbe şi cu bunurile materiale confiscate, şi nu eram deloc sigur că nu-i pun în pericol, datorită permanentei supravegheri a organelor de securitate şi, mai ales, delirului lor de interpretare; şi, în sfârşit, am locuit la cunoscuți ai cunoscuților mei, la puținii dintre aceştia care nu se temeau să primească în casă un fost uneltitor contra ordinei sociale. Abia mă instalam într-o locuință şi apăreau destule motive ca să o părăsesc. Câteodată motivele erau raționale, cum ar fi chiria prea mare sau lipsa unui confort minim. De cele mai multe ori însă inventam motivul pentru a pleca în altă parte. După experiența celulelor în care fusesem ținut fie singur, fie laolaltă cu zeci de persoane, împotriva voinței noastre şi la discreția temnicerilor abuzivi, încercam o nevoie irațională de a schimba casa, de a schimba vecinii, de a schimba cartierul. Părăseam o casă sănătoasă pentru una insalubră, un proprietar amabil pentru unul ursuz, un cartier apropiat de locul de muncă pentru o stradă la marginea oraşului. În pofida faptului că îmi displăceau călătoriile, mă simțeam cuprins de o spaimă a statului pe loc, variantă a maniei ambulatorii, în care impulsul plecării ajungea de nestăpânit. Îmi amintesc de o casă frumoasă de pe strada Dianei, în centrul capitalei, construcție de dinaintea Primului Război Mondial, cu gard de fier forjat şi ziduri acoperite de iederă, cu peron larg de piatră tocită şi cu încăperi imense, în care te pierdeai printre canapelele şi scaunele de piele prea mici, parcă, pentru spațiul din jur. În casa aceea nu stătea nimeni. Proprietarul, pictorul Ionescu, îmi înmânase cheia locuinței la recomandarea vechiului meu camarad de lagăr Ion Omescu şi îmi pusese o singură condiție: să nu răspund la telefon. O dată sau de două ori pe lună, urma să primească oaspeți, actori, muzicieni, literați, la un soi de cenaclu patronat chiar de el, la care puteam să particip, dacă m-ar fi interesat. Era locul ideal în care să-mi ling rănile. Mi-am ales drept dormitor o încăpere mai mică, într-o latură a casei, cât mai departe de telefonul care suna, mai ales noaptea, insistent. Camera avea câteva manechine, un fel de sperietori din lemn şi carton, înalte cât omul, de care proprietarul agățase costume de epocă şi pălării. Probabil că îi erau utile pictorului pentru compoziții ample, cu personaje în mişcare, dar pe mine mă speriau. Dormeam adânc, suna telefonul, eu săream din pat, cu reflexele puşcăriaşului mereu în alarmă, mă loveam de ele pe întuneric, manechinele se răsturnau, pălăriile cădeau peste capul şi umerii mei şi trecea destul timp până să înțeleg ce se întâmplase şi să-mi revin. Când totuşi mă învățasem cu ele şi nu le mai răsturnam decât rareori, iar prezența lor începuse să mă înveselească, am

primit vizita lui Ion Omescu, foarte curios să afle cum mă simt în noua locuință. A inspectat casa, m-a întrebat cum mă înțeleg cu manechinele şi mi-a spus că proprietarul lor e mulțumit de mine. Acesta verificase el însuşi dacă răspund sau nu la telefon, era încântat că îi respectam cererea, iar acum îmi transmitea că pot să rămân acolo oricât doresc, fără să plătesc vreo chirie.

— Ai grijă ce vorbeşti, mi-a atras atenția Ion Omescu. Amicul meu e informator al Securității şi mi-a cerut să-ți spun acest lucru. Nu vrea să-l pui într-o situație delicată.

— Chiar mâine mă mut, am răspuns.

Înțelegeam că un informator care ține să se ştie că e informator poate fi, în bună măsură, inofensiv, însă disprețul meu pentru spioni nu avea cum să dispară în fața unui argument logic.

Tot cu ajutorul actorului Ion Omescu m-am mutat pentru câteva zile în casa lui Ovid Constantinescu, prozator de formulă proustiană, dar şi traducător din Dumas-père, Hugo, Jules Verne, Dostoievski. Locuia în Dealul Spirii, pe strada Uranus, puțin mai sus de închisoarea în subsolul căreia locotenentul-major Constantin Voicu îmi predase, cu pumnii şi cu picioarele, bizarele lui lecții de literatură. Stătea într-o casă modestă, cu straturi de flori la intrare, împreună cu bătrâna sa mamă, două ființe de o delicatețe ireală, închipuind o lume pierdută, care mai trăieşte doar în imaginația visătorilor. Ovid Constantinescu mi-a găsit pe aceeaşi stradă, ceva mai la vale, o cameră de închiriat de la fereastra căreia puteam să contemplu zidăria galbenă a fostei garnizoane Uranus. Trecuseră ani de când îi fusesem locatar şi încă mă cutremuram la vederea ei. Motiv plauzibil de astă dată pentru a-mi căuta adăpost în altă parte. Singura amintire legată de locuința aceea rămâne frigul îndurat acolo. Camera nu avea sobă şi nici mobilă, în afara unui pat cu saltea de lână, pe care o foloseam drept plapumă. Nu ajuta prea mult, aşa că tremuram de seara până dimineața, în ciuda faptului că dormeam îmbrăcat.

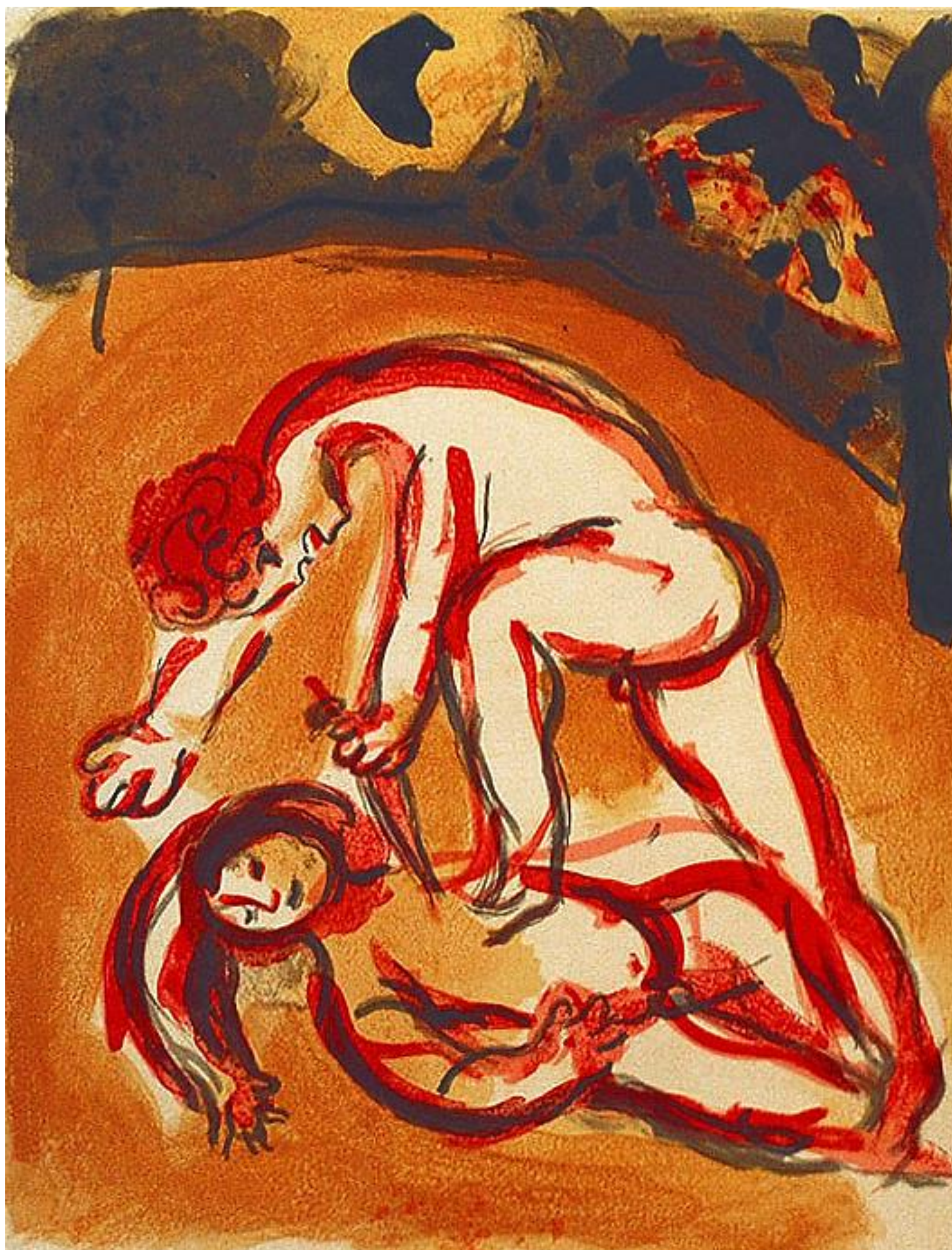
De pe strada Uranus, am nimerit în mansarda unui profesor de liceu. Atunci când, imprudent, i-am spus că stătusem în puşcărie cu o rudă a domniei sale, proprietarul m-a dat afară din casă, fără să mai aştepte să-i plătesc chiria pe care i-o datoram. Frica era mai tare ca interesul pecuniar. Mai tare ca omenia. Uneori se dovedea mai tare decât legătura de sânge. În lumea puşcăriaşilor, se cunoşteau destule cazuri de lepădare a părinților de copii, a copiilor de părinți, a rudelor de rude, datorită fricii şi laşității, ascunse câteodată sub mască ideologică. Un caz trist este cel al fraților Athanasie şi Nicolae Joja. Înainte de război, Nicolae, arhitect de profesie, frecventa redacțiile publicațiilor de dreapta, iar Athanasie, profesor de filosofie şi logică, pe cele de stânga, fiind un obişnuit al presei din Sărindar. După instalarea comuniştilor la putere, în 1948, Nicolae a fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică pentru crimă de uneltire contra ordinii sociale, iar Athanasie a ajuns director în

Ministerul Afacerilor Externe al Anei Pauker. Din momentul acela, cariera politică şi administrativă a lui Tănăsică (aşa era alintat de tovarăşii de partid) a urcat neîntrerupt: reprezentant permanent al României la ONU, ministru al învăţământului şi culturii, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, membru al CC al PCR, membru al Consiliului de Stat, preşedinte al Academiei Române. În tot acest timp, nu numai că şi-a renegat fratele, călător în lanţuri prin minele de plumb de la Baia Sprie ori prin fabricile de morţi de la Jilava şi Aiud, ci a participat direct la zdrobirea unor destine pe care, cel puţin ca profesor, dacă nu ca ministru al învăţământului, ar fi fost de datoria lui să le protejeze: destinele studenţilor exmatriculaţi după revoluţia din Ungaria. El, tovarăşul Tănăsică, este cel care, în primăvara anului 1959, a condus şedinţele de demascare a elementelor duşmănoase din facultăţile bucureştene. El, tovarăşul Tănăsică, împreună cu tovarăşul Jean Livescu, rector al Universităţii, cu tovarăşul Florian Dănălache, prim-secretar al Comitetului Orăşenesc PMR Bucureşti, şi cu tovarăşul Ion Iliescu, preşedinte al Uniunii Asociaţiilor Studenţeşti din România, au orchestrat mutilarea sufletească a elitelor din învăţământul superior. Unora dintre aceste elite, tovarăşul Tănăsică le-a netezit chiar drumul către puşcăriile patriei, ca să-i transmită veşti, probabil, fratelui său Nicolae Joja în legătură cu isprăvile înaltului demnitar comunist.

Despre acest patrulater de ciocli vorbeşte şi mărturia profesoarei Constanţa Corbea, victimă a uneia dintre criminalele înscenări politice desfăşurate la căminul studenţesc 303 al Institutului Politehnic. În sala cu sute de studenţi şi securişti, tânăra este chemată dinaintea sinistrei instanţe, la judecarea publică a duşmanilor poporului. Otto Schechter, profesorul ei de istoria pedagogiei şi ex-comandant al penitenciarelor din regiunea Iaşi (a se observa subtilitatea legăturii dintre puşcărie şi pedagogie), joacă rolul procurorului. El o înfierează cu mânie proletară, o demască şi o acuză de delictul grav al „gândirii periculoase”, de lecturi interzise, pentru că îndrăznise să îl citeze cândva pe „trădătorul Nicolae Iorga”. Nu numai el îl socotea pe marele patriot trădător. Şi presa legionară îl numise aşa, unul dintre motivele pentru care şi ceruse lichidarea lui. În acest sens şi într-un plan simbolic, Otto Schechter poate fi considerat complice la crimă. Pe o listă imaginară a asasinilor lui Nicolae Iorga, în acelaşi plan simbolic, alături de ucigaşii din echipa lui Traian Boieru, ar trebui trecut şi neruşinatul Otto Schechter. Ca şi când acuzaţia de gândire periculoasă nu l-ar fi satisfăcut, ex-comandantul de închisoare a stigmatizat-o pe Constanţa Corbea şi pentru faptul că fusese studenta preferată a criticului literar Aurel Martin, azvârlit cam tot pe atunci în beciurile Securităţii de pe strada Uranus. Dacă nu ar fi avut mentalitate de temnicer, Otto Schechter şi-ar fi dat seama, probabil, că o studentă primită în facultate fără examen de admitere, pe baza diplomei de merit, şi recompensată apoi cu bursă republicană, bursă ce se acorda numai pentru rezultate excepţionale la învăţătură, ar fi avut dreptul să fie preferată de mulţi profesori. Din şedinţa aceea de demascare,

memoria Constanţei Corbea mai păstrează un caz. Adus în faţa aceluiaşi pachet de ciocli ideologici, un alt duşman al poporului, un tânăr acuzat că ar fi cântat din acordeon în casa unui preot, este apostrofat de Florian Dănălache cu indignare marxist-leninistă: „Ce-ai cătat, bă, să-i cânţi lu' popa?"

Camaradul meu de închisoare Ion Mihail Popescu mi-a relatat cândva amănunte despre exmatricularea, în aceeaşi sală a căminului 303, a Ginei Copaci, una dintre minţile strălucite ale Facultăţii de Filosofie, dar mai ales despre urmările acelei exmatriculări. Somată fiind să-i înfiereze (termen consacrat de şedinţele vremii) pe colegii ei arestaţi de Securitate, femeia a refuzat să facă aşa ceva, luându-le chiar apărarea. Furios, Athanasie Joja i-a cerut ori să-i demaşte pe bandiţi, ori să-şi depună legitimaţia de student şi să-şi asume, astfel, excluderea din Universitate. Gina Copaci şi-a depus legitimaţia pe masa cioclilor şi a părăsit sala cu demnitate. Acasă, drama s-a prelungit într-un registru sentimental: soţul ei, scriitorul Eduard Jurist, a deplâns întâmplarea, dar şi lipsa de simţ practic a Ginei. Oare nu-şi dăduse ea seama că oamenii aceia fuseseră deja condamnaţi şi că niciun gest de solidarizare nu le-ar mai fi fost de folos? s-a mirat el. „Trebuia să-i înfierez?" a vrut să ştie ea. „Bineînţeles. Te-ai fi salvat." Răbdarea Ginei Copaci avea totuşi limită. De parcă s-ar fi aflat nu în faţa soţului, ci în faţa lui Athanasie Joja, şi-a făcut bagajul, a plecat la părinţi şi a divorţat. Fiind lipsită de *simţ practic*, exmatriculata, în loc să *înfiereze* şi să-şi continuie cu seninătate studiile, a ales să se angajeze muncitoare în fabrică.

Marc Chagall: Cain și Abel

În perioada aceea de reinserţie în lumea oamenilor liberi, am locuit o vreme în apropierea cimitirului Belu, la o rudă a noastră prin alianţă. Nenea Nicu Dumitriu, ofiţer de jandarmi, văr de-al doilea cu tatăl meu, se căsătorise cu Ioana, femeie cu douăzeci de ani mai tânără ca el, nu atât pentru frumuseţea ei, deşi era frumoasă, cât mai ales pentru averea pe care i-o aducea. I-a adus avere, dar şi o existenţă tumultuoasă, încărcată de neprevăzut sau, altfel spus, i-a făcut viaţa iad. În contrast violent cu sobrul, disciplinatul şi plicticosul ei soţ, Ioana era veselă, independentă, pofticioasă, plină de energie şi iniţiativă, iubitoare de bărbaţi tineri şi fascinată de bătrâni bogaţi. Avea graţia fluturilor ce se oferă unul altuia pe cea dintâi frunză ce le iese în cale şi vioiciunea muştelor care se împerechează în zbor şi-şi depun ouăle pe carnea hoiturilor. În lume, potrivit unor statistici imposibil de controlat, o femeie din trei este abuzată sexual, violată, comercializată, bătută sau umilită de masculi discreţionari, lipsiţi de educaţie, nemiloşi. Tanti Ioana nu a făcut niciodată parte din categoria celor neajutorate. Dacă vorbim de abuz, ea a abuzat, dacă ne referim la viol, ea a violat, iar comerţ de carne vie a făcut ori de câte ori i s-a ivit ocazia, atâta doar că a ales să-şi comercializeze propriul trup. Era generoasă, risipitoare, dar şi achizitivă. Mereu descoperea un tânăr dotat, care trebuia spijinit spre a se realiza, mereu primea câte o moştenire de la vreun văduv bătrân care nu putuse să-i uite farmecele. Nu era uşuratică. Dimpotrivă, se îndrăgostea de bărbaţii pe care îi cunoştea şi continua să-i iubească multă vreme după ce îi părăsea. De fapt, nu înceta niciodată să ţină la ei.

Încercările lui nenea Nicu Dumitriu de a-şi domoli consoarta au declanşat energii devastatoare. Ioana, care se trăgea din neam de cârciumari, avea un temperament atât de năvalnic, o minte atât de ascuţită şi o limbă atât de tăioasă, încât oricine intra în conflict cu ea se tăia adânc, se înţepa dureros, căpăta răni urâte, ajungea infirm. Imprudentul jandarm care şi-a închipuit că ar putea să modeleze firea dominatoare a unei muieri frumoase a pierdut războiul pe toate fronturile. Când l-am cunoscut eu, era un om îngenuncheat, asistând neputincios la exploziile de vitalitate ale nevestei sale. Singurul lucru ce-i mai rămăsese de făcut şi pe care s-a grăbit să îl facă, pentru a scăpa de umilinţa înfrângerii, a fost să moară înainte de vreme. Reacţia văduvei la acest sfârşit lipsit de glorie nu putea să fie decât una de continuitate: femeia a înflorit exuberant.

În timpul războiului, când nenea Nicu Dumitriu fusese detaşat cu slujba în Crimeea, Ioana l-a însoţit, iar acolo, stimulată de soldele ofiţereşti, şi-a descoperit plăcerea colecţionării banilor de aur — napoleoni şi cocoşei — plăcere la care nu a mai renunţat; chiar şi acum, în ciuda interdicţiilor legale, nu se dădea în lături să cumpere câte o piesă, două din salbele ţigăneşti vândute pe sub mână. Cu vârsta, căpătase o pasiune cam morbidă, nu lipsită însă de profit: cumpăra şi vindea locuri de veci. O

interesau, mai ales, cele de la cimitirul Belu, şi pentru că erau în apropierea casei, dar şi pentru lustrul nobiliar pe care îl presupuneau. Îşi făcuse din vreme cavou şi voia să fie înmormântată înveşmântată în violet, cu voal şi mănuşi transparente, ca regina Maria, zicea ea. De altfel, avea pregătite într-o ladă accesoriile violete cu care visa să părăsească această lume. În aşteptarea sfârşitului, trăia din plin prezentul. Toamna umplea cămara cu dulceţuri şi putini de brânză, iar pivniţa o burduşea cu borcane de murături de toate soiurile, după reţete îndelung încercate: gogoşarii ei în oţet, scăldaţi prin apă de var, stârneau admiraţia gurmanzilor. De Crăciun cumpăra, ca să-i taie şi să-i pregătească în curte, sub supraveghere directă, câte doi porci, care constituiau apoi pretextul şi conţinutul multor mese copioase la care invita mulţime de cunoscuţi. De sărbătorile Paştelui repeta invitaţiile, băgând la cuptor miei graşi şi miei slabi, pe gustul mâncăilor şi al lingavilor inapetenţi. Cel ce înjunghia porcul şi tranşa mielul era Vasilică Obadă, un vlăjgan frumos şi leneş, cu slujbă secretoasă — era căpitan de securitate — pe care tanti Ioana îl luase în gazdă încă de pe când trăia nenea Nicu Dumitriu. Pe atunci locuia la parter, într-o cameră situată sub dormitorul conjugal. Când stăpânul casei a urcat la ceruri, a urcat şi Vasilică scările, pentru a se instala comod în patul în care văduva îşi plângea singurătatea.

Atunci când m-am mutat în casa lui nenea Nicu Dumitriu, o cunoşteam prea puţin pe tanti Ioana, deşi auzisem destule zvonuri. Cele mai multe lucruri despre spectacolul pe care îl desfăşura biografia acestei mătuşi le-am aflat chiar din gura ei, pentru că era expansivă, extravertită şi suferea de impudoare. Cu mine s-a purtat frumos. Ne-a oferit, mie şi soţiei mele, o cameră eliberată de puţin timp, prin plecarea unui chiriaş atât de murdar, încât ne-a luat multe zile ca să o scoatem la lumină. Pentru a scăpa de ploşniţe am folosit cazane de apă clocotită şi verde de Paris, insecticidul acela otrăvitor ce poate să doboare şi taurul. Adunam insectele moarte cu făraşul, ca a doua zi să găsim podelele acoperite din nou cu un covor de ploşniţe. Chiar şi după mai multe săptămâni de la igienizarea încăperii, dacă se întâmpla să intre o albină sau o viespe prin fereastra deschisă, vedeai cum zboară dezordonat, ca să se prăbuşească fulgerător la pământ, ucisă de efluviile persistente ale verdelui de Paris.

Ne-am fi simţit bine în locuinţa aceea dacă tanti Ioana n-ar fi avut năravul peţitului. Îi plăcea la nebunie să destrame familii armonioase, să desfacă legături stabile, căsătorii trecute pe la biserică sau concubinaje reuşite şi să proiecteze altele, după criterii proprii sau intuiţii fulgurante. Nimic nu o încânta însă mai mult decât să mărite fete bătrâne şi să însoare holtei întârziaţi. În domeniul acesta tindea spre perfecţiune. Făcea cercetări îndelungi, investiga cu grijă, se interesa atent de sănătatea, averea, defectele şi perspectivele posibililor candidaţi, strecura îndoieli şi sugera promisiuni, cu aceeaşi uşurinţă cu care bârfea subtil, afirma imposibilul şi nega evidenţa. Nu lăsa nimic la întâmplare. Avea devotamentul constructorilor medievali care şlefuiau pînă şi cele mai mărunte ornamente de pe acoperişul catedralelor, aflate

la zeci de metri înălţime, acolo unde privitorul n-ar fi putut să zărească decât o umbră sau o formă nedesluşită. Când a văzut că mă înţeleg bine cu soţia mea, nu a mai avut linişte. Şi-a mobilizat inepuizabila ei energie, a dat sfoară în ţară, a luat legătura cu o mulţime de prietene, a făcut vizite, a primit vizite, a întrebat, a răspuns, a calculat şi, în sfârşit, s-a oprit la o nepoată — toate erau nepoate — cu care ţinea morţiş să mă însoare. Prezentarea strălucitelor însuşiri ale viitoarei mirese nu se mai termina, semănând cu un asediu în care asediatului îi este tăiată orice cale de retragere. Sub avalanşa argumentelor şi sub presiunea insistenţelor, mă simţeam neajutorat, cu toate că propunerea nu mă surprindea; se potrivea cu talentele mătuşii.

— E contabilă, are casă şi e singură la părinţi, se extazia ea.

— Şi cu nevastă-mea ce facem? am încercat eu să o scot din extaz.

— Cu ea am un plan şi mai bun. O căsătorim cu Vasilică. M-am cam săturat de beţivanul ăsta, dar e băiat de treabă şi trebuie să am grijă de el.

Pe tanti Ioana nu te puteai supăra, aşa cum nu te poţi supăra pe ploaie, pe grindină, pe vânt, pe întuneric, pe lumină. Vorbele ei porneau dintr-o nealterată sinceritate, răul pe care îl făcea ori l-ar fi putut face izvora din dorinţa de a face binele, încurcăturile se năşteau doar din refuzul celorlalţi de a-i înţelege şi de a-i accepta bunele intenţii. Nu mă puteam supăra, însă mă puteam proteja de generozitatea ei agresivă. Aşa se face că, în ciuda regretului ce mă încerca, am părăsit locuinţa aceea cu mult mai înainte ca verdele de Paris să-şi fi epuizat virtuţile lui ucigătoare.

Peste o vreme am întâlnit-o pe tanti Ioana la o nuntă în familie şi am aflat că o parte din maşinaţia matrimonială în care voise să mă amestece tot i-a reuşit. Nemaiavând-o pe soţia mea la îndemână, a găsit o altă nepoată, cu care l-a însurat de urgenţă pe Vasilică Obadă. Era o fată de la ţară, curată, cinstită, harnică, dar care, poate şi din cauza acestor calităţi lipsite de atractivitate, nu a izbutit să-şi ţină acasă bărbatul. Numai la câteva săptămâni după nuntă, Vasilică Obadă a părăsit-o şi s-a întors la cea care îl izgonise.

— Tot n-am scăpat de beţiv, a oftat ea resemnată.

Înainte de cutremurul din 1977, un bătrân general în rezervă i-a lăsat moştenire un apartament ale cărui secrete, inclusiv tăria arcurilor de la pat, tanti le cunoştea bine încă dinainte de război. Îi plăcuse atunci, îi plăcea şi acum, aşa că a vândut casa de la curte şi s-a mutat fără păreri de rău în frumoasa locuinţă a răposatului. Atunci s-a văzut cât de iubită de Dumnezeu putea să fie tanti Ioana. Abia se mutase, a venit cutremurul, iar dormitorul în care îşi petrecuse nopţile atâţia ani casnica Ioana Dumitriu, ofiţerul de jandarmi Nicu Dumitriu şi căpitanul de securitate Vasilică Obadă s-a transformat într-o grămadă de moloz. Câteva zile dacă ar mai fi zăbovit în vechea locuinţă, ar fi murit prinsă sub dărâmături. Când totuşi a părăsit lumea aceasta, tanti Ioana şi-a lăsat averea — casă, bijuterii, două salbe cu galbeni, mulţime de locuri de veci şi o sumă considerabilă de bani — unui nepot tânăr, chipeş şi descurcăreţ, băiat

de viitor, în ciuda faptului că nu prea avea carte şi nici meserie. Acesta a aranjat să fie îngropată pe seama parohiei, uitând, din pricina durerii pierderii scumpei sale mătuşi, şi de cavoul pregătit din vreme, şi de rochia mov, şi de voalul şi mănuşile transparente, şi ele mov, ca ale reginei Maria.

Camil Ressu: Iarnă grea (Ruşi la Iaşi)

3
Deliciile contabilităţii

Oficiul Forţelor de Muncă se afla în centrul Capitalei, pe o stradă strâmbă, care purta numele unui chimist rus: Dmitri Ivanovici Mendeleev. Programul măreţei Uniuni Sovietice de a ne rusifica ţara funcţiona şi în privinţa străzilor. Slugile băştinaşe ale ocupantului de la răsărit nu oboseau. Învăţau limba rusă cântând, strigau lozinci bolşevice, botezau vechi artere de circulaţie sau edificii istorice cu numele invadatorului: Miciurin, Tolbuhin, Zoia Kosmodemeanskaia, Kirov, Popov. Acesta din urmă, presupus inventator al radioului, intrase în competiţie cu generalul francez Berthelot, disputându-şi în posteritate numele străzii pe care se înălţa clădirea Societăţii de Radiodifuziune, intrând în stăpânirea ei şi acoperindu-i gardurile şi zidurile cu semnele noii identităţi. După moartea lui Gh. Gheorghiu-Dej, când s-a produs o uşoară derusificare, Popov a dispărut din nomenclatorul străzilor, fără însă ca generalul Berthelot să-şi reintre în drepturi. Nedorind să-i supere prea tare pe tovarăşii sovietici, prin revenirea la numele unui reprezentant al capitalismului putred, activiştii partidului comunist au rebotezat strada cu un cuvânt neutru şi frumos: Nuferilor. Frica de ruşi le-a stimulat lirismul. Era o frică veche de sute de ani şi fără leac. În descrierea ocupaţiei ruseşti din anii 1806-1812, istoricul A. D. Xenopol aminteşte că, atunci când locuitorii ţărilor române s-au plâns că jafurile nu mai contenesc, că ruşii le iau totul şi nu le lasă nimic, preamilostivul general Kutuzov, comandantul suprem al armatei, i-a consolat şi i-a asigurat că *li se vor lăsa ochii spre a plânge*. Răspunsul batjocoritor nu i-a împiedicat pe membrii divanului Munteniei să-i trimită lui Kutuzov, cu eterna slugărnicie a dregătorului autohton, „o scrisoare de mulţumire şi să-i dăruiască o frumoasă cutie, *ca semnul recunoştinţei acestei provincii*". Pravoslavnicii soldaţi ruşi îi jefuiau pe valahi, după cum — expresie a inconturnabilei lor superiorităţi — îi şi băteau până îi ucideau. Continuau să le aplice loviturile prescrise de nobilii lor ofiţeri, chiar dacă nenorociţii muriseră în timpul supliciului; disciplinaţi, nu îşi permiteau să încalce regulamentul şi să abandoneze tortura stabilită: băteau cadavrele. Amintirea acestor sălbăticii şi a altora asemănătoare nu va dispărea niciodată. Fiind întrebat cândva de prozatorul Petre Anghel ce demnitate i-ar plăcea să primească într-un viitor guvern al ţării, filosoful Petre Ţuţea a răspuns că i-ar plăcea să fie ministru de externe, pentru că în România ministru de externe ar putea să fie şi un cal: singura treabă a acestuia ar fi să ciulească urechile şi să necheze atunci când ar simţi că muscalul trece Nistrul. „Mi-aş scrie pe manşetele cămăşilor cuvântul *muscali*, ca să-mi amintesc în fiecare clipă de unde vine pericolul pentru neamul românesc", i-ar fi zis Petre Ţuţea.

Nu doar ruşii au întreţinut slugărnicia politicienilor şi administratorilor noştri, nu doar frica i-a făcut pe funcţionarii publici să denumească străzile cu nume străine. Mândria a jucat un rol la fel de trist ca servilismul. În sensul acesta, un război victorios

cum a fost cel din 1877 a avut urmări tot atât de umilitoare ca şi înfrângerile. După bătăliile câştigate în Bulgaria, nu numai că aliaţii ruşi ne-au furat sudul Basarabiei, dar s-a umplut ţara cu nume venetice ca Plevna, Rahova, Griviţa, Smârdan, într-un avânt de euforică bulgarizare. Dacă am fi avut ghinionul mai multor izbânzi în afara graniţelor, pe pământul altor vecini, satele, oraşele, bulevardele, fabricile şi uzinele noastre ar fi purtat nenumărate nume sârbeşti, ungureşti, poloneze ori ruseşti.

Pe strada Mendeleev, Oficiul Forţelor de Muncă părea să fi intrat în şomaj. Funcţionarii dormitau pe scaune, pentru că nu prea aveau solicitanţi, dar nici slujbe de oferit. Am depus o cerere scrisă, am fost trecut pe un tabel — tabelul lui Mendeleev, a glumit funcţionarul de la ghişeu — şi, peste câteva zile, mi s-a propus un post de bibliotecar la Institutul de Arhitectură. Acolo, şeful Serviciului de cadre, după ce mi-a examinat actele (certificatul de studii şi foaia de eliberare din închisoare), m-a concediat hotărât:

— Nu. Nu se poate ca un fost deţinut politic să intre în contact cu studenţii. Avem dispoziţii precise.

Mi-am găsit de lucru la Piaţa Obor, într-un depozit de fructe şi legume, unde trebuia să sortez, noaptea, cartofii sănătoşi de cei încolţiţi sau stricaţi. Părea treabă uşoară. Singurul neajuns ar fi putut să fie mirosul dezgustător al cartofilor putrezi, atâta doar că eu eram obişnuit cu acel miros, caracteristic mâncării pe care o primeam în lagărele din Balta Brăilei. Când am terminat-o cu depozitul, m-am mutat în celălalt capăt al Bucureştiului, la Gara Basarab. Aici încărcam şi descărcam vagoane de marfă, ocupaţie oarecum familiară mie de pe vremea în care descărcam saci cu ciment din bacurile M.A.I. şi căram tone de ţigle şi cărămizi cu roaba şi cu braţele. Poate aş fi dus-o mult timp aşa, dacă *tabelul lui Mendeleev* nu şi-ar fi demonstrat utilitatea. Acelaşi funcţionar glumeţ şi amabil de la Forţele de Muncă mi-a completat un formular, un fel de recomandare oficială, mi-a urat succes şi m-a trimis la sediul unei întreprinderi cu nume exotic, purtând în el sonorităţi de alchimie medievală: I.A.U.P.S. sau, în traducere modernă, Întreprinderea de Aprovizionare cu Utilaje şi Piese de Schimb. Chiar de a doua zi, m-am trezit funcţionar principal, titlu frumos, a cărui frumuseţe compensa faptul că habar nu aveam ce ar fi trebuit să facă un *principal*.

Lucram la Serviciul de contabilitate, într-o încăpere cu alte zece persoane, la aceeaşi masă cu arhivista întreprinderii, şi împărţeam acelaşi dulap cu femeia de serviciu. Aranjamentul nu era întâmplător. Exista un cod nescris prin care se stabilea locul fiecărui individ, în funcţie nu de competenţă, nu de studii, nu de valoare sau de utilitate profesională, ci de nivelul salarizării. În acest tip de ierarhie funcţionărească, oarecum bizantină, arhivista, femeia de serviciu şi cu mine ne situam pe ultimul loc, pentru că aveam cele mai mici salarii din peste o sută de angajaţi. Maria, aşa o chema pe colega mea de dulap, spăla toată ziua scările şi culoarele I.A.U.P.S.-ului şi nu intra în birou decât de două, trei ori pe parcursul programului, doar pentru a se odihni. Îşi

făcea rost de un scaun, se întorcea cu spatele la ceilalţi, îşi vâra capul între rafturile dulapului, trăgea un pui de somn de vreo jumătate de ceas, după care se repezea din nou la curăţenia ei. Era atât de obosită, încât nu avea putere nici să stea de vorbă cu noi. Avea nouă copii şi locuiau toţi, claie peste grămadă, într-o cameră la subsol nu mai mare decât un closet. Nu aveau paturi, dormeau pe jos, iar Maria se plângea uneori că o dor toate oasele, din cauza celor mici care se căţărau noaptea peste ea. De două ori pe lună, în ziua chenzinei, era aşteptată la poarta întreprinderii de un ţigan încruntat — tatăl ultimului copil, zicea Maria — care îi lua banii şi se ducea să joace barbut. Tot în ziua chenzinei, doamnele din birou îi aduceau pachete cu alimente şi îmbrăcăminte pentru liota de copii ce o aşteptau acasă dezbrăcaţi şi flămânzi. Nu o ajutau cu bani, întrucât ministrul de finanţe al acelei familii nu putea să fie decât barbugiul.

Tăcută era şi colega cu care împărţeam masa de lucru, deoarece suferea de un bizar complex de superioritate. Avea cinci clase elementare, nu învăţase nicio meserie şi fusese angajată ca arhivistă în urma intervenţiei secretarului Comitetului de Partid raional unde activase cândva. Pentru că lucrase la partid şi pentru că făcuse parte din echipele care terorizaseră ţara în zilele naţionalizării caselor, fabricilor şi averilor burghezo-moşierimii, îşi privea de sus colegii, unii dintre ei fiind chiar victime ale acelei naţionalizări. Se considera un fel de eroină a clasei muncitoare, iar eroii, pentru a-şi menţine statutul, trebuiau să tacă.

Şeful Biroului de contabilitate era domnul Mahr. Născut în Cernăuţi, cu studii economice la Viena, excelent profesionist, blând, discret, bătrân şi înţelept, domnul Mahr trăia drama de a fi fost nevoit să dirijeze nouă muieri, care, cu excepţia arhivistei şi a Mariei, erau cele mai gălăgioase fiinţe din câte cunoscusem până atunci. S-ar cuveni precizat că pe vremea aceea contabilitatea era cam ceea ce este astăzi televiziunea: o adunătură de femei. Programul începea la ora şapte dimineaţa, când toată lumea alerga spre poarta întreprinderii, gâfâia pe scări şi se îmbulzea să semneze condica de prezenţă. Se împingeau unii în alţii, îşi smulgeau creionul din mână, mai semnau şi în locul altora, pentru că la şapte şi zece condica se ridica şi se înregistrau absenţele. Trei absenţe nemotivate însemnau desfacerea contractului de muncă. După nebunia asta, urma, cum e şi firesc, destinderea. Cucoanele din birou începeau să-şi povestească, luându-şi vorba din gură, toate fleacurile pe care le trăiseră de când nu se mai văzuseră, adică de la încheierea programului din ziua precedentă până în momentul acela. Pe la ora opt, prin vacarmul femeiesc, se auzea vocea sfioasă a domnului Mahr, singurul care se apucase de lucru chiar înainte de ora şapte:

— Doamnelor, mai trebuie să şi muncim.

Munceau, însă nu tăceau. Doar glasurile păreau ceva mai potolite. În apropierea prânzului, conversaţia se înviora iarăşi, concentrându-se asupra reţetelor culinare. Evocau mese bogate, propuneau combinaţii alimentare dintre cele mai

rafinate, sărau, pipărau şi ardeiau cu măsură, nu ocoleau mirodeniile, după care scoteau din genţi, aproape pe furiş, sărăcăcioasele lor felii de pâine cu unt sau cu parizer. Abia acum intervenea în discuţie arhivista, anunţându-şi preferinţele printr-o întrebare:

— Ce-aţi zice de o piftie din guşă de curcan, cu hrean, muuult hrean?

După o vreme, doamnele s-au învăţat cu noul lor coleg de birou, nu mă mai priveau ca pe un intrus, ba chiar, uitând că nu suntem de acelaşi sex, s-au întors la ocupaţii mai vechi şi au prins să-şi dezvăluie intimităţi de nerostit în urechile unui bărbat. Cea mai comunicativă în materia aceasta părea să fie Angela. Angela era căsătorită, însă certificatul de căsătorie nu o împiedica să-şi înşele soţul ori de câte ori putea. Relata cu amănunte picante partidele de amor, imita cu talent gemetele scoase de partenerii ei accidentali, arunca ocheade şi agăţa fără ruşine pe orice beneficiar prezentabil venit cu treburi la I.A.U.P.S. Era nestăpânită şi se dovedea a fi un teoretician de temut al adulterului, dacă nu chiar al incestului. O susţinea cu argumente solide doamna Vârnav. Aceasta se trăgea dintr-o veche familie boerească — unul dintre înaintaşii ei fondase, printr-o mare donaţie, cea dintâi pinacotecă din Moldova — era licenţiată în limba franceză şi, într-un anume fel, se număra printre victimele arhivistei: fusese dată afară din propria sa casă prin actul de naţionalizare a locuinţelor, din 1950. Logodnicul ei murise în război, se considera văduvă şi nu se mai căsătorise. La un moment dat, atunci când Lili, cea mai tânără contabilă, proaspăt măritată, s-a arătat indignată de excesele Angelei, doamna Vârnav a luat partea expertei în adulter.

— Copii, a zis ea, mie îmi plac chiftelele.

A povestit că îşi face chiftele de cel puţin două ori pe săptămână, numai că, ori de câte ori iese în oraş şi trece prin dreptul magazinului alimentar „Polar”, nu ezită să intre acolo, să-şi cumpere produsul acela iubit şi să-l mănânce pe loc.

— Am acasă, dar parcă-i mai bună chifteaua de la Polar.

Într-o dimineaţă, doamna Vârnav a ajuns la serviciu ceva mai târziu, zgâriată pe faţă şi pe mâini, cu vânătăi pe corp şi furioasă peste măsură.

— Îl dau în judecată, a zis ea. Nu-l iert!

Până şi discretul domn Mahr a vrut să ştie ce s-a întâmplat. Am aflat cu toţii o poveste cât se poate de urâtă. Cu o seară înainte, doamnei Vârnav i se defectase chiuveta din bucătărie, aşa că a chemat un instalator din vecini, pe care îl cunoştea din vedere. Omul a venit imediat, şi-a suflecat mânecile şi s-a apucat de treabă. Cât timp s-a ocupat el de remedierea defecţiunii, gazda i-a pregătit o gustare, însoţită de un pahar cu rom. Cum sticla cu băutură rămăsese pe masă, meşterul şi-a mai turnat singur un pahar, apoi încă unul şi încă unul, până a golit şi ultima rămăşiţă de alcool. Avea chef de vorbă şi s-a lansat într-un discurs din ce în ce mai incoerent şi mai avântat, despre daci, despre Decebal şi Traian, despre Ştefan cel Mare şi Mihai

Viteazul. În cele din urmă, în loc să se ridice şi să plece, s-a repezit la doamna Vârnav, i-a smuls hainele şi, în țipetele şi zvârcolelile femeii, a violat-o direct pe duşumeaua bucătăriei, peste sculele pe care nu apucase să şi le strângă.

— Îngrozitor, a şoptit Lili.

— Frumos, a comentat Angela.

— Chiftelele, a mormăit domnul Mahr.

Peste vreo două săptămâni, doamna Vârnav şi-a făcut apariția la birou îmbrăcată elegant, ca pentru o vizită oficială, l-a anunțat pe bunul domn Mahr că îşi ia zi liberă şi, cu un aer solemn, ni s-a adresat tuturor:

— Copii, astăzi chem instalatorul.

Armonia şi seninătatea acelor zile au fost sparte de o dramă adevărată. Printr-un concurs de împrejurări nefericit, iubăreața Angela a aflat că soțul ei era proprietarul secret al unei garsoniere, în care îşi petrecea destule zile şi nopți, nu în solitudine, ci însoțit de diverse femei, sub pretextul că e plecat pe teren în interes de serviciu. Au urmat vreo câteva săptămâni de suferință cumplită, de lacrimi şi blesteme, de gemete şi suspine, până să se vindece rana Angelei. Chiar şi mai târziu soția ultragiată umplea biroul cu exclamații de indignare:

— Măgarul! Nici măcar nu-i bun de nimic.

Poveştile cu nimfomane pot să fie înduioşătoare. Scriitorul Nicolae Velea a povestit odată, la cârciumă, unui numeros grup de ascultători, despre aventura lui cu poeta Nina Cassian. Întâmplarea se petrecuse curând după debutul său în literatură, debut promițător, întâmpinat elogios de critica literară. Nina Cassian, pasionată colecționară de prozatori tineri, l-a invitat acasă la ea (locuia într-o vilă somptuoasă, furată de regim familiei istoricului Xenopol) şi s-a străduit, din prima clipă, să-i creeze o atmosferă de intimitate. L-a învăluit în vorbe dulci, l-a asediat cu laude nemăsurate, i-a recitat versuri de dragoste, i-a cântat la pian compoziții proprii şi, mai ales, l-a îndemnat să bea. Nicolae Velea, pe care maică-sa îl înțărcase, cum spunea tot el, cu țuică de prune, aprecia şi whiskyul, aşa că nici nu ar fi fost nevoie să fie îndemnat. Stătea stingherit pe fotoliu, asculta, tăcea şi înghițea cu mare plăcere băutura englezească. Într-un anume moment, când părea să-şi fi epuizat mijloacele artistice de seducție, vivandiera partinică s-a retras să-şi schimbe hainele de oraş, s-a întors aproape goală şi, gângurind, i s-a urcat pe genunchi. Abia acum Nicolae Velea a ieşit din mutenie: „Nu pot, doamnă, zău că nu pot. V-am învățat la şcoală." Poeta prezentă în manualele şcolare, cea care îşi dedicase bună parte din operă cântării socialismului victorios, îl slăvise pe Stalin şi înfierase cu mânie proletară capitalismul imoral, s-a simțit profund jignită. În cercurile literare pe care le frecventa, ori de câte ori i se cerea părerea despre scrisul lui Nicolae Velea, răspundea sec: „Un măgar. N-are pic de talent." Aprecierea aceasta de ordin estetic se aseamănă întrucâtva cu ocara Angelei la adresa infidelității soțului ei. Spre deosebire însă de rafinata Nina Cassian, vulgara

Angela nu se prostituase niciodată spiritual.

La I.A.U.P.S., în biroul cu nouă femei şi cu bătrânul domn Mahr, care surzise ori se prefăcea că e surd, din discreţie şi bună-cuviinţă, am intrat în contact direct cu eternul feminin, după cum, tot acolo, am trăit primul eşec profesional. Una dintre obligaţiile mele ca funcţionar principal era să operez facturile uzinei poloneze de automobile Warsawa, expediate odată cu piesele de schimb importate de noi. Înmulţeam numărul pieselor cu preţul unitar, obţineam suma totală şi o treceam conştiincios pe foile de evidenţă. Mai departe, economiştii întreprinderii, în colaborare cu ministerul şi cu Banca de Comerţ Exterior, aveau grijă să vireze banii, transformaţi în zloţi, către partenerul polonez. Treaba mea era o treabă simplă, cu condiţia să cunoşti cât de cât anatomia unui automobil. Pe vremea aceea, ca şi acum, de altfel, nu prea eram capabil să deosebesc o supapă de o garnitură sau o şaibă de un bulon, să zicem, iar maţele unui motor de Warsawa mi se păreau o enigmă. Cu ignoranţa de care suferea în materie de mecanică, puteam să confund cu destulă uşurinţă volanul cu roata de tracţiune, exact aşa cum felcerul securist din lagărul de exterminare de la Salcia, angajat doar pe baza unui dosar sănătos, putea să confunde inima cu ficatul. În condiţiile astea, nu-mi dădeam seama dacă o anumită piesă de schimb costă un leu sau o mie, cu atât mai mult pe o factură tipărită în limba poloneză, în care se încălecau atâtea consoane, încât mă lua ameţeala. Aşa se face că, în loc să înmulţesc numărul pieselor cu preţul fiecăreia dintre ele, l-am înmulţit cu numărul facturii şi cu numărul vagonului de tren, obţinând o cifră astronomică, împodobită cu zeci de zerouri. Iar asta, la nenumărate importuri de nenumărate utilaje şi piese de schimb. Rezultatul a fost catastrofal: Republica Populară Română urma să plătească Republicii Populare Polone o sumă ce rivaliza, probabil, cu produsul intern brut al ţării. Partea ciudată e că nimeni nu şi-a dat seama de enormitatea socotelilor mele. Doar polonezii de la Warsawa s-au speriat de bogăţia ce dăduse peste ei, au refăcut calculele şi ne-au returnat documentele, însoţite de un inevitabil şi frăţesc protest. Conducerea Întreprinderii de Aprovizionare cu Utilaje şi Piese de Schimb a intrat în panică, doamnele din biroul nostru şuşoteau alarmate, fără ca vreuna dintre ele să-mi spună ceva. Eu continuam să înmulţesc numărul pieselor de schimb cu numărul de vagon şi cu numărul de factură, fără nicio grijă, cu siguranţa dobândită după o vastă experienţă. În sfârşit, am fost chemat la Centrală, la cabinetul directorului general. Acesta, un inginer tânăr şi competent, temut pentru severitatea lui, se afla într-o şedinţă, iar eu m-am pus pe aşteptat în biroul secretarei. Cunoşteam încăperea încă din primele zile ale angajării, când fusesem programat să fac de serviciu pe întreprindere, într-o noapte de duminică spre luni. După ce colegul căruia îi luam locul a plecat, am stins lumina şi m-am culcat pe canapea, presupunând că nimeni nu îşi va strica noaptea pentru un control inutil. M-am înşelat. M-am trezit brusc cu becul aprins, am auzit chiar ţăcănitul comutatorului, am sărit în picioare, am luat poziţie de

drepți şi am raportat:

— Să trăiți, domnule sergent-major! Sunt deținutul Pavlovici Constantin Florin. În timpul plantonului meu nu s-a întâmplat nimic.

Abia după ce echipa de control a întreprinderii, formată din trei civili uluiți, s-a retras stânjenită, mi-am dat seama că nu mă aflam în puşcărie.

Când s-a terminat şedința, directorul general m-a primit imediat şi m-a invitat politicos să iau loc pe scaunul din fața lui. M-a privit cu interes un timp ce mi s-a părut o veşnicie. În cele din urmă, mi-a spus pe un ton liniştit, continuând să mă fixeze din ochi:

— Puteți pleca.

M-am ridicat de pe scaun, am salutat şi m-am îndreptat spre uşă. M-am oprit cu mâna pe clanță, m-am întors către director şi am îndrăznit să-l întreb de ce m-a chemat.

— Am vrut să văd cum arată imbecilul care confundă un simering de doi bani cu o locomotivă de milioane, a răspuns el şi mi-a făcut semn să închid uşa pe dinafară.

Am părăsit clădirea Centralei ofensat şi nedumerit. Ştiam ce este o locomotivă, dar nu ştiam ce este un simering. Când am ajuns înapoi în biroul meu şi am relatat colegilor pățania, toată lumea a izbucnit în râs. Râdea de mine întreaga populație feminină a contabilității, râdea şi domnul Mahr, râdea şi arhivista, pe ascuns. Singurul care a reacționat altfel a fost contabilul-şef al întreprinderii. Îl chema Gheorghe Brânzaru, nu se adresa subalternilor cu apelativul tovarăşe, nici nu-i tutuia, iar pe tovarăşii de la partid îi numea *ăia*. El aprobase angajarea mea, iar acum, văzând eşecul meu în războiul cu prețurile, se simțea responsabil. Drept urmare, mi-a schimbat încadrarea, trecându-mă din poziția de funcționar în aceea de contabil. Pierdeam titlul frumos de *principal* însă câştigam la salariu.

În noua calitate de contabil, am schimbat operațiile aritmetice. Nu mai aveam de făcut înmulțiri, ci numai adunări. Adunam coloane interminabile de cifre, pe imense cearşafuri de hârtie, până mi se împăienjeneau ochii şi nu mai vedeam nimic. Ajunsesem să regret imprevizibilele înmulțiri şi să mi se facă dor de vreo împărțire, de vreo scădere, de vreo extragere de rădăcină pătrată. Nu aveam maşină de calcul, fie ea şi primitivă, din acelea cu manivelă, adunările le făceam cu creionul pe hârtie, într-o muncă epuizantă care nu îmi lua doar opt ore pe zi, ci toată energia fizică şi mintală pe care o mai aveam. Contabilitatea se născuse din comerț, comerțul născuse civilizația, iar eu eram gata să cred că, urând contabilitatea, uram civilizația însăşi. Un colac mic de salvare îmi arunca din când în când tot contabilul-şef: mă chema la el în birou, scotea din geantă un număr mai vechi sau mai nou din ziarul L'Humanité, oficiosul Partidului Comunist Francez şi printre puținele publicații străine la care aveau acces românii, şi mă ruga să iau loc în fotoliu, să-l citesc şi să-i fac un rezumat al articolelor mai interesante, deoarece el era ocupat şi nu avea timp de lectură. Revista

presei nu i-am făcut-o niciodată, pentru că, atunci când terminam de citit, el se arăta şi mai ocupat.

— Altă dată, zicea. Discutăm cu alt prilej.

Înţelegeam că este o faptă creştinească, îi eram recunoscător şi mă întorceam la cearşafurile mele de hârtie bine dispus, cu mintea limpede, receptivă la monotonia nesfârşitelor adunări.

Într-o dimineaţă, chiar la prima oră, am fost anunţat de şeful cadrelor că trebuie să mă prezint de urgenţă la sediul Securităţii, la camera numărul 8. M-am prezentat conştiincios la poarta instituţiei, am spus cine sunt şi cine m-a trimis, iar ofiţerul de serviciu mi-a cerut buletinul de identitate, m-a poftit într-o sală goală şi mi-a ordonat să aştept. După aproximativ două ore, a apărut un angajat îmbrăcat civil care mi-a înapoiat legitimaţia şi mi-a spus că fusese o neînţelegere: nu aveau treabă cu mine şi nu exista camera 8. Fireşte că nu l-am crezut; cel puţin în privinţa camerii era exclus ca într-o clădire atât de mare să nu fi existat o încăpere cu acel număr. Am plecat de acolo la fel de înfricoşat precum venisem şi încercând, inutil, să descifrez semnalul transmis de Organe. Securitatea băgase atâta spaimă în mine, încât orice posibil contact cu ea mă scotea din minţi. În stare de veghe izbuteam să-mi stăpânesc frica, să o ascund destul de bine, însă nopţile nu aveam nici un control asupra ei. Toate visele mele erau legate de puşcărie. Visam scene oribile, pe care le trăisem sau le-aş fi putut trăi, îmi visam torţionarii de parcă nu m-aş fi despărţit nicio clipă de ei, visam că evadez, că sunt prins, bătut, pus în lanţuri, judecat din nou, condamnat. Uneori mi se întâmpla să mă viziteze imaginea anchetatorului Constantin Voicu, gata să mă lovească pentru cea mai recentă carte pe care o citisem, ba şi pentru vreo tipăritură pe care aş fi răsfoit-o la anticariat. M-am dus la un medic psihiatru şi m-am plâns de coşmarurile mele. Doctorul, foarte bătrân şi tot pe atât de celebru, m-a ascultat distrat, mi-a pus o mulţime de întrebări ce nu păreau să aibă legătură cu visele mele, mi-a povestit câteva anecdote porcoase, iar la finele consultului mi-a recomandat:

— Trebuie să mergeţi la femei.

Am vrut să-i explic că mă bântuie ororile închisorii, nu scene erotice, dar m-a întrerupt:

— Ştiu, a zis. Eu însumi am coşmaruri dacă nu merg săptămânal la femei.

Am părăsit cabinetul doctorului râzând. Râdeam şi mă întrebam dacă bătrânul şi celebrul medic nu fusese cumva elevul repetent al lui Freud ori, dată fiind vârsta lui atât de înaintată, chiar al lui Charcot, în sălile clinicii de la Salpêtrière. Eram sigur că ar fi fost un excelent diagnostician, doar dacă s-ar fi ocupat de un singur pacient: de el însuşi. Cât despre coşmaruri, acestea nu au încetat să mă urmărească nici astăzi.

Lucram la I.A.U.P.S., iar masa de prânz o luam la doi paşi de întreprindere, după ora 3, când mi se termina slujba, la o cantină de la subsolul palatului C.F.R. Acolo l-am revăzut pe colegul meu de cămin studenţesc George Radu Chirovici. Stătea la o

masă cu alte persoane şi îşi mânca liniştit ciorba. După dezamăgirea pe care mi-o provocaseră prietenii Nichifor Pietriş şi Lao-Ţârlea, aveam emoţii la orice întâlnire cu oamenii pe care îi ştiam de dinainte de arestarea mea. L-am salutat, iar el a lăsat să-i cadă lingura în farfurie, s-a precipitat către mine şi m-a îmbrăţişat cu o efuziune ce nu era întru totul justificată de relaţiile noastre anterioare. Poate că reacţia lui prietenoasă faţă de un fost deţinut politic îşi avea sursa într-un episod dramatic din propria lui existenţă, când fusese victima aceluiaşi sistem represiv care îmi complicase şi mie biografia. Întâmplarea se petrecuse în vara anului 1953, în timpul Festivalului Internaţional al Tineretului şi Studenţilor, manifestare demagogică şi mincinoasă întru apărarea păcii, organizată de regimul lui Gh. Gheorghiu-Dej la ordinul celei mai agresive şi mai ipocrite dintre puterile lumii: U.R.S.S. Cu prilejul unuia dintre spectacolele artistice multinaţionale ce sufocau zilele şi nopţile Bucureştiului, George Radu Chirovici, student pe atunci la Institutul de Teatru şi Cinematografie, a întâlnit un grup de tineri comunişti belgieni, cărora, imprudent, s-a apucat să le spună adevărul despre realităţile sociale şi politice din România, despre crimele regimului şi teroarea exercitată de autorităţi, despre suprimarea libertăţii, despre jefuirea avuţiei naţionale de către sovietici. E de presupus că discursul lui Chirovici i-a impresionat pe militanţii belgieni, de vreme ce n-au uitat mai nimic din cele auzite. Aflându-se ei într-o vizită oficială la Institutul de Teatru şi Cinematografie, au dat nas în nas cu George Radu Chirovici, căruia nu puteau să-i uite figura de reacţionar. L-au luat pe sus la rectorat şi, în faţa conducerii, l-au demascat plini de entuziasm pe individul care încercase să le zdruncine convingerile. Ce a urmat este în logica acelor ani: reacţionarul a fost anchetat de organizaţia de bază a Uniunii Tineretului Muncitoresc, batjocorit în şedinţă publică şi exmatriculat din facultate. Peste un timp i s-a permis să-şi reia studiile, nu însă la acelaşi institut, unde ar fi exercitat o influenţă negativă asupra viitorilor actori, iar din toată această păţanie omul a tras învăţătura pe care au tras-o mulţi intelectuali ai epocii: să mintă, să trăiască în dublu limbaj, în dublă gândire, într-o urâtă şi dureroasă schizofrenie culturală şi, dacă s-ar fi putut, să le ia locul celor care îi făcuseră atâtea mizerii din motive ideologice. În toamna anului 1956, după înăbuşirea revoluţiei din Ungaria, mi-a spus deprimat:

— E momentul să intrăm în Securitate.

Nu ştiu dacă şi-a urmat propriul îndemn, însă, mai înainte ca eu să fi intrat în închisoare, am apucat să îl văd pe George Radu Chirovici însurat. Se îndrăgostise fulgerător de o tânără asistentă medicală, pe care o cunoscuse pe stradă, se plimbaseră îndelung pe aleile parcului şi, obosiţi, se aşezaseră pe o bancă. În timp ce-i vorbea fetei despre poeziile pe care le scrisese şi, mai ales, despre cele pe care avea de gând să le scrie — adevărată revoluţie în lirica modernă — se căznea să-şi ascundă picioarele sub bancă, pentru că avea pantofii rupţi, iar asta nu se potrivea cu imaginea unui poet de succes. „Nu are rost să-ţi ascunzi pantofii, i-a spus fata. Ţi i-am văzut de la început.”

George Radu Chirovici a înţeles atunci, cu toată acuitatea simţurilor lui de artist, că ea este aleasa, femeia care a intuit în el, în ciuda aspectului sărăcăcios al îmbrăcămintei, sufletul nemuritor al insului de geniu. Era limpede că nu cu pantofii o cucerise. A cerut-o pe loc de nevastă. I-am întâlnit pe amândoi pe bulevard, în apropierea Grădinii Cişmigiu, s-au făcut prezentările — o chema Sanda Târziu — iar el m-a tras deoparte şi mi-a şoptit:

— Te rog să-i spui că sunt genial.

Am ieşit din cantina C.F.R. şi am urcat într-un bloc din apropierea Gării de Nord, invitat de Chirovici la el acasă. Locuia singur într-o garsonieră cu o mulţime de cărţi, cele mai multe franţuzeşti, pe care a ţinut să mi le arate cu nedisimulată încântare. Mi-am amintit de pasiunea lui pentru bibliotecile publice şi de vechea lui *haină de lectură*. Era vorba de un sacou larg, cu o croială specială, din care ieşeau în evidenţă nişte buzunare încăpătoare, asemenea unor guşi de pelican. Uneori, când se întorcea seara la cămin, scotea din guşile acelea ultima lui achiziţie bibliofilă — câte un volum preţios, cu ştampila bibliotecii publice, dar care, datorită îndemânării şi dragostei de cărţi a lui Chirovici, tocmai îşi schimbase proprietarul. În *Însemnări zilnice*, Titu Maiorescu notează o întâmplare nostimă, nelipsită însă de morală. Cercetând rafturile unui anticariat, descoperise nişte cărţi rare, extrem de preţioase, purtând pe ele ştampila unei biblioteci publice din Odesa. Îl întrebase pe anticar de unde le are şi, aflând că fuseseră achiziţionate de la B. P. Hasdeu, le-a cumpărat ca să le expedieze, cu discreţia ce-l caracteriza, bibliotecii ruseşti de la care fuseseră împrumutate.

George Radu Chirovici era supărat. Se despărţise de curând de soţie, alta decât Sanda, şi s-a lansat într-un pamflet de bun efect stilistic împotriva căsătoriei, pe care o socotea cea mai retrogradă şi mai anacronică instituţie a lumii moderne. Peste vreo săptămână sau două, am citit în revista *Contemporanul* un admirabil articol, un elogiu emoţionant adus căsătoriei. Autorul acelui articol era George Radu Chirovici. În interiorul schizofreniei culturale funcţiona şi perversiunea de a spune una şi de a scrie alta. Maladia aceasta intelectuală, mai des întâlnită printre gazetari, pare incurabilă, ca şi furtul de cărţi din biblioteci publice sau particulare. O formă de hoţie este şi împrumutul, atunci când cel ce a luat cu împrumut cartea uită să o înapoieze. Chiar anul trecut am primit un telefon de la un redactor al ziarului *Adevărul* care m-a rugat să-i împrumut pentru o zi volumul de amintiri din închisoare al lui Alexandru Mihalcea, pentru a-i fotografia coperta ultimă, cu poza autorului, în vederea ilustrării unor pagini de ziar cu caracter documentar. Gazetarul care îmi cerea cu împrumut volumul se numea Christian Levant — un nume tot de împrumut, probabil — şi, cum mă sunase la recomandarea prietenului Mihalcea, nu l-am refuzat. I-am atras atenţia totuşi că este un exemplar cu dedicaţie şi l-am rugat, la rândul meu, să aibă grijă de el şi să mi-l înapoieze imediat ce va fi fotografiat. Ştiam dintr-o mai veche experienţă că

într-o tipografie nu există respect pentru cărți, aşa cum într-un abator nu există respect pentru animalele sacrificate. Mi-a promis, într-un limbaj confuz şi convingător, tocmai prin confuzia lui, în care a rostogolit şi o cascadă de mulțumiri, că va veni chiar el să-mi restituie cartea, a doua zi. A trimis şoferul redacției, i-am împrumutat cartea, documentarul a apărut cu fotografia lui Mihalcea, dar de Christian Levant nu am mai auzit. A trecut de atunci peste un an fără ca hoțul de cărți să fi avut măcar decența unei explicații, care să mascheze hoția într-un lucru ceva mai răspândit şi, de aceea, mai uşor de tolerat: absența onoarei.

Francisco Goya

4
Îngropați în gheață până la fălci

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
București 2014

Sătul de cifre, de ameţitoarele, nesfârşitele adunări ale contabilităţii, mi-am dat demisia de la I.A.U.P.S. şi m-am înscris la examenul de admitere în Institutul de Limbi Străine al Universităţii din Bucureşti, Facultatea de Limbi Germanice, secţia de Limbă şi literatură engleză, curs de zi. Traversam o perioadă de relativă destindere politică, în care candidaţii nu mai erau respinşi din cauza originii sociale nesănătoase ori a unui dosar prost. Mulţi foşti deţinuţi politici s-au grăbit atunci să profite de momentul favorabil şi să-şi înceapă studiile superioare sau să şi le continue pe cele întrerupte de puşcărie. Eu absolvisem Facultatea de Filosofie, însă, deoarece nu mi se permitea să-mi susţin licenţa şi, oricum, Filosofia nu se potrivea cu statutul de fost deţinut politic, trebuia să o iau de la capăt. Am fost admis în anul I, fără peripeţii. Numai la examenul oral de engleză m-am poticnit. Când am tras biletul cu subiectul obligatoriu, mi-a căzut un fragment nu din opera unui scriitor clasic sau modern, cum m-aş fi aşteptat şi cum ar fi fost normal, ci dintr-o autobiografie a unui activist sindical obscur de care nu auzisem. Pe atunci, manualele şcolare erau la fel de politizate ca ziarul *Scânteia*; în felul lor, erau şi ele nişte broşuri de partid. Comisia de examinare, condusă de profesorul Dan Duţescu, aştepta să mă audă vorbind, dar aştepta degeaba. Cum nici măcar nu răsfoisem cărţile de liceu, nu aveam ce să improvizez, aşa că m-am ridicat de pe scaun, gata să părăsesc sala. Amabil, profesorul Duţescu m-a invitat să trag alt bilet, dar i-am spus că rezultatul ar fi fost acelaşi, întrucât nu cunoşteam manualele şcolare. Ca răspuns la nedumerirea lui, i-am explicat că absolvisem liceul cu aproape cincisprezece ani în urmă, când nu existau manuale de engleză, şi că învăţasem limba de unul singur, în condiţii speciale şi în absenţa cărţilor.

— În condiţii speciale? a întrebat el.

— Absolut speciale, am întărit eu.

— În ordine, a zis. Să continuăm examenul.

După vreun sfert de oră de întrebări şi răspunsuri, altele decât cele din programa şcolară, am trecut proba. Mai târziu am aflat şi explicaţia bunăvoinţei ieşite din comun a profesorului. Mi-a oferit-o actorul Ion Omescu, prieten cu el de pe vremea în care studiase engleza medievală, iar Dan Duţescu îi fusese îndrumător. În toamna anului 1947, când vechiului militant comunist Lucreţiu Pătrăşcanu i se pregătea înlăturarea din conducerea partidului şi din funcţia de ministru al justiţiei, un grup de susţinători ai săi a luat legătura cu Legaţia Statelor Unite ale Americii, pentru a-l scoate din ţară şi a-l pune, astfel, la adăpost de iminenta lichidare de către tovarăşii NKVD-işti. În acest plan, Dan Duţescu urma să fie translator în discuţiile dintre secretarul legaţiei americane şi un pilot de curse aeriene internaţionale, însărcinat să-l salveze pe Pătrăşcanu. Profesorul Duţescu a fost arestat, dus la

Securitate şi supus unei anchete sălbatice, în ciuda faptului că nu ştia nimic despre aceste aranjamente. A fost eliberat după câteva săptămâni, iar Omescu mi-a spus că traducătorul în limba română al lui Geoffrey Chaucer şi William Shakespeare a fost bătut la cur de securiştii analfabeţi, aşa cum îi băteau cândva ţăranii valahi pe hoţii de cai.

— Îi băteau aşa, ca să nu mai poată călări, mi-a explicat actorul.

E de presupus că formula *în condiţii speciale*, folosită de mine pentru a evita cuvântul *închisoare*, a avut darul să-i evoce profesorului tocmai acele bătăi. De aici şi înţelegerea arătată candidatului care habar nu avea de manualele şcolare.

Aşadar, în septembrie 1966, la vârsta de treizeci de ani, eram din nou student, printre băieţi şi fete ce abia ieşiseră din adolescenţă şi cu unii dintre profesori chiar mai tineri decât mine. Mă simţeam ca măgarul printre oi. În tot acest timp, în cei doi ani şi jumătate câţi trecuseră de la eliberarea din închisoare până la admiterea în Facultatea de Limbi Germanice, Securitatea mă căutase de zor. Urme ale acelei căutări se găsesc în arhiva operativă a Ministerului Afacerilor Interne, în dosarul de urmărire nr. 87573, care are pe copertă o ştampilă cu data de 18 septembrie 1964, iar la rubrica *Fond Operativ*, numele meu, cu majuscule şi în cerneală.

Dosarul se deschide cu două cereri de verificare la cartoteca operativă şi de informaţii a M.A.I., formulate la 6 martie 1964, la o lună şi o săptămână după eliberarea mea din închisoare, de un lucrător operativ cu numele Oprişor Oniţiu (prenumele nu e scris foarte clar), cereri care, în doar şase rubrici privind identitatea mea, conţin nu mai puţin de trei erori: prenume greşit, studii falsificate, profesie inventată. Nu este de mirare că trei zile mai târziu verificatorii au comunicat că nu figurez în evidenţele lor. Una dintre cereri, plecată de la UM 0123/T cu numărul 302/1/ON şi cu adnotarea D.G.M., are aplicată, la rubrica FELUL ACTIVITĂŢII DUŞMĂNOASE, o ştampilă cu un răspuns tipizat: NECUNOSCUT CARTOTECA „A", data de 9 martie 1964 şi numărul 11, cifra codificată a lucrătorului operativ. Pe cererea aceasta, la rubrica *Scopul verificării*, Oprişor Oniţiu a scris, cu obişnuinţa leneşului de a prescurta arbitrar cuvintele, *lucr.* (adică, lucrare) *ordonată*, iar pe cealaltă, cu antetul Direcţiei a III-a a M.A.I., a precizat scopul ca fiind *recrutare*. Recrutarea nu s-a mai încercat, întrucât şi de data asta a intervenit ştampila NECUNOSCUT. Ambele cereri de verificare sunt aprobate de şeful biroului cu o semnătură, evident, indescifrabilă. Răul este întotdeauna consecvent, aşa că Securitatea nu renunţă. La data de 27 martie 1964, ofiţerul Oprişor Oniţiu întocmeşte o notă în care nu se mai mulţumeşte să-mi scrie greşit profesia şi numele, ci se apucă să pocească şi numele mamei mele. Indicativul notei este 302/1, iar la rubrica „Esenţa informaţiilor" apar următoarele precizări: *Leg*. (din nou, o prescurtare originală) *agenţi, agenţi pe stradă*. Un alt ofiţer completează cu creionul: *Lg*. (Legături, fireşte) *„Ioan George" – 40 – 309/2* şi *„Tudor D"*. Ghilimelele semnifică, probabil, că numele informatorilor sunt

conspirative. Concluzia cercetărilor va fi trasă de un căpitan al cărui nume este, cum altfel, indescifrabil: *Necunoscut legături agenți*. La aceeaşi rubrică mai apare o semnătură indescifrabilă care confirmă faptul că în 31 martie 1964 eram o persoană necunoscută. Peste o săptămână, la 6 aprilie 1964, dosarul meu de urmărire înregistrează un răspuns al Direcției a VII-a a Ministerului Afacerilor Interne către Direcția a III-a a M.A.I., în care sunt prezentate date biografice aproximativ corecte ale soției mele, ale socrilor, ale cumnatei, ale părinților mei. În ceea ce-l priveşte pe urmărit, şeful Direcției a VII-a, colonelul Dinescu V., şi şeful serviciului, maiorul Croitoru N. (în locul lui semnează un Tudor), îi informează pe colegii lor din Direcția a III-a că *Pavlovici Constantin Florin a fost arestat de organele M.A.I. şi condamnat 5 ani fără a se cunoaşte motivele* (uluitor, Securitatea nu ştia de ce mă arestase) şi că *după ce a fost pus în libertate, s-a stabilit cu domiciliul într-o localitate neindentificată din Moldova, unde locuieşte împreună cu mama sa*. Cei doi ofițeri superiori de securitate mai aflaseră că *În luna februarie 1964 sus-numitul a venit în Buc.* (ingenioasă prescurtare) *pentru a face nişte cumpărături*. Adresa se încheie cu precizarea că *informațiile au fost obținute de la agentul „Ivan Gheorghe" şi surse oficiale.* După o lună de cercetări febrile, la care luaseră parte ofițeri, agenți, informatori, surse oficiale şi neoficiale, Securitatea rămânea complet neinformată. Nu părăsisem nicio clipă oraşul Bucureşti, cu atât mai puțin să mă fi stabilit într-o localitate din Moldova, iar din două în două săptămâni mă prezentam la miliție, unde sectoristul Niță îmi elibera legitimația provizorie.

După alte cinci luni şi jumătate, în 22 septembrie 1964, la propunerea locotenentului Oprişor Onițiu (este prima oară când i se precizează gradul), Direcția a III-a a M.A.I. emite o hotărâre de trecere în evidență a *numitului*, cu justificarea că *În anul 1959 a fost arestat şi condamnat la 5 ani i. c.* (închisoare corecțională) *pentru uneltire contra ordinei sociale*. (În sfârşit, Organele aflaseră de ce mă arestaseră.) Documentul are aprobarea unui maior indescifrabil şi poartă semnătura organului „C" care a primit materialul, un căpitan indescifrabil, şi a lucrătorului operativ de evidență care a primit fişa la cartoteca generală, alt indescifrabil.

Aparent, eforturile depuse pentru a afla unde locuiesc, cu ce mă ocup şi ce gândesc, deşi sterile, îi epuizaseră pe angajații poliției politice. Aşa se face că, în următorii doi ani şi trei luni, mult ostenita Securitate, asemenea Masoneriei la vremuri de cumpănă, a intrat în adormire. Abia în ianuarie 1967 Direcția a VII-a trimite o adresă către Direcția a III-a, în care locotenentul Georgeioni A. îşi informează superiorii că sunt student în anul I la Engleză şi că locuiesc *flotant la Căminul de Studenți Carpați din str. Academiei nr. 7, raionul 30 Decembrie* (...) *Informațiile au fost obținute de la colaboratorul „Ivan Gheorghe" persoane de încredere şi surse oficiale.* Colaboratorul şi persoanele de încredere ale locotenentului Georgeioni îşi primeau, probabil, banii spălați în sânge ai Securității în funcție de numărul minciunilor: nu stătusem nicio zi la căminul studențesc Carpați, iar în momentul redactării acestui document locuiam,

cu acte în regulă, în casa socrilor mei. Minciuna aceasta, căreia i se adaugă şi preluarea aceleia că *după eliberarea din detenție a locuit o perioadă de timp în provincie*, este semnată de şeful serviciului, Lt. colonel Croitoru Nicolae (Avansase. În nota anterioară era maior). Inepțiile acestea, ca şi celelalte de până acum, sunt strict secrete, cum se precizează sus, în colțul din dreapta al fiecărui document. Peste un an, în februarie 1968, pe baza acestor informații greşite, dar satisfăcătoare pentru nevoile intelectuale ale securiştilor, locotenentul-major Achim Victor întocmeşte o Hotărâre de luare în evidență. Motivele luării în evidență? *În 1959 a fost arestat şi condamnat 5 ani i. c. pt.* (niciun ofițer nu renunță la plăcerea de a camufla cuvintele în prescurtări agramate) *uneltire contra ordinei sociale*. În formularul tip se mai precizează că materialul pe baza căruia urmăritul a fost luat în evidență se păstrează în arhiva Serviciului „C”, a Consiliului Securității Statului. Hotărârea are câteva rânduri, pe o biată pagină, dar capătă prestigiu prin prezența a nu mai puțin de cinci semnături indescifrabile. Este greu de crezut că indescifrabilul semnăturilor ține de secretul profesional sau de atmosfera de conspirativitate în care se complăceau securiştii. El ține doar de instrucția precară a acelor paraziți.

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014

Eram urmărit şi nimeni nu reuşea să-mi dea de urmă. Miliția, agenții plătiți sau cei voluntari, vecinii, prietenii, colegii de serviciu, câteva instituții publice cu care aveam de-a face periodic nu însemnau nimic pentru Securitate, sub raportul informațiilor. Brațul înarmat al partidului se dovedea incapabil să descopere cine eram, cu ce mă ocupam, cum trăiam, cum arătam. Eram un „necunoscut". S-ar fi putut crede că îmi duceam măruntа, anosta mea existență într-o ilegalitate spectaculoasă şi inventivă, că locuiam prin case conspirative, că umblam pe stradă travestit, că mă ascundeam ziua şi circulam noaptea. Fals. Timp de doi ani şi jumătate îmi îndeplinisem conştiincios obligațiile de slujbaş la I.A.U.P.S., în văzul tuturor, iar securiştii nu aflaseră unde lucrez. Toate schimbările de domiciliu le anunțasem cu promptitudine la miliție, dar aceiaşi securişti nu descoperiseră unde locuiesc. Chiar şi atunci când li s-a spus că sunt student la Engleză, nu au fost în stare să constate că stăteam exact la adresa trecută în buletinul de identitate şi au presupus că locuiam flotant la căminul studențesc. Ochiul şi Timpanul, cum i se zicea batjocoritor, dar şi cu spaimă Securității, nu funcționau. Ochiul era chior, timpanul era spart. Infirmam, fără să o fi ştiut, una dintre cele mai persistente legende ale epocii şi anume că singurul lucru care funcționează bine în socialism ar fi fost Securitatea. Se mai zicea că, atunci când doi oameni stau de vorbă, cel puțin unul dintre ei e turnător. Ba mai mult: dacă un singur ins ştie un lucru pe care Securitatea l-ar socoti periculos, deja prea multă lume ştie acel lucru. Era încă o minciună născută din frică. Visul Securității ca toți cetățenii României socialiste să tragă cu urechea şi să se uite prin gaura cheii nu se putea împlini. Oricâtă putere de convingere ar fi avut Organele, oricâtă teroare ar fi desfăşurat ele, existau destui surzi şi destui orbi care să se sustragă acelui vis. Lipsit de proteza delatorului, brațul lung al Securității rămânea totuşi scurt. Rațional ori intuitiv, lumea ştia că spionul reprezintă o eroare etică şi că, oricât de strălucit s-ar descurca el în meseria lui spionicească, oricât de dotat intelectual sau fizic ar fi el, individul nu e, sub aspect moral, decât un jeg. Purtarea celui ce trage cu ochiul ori cu urechea este necuviincioasă în orice împrejurare. Ce ne facem însă cu cei care, din motive mult prea omeneşti (şantaj, frică, slăbiciune de caracter), niciunul scuzabil, au ajuns să practice necuviința şi să-şi piardă onoarea?

La 22 octombrie 1968, locotenentul-major de securitate Ionescu Petre primeşte o notă informativă de la sursa „Ion Oltul", nimeni altul decât prietenul meu Ion Mihail Popescu. Nota este autografă, iar atunci când am dat peste scrisul avântat şi plin de înflorituri al amicului meu am închis ochii, refuzând să citesc şi crezând o clipă că sunt victima unei halucinații vizuale. Ion Mihail Popescu, acel student descuiat la minte, care îşi susținea fără teamă opiniile într-o vreme în care orice opinie amenința să devină delict, acel deținut politic curajos, care încerca demonstrații logice pentru

capetele seci ale caraliilor, omul liber şi neîmblânzit în faţa abuzului, etern şi dezinteresat apărător al cauzelor bune, nu putea să fie turnător. Totuşi...

La câtva timp după eliberarea din închisoare, Ion Mihail Popescu a reuşit să se angajeze funcţionar la Întreprinderea de Spaţii Verzi, undeva la marginea Capitalei, în cartierul Bucureştii Noi, în apropiere de casa unei mătuşi — o soră a mamei lui — la care şi locuia. M-a invitat o dată să-mi arate biroul în care lucra. Era, de fapt, o baracă încăpătoare, în mijlocul căreia, decupând duşumeaua de scânduri, săpase o groapă şi plantase un lămâi frumos, cu crengi bogate, pline de flori şi fructe. Se simţea bine în compania acelei gropi şi a acelui arbust exotic, după cum se simţise bine şi în mediul carceral, cu ani în urmă. Şi-a strecurat mâna printre frunzele cerate, a rupt o ramură verde, cu câteva flori pe ea şi mi-a întins-o amuzat:

— „Voici des fleurs, des fruits et des branches”, a evocat el catrenul lui Verlaine, poetul simbolist în numele căruia luasem ceva bătaie în ancheta Securităţii.

Mi-a povestit încântat că slujba la Spaţii Verzi îl ajutase să devină posesorul unei piese de mobilier de certă valoare istorică: un dulap-bibliotecă, marcat cu placă de bronz, care ar fi aparţinut domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Dulapul ajunsese la Spaţii Verzi prin hazardul repartizării către instituţiile şi întreprinderile de stat a multor bunuri din casele naţionalizate şi se degradase în aşa măsură, încât administraţia întreprinderii hotărâse să-l dea la casat. Casarea presupunea alcătuirea unei comisii de oameni ai muncii — aşa se zicea pe atunci — şi distrugerea sub ochii acelei comisii a obiectului ce nu mai putea fi folosit. Din comisia care urma să întocmească procesul-verbal de scoatere din inventar a dulapului-bibliotecă făcea parte şi amicul meu. Acesta nu a putut să asiste nepăsător la sfărâmarea unui obiect cu valoare istorică şi, de comun acord cu ceilalţi membri ai comisiei, l-a înlocuit cu un dulap adus de la mătuşa sa. A luat dulapul-bibliotecă, l-a recondiţionat cu ajutorul unui tâmplar de mobilă priceput, după care i-a invitat acasă pe câţiva membri ai comisiei de casare ca să le demonstreze cum arăta, pe vremuri, biblioteca lui Cuza şi, evident, să se laude puţin cu insolita achiziţie. Nici faţă de mine nu a rezistat impulsului de a se lăuda, aşa că m-a condus la casa mătuşii şi mi-a arătat vestigiul.

— Vezi ce intarsii are? E istorie, dar şi lucrătură artistică, s-a entuziasmat el, mângâindu-i muchiile cu palma.

În afară de faptul că mobila era din stejar masiv şi însemnată de vechime, n-am priceput de ce i se părea atât de preţioasă.

A trecut ceva vreme şi Ion Mihail Popescu s-a pomenit chemat la miliţie şi anchetat sub acuzaţia de sustragere de bunuri din patrimoniul naţional. Presupusul dulap al celui dintâi domn al Principatelor Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti, trimis la casare, făcea victime. De la miliţie, noul proprietar a ajuns pe mâna procuraturii. Explicaţiile lui, prea logice pentru minţi ce refuzau logica, nu convingeau pe nimeni. Ameninţarea cu închisoarea pentru furt din avutul obştesc îl scotea din

minți, iar amicul meu, hăituit aproape săptămânal, a început să caute sprijin în medii pe care, în mod obişnuit, le-ar fi evitat. Într-o zi mi-a spus uşurat că încurcătura luase sfârşit, că urmărirea încetase şi că organele de anchetă îşi ceruseră scuze pentru necazurile pe care i le pricinuiseră. În toată povestea îl ajutase un oltean de-al lui, un personaj influent, activist de partid la Comitetul raional sau de sector, nu mai ştiu cum se chema pe atunci, care pusese mâna pe telefon şi dăduse dispoziții ca omul să fie lăsat în pace.

— Un simplu telefon? m-am mirat eu.

— Un telefon acolo unde trebuie, a confirmat el.

Din momentul acela viața lui Ion Mihail Popescu s-a schimbat în bine. Căderea se încheiase, începea urcuşul. A fost reprimit la Facultatea de Filosofie pentru a-şi continua studiile întrerupte, iar la absolvirea acesteia a intrat cercetător la Institutul de Psihologie de pe lângă Universitatea din Bucureşti, condus de Miron Constantinescu, vechi militant al Partidului Comunist şi ministru al învățământului în momentul arestării studenților printre care se numărase şi amicul meu. Ceva mai târziu, Ion Mihail Popescu a reuşit să-şi rezolve şi problemele juridice. I s-a aprobat rejudecarea procesului prin care fusese condamnat ca duşman al poporului, iar la rejudecare au apărut mai mulți martori care au anulat afirmațiile lui Ludwig Grümberg, fostul său profesor de filosofie marxistă şi principalul acuzator. Visul din închisoare al lui Popescu s-a împlinit: a ținut să demonstreze juridic — şi a izbutit acest lucru — că mărturia marxistului care a dus la condamnarea lui fusese mincinoasă, calomnioasă, de rea credință. Depozițiile martorilor apărători au fost atât de vehemente împotriva lui Grümberg, încât profesorul justițiar, care îşi băgase în puşcărie studentul pentru o imaginară culpă de gândire, a izbucnit în plâns în fața întregii săli de judecată. Canalia care nici nu clipise atunci când alterase destinul altuia devenea violent sentimentală când era vorba de propriul ei destin. După achitare, Ion Mihail Popescu, omul condamnat cândva pentru misticism, a ajuns profesor de ateism la Conservatorul de Muzică, bizară demonstrație de armonie a contrariilor. Nu era chiar materia lui, ci îl suplinea pe titularul catedrei, Aurelian Bondrea, ins mult prea ocupat cu subtile trebi de şef de cadre la Ministerul Învățământului, pentru a-şi mai pierde vremea cu nişte studenți amărâți. Drept răsplată pentru cursul de ateism, de bună ținută ştiințifică, pe care Ion Mihail Popescu îl ținea în locul său, Aurelian Bondrea venea cu ceva mult mai de preț: se oferea să-i fie model profesional şi înalt protector. După revoluția din 1989, modelul amicului meu nu a mai fost protectorul de la şefia cadrelor, ci însuşi preşedintele țării. Aşa cum tovarăşul Ion Ilici Iliescu, fost prim-secretar al Uniunii Tineretului Comunist, minstru pentru problemele tineretului şi dirijor al campaniilor ateiste din şcoli şi universități, a ajuns să participe la slujbe religioase, să fie oaspetele iubit al patriarhului Bisericii Ortodoxe Române şi să-şi facă, fără pic de jenă şi spre ciuda dracilor, puzderie de cruci, tot astfel şi Ion Mihail Popescu

şi-a transformat fulgerător prelegerile marxiste de ateism în prelegeri democratice de istoria religiilor.

Slujba la Spaţii Verzi, pregătirea examenelor la Filosofie, documentarea pentru viitoarele cursuri de ateism, ca şi interesul pentru mobila veche nu îl absorbeau total. Cu sacrificii, îşi găsea timp şi pentru redactarea unor note informative. De altfel, e de presupus că de la biblioteca lui Vodă Cuza i s-a tras cariera de informator al Securităţii; atunci a devenit el vulnerabil şi subiect al unui şantaj căruia nu i-a mai rezistat. În schimb, ofiţerul care l-a racolat a făcut o treabă bună. Cu o singură excepţie, nota din 22 octombrie 1968 conţinea primele informaţii corecte din dosarul meu de urmărire. Iată partea esenţială a ei: *Sursa aduce la cunoştinţă că în cursul lunii septembrie 1968 s-a întâlnit cu Pavlovici Florin Constantin care a informat că a luat examenul de stat cu nota 10 la fac. de filosofie (ziaristică), că i s-a publicat lucrarea „Balcanismul în poezia lui Ion Barbu" în „Viaţa Românească", că este student la fac. de engleză a Universităţii Bucureşti, că urmează să fie repartizat la Radiodifuziune, că se simte excelent*. Era scrisă în scârbă, ca şi cum autorul ei s-ar fi ruşinat de ea, adopta prescurtarea agramată şi cacofonia, de parcă ar fi fost nu informator, ci angajat al Securităţii, avea doar două fraze, destule totuşi pentru a-l compromite pe cel care, cu ani în urmă, sfidase ancheta şi respinsese batjocoritor orice colaborare cu poliţia politică. Era scrisă în scârbă, dar avea şi un accent jucăuş: intrând oarecum în pielea securistului pe care îl informa, zicea că l-am *informat*, nu că i-am vorbit despre susţinerea examenului de stat. Lapidaritatea redactării, economia exprimării şi evitarea epitetului, performanţe stilistice în sine, nu l-au satisfăcut însă pe locotenentul-major Ionescu Petre, care, după ce precizează în josul paginii că sunt fost *condamnat c r* (contrarevoluţionar) şi că mă aflu în evidenţa Serv. 4 din ISMB (Inspectoratul Securităţii Municipiului Bucureşti), ţine să adauge: *Informatorul a fost instruit să-l mai contacteze cu care prilej să lărgească sfera discuţiilor, căutând să abordeze şi probleme de natură politică, pentru a ne comunica ce comentarii face şi atitudinea ce o adoptă*. Cu alte cuvinte, să mă tragă de limbă.

I.J.Botoșani-Securitate
Pr.lt.col.Moraru Vasile,
inf."Andrei Dan", legătu-
ră impersonală.
Nr.009878/56,30 11 1988

Notă informativă,

Sursa vă informează că la C.P.S.P Botoșani, a fost desființat postul de corepetitor al tov. Diaconu în perspectiva angajării unui paznic sau șofer. Atât tov. Diaconu cât și alți prieteni de-ai lui printre care tov. Schilinschi nu au înțeles această măsură, decât o răzbunare a tov. președinte al C.J.O.P și a tov. directoare a C.P.S.P.

Din cele spuse de tov. Enciu măsura a fost normală deoarece acesta nu numai că nu făcea treabă, ci chiar râdea de ceilalți ce erau verificați după numărul de copii prezenți la oră și chiar sancționați. Când era rugat de Enciu să-l ajute la fanfară nu voia.

Crezând că i s-a făcut o nedreptate, precum că colegii l-ar fi pârât că spunea bancuri politice și vorbea urât la adresa statului, a promis că se va răzbuna pe ei. Așa că numai la o săptămână, tov. Cănciuc este aflat de tov. directoare că a luat o orgă electronică fără să anunțe pe nimeni și a folosea la nunți. Se analizează cazul și tov. Cănciuc este dat afară de la C.P.S.P. Acum, tov. Diaconu spune la colegi că el a făcut-o. La alte câteva zile se află că tov. Burcan dă cheile lui Cănciuc, și acesta ia niște parchet vechi din magazie pentru acasă. Se analizează și acest caz și tov. Burcan pleacă din C.P.S.P.

În toată această perioadă Diaconu vine, semnează condica...(verifică prin cercuri prezența) amenințând că va reclama și aducerea altor cadre în C.P.S.P.

În ziua de 30 noiembrie 1988 tov. Anica Huțanu și cu tov Chelba(?) – vin în ~~casa~~ C.P.Ș.P. și verifică și prezența și felul cum au fost aduse unele cadre mai știind de vorbă cu tov. Huzdup – acesta spunând colegilor că aici tov. de la partid au venit tot în urma reclamațiilor făcute de tov. Diaconu

30 nov. '88

Andrei

O legendă care a băgat spaima în oameni vreme de peste patru decenii a fost aceea a competenţei organelor de securitate. Legenda avea, ca toate legendele, un miez tare, un sâmbure de adevăr, în care dinţii celor ce muşcau din fructul otrăvit se puteau sfărâma. Sâmburele de adevăr pleca de la atotputernicia Organelor. Ele erau deasupra legii, acţionau dur şi nemilos, torturau, ucideau, fără a avea de dat socoteală nimănui. Lefegiii noii instituţii de represiune au fost, la început, sub domnia proletară a lui Gh. Gheorghiu-Dej, scursura satelor, scursura oraşelor, scursurile umane. Analfabeţi, complexaţi şi frustraţi, îşi completau însuşirile acestea cu brutalitatea fără margini. Când torturau, torturau cu fantezie bolnavă, bătându-şi prizonierii până la pierderea minţilor şi până la moarte. Când ucideau, ucideau cu plăcere, cu o cruzime şi cu o lipsă de noimă de care, dacă ar fi avut o minimă capacitate de reflecţie, s-ar fi înfricoşat ei înşişi. Abuzurile le erau răsplătite cu grade militare, ajungând generali fără să fi fost vreodată soldaţi, primind funcţii şi demnităţi fără ca acestea să le fi modificat în vreun fel mentalitatea de slugi.

Crima nu putea să însemne, fie şi în cazul securiştilor lui Gheorghiu-Dej, competenţă. S-a simţit nevoia unei generaţii şcolite, capabile să înlocuiască bâta cu stiloul ori să le combine savant, fără să uite însă că întreaga populaţie a ţării se compunea din infractori politici. Din această neuitare s-a dezvoltat industria dosarelor de securitate. Ea a atins acel nivel de utopie neagră pe care îl cuantificăm astăzi în vagoane şi în kilometri de note informative, de transcrieri ale convorbirilor telefonice, de transcrieri ale benzilor de magnetofon, de documente furate, de corespondenţă şi intimităţi violate, de adevăruri lipsite de relevanţă, de jumătăţi de adevăr, de minciuni sfruntate, de şoapte şi svonuri, de denunţuri murdare şi inefabile calomnii, de falsuri şi dezvăluiri impudice — tot acest delir de hârtie şi cerneală pentru posesia căruia se bat încă serviciile secrete şi politicienii.

Într-un anume sens, moştenitorii dosarelor de securitate, ei înşişi foşti securişti, în bună măsură, pot fi înţeleşi atunci când refuză să deconspire poliţia politică şi să pună ruşinoasa arhivă la dispoziţia societăţii civile. Ei invocă, invariabil, apărarea secretului de stat şi siguranţa naţională. Şi cum să nu fie secret de stat ilegalitatea, abuzul, crima de care au dat dovadă şi pe care le-au practicat imaculaţii apărători ai cuceririlor revoluţionare? Cum să nu pună în primejdie siguranţa naţională dezvăluirea ilegalităţii, abuzului, crimei specifice braţului înarmat al Partidului Comunist Român? Cum să renunţe ei la dosirea unei istorii murdare, când dosirea lucrurilor murdare este exact treaba pe care ştiu ei să o facă mai bine? Pe de altă parte, cine îşi imaginează că va putea să pună ordine în dosarele Securităţii, că va izbuti să separe adevărul de minciună, mărturisirea sinceră de mărturia strâmbă, calomnia profesionistă a Organelor de calomnia diletantă a voluntarilor este naiv. O latrină pe

care a folosit-o Securitatea nu va putea nicicând să fie vidanjată. La umplerea latrinei au contribuit în mod substanţial sursele, cum ziceau securiştii, informatorii, cum zic cercetătorii domeniului, turnătorii, cum zic victimele. Când urmăritorii vorbeau de *mijloace specifice* pentru descoperirea duşmanilor poporului, ei îl aveau în vedere, în primul rând, pe turnător. Instalarea ilegală a microfoanelor, interceptarea ilegală a corespondenţei, fotografierea pe ascuns a urmăritului, spargerile de locuinţe pentru a fura documente sau manuscrise, toate acestea nu fac doi bani în comparaţie cu mijlocul specific reprezentat de turnător. Ce tehnică operativă, oricât de perfecţionată ar fi fost ea, ar fi putut să câştige competiţia cu inteligenţa şi cultura, şi spiritul de observaţie, şi rafinamentul unor intelectuali de calibrul lui Constantin Bălăceanu-Stolnici, Ştefan Augustin Doinaş sau Alexandru Paleologu, de exemplu? Orice securist care ar fi intrat în posesia unui asemenea mijloc specific şi-ar fi asigurat rapida avansare în grad sau în funcţie, spre invidia creatoare a colegilor, probabil. Până şi ofiţerul cel mai întunecat la minte s-ar fi luminat de plăcere să citească o notă informativă semnată de autorul subtilului volum *Spiritul şi litera*. Iar strălucitorul şi elegantul *Bunul-simţ ca paradox*, oralizat cu inimitabilă graseiere franţuzească în vreun birou al poliţiei politice ori în vreo casă conspirativă a Ministerului Afacerilor Interne, împreună cu cine ştie ce turnătorie ordinară, evident, una dintre cele ce nu fac rău nimănui, ar fi avut pentru fericitul securist valoarea unei medalii a muncii. Iar dacă insul ar fi arătat o oarecare înclinaţie spre frivolitate, lucru deloc exclus, ar fi fost încântat să audă cum adolescentul Alexandru Paleologu devenise, în frumoşii săi ani interbelici, carlist, adică admirator fără rezerve al excitatului şi nedemnului rege Carol al II-lea, numai şi numai pentru că regele şi admiratorul avuseseră lecturi asemănătoare.

Turnătorii deconspiraţi au pretins că nu au făcut rău nimănui, că au dat note informative ca să-şi protejeze familia şi să-şi ajute prietenii, că s-au jertfit pentru alţii, că au făcut nici mai mult, nici mai puţin decât muncă patriotică. Unii preoţi au avut chiar insolenţa să afirme că s-au pus în slujba Securităţii ca să salveze viaţa comunităţilor religioase pe care le păstoreau, totul spre gloria lui Dumnezeu. Iar dacă erau şi plătiţi pentru asta, ce muncă nu este drept să fie plătită? E posibil ca justificările acestea să aibă o anumită îndreptăţire. S-ar putea să nu fi făcut rău datorită lenei securiştilor, datorită morţii celor turnaţi, datorită faptului că omul turnat era el însuşi turnător. În rest, orice informaţie, oricât de neutră sau de amabilă s-ar fi dorit ea, odată ajunsă pe mâna Organelor, nu avea cum să facă bine celui urmărit, pentru că nu binele era miza; detaliul cel mai neînsemnat trebuia folosit întru anihilarea duşmanilor poporului. Răspândiţi în toate straturile sociale, în toate profesiile şi în toate instituţiile, liberi, egali şi fraterni prin patrioticul lor angajament de informator, turnătorii au devenit ochii şi urechile, de nu chiar limba securiştilor, cărora nu le rămânea decât să ţină în ordine dosarele, să le pregătească pentru viitoarele arestări

sau represalii.

Un alt rău, un fel de metastază a bolii depozitate în dosare, a fost frica pe care colaboratorii Securităţii — de la prostul sadea până la gânditorul prezent în manualele şcolare — au indus-o în societate. Frica de a vorbi, frica de a gândi, frica de adevăr sunt mai degrabă opera lor decât a Organelor. Turnătorii au hrănit copios laşitatea, care s-a întins în corpul social cum se întinde igrasia în ziduri. Ei sunt cei care au otrăvit relaţii colegiale, au ucis prietenii curate, s-au strecurat în familii, existând cazuri, chiar dacă rare, în care copiii şi-au denunţat părinţii, iar soţii şi-au raportat la Securitate tovarăşii de viaţă. Avortonii aceştia morali nu purtau niciun stigmat. Erau actori talentaţi şi, în multe privinţe, mai înzestraţi decât victimele lor. Unii, ca Dan Amedeo Lăzărescu, membru marcant al Partidului Naţional Liberal, practicau erudiţia, alţii, ca profesoara Mona Muscă, din livada aceluiaşi partid, îşi foloseau ipocrizia şi farmecul personal într-un chip aproape hipnotic; unii afişau jovialitatea, alţii te cucereau prin tristeţe. Până şi Ştefan Augustin Doinaş, acea floare aleasă a poeziei, îşi trage anumite seve din haznaua puturoasă a Securităţii.

Am cunoscut un turnător cu o vitalitate monstruoasă, care, dacă ar fi fost orientată într-o direcţie mai puţin egolatră, ar fi putut să facă din el un erou, nu o lichea. Îl chema Tutilă şi, într-un anume fel, a şi devenit erou, erou de poveste însă, numele lui fiind folosit cu sugestiv amuzament de scriitorul Ion D. Sîrbu în romanul *Adio, Europa*, pentru a fixa literar o întreagă familie de personaje. Ion D. Sîrbu îl cunoscuse pe Tutilă, ca şi mine, în Balta Brăilei, în lagărul de exterminare de la Salcia. La un moment dat au fost aduşi din închisoarea de la Aiud vreo 50-60 de legionari, pe care gardienii i-au izolat într-o baracă laterală, împrejmuită cu un gard de sârmă ghimpată. I-au ţinut acolo câteva săptămâni, zăvorâţi, în carantină, după care, într-o duminică, au descuiat uşa barăcii şi i-au lăsat să iasă în curtea micului lagăr din interiorul lagărului mare. Ne-am îmbulzit cu toţii la gardul lor, ca să aflăm cine sunt, de unde vin şi dacă au întâlnit, prin închisorile prin care trecuseră, rude sau cunoscuţi de-ai noştri. Cel mai dornic să ajungă la sârma despărţitoare s-a arătat a fi Tutilă. Acesta, învăţător sau profesor din Gorj, numit brigadier şi avansat informator al administraţiei, şi-a făcut loc cu umerii şi cu coatele printre oameni, i-a îmbrâncit pe cei care îi stăteau în cale, a împărţit câţiva ghionţi celor ce nu-i înţelegeau graba şi, ajungând la gard, s-a adresat legionarilor din partea cealaltă, strigând cu glas disperat:

— Părinte Popescu! Părinte Popescu! E cumva printre dumneavoastră preotul Popescu din Gorj?

Din mulţimea celor nou-veniţi, a apărut aproape imediat puşcăriaşul căutat de Tutilă. Se făcuse linişte, toată lumea voia să afle ce lucru important, ce urgenţă care nu îngăduia amânare avea de comunicat camaradul nostru de lagăr.

— Părinte! a răcnit Tutilă. Când scăpăm de aici, bem împreună o vadră de ţuică de corcoduşe.

Dacă personajele cărţii lui Ion D. Sîrbu se numesc Tutilă Unu, başvizirul ideologic al Isarlâkului, sau Tutilă Doi, agitatorul futurolog al aceluiaşi oraş imaginar (în fapt, Craiova exilului scriitorului), matca lor a fost, cu siguranţă, Tutilă Zero, năpraznicul brigadier de la Salcia. Acesta e tipul delatorului entuziast, extravertit, exploziv şi voios, dar întâlnim şi opusul lui, insul posac, supus introspecţiei şi prăbuşit în înceţoşata-i lume interioară. Un asemenea exemplar s-a nimerit într-o excursie studenţească în zona Vălenilor de Munte, pe malul unei crescătorii de păstrăvi, într-un peisaj nemutilat de intervenţia omului, într-un ocean de verde şi cu un lac în care razele soarelui se încurcau printre săgetările peştilor. Întrucât nu l-a deconspirat nimeni în mod oficial, deşi mai toată lumea ştia că toarnă, că a turnat pe parcursul facultăţii şi a turnat neobosit în viitoarea lui carieră de redactor la Radiodifuziunea Română, nu îi voi spune numele. Îi voi zice Melancolicul. În timp ce ceilalţi studenţi nu-şi mai găseau locul, întrecându-se în exclamaţii şi admirând cu puritatea regăsită a clipei jocul spectaculos al păstrăvilor în lumină, revărsarea aceea de viaţă curată în apa limpede şi rece a lacului, Melancolicul stătea aplecat peste mal, concentrat, moros şi tăcut, străin de bucuria generală, pentru ca, în cele din urmă, indicând cu degetul un peşte pe care îl vedea doar el, să zică:

— Uite unul mort.

Drept răspuns la nedumerirea de pe chipurile celor din jur, a surâs melancolic şi satisfăcut, ca după o clismă bine executată.

— Acolo, a precizat el. Uite-i cadavrul! Pluteşte.

Uneori, când mă gândesc cât de simpatici pot să fie turnătorii în civilie, cât de virtuoşi ţin ei să apară în ochii lumii, cât de mult îşi iubesc soţiile sau soţii, copiii, mamele, amantele ori amanţii, mă întreb dacă nu cumva tonul meu e prea aspru faţă de ei. În definitiv, dacă există o genă care conduce implacabil la homosexualitate, aşa cum susţin unii, de ce nu ar exista una specifică turnătorului? Poate că javra a fost programată biologic să devină javră. De ce să nu-l tratăm pe turnător cu înţelegerea cu care îl tratăm pe poponar? Dreptul la diferenţă sau, mai pretenţios spus, respectul alterităţii ar putea să fie reclamat de orice slugă a securiştilor. Admit că nu ştiu cum să mă port cu aceşti colegi de specie. Nu îndrăznesc să-i iert, pentru că, iertarea fiind un act personal, nimeni nu are dreptul să ierte în numele altora, al victimelor, în primul rând. Ar fi imoral. Nu merită să-i urâm, pentru că nu merită să cădem atât de jos. Nici să le plângem de milă nu este cazul; nu suntem la fel de sentimentali ca ei. Autorilor atâtor vagoane de delaţiuni, care au contribuit cu succes la aruncarea în închisorile politice a milioane de cetăţeni oneşti, la moartea în detenţie a sute de mii, la răspândirea fricii în toate structurile sociale, la destrămarea familiilor, la terorizarea populaţiei şi la o mulţime de ticăloşii mărunte, nu le-ar strica puţin dispreţ.

O proză scurtă a lui Tudor Arghezi consemnează povestea unui tânăr abate, Jêrome, acuzat de enoriaşi şi de magistraţi de asasinarea bătrânului paroh al satului,

pentru a-i lua locul. El este judecat, condamnat şi ghilotinat în absența oricărei dovezi şi în refuzul mărturisirii. Peste ani, noul paroh al localității va fi chemat să acorde ultimele îngrijiri duhovniceşti unei bătrâne aflate pe moarte. Aceasta mărturiseşte că ea este ucigaşa. Întrebată fiind de ce a lăsat să i se taie capul unui nevinovat, criminala a răspuns că i-a fost frică să se autodenunțe, dar că, după ce a ucis, s-a dus la abatele cel tânăr şi s-a spovedit. Iar abatele nu a spus nimic la judecată. Este o poveste despre taina spovedaniei, care îi priveşte însă şi pe acuzatorii mincinoşi, şi pe delatorii zeloşi, pe voluntarii răului, în general. Cei care şi-au suspectat semenii de libertate de gândire şi i-au spionat spre a-i denunța, ca şi cei ce şi-au trădat prietenii pentru aceeaşi culpă s-ar cuveni să mediteze, dacă nu cumva le-a pierit capacitatea de meditație, la istoria tragică a abatelui Jêrome. Evident, nu li se poate cere asta unor îmbătrâniți în rele care s-au înfipt lacom în demnitățile publice şi, cu atât mai puțin, unor turnători din ignobila stirpe a lui Alexandru Paleologu şi Mircea Ionescu-Quintus, care au împins indecența şi impostura atât de departe, încât au îndrăznit să confişte funcțiile de preşedinți de onoare în şubreda ierarhie a unor partide politice. Tocmai ei care îşi pierduseră atât de jalnic onoarea.

În cercul al nouălea al *Infernului*, în zonele cele mai înfricoşătoare ale lui, acolo îi plasează Dante pe trădători. Îngropați în gheață până la gât şi până la fălci, cei ce şi-au trădat rudele, cei ce şi-au trădat patria, cei ce şi-au trădat prietenii şi binefăcătorii suferă şi blestemă. Pe când toate celelalte duhuri ce populează infernul ar dori ca amintirea lor să nu piară printre cei vii, trădătorii refuză să se identifice. Asemenea lor, dar încă în viață fiind, turnătorii noştri nu doresc să li se cunoască numele; în bolgiile dosarelor securistice, ei nu au identitate, ei au nume conspirativ.

Gustave Doré: Canto 32. Dante vorbeşte trădătorilor îngropați în gheață.

5
Examenul de stat

Monsieur de la Palisse
Était mort devant Pavie.
Un quart d'heure avant sa mort
Il était encore en vie.

Presupun că această glumă şcolărească i-a fost carte de învăţătură lui „Simon Lăzărescu”, următorul turnător din dosarul meu de urmărire. Atlet al tautologiei şi locului comun, al informaţiei răsuflate, „Simon Lăzărescu” este numele conspirativ al unui student de la Engleză, care ştie despre mine doar lucruri de circulaţie publică, dar care nu îl împiedică să i le livreze locotenentului-major de securitate Achim Victor ca pe nişte descoperiri de importanţă vitală pentru prezentul şi viitorul patriei socialiste. Astfel, în nota sa informativă din 17 mai 1969, vorbind despre sine la persoana a treia, asemenea copiilor mici sau politicienilor retardaţi, el scrie: *Sursa a aflat că Pavlovici a fost ridicat la sfârşitul facultăţii de ziaristică şi că acum a primit aprobarea să-şi dea examenul de stat*. Lăsând la o parte prostia redundantă de a-i informa pe cei ce mă arestaseră că mă arestaseră (a se observa totuşi delicateţea spăimoasă a eufemismului *a fost ridicat*), „Simon Lăzărescu” trăia în afara timpului: în momentul redactării acestei note, nu numai că primisem aprobarea de a-mi da examenul de stat, dar mi-l şi dădusem cu mai bine de un an în urmă. Mult prea informatul informator al Securităţii făcea prognoza zilei de ieri şi profetiza trecutul.

Povestea acestui examen e lungă. La terminarea facultăţii, în vara anului 1958, câtorva absolvenţi, printre care m-am numărat şi eu, li s-a interzis să-şi susţină examenul de stat, din motive ideologice: nu erau demni să fie licenţiaţi în filosofie marxistă. Mi-am predat totuşi lucrarea scrisă — o teză despre publicistica lui Camil Petrescu — sperând să mi se aprobe susţinerea licenţei în sesiunea din iarnă. În iarnă, cu câteva săptămâni înainte de data stabilită pentru examene, am fost arestat. Cinci ani mai târziu, după eliberarea din închisoare, încercările de a-mi susţine examenul au fost respinse, rând pe rând, de decanatul facultăţii, de rectoratul Universităţii, de minister. Merită să fie relatată o audienţă la Ministerul Învăţământului, în biroul directorului care se ocupa cu rezolvarea problemelor foştilor condamnaţi politici, pentru că este ilustrativă pentru atmosfera acelor vremuri. De fapt, audienţa nu a avut loc într-un birou obişnuit, ci într-o sală de şedinţe spaţioasă, cam cât o sală de cinematograf de cartier, dar goală, cu băncile scoase, în locul lor neexistând decât un singur scaun, plasat pe la mijlocul încăperii. Între scaun şi postamentul pe care trona directorul, la o masă mare, impunătoare, se căsca o distanţă imensă; niciun străin nu trebuia să respire acelaşi aer cu reprezentantul instituţiei. După ce o secretară mi-a strigat numele şi am păşit în sală şi până m-am dumirit că locul meu, al solicitantului, nu putea să fie decât scaunul şi până m-am apropiat de acesta, a trecut un timp lung,

în care am început să mă simt mic, profund neînsemnat, vinovat chiar de faptul că mă aflam acolo, în faţa oficialului atotputernic din spatele mesei. Cât a durat deplasarea către locul din care urma să-mi spun păsul, tovarăşul director nu m-a observat. Era absorbit în lectura unui document şi nu avea ochi pentru vizitator. Am rămas în picioare, lipit de scaun, aşteptând. Regia întrevederii sugera atmosfera unei scene trăite de Ernest Hemingway în perioada de după Primul Război Mondial, când scriitorul fusese corespondentul pentru Europa al unei importante publicaţii americane. Este vorba despre o audienţă pe care i-o acordase Benito Mussolini. Il Duce îl primise pe Hemingway într-un cabinet de dimensiuni uriaşe, în care distanţa de la uşă până la biroul gazdei fusese gândită nu numai să-l stânjenească pe oaspete, ci să-l şi descurajeze, să-l timoreze. La capătul covorului nesfârşit, în spatele biroului său somptuos, Mussolini citea o carte. Nu şi-a ridicat privirea de pe pagină şi nu s-a clintit spre a-şi întâmpina vizitatorul. Nici atunci când americanul a ajuns chiar în faţa lui nu a renunţat la lectură. Hemingway nu s-a lăsat intimidat, a mai făcut un pas şi s-a uitat să vadă ce citeşte marele om politic. Marele om politic nu citea nimic, nu putea să citească nimic, pentru că ţinea cartea cu susul în jos. Era unul dintre trucurile lui de comediant prin care voia să comunice întregii lumi că Il Duce este intelectualul cel mai ocupat din Italia. Directorul din Ministerul Învăţământului citea totuşi ceva: cererea mea de înscriere la examenul de stat.

— Deci ia loc, a zis el, binevoind să observe că stăteam cam de mult timp în picioare.

Făcuse invitaţia începându-şi propoziţia cu o conjuncţie concluzivă, de parcă între noi ar fi avut loc o lungă şi aprinsă dispută.

— Deci ai fost arestat şi condamnat politic.

— Aşa este, am confirmat eu.

— După ce ai terminat facultatea şi înaintea examenului de stat, a descoperit el, uitându-se din nou pe cererea mea.

— Întocmai, a trebuit să recunosc.

— Deci ai fost exmatriculat, a tras el o concluzie ce i se părea logică.

Nu fusesem exmatriculat, pentru că nimănui nu-i trecuse prin minte să exmatriculeze un om care absolvise facultatea şi care se afla în închisoare şi nu pe băncile şcolii. M-am străduit să-l conving de lucrul acesta, reluând de mai multe ori explicaţiile, însă înaltul funcţionar ministerial o ţinea gaia maţul:

— Deci ai fost exmatriculat. Iar dacă ai fost exmatriculat, eu nu pot să-ţi aprob niciun examen. Nu?

Îmi mai şi cerea părerea. Cu mare greutate, l-am convins să telefoneze la Facultatea de Filosofie sau la rectoratul Universităţii pentru a lămuri definitiv chestiunea. Nu ştiu ce variantă a ales, dar după o convorbire lungă şi pe un ton răstit a pus receptorul în furcă şi a explodat:

— Ai dracului neisprăviţi! Ăştia nu duc niciodată o treabă până la capăt. Nu te-au exmatriculat.

A însemnat ceva pe cererea din faţa lui şi a pus capăt audienţei:

— Deci o să am eu grijă să te exmatriculeze. Încă nu-i timpul pierdut.

Eram în anul al doilea la Engleză, când a apărut o lege prin care absolvenţilor de învăţământ superior care nu-şi susţinuseră examenul de stat sau şi-l rataseră o dată li se acorda şansa unei ultime sesiuni, în februarie 1968. M-am grăbit să mă înscriu şi să pregătesc o nouă lucrare de diplomă, întrucât cea veche se pierduse odată cu arestarea, laolaltă cu fişele şi cu puţinele mele cărţi. Nu mai era de găsit nici în arhiva Universităţii. Cum interdicţia de a-mi susţine licenţa în filosofie funcţiona în continuare, mi s-a cerut să-mi aleg o teză din domeniul filologiei. Am consultat listele cu subiecte afişate la secretariatul facultăţii şi am optat pentru poezia lui Ion Barbu, din materia predată de profesorul Ov. S. Crohmălniceanu. Timpul era scurt şi mai trebuia să fac şi ceva muncă voluntară în agricultură — practica studenţească în producţie, cum i se mai zicea — ceea ce ar fi însemnat patru săptămâni pierdute la cules roşii în nu ştiu ce gospodărie agricolă de stat. Doream să fiu scutit de corvoada aceasta inutilă, aşa că am cerut să fiu primit în audienţă la decanat. Decan al Facultăţii de Limbi Germanice era Ana Cartianu. M-a primit în cancelaria profesorilor — era recreaţia mare dintre cursuri, cu mai toate cadrele didactice prezente — m-a ascultat cu oarecare nerăbdare, după care a izbucnit, ridicând glasul aproape de isterie:

— Exclus, tovarăşe! Munca voluntară este o datorie patriotică! Cum îndrăzneşti să ceri asta?!

Am ieşit pe uşă urmărit de discursul ei indignat, din care se desluşea ceva despre conştiinţa socialistă, iubirea de glie şi cerul albastru al patriei. Am rezolvat scutirea cu un certificat medical, obţinut fără oratorie patriotardă, cu ajutorul unei boli contractate în detenţie, care mă ţinuse multă vreme în spital şi îmi interzicea să fac eforturi deosebite; până şi de orele de educaţie fizică eram scutit. Cât priveşte reacţia tovarăşei decan Ana Cartianu, nu prea sunt multe de spus. Resortul spectacolului oferit de tovărăşia sa nu putea să fie decât frica. Frica alimentată, printre altele, de incompetenţă profesională şi de incapacitatea de a lua o decizie neconformă cu indicaţiile primite. Odată cu instalarea la putere a comuniştilor, marii profesori din universităţile noastre au fost eliminaţi de la catedră, lăsaţi fără slujbă ori aruncaţi în puşcării. Golul creat prin dispariţia lor a fost umplut repede de diverşi activişti de partid, de veleitari cu dosar de cadre bun (falsificat uneori, potrivit cerinţelor epocii), de impostori. În acel vacuum provocat de epurările politice a putut să se strecoare şi vocala noastră decăniţă. Nu este greu de imaginat ce aprigă, ce principială putea să fie ea în şedinţele de partid.

Teza de diplomă mi-am pregătit-o la Biblioteca Academiei. Nu exista o bibliografie completă a operei lui Ion Barbu, aşa că am fost nevoit să o întocmesc

singur, cu destule dificultăţi şi inerente scăpări. De altfel, poetul *Jocului secund* fusese multă vreme interzis, suspectat şi detestat de ideologii realismului socialist că ar fi fost legionar, şi chiar şi acum, într-o perioadă de relativ dezgheţ cultural, criticii şi istoricii literari ezitau să vorbească despre el. În legătură cu apartenenţa poetului la mişcarea legionară, circula o anecdotă pusă pe seama când a lui Oscar Lemnaru, când a lui Gh. D. Mugur. Unul dintre aceştia l-ar fi întâlnit pe Ion Barbu, în iarna anului 1940-1941, plimbându-se în parcul de la Şosea, îmbrăcat cu cămaşa verde a Gărzii de Fier.

— Nu vă e frig, maestre?

Maestrul şi-a descheiat cămaşa şi i-a arătat curiosului că sub ea poartă un cojoc.

— A, ar fi exclamat Lemnaru sau Mugur, co-joc secund!

Mi-am dactilografiat teza la micul *Consul*, maşina de scris a prietenului Alexandru Ivasiuc, şi i-am predat-o profesorului Ov. S. Crohmălniceanu, într-una dintre zilele lui de consultaţii cu studenţii. Îl avusesem conferenţiar la cursul de literatură română modernă, prin anul al treilea sau al patrulea al primei mele facultăţi, însă, evident, nu mă ţinea minte. Acum m-a primit într-o sală de seminar goală, a coborât de la catedră şi s-a aşezat neprotocolar pe colţul băncii din faţa mea. I-am spus, fără să-i dau amănunte, că fac parte dintr-o promoţie mai veche, că nu sunt filolog, dar că întotdeauna m-a interesat poezia lui Ion Barbu.

— Frumos, a zis el, numai că trebuie să lucrăm cu grijă, pentru că omul a fost cam verde. N-ar strica o scurtă introducere de situare în epocă şi de veştejire a ideologiei.

I-am răspuns că sunt interesat doar de ciclul balcanic din opera lui Ion Barbu şi că lucrarea nu are caracter monografic. A înţeles că nu doream să politizez un subiect ce ţinea numai de literatură.

— Mă rog, a acceptat el. Veniţi săptămâna viitoare să vă dau o bibliografie a operei şi a studiilor despre ea.

Oarecum încurcat de bunăvoinţa arătată, i-am spus că teza, fiind deja scrisă, nu mai are nevoie de nici un fel de bibliografie. I-am întins-o şi m-am retras, lăsându-l cu ochii aplecaţi peste prima pagină a lucrării.

Peste câteva zile, Saşa Ivasiuc m-a luat în primire de cum am intrat pe uşa lui:

— M-am văzut cu Croh. Mi-a povestit despre un student bătrân şi excentric care a venit la el cu un studiu despre Ion Barbu, a refuzat orice sfaturi şi a plecat valvârtej. Nu mi-a fost greu să te identific. Mi-a zis că a citit câteva fragmente, că a alergat pe scări după tine, credea că te prinde din urmă, te-a căutat şi în biblioteca facultăţii, ba era să te caute şi în closet. L-ai dat gata.

M-a amuzat relatarea lui Saşa şi m-a bucurat succesul studiului meu. De altfel, în referatul întocmit pe marginea tezei, Ov. S. Crohmălniceanu a sărit peste cal, folosind superlative pe care lucrarea de diplomă nu le merita şi propunând comisiei de examinare să fiu reţinut la catedra de literatură română. Nu ştia că avea de-a face

cu un duşman al poporului. Mai mult, într-un interviu publicat în presa culturală, m-a enumerat printre criticii literari promiţători ai generaţiei. Nu preciza însă care ar fi fost acea generaţie. În plus, nu era prima oară când se înşela şi punea diagnostice greşite. Mai târziu l-am cunoscut bine pe profesor şi, la un moment dat, mi s-a oferit chiar prilejul să mă revanşez pentru gratuitatea entuziasmului său. Era primăvară, plouase cu puţin timp înainte, iar aleile din Grădina Icoanei străluceau de băltoace şi de eleve în bluze albe de uniformă, de la liceul Zoia Kosmodemeanskaia, cum se chema pe atunci Şcoala Centrală de fete. Traversam prudent parcul, încercând să ocolesc ochiurile de apă, când m-am auzit strigat. M-am oprit, am întors capul şi l-am văzut pe Ov. S. Crohmălniceanu îndreptându-se către mine mai degrabă alergând decât mergând. Alături de el, un pui de dalmaţian de toată frumuseţea, ţinut de stăpânul lui în lesă, sărea fericit dintr-o parte într-alta a aleii.

— Dumnezeu mi te-a scos în cale, a zis profesorul şi mi-a întins grăbit lesa câinelui.

A luat-o la fugă către closetul public din colţul grădinii, a coborât scara de ciment sărind treptele şi a dispărut în subterană. În timp ce îl aşteptam să se întoarcă din vijelioasa lui expediţie, în jurul meu s-au strâns câteva adolescente, fermecate de frumuseţea căţelandrului, alintându-l şi alintându-se în revărsarea lor de tandreţe. O fată a întins mâna şi a încercat să-l mângâie pe cap, iar dalmaţianul s-a înălţat pe picioarele din spate şi, în semn de prietenie, şi-a pus labele din faţă pe bluza imaculată a iubitoarei de câini. Când animalul a revenit la poziţia patrupedă, uniforma fetei nu se deosebea prea tare de noroiul de sub încălţămintea noastră.

— Nesimţitule, nu ştii să-ţi ţii javra lângă tine?! m-a apostrofat o trecătoare, cu evident talent pedagogic.

În cele din urmă, şi-a făcut apariţia şi profesorul. Nu se mai grăbea deloc, urcase scările agale, bucuros de aerul primăvăratic, avea o figură satisfăcută, era numai zâmbet şi şi-a luat în primire câinele cu aceeaşi formulă cu care mă acostase:

— Dumnezeu mi te-a scos în cale, domnule Pavlovici.

Susţinerea tezei de licenţă a avut loc în amfiteatrul Facultăţii de Filosofie, într-o sală goală, în absenţa publicului, în faţa unei comisii de examinare prezidată de poetul Mihai Beniuc. Nici atunci, nici după aceea nu am priceput de ce trebuia să fie prezidată de un specialist în psihologia animalelor. După gloria de care se bucurase în perioada lui Gheorghiu-Dej, autorul *Mărului de lângă drum* şi al celor mai neruşinate cântări dedicate partidului conducător, măreţei Uniuni Sovietice şi tovarăşului Stalin intrase într-un ireversibil declin politic. Acum era beat şi se chinuia să nu se prăbuşească de pe scaun, bălăngănindu-şi picioarele prea scurte pentru a ajunge la podea. În schimb, nu se mai oprea din flecăreală. În vreme ce eu făceam un rezumat al tezei şi mă străduiam să captez atenţia membrilor comisiei, poetul povestea cu voce ţipată, urâtă şi cu pronunţat accent ardelenesc o anecdotă deşucheată de la Tratatul de

Pace de la Versailles, pe care o plasa în cârca lui Clemenceau. Povestea şi se hlizea dezagreabil de nu se mai înţelegea nimic: glasul lui îl acoperea pe al meu. M-am simţit ofensat. Mi-am întrerupt demonstraţia, am făcut o pauză, dar văzând că distinsa comisie academică părea mai interesată de balcanismul lui Mihai Beniuc decât de Balcanismul lui Ion Barbu, mi-am reluat ideile oarecum resemnat. Trecuseră aproape zece ani de când mi se interzisese să-mi susţin acest examen, visasem la el în anii de detenţie, îl visasem în libertate, iar acum totul se transforma în circ.

Camaradului meu de închisoare Eusebiu Munteanu avea să i se întâmple un lucru şi mai neplăcut. Şi el fusese arestat înainte de licenţă — în ajunul ultimului examen, cel de marxism — şi el rămăsese fără o calificare, şi lui i se zicea de vreo şaisprezece ani că e student neterminat, iar posibilitatea de a-şi lua, în sfârşit, diploma în medicină îl stimulase cu mult mai mult decât pe alţii. Învăţase pe brânci, revăzuse materia tuturor anilor de facultate, conspectase tratate peste tratate, iar în ziua examenului se îmbrăcase sobru şi elegant ca să se prezinte în faţa profesorilor cu demnitatea pe care o presupune dintotdeauna profesia de medic. Aşteptând să intre la proba orală de medicină internă, împreună cu alţi aspiranţi, s-a pomenit că unul dintre membrii comisiei examinatoare iese din sală, se apropie de el, îi face cu ochiul şi-i zice şoptit:

— Cutare subiect îl ştii?

Era un fost coleg din anii facultăţii, ajuns între timp cadru didactic şi component al înaltei comisii şi care părea doritor să-i fie de folos celui ce avusese cândva curajul să se opună regimului comunist. Eusebiu Munteanu i-a răspuns că ştie întreaga materie, însă binevoitorul a insistat:

— Până îţi vine rândul, mai uită-te o dată, cu atenţie, la subiectul ăsta. Tragi biletul pe care o să pun eu degetul.

A vrut să-l bată protector pe umăr, însă, cum protejatul avea aproape doi metri înălţime, s-a mulţumit să-l strângă amical de încheietura cotului, să-i zâmbească şmechereşte şi să adauge:

— Şi nu uita să faci rost de un cartuş de Kent.

Eusebiu Munteanu era un om civilizat. Una dintre frumoasele lui însuşiri era toleranţa. Avea o educaţie aleasă şi o mare stăpânire de sine. Nimic din toate astea nu l-a împiedicat să-l înjure copios pe doctorul acela amabil.

— Era examenul vieţii mele, iar nemernicul îmi propunea să-l fur! nu înceta el să se revolte, rememorând întâmplarea.

Examenele mele orale au avut un aspect caprovarzist. Fiind refuzat de marxism, am fost pus în situaţia de a combina filologia cu filosofia şi cu ziaristica şi de a da examen la materii din toate cele trei domenii. Aşteptându-l pe H. Dona, şeful Catedrei de teoria şi practica presei şi redactor-şef al revistei *Flacăra*, m-am întreţinut pe îndelete cu lectorul universitar Octavian Butoi. Butoi terminase facultatea cu un an

sau doi înaintea mea, fusese angajat reporter la ziarul *Scânteia* şi dat repede afară, datorită unei stânjenitoare lipse de talent. Având origine socială sănătoasă şi un dosar de cadre impecabil, a fost primit imediat asistent la Ziaristică, la Catedra de teoria presei; dacă nu era bun ca practician, nimic nu-l împiedica să devină un excelent teoretician. Mai bine de un semestru ne-a bătut la cap cu originile, evoluția şi virtuțile reportajului, chinuindu-se să-l descopere în opera tuturor scriitorilor români, clasici sau contemporani, romantici, simbolişti, realişti sau suprarealişti, mari sau mici, buni sau răi, fără să-i ierte nici măcar pe cronicari. La o oră de seminar mi-a cerut să identific fragmentele reportericeşti din *O samă de cuvinte* a lui Ion Neculce. Îmi plăcea Neculce, dar îmi plăcea tocmai pentru că nu făcea reportaj. I-am răspuns obraznic:

— De ce nu căutați reportajul şi în Biblie?

S-a supărat:

— Dacă nu înveți, n-o să te primească nimeni în presă. Ce-o să te faci când termini facultatea?

— Asistent la Ziaristică, mi-am continuat eu obrăznicia.

M-a dat afară din sală, dar nu mi-a purtat pică. De altfel, pe cât de inapt se dovedise pentru scris, pe atât de dotat se arăta a fi în relațiile interumane. Se purta prietenos cu studenții şi avea aerul că abia aşteaptă să pățeşti un necaz ca să-ți sară în ajutor. Acum, în aşteptarea titularului catedrei, a scos din geantă un teanc imens de pagini dactilografiate — nesfârşite prelegeri de teoria presei — şi mi le-a pus în brațe, fără să țină seama de protestele mele.

— Ai cam lipsit dintre noi, aşa că citeşte-le repede, m-a îndemnat el, găsind totodată o gingaşă formulă eufemistică pentru anii mei de puşcărie.

Ca să le citesc pe toate, mi-ar fi trebuit cel puțin o săptămână, de nu cumva un timp egal cu acela în care *cam lipsisem dintre noi*, numai că examenul ar fi putut să înceapă în orice clipă.

— Vezi că ți-am dat şi un capitol despre reportaj, a ținut el să precizeze.

Obsesia reportajului nu era numai a lui Octavian Butoi. Ea cuprinsese întreaga presă scrisă şi vorbită, ca o boală de piele sâcâitoare şi nevindecabilă. Asemenea unui vas prea plin, publicistica românească deborda de reportaje din fabrici şi uzine, de pe ogoarele patriei, din desişul pădurilor şi din adâncul minelor, din aer şi de pe apă, din orice loc în care întrecerile socialiste amenințau să ruineze țara. Într-o perioadă de practică în producție, petrecută la ziarul *Flamura Prahovei* din Ploieşti, am avut onoarea să-l cunosc pe asul local al reportajului. Se numea Zamfir, nu avea studii universitare, nu făcuse nici liceul, însă era din cale afară de harnic. Fusese sondor şi ajunsese la ziar trimis de organizația regională de partid, direct de pe pajiştea muncii, pentru a îmbunătăți compoziția socială a redacției. După un instructaj sumar, şeful secției industriale l-a expediat pe teren, cerându-i să scrie un reportaj despre sonde, chiar de acolo de unde venise.

— Să nu te rezumi la cifre, tovarăşe, l-a sfătuit el. Vezi să fie ceva mai colorat.

Când s-a întors de pe teren, harnicul tovarăş Zamfir s-a întors cu articolul gata pentru tipar. A venit cu o mulţime de pagini scrise cu creion chimic, iar anumite pasaje, cărora el le acordase o mai mare importanţă, le transcrisese cu creioane colorate, roşu, galben şi albastru (sugestie patriotică), dar mai ales cu roşul din steagul partidului. Reţinuse că reportajul trebuia să fie ceva mai colorat.

La examenul de istoria literaturii române mi-a căzut să comentez poezia lui Lucian Blaga. Am tras biletul şi m-am întristat. Pe vremea liceului meu şi în facultate, Blaga fusese interzis. Învăţasem despre el clişee îngrozitoare: reacţionar, decadent, mistic, idealist, reprezentant al burgheziei în descompunere, retrograd, tot soiul de inepţii propagandistice. Citisem câteva poezii, dar nu-i cunoşteam poezia; aveam noţiuni extrem de sumare despre ea. În schimb, cunoşteam, din opera lui filosofică, *Trilogia culturii*. O citisem şi răscitisem pe ascuns, în lagărul de la Periprava, vreme de aproape un an. Volumul îi aparţinea colegului meu de facultate Dumitru Arvat, arestat la puţin timp după revoluţia din Ungaria ca şef al Comitetului Naţional Român, proiect de organizaţie anticomunistă, în care, alături de studenţi, au fost condamnaţi şi câţiva ţărani de prin Mehedinţi, judeţul de baştină a lui Mitică Arvat. Ca element de coloratură, ilustrativ însă pentru acţiunile demente ale securiştilor, amintesc faptul că printre cei arestaţi atunci se afla şi un orb, Aurel Lupu. Infracţiunea de uneltire contra ordinii sociale a acestui coleg al nostru nu putea fi negată: orb fiind, se lăsase condus de Arvat de la căminul studenţesc la cantină, de la cantină la facultate, de la facultate la cămin şi aşa mai departe. În atâtea drumuri făcute împreună — au calculat pe bună dreptate anchetatorii — Aurel Lupu ar fi avut destul timp să audă, dacă nu să vadă, ce complotează prietenul său împotriva partidului şi guvernului. Pentru că nu văzuse, ci doar auzise, dar şi pentru că, în ciuda torturii, nu-şi aducea aminte nimic din ce auzise, duşmanului nevăzător al clasei muncitoare i se dăduseră numai doi ani de închisoare corecţională, pe când şeful organizaţiei primise, tot pe bună dreptate, optsprezece ani de muncă silnică. În lagărele prin care am trecut, se făceau, periodic, inventarieri ale bunurilor personale ale deţinuţilor depuse la magazia închisorii. Cu un asemenea prilej, Mitică Arvat îşi furase din valiza cu care fusese arestat *Trilogia* lui Blaga. Profitase de neatenţia gardianului, şi-o strecurase sub zeghe, reuşise să o introducă în lagăr, după care volumul avusese soarta oricărui volum dintr-o bibliotecă publică: îl citea oricine îşi asuma riscul de a fi prins cu el şi de a încasa o bătaie straşnică pentru actul duşmănos al lecturii. Amatori de lectură erau mulţi, dar nu şi de bătaie. Aşa se face că Blaga a stat ascuns doar în paiele din salteaua colegului meu de lot Nelu Tomescu, la care aveam acces nelimitat.

Necunoscând mai deloc poezia lui Lucian Blaga, am alunecat rapid în divagaţii şi am început să turui despre orizont şi stil, despre spaţiul mioritic, despre mituri, despre categorii abisale, despre timpul-havuz, timpul-cascadă sau timpul-fluviu,

folosind cu relativă dexteritate terminologia pe care o buchisisem atâta amar de vreme printre baionete, câini-lupi şi sârmă ghimpată şi care mă fascinase nu atât prin încărcătura ei de gândire, cât mai ales prin ineditul limbajului metaforic. Profesorul examinator, criticul literar Eugen Simion, a răbdat cât a răbdat, apoi m-a întrerupt dintr-o prea lungă incursiune în fața ascunsă a matricii stilistice:

— În ce an a apărut volumul *Poemele luminii*?

Nu ştiam, însă nu m-am lăsat. M-am prefăcut că nu am auzit întrebarea şi am continuat să bat câmpii cu „inconştientul care administrează conştiința". Eugen Simion a ascultat o vreme, după care m-a readus cu picioarele pe pământ:

— În ce an au apărut *Poemele luminii*?

De astă dată m-am recunoscut învins. Nu ştiam şi i-am spus că nu ştiu.

— La Sibiu, în 1919, m-a informat el.

Mi-a dat examenul, însă, cum era firesc, mi-a scăzut nota. Nu putea fi păcălit cu tertipuri de student leneş.

Dragostea de precizie o mai întâlnisem şi la alt profesor, Mihail Cruceanu, la un examen tot de istoria literaturii române, în anul al doilea de facultate. Mihail Cruceanu se apropia de şaptezeci de ani, ar cam fi trebuit să iasă la pensie, dar nimeni nu îndrăznea să-l scoată, pentru că ar fi trebuit să scoată la pensie, mai întâi, partidul. Profesorul, vechi militant socialist, participant la înființarea Partidului Comunist, în 1921, sărise, odată cu intrarea ruşilor în țară, din poziția de profesor de liceu direct în aceea de profesor universitar plin, fără concurs şi fără a mai parcurge treptele specifice unei cariere academice. Împreună cu I. Vitner, îi luase locul lui G. Călinescu, izgonit de la catedră. Fost poet simbolist de ramură urbană, cântăreț al oglinzilor şi vitrinelor, Mihail Cruceanu era acum un bătrân ramolit şi sâsâit, căruia îi cădeau mai tot timpul pantalonii pe vine, uitând adesea să se încheie la nasturi. Ținea un curs despre paşoptişti, citit cu poticneli şi atât de plictisitor, încât doar conversațiile şi râsetele studenților îl ajutau să nu adoarmă la catedră, sub narcoza propriei oratorii. La examenul pe care l-am dat cu el mi-a căzut ceva despre opera lui Alecu Russo. Cunoşteam subiectul şi am vorbit fără emoții. Când am terminat, profesorul nu mai contenea cu laudele:

— Asa, asa, bine, foarte bine, excelent, bravo! Dar mai lipseste o vorbuliță.

Mi-am reluat discursul de la cap la coadă, cu mici variații şi arabescuri, ca să pară mai bogat.

— Asa, asa, foarte bine, dar unde-i vorbulița?

De data asta am schimbat foaia: am spus lecția de la coadă la cap.

— Asa, asa, dar lipseste tocmai vorbulița mea de la curs, a încercat el să mă ajute.

Am rămas neputincios. Nu fusesem la toate cursurile lui şi, oricum, nu i le urmărisem cu atâta atenție, încât să-i rețin vorbulițele.

— Cât te mai gândesti dumneata, eu ies nițelus.

S-a ridicat de pe scaun, şi-a săltat pantalonii descheiați şi a țâşnit pe uşă, spre closet, presat de o nevoie cu mult mai mare decât aceea de a-şi auzi vorbulița. În sală rămăseserăm doar noi, cei patru studenți câți intrau într-o serie de examen. Din banca din dreapta mea şi puțin mai din spate, Puica Zâmbatu a prins să-mi şoptească disperată:

— A iubit poporul, a iubit poporul...

Puica Zâmbatu, viitoarea doamnă Ecaterina Ionescu, era, neîndoielnic, ființa cea mai conştiincioasă şi mai altruistă dintre toți colegii noştri. Nu lipsea niciodată de la cursuri, stătea în prima bancă a amfiteatrului, lua notițe cuvânt cu cuvânt, uneori chiar cu hârtie de indigo, la cererea unor absenți, jucând rolul unei mici biblioteci studențeşti: împrumuta tuturor, cu generozitate, conspectele, foile şi caietele ei, doldora de informații şi de date. Pentru asta se trezea criticată în şedințele organizației U.T.M., după cum criticată era şi pentru faptul că se ducea la biserică. Natan Rotenstein, viitorul domn Nestor Rateş, de la postul de radio Europa Liberă, apărător al libertății religioase, ceruse chiar excluderea ei din rândul oamenilor cinstiți pentru impardonabila crimă de a crede în Dumnezeu. O văzuse chiar el făcându-şi cruce în fața unei biserici.

La întoarcerea în sală, cu pantalonii bine încheiați de astă dată, profesorul Cruceanu m-a întrebat optimist:

— Nu-i asa că ți-ai adus aminte vorbulița mea?

— Alecu Russo a iubit poporul! am strigat eu, plin de încredere în ceea ce îmi şoptise Puica Zâmbatu.

— Asa, asa, foarte bine. Meriți nota maximă. Dă-mi carnetul să ți-o trec.

Sîntem pe deplin conştienţi că pentru a realiza programul de dezvoltare a patriei, avem nevoie de pace, de colaborare internaţională cu toate statele lumii fără deosebire de orînduire socială. NICOLAE CEAUŞESCU

FLAMURA Prahovei

ORGAN AL COMITETULUI JUDEŢEAN PRAHOVA AL P.C.R. ŞI AL CONSILIULUI POPULAR JUDEŢEAN

SERIA III ANUL XXXIV Nr. 7298 | SIMBĂTĂ 7 NOIEMBRIE 1981 | 8 pagini 50 bani

O NOUĂ ŞI REMARCABILĂ INIŢIATIVĂ DE PACE A TOVARĂŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU

ÎN CADRUL UNOR MITINGURI ŞI ADUNĂRI

Oamenii muncii prahoveni îşi exprimă hotărîrea fermă de a face totul pentru triumful păcii

Toate lucrările agricole d... terminate neîntîrz...

Contemporary Literature Press
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014

6
Garsoniera familiei Ivasiuc

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014

Sursa l-a cunoscut pe Pavlovici Constantin prin Țic Gherasim. Din cele discutate sursa a aflat că e prieten bun al lui Ivasiuc, autorul romanului „Vestibul". De asemenea şi cu Țic e în relații apropiate. *(...) Spunea că (...) îşi va lua servici cât mai curând posibil*. La 17 mai 1969, când informatorul „Simon Lăzărescu" livra locotenentului-major de securitate Achim Victor noutatea că aveam de gând să-mi iau serviciu, eram angajat la Radioteleviziunea Română de mai bine de jumătate de an. Turnătorul cu nume conspirativ continua să trăiască în trecut, dar asta nu îl împiedica să exagereze prezentul: nici pomeneală să fi fost în relații apropiate cu Țic. Îl cunoşteam pe Gherasim Țic doar de pe culoarele facultății, auzisem că fusese condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică, ne salutam cu simpatie, ca doi foşti puşcăriaşi politici, şi atât. Informatorul avea însă de două ori dreptate în privința lui Alexandru Ivasiuc: şi că era autorul romanului *Vestibul*, şi că îi eram prieten.

Pe Saşa Ivasiuc îl reîntâlnisem doar la câteva zile după eliberarea mea din detenție, în casa doctorului Eusebiu Munteanu. Ținuse minte că urma să ies din puşcărie la începutul lunii februarie 1964, bănuia că voi trece pe la Zorela, nevasta doctorului, cu veşti despre soțul ei, rămas în continuare la închisoarea din Gherla, aşa că în perioada aceea venea cât de des putea, seara, în casa prietenului nostru comun. Acolo l-am regăsit şi tot de acolo i-am telefonat Dorinei, soția lui Sergiu Al-George, pentru a-i spune că bărbatul ei era sănătos şi că ținea frumoase conferințe de indianistică, în celula de pe etajul al III-lea al temniței din Gherla.

În toamna lui 1961, după executarea celor cinci ani de închisoare corecțională la care fusese condamnat, Alexandru Ivasiuc primise domiciliu obligatoriu în satul Valea Călmățui din Bărăgan, ca peste un an să revină în Bucureşti şi să se angajeze spălător de eprubete în laboratorul unei fabrici de medicamente (avea ceva studii de medicină, aşa că i se putea încredința delicata activitate). De spălarea eprubetelor a scăpat datorită unei hepatite care l-a băgat în spital. Întâmplarea a făcut ca, după un timp, când nu mai avea niciun fel de slujbă, să întâlnească pe stradă o veche prietenă a mamei sale, care tocmai primise aprobarea de a pleca definitiv în Statele Unite ale Americii. Femeia lucrase până atunci la ambasada S.U.A. şi s-a oferit să-l recomande foştilor ei şefi să-l angajeze. Faptul că Alexandru Ivasiuc fusese deținut politic şi înrăit duşman al poporului nu părea să-i deranjeze pe imperialiştii americani, aşa că numai peste câteva zile fostul puşcăriaş învăța să încarce şi să descarce rolele de film în aparatul de proiecție din sala de cinematograf a ambasadei. Nu a rămas tehnician cinematografic. Nici nu se putea ca o inteligență ca a lui să nu fie remarcată. În scurtă vreme ajunsese să facă o treabă ce-i satisfăcea într-o oarecare măsură curiozitatea intelectuală: citea întreaga presă românească, înregistra zilnic informațiile şi comentariile referitoare la yankei şi întocmea săptămânal o revistă a revistelor literare,

pentru ataşatul cultural al ambasadei, interesat profesional de mişcarea de idei din România.

Drumul meu dinspre facultate către casă trecea, aproape zilnic, prin garsoniera din blocul Carlton, în care locuia Alexandru Ivasiuc, după căsătoria cu Tita Chiper. De fapt, locuia acolo chiar din ziua în care o cunoscuse pe Tita. Se dusese la *Gazeta literară* cu prima sa proză oferită spre publicare, schiţa *Timbru*, lăsase manuscrisul în redacţie şi plecase împreună cu volubila şi spirituala angajată a revistei, pe care o invitase la o cafea. Mult mai târziu avea să-mi spună că o confundase pe Tita Chiper cu Gloria Barna, o strălucită studentă a Facultăţii de Filologie, despre care îi vorbisem eu în închisoare. La cafea au băut şi coniac, iar Saşa, neobişnuit cu alcoolul, s-a ameţit atât de tare, încât nu s-a trezit de-a binelea decât a doua zi dimineaţă, în garsoniera Titei din blocul Carlton de pe strada Regală. Nu avea să mai plece din locul acela primitor. Era, într-adevăr, o casă ospitalieră, în care se simţeau bine atât prietenii Titei, cât şi cei ai lui Alec, cum i se va spune lui Saşa, după ce va deveni scriitor. În ea va poposi şi o parte din mobila veche, ardelenească, solidă ca însăşi burghezia care o inspirase — fotolii masive şi canapea largă, din piele galben-maronie — adusă de la Sighet, după moartea mamei lui Ivasiuc.

Unul dintre obişnuiţii casei era Paul Goma. Pe atunci nu publicase încă nimic, dar avea certitudinea — şi noi, alături de el — că va deveni un scriitor important. Nici nu avusese cum să publice, după cum nici să scrie nu prea avusese timp, fiind arestat şi băgat la închisoare în 1956, pe când era student în anul al III-lea la Filologie, ca după doi ani de Jilava şi Gherla să urmeze alţi cinci de domiciliu obligatoriu, în dezolarea ialomiţeană a satului Lăteşti. Puţini ungarişti, aşa li se zicea celor condamnaţi pentru simpatia lor faţă de revoluţia din Ungaria, au fost ţinuţi atât de mult în domiciliu obligatoriu ca Paul Goma. Explicaţia o vom găsi în neîmblânzirea celui care îşi făcuse din protest nu numai program teoretic de viaţă, ci şi activitate practică, de fiecare zi. Curajul lui Goma nu îşi permitea vacanţă. Abuzurile regimului, resimţite direct în brutalitatea securiştilor şi administraţiei închisorilor, îl umpleau de oroare, după cum şi laşitatea semenilor afla în el un adversar înverşunat. Pentru că abuzurile nu încetau, iar laşitatea din jur înflorea, hrănită tocmai de abuz, Paul Goma părea blestemat să rămână, încă de pe atunci, un luptător tragic, fără şansă de izbândă. Cetatea pe care o apăra el nu avea tranşee, nu avea şanţuri cu apă şi poduri mişcătoare, zidurile îi erau pline de găuri, iar meterezele şi turnurile, sfărâmate. Cavalerul acesta fără frică avea însă o armă ce se va dovedi până la urmă imbatabilă: intransigenţa. O armă pe care nu a folosit-o întotdeauna cum trebuie. Intolerant cu răul, a devenit intolerant şi cu binele. Cerând prea mult de la sine însuşi, a ajuns să ceară imposibilul de la cei care, într-un fel sau altul, ar fi dorit să fie de partea lui, în ciuda faptului că nu aveau aceeaşi structură sufletească.

Deşi existau reglementări oficiale prin care exmatriculaţii ultimei perioade de

teroare dejistă puteau să fie reprimiți în anul universitar din care fuseseră dați afară, Paul Goma a fost şi în acest caz victima abuzului: tovarăşii de la Ministerul Învățământului i-au refuzat acest drept, astfel că, pentru a-şi continua studiile, s-a văzut silit să dea examen de admitere în facultate ca orice tânăr care tocmai a absolvit liceul. Aşa ne-am întâlnit noi: doi studenți începători, cam bătrâni, în vizită la prietenul lor Ivasiuc. Ca şi mine, nu avea niciun venit sigur şi se descurca greu cu banii. Pe mine m-a ajutat Tita Chiper-Ivasiuc. M-a recomandat unui prieten al ei, Dumitru Mazilu, redactor-şef al Editurii pentru Literatură Universală, iar acesta, aflând că sunt student pentru a doua oară şi că legea nu permite să fiu bursier, a găsit soluția pe loc:

— Un referat se apropie de valoarea unei burse. Poți să ne faci două referate pe lună?

Am făcut şi trei, ba chiar patru, la diverse volume de literatură de limbă engleză, propuse spre publicare fie de editura însăşi, fie de traducători interesați. Dumitru Mazilu îmi dădea câte un pachet de cărți, de toate soiurile, iar eu, pe măsură ce le citeam, întocmeam referatul, care trebuia să conțină o opțiune fermă: acceptare sau respingere. În ideea unei argumentări solide, eram tentat să lungesc pelteaua, însă amabilul redactor-şef m-a potolit de la bun început:

— Nu mai mult de o pagină, o pagină şi jumătate.

Presupun că Paul Goma nu a avut norocul meu. Locuia pe atunci în casa anticarului Radu Sterescu, vechi client al puşcăriilor politice, în aceeaşi cameră în care a stat, tot ca student, şi poetul Ioan Alexandru. Avea acolo un pat în care să doarmă, o masă la care să scrie şi, lucru la fel de important, un imens depozit de cărți pe care să le citească. În casa lui Sterescu nu te puteai mişca de răul cărților. Zăceau teancuri sau împăştiate pe podele, pe scaune, înghesuite pe rafturi, într-o dezordine fără pitoresc, în care nici măcar proprietarul lor nu se descurca. Răscolea grămezile de hârtie în căutarea unui volum anume şi descoperea încântat un altul pe care fie nu ştia că îl are, fie îl credea vândut. Dacă nu ştia ori se prefăcea că nu ştie ce cărți avea în depozit, cunoştea ca nimeni altul marile biblioteci particulare din Bucureşti. Pe unele le completase chiar el, pe altele se pregătea să le lichideze. Urmărea cu religiozitate ferparele din ziar, verifica numele morților, dar mai ales, prin relații speciale cu instituția văduviei, afla primul despre trecerea la cele veşnice a unui mare colecționar de carte ori a vreunui descendent de vestit cărturar. Ştia bine că marile biblioteci nu se fac într-o viață, ci se moştenesc, şi nu doar de la părinți, ci mai cu seamă de la bunici. Avea o pricepere deosebită în a trata cu văduvele. Erau unele care nu ar fi acceptat în ruptul capului să înstrăineze cărțile adunate cu trudă şi sacrificii de răposații lor soți, iar pe acestea Sterescu le respecta şi le încuraja să le păstreze. Cele mai multe însă abia aşteptau să se termine înmormântarea pentru a scăpa de amintirea îngropatului, mai ales de hârțoagele lui — mizerabilă colecție de praf, de păianjeni, chiar de gândaci. Dacă nu le puteau vinde la tonetele care adunau hârtie cu kilogramul, le îndesau în

pubelele de gunoi. Cu aceste gospodine trata Sterescu. Ele îl aprovizionau pe anticar cu cărţi de toată mâna, dar şi cu cărţi rare, cu tipărituri în chirilice, cu ediţii dispărute, cu documente unice. Le cumpăra pe nimica toată, pentru că văduvele nu vindeau cărţi: îşi vindeau răposaţii. La rândul lui, Sterescu, pe cât de ieftin le cumpăra, pe atât de ieftin le vindea. Era atât de darnic, încât, dacă îţi plăcea o carte şi nu aveai bani, ţi-o făcea cadou. Eu însumi am două, trei volume pe care mi le-a vârât în geantă aproape cu de-a sila. Dacă îi lăsai timp suficient, putea să-ţi procure orice titlu. El este cel care le-a făcut biblioteci lui Eugen Barbu şi Marin Sorescu, dar şi altor scriitori, într-o vreme în care editurile cenzurau, iar librăriile prosperau din maculatură. Răspândirea cărţilor era însă un lucru atât de periculos, încât securiştii aveau să-l mai bage o dată în puşcărie, prin anii '80, sub pretextul comerţului ilicit cu valori de patrimoniu naţional. În fond, de ce ar fi scăpat nepedepsit un ins care agita lumea cu cărţi interzise?

Nu numai intelectualii apelau la serviciile lui Sterescu, ci şi activiştii de partid. Era epoca în care, din pură imitaţie ori din snobism, tovarăşii prinseseră gustul tablourilor de artă şi al cărţilor... nu, nu al cărţilor, ci al bibliotecilor. În Bucureşti exista chiar un anticariat, undeva în zona Lipscani, închis pentru cititorii de rând, de la care se aprovizionau câteva instituţii speciale — se găseau acolo cărţi interzise — dar şi tovarăşii cu funcţii înalte în aparatul de stat şi de partid. *Se aprovizionau* este chiar expresia agreată de activişti, pentru că ei nu cumpărau o carte, ci metri de cărţi, ca maţele pentru cârnaţi, la măcelărie. Cineva mi-a descris felul în care un tovarăş de la Gospodăria de partid a venit înarmat cu o ruletă de tâmplărie, a măsurat rafturile cu volume legate în piele şi a cumpărat pe loc câţiva metri lineari de cotoare negre, roşii şi maronii. Luând mirarea aşternută pe faţa anticarului drept admiraţie, i-a explicat acestuia că a cumpărat volumele pentru a umple cu ele biblioteca florentină a şefului său de la Comitetul Central al P.C.R.

Apetitul pentru biblioteci se completa cu apetitul pentru opere de artă. În domeniul acesta mai talentaţi păreau să fie militarii. Evident, nu plutonierii, ci generalii. Chiar şi în comunism, plutonierul trebuia să ştie carte, pe când generalului nu i se cerea decât un dosar de cadre bun. El trebuia să urmeze orbeşte indicaţiile partidului, să fie un executant brutal şi, mai cu seamă, să nu gândească. Nu prin fapte de arme îşi dobândise el însemnele gradului, nu prin cultură militară avansase, ci prin slugărnicie, intrigi şi maşinaţii obscure. Cu asemenea criterii de selecţie nici nu e de mirare că armata României socialiste ameninţa să aibă mai mulţi generali decât tunuri. Deveniseră generali aşa cum Nicolae Ceauşescu, şi Ilie Ceauşescu, şi Andruţă Ceauşescu deveniseră comandanţi de oaste, când instrucţia lor militară nu o depăşea pe aceea a unui recrut. După exemplul şefilor civili, mârlănia cazonă se mai lustruia puţin în contact cu arta. A fost o vreme în care cei mai serioşi cumpărători de tablouri erau generalii. Nu cumpărau cărţi, pentru că abia ştiau să scrie şi să citească. Dacă ar

fi dorit cineva să-i supună la cazne, pedeapsa cea mai grea pentru ei ar fi fost să fie băgați într-o sală de clasă, cu creion şi hârtie, şi să li se dea o dictare. Opera de artă nu reclama asemenea efort. Mi s-a întâmplat să zăbovesc câteva ceasuri în atelierul de pictură al lui Constantin Piliuță, iar în cele câteva ceasuri l-au vizitat nu mai puțin de şase generali. Fiecare dintre ei a plecat cu o pânză sau un carton sub braț şi fiecare l-a plătit pe artist regeşte. De la Piliuță am aflat că exista o competiție feroce între generalii de armată şi cei de miliție şi securitate, între generali şi şefii de la partid. Bineînțeles, miza rivalității o constituia cantitatea — numărul şi dimensiunile operelor de artă achiziționate. Pictorul a povestit cum a scăpat el de insistențele tovarăşului Pompiliu Macovei, preşedinte pe atunci, cu rang de ministru, al Consiliului Culturii şi Educației Socialiste, care se îndrăgostise de tablourile lui, uitând să i le plătească:

— Mi-o cerut să-i fac un tablou, i-am făcut unul galben, i-o plăcut, l-o luat, dar nu mi-o dat un ban. Mi-o mai cerut unul. I l-am făcut, galben pi alb. I-o plăcut, l-o luat, tot fără bani, ş-o mai vrut unul. I-am făcut unul alb pi alb. I-o plăcut, l-o luat şi n-o mai trecut pi la mini.

Marea iubire de frumos a generalilor şi activiştilor era depăşită totuşi de iubirea de frumos a unor doctori. Numai că doctorii nu cumpărau tablourile. Le primeau cadou. Colegul meu de puşcărie Ion Pantazi mi-a vorbit despre pasiunea pentru artă a unui văr al său, un celebru ginecolog bucureştean, care îşi umpluse casa cu operele plastice ale mai tuturor pictorilor contemporani. Ceea ce l-a impresionat pe Ion Pantazi a fost că vărul nu-şi ținea tablourile atârnate pe pereți, ci culcate pe podele, stivuite unele peste altele, cu fața în sus, ca mortul în sicriu. Asta se întâmpla pe vremea în care avorturile erau interzise prin lege, iar doctorul nu prea ținea seama de lege: un chiuretaj — un tablou; două chiuretaje — două tablouri... preț modic pentru uciderea unui prunc.

Uneori Paul Goma lua prânzul în garsoniera familiei Ivasiuc. Titei nu-i plăcea să gătească. Se trezea pe la 10-11 dimineața, chema un taxi şi se ducea după cumpărături la Piața Națiunii. Cât trecea ea pe la tarabe, taxiul aştepta. Când se întorcea pe Regală şi voia să coboare din maşină, îşi aducea aminte că nu cumpărase pătrunjel. Pleca din nou la piață, mai dădea o raită pe la tarabe, până intra în panică. Se apropia ora 1, ora la care soțul ei, în obişnuita pauză de lucru a ambasadei, venea să mănânce. Se arunca în taxiul care o aştepta cu motorul pornit, o lua spre casă, îi plătea şoferului cam cât ar fi costat-o masa la cel mai luxos restaurant, urca în garsonieră şi prepara în cea mai mare viteză invariabila ei salată de ridichi negre de toamnă, date pe răzătoare şi amestecate cu puțin untdelemn, cu mult oțet, o porție zdravănă de piper şi prețioasa legătură de pătrunjel pentru care făcuse ultimul drum la piață. La ora aceea se terminau şi cursurile la Universitate, aşa că nu rareori Ivasiucii se pomeneau la prânz cu Paul Goma sau cu mine, dacă nu cu amândoi deodată. Singurul care aprecia salata Titei era Saşa, pentru că era singurul care nu vedea ce

mănâncă. Înghițea şi vorbea. Mecanismele lui de produs idei funcționau şi cu ridichi, şi fără ridichi şi nu se defectau niciodată. Tăcea doar când îşi bătea la maşină romanul. Chiar şi atunci se mai întrerupea din scris, ca să-şi reia un gând început cu un ceas ori cu o zi ori cu o săptămână în urmă, rămas, din cine ştie ce motive, neexprimat pe de-a-ntregul. Asta nu îl împiedica însă să dactilografieze într-un ritm îndrăcit. Termina o pagină mai repede decât reuşeam eu să o citesc.

Existau şi zile de lectură. Niciodată nu am văzut-o pe Tita atât de emoționată — pe acea Tita care practica ironia şi sarcasmul — ca atunci când ne-a citit (ea, nu autorul) fragmente dintr-un capitol al romanului *Vestibul* în care, de la sugestia unei primăveri luminos provocatoare, cu dinamica înfloririi copacilor pe cheiul Dâmboviței, se trece brusc la descrierea torturării unui prizonier, descriere imaginată într-o anchetă de front, dar care nu este altceva decât evocarea mediului sordid al închisorii politice, cu violentele lui înfățişări, atât de familiare fostului deținut Ivasiuc Alexandru. Şi Paul Goma, şi eu trăiserăm tortura pe trupul şi pe sufletul nostru, însă decriptările lui Saşa ni s-au părut copleşitoare. Am citit multe pagini dedicate torturii — scene terifiante, desfăşurări de inimaginabilă bestialitate, chiar Paul Goma va aduce, în viitoarele lui cărți, mărturii unice şi observații scânteietoare — însă cea mai subtilă analiză a torturii, în mecanismele ei etern inumane, într-o viziune geologică, deloc istorică şi cu atât mai puțin psihologică, mi se pare aceea din romanul lui Ivasiuc. Din atmosfera grea, tulburătoare a acelor fragmente ne-a scos tot Tita, care a descoperit, ipocrit speriată, că doctorul Ilea, eroul romanului, atinge o performanță suprarealistă: pleacă la plimbare pe cheiul Dâmboviței într-o după-amiază de primăvară, iar seara, când îşi încheie promenada, e toamnă, arborii sunt dezgoliți, frunzele veştede foşnesc sub paşii trecătorului.

— De ce ai scurtat plimbarea, Alec? a întrebat ea. Încă o jumătate de oră, şi-l prindea viscolul pe bietul doctor Ilea.

Atrocitatea torturii s-a stins în râsul jucăuş al Titei. Râdea şi Paul Goma, râdeam şi eu, dar numai râsul autorului a depăşit în intensitate enormitatea comprimării anotimpurilor.

Tot pe atunci şi tot în aceeaşi formație, am ascultat fragmente din manuscrisul romanului *Ostinato* (*Cealaltă Penelopă, cealaltă Ithacă*, în prima versiune), proza care, aducându-i lui Paul Goma notorietate literară în Germania, în Franța, în Olanda, nu-i va aduce în propria lui țară decât ura funcționarilor culturali. Era cea dintâi carte despre lumea închisorilor comuniste din România, dură, demascatoare, neconcesivă — strigăt de groază într-o peşteră a tăcerii. Autorul ne-a citit, printre altele, halucinanta evadare a lui Ilarie Langa prin conducta de apă a lagărului, fragment sofisticat, în care un instinct artistic sănătos îl ajuta să salveze mesajul din nisipurile mişcătoare ale experimentului lingvistic.

Pe urmă, marea prietenie dintre cei doi s-a făcut țăndări. Paul Goma a spus şi a

scris atâtea lucruri îngrozitoare despre prietenul său, după moartea acestuia, încât nici Ivasiuc însuşi nu s-ar mai putea apăra, dacă s-ar scula din mormânt. Saşa punea ruptura pe seama unei simple neînțelegeri. Mi-a povestit că, la sfârşitul anului universitar, în urma unei certe cu prietena sa, Goma a plecat la Braşov cu gândul de a nu se mai întoarce decât în toamnă. „Poate nici în toamnă, i-ar fi zis Paul lui Saşa. De Ana-Maria m-am despărțit definitiv.” Nici Ana-Maria, nici Saşa nu l-au crezut. Aşteptând ca Paul să revină la sentimente mai bune, au mers împreună o dată sau de două ori la cinematograf şi au luat masa la restaurantul Uniunii Scriitorilor, în mai multe seri, evocându-l, cu dragoste din partea ei, cu ironie din partea lui, pe apucatul lor prieten.

— Întotdeauna mi-a plăcut să fac puțină curte nevestelor sau prietenelor prietenilor mei, mi-a spus Saşa.

La întoarcerea în Bucureşti, Goma a aflat povestea şi s-a supărat. Supărarea s-a transformat în ură atunci când editura Cartea Românească, al cărei redactor-şef devenise între timp chiar Alexandru Ivasiuc, i-a respins de la publicare manuscrisul romanului *Uşa*. Saşa mi-a spus că verdictul de respingere nu l-a dat el, ci Mihai Gafița, celălalt redactor-şef. Pe de altă parte, recunoştea că nu a apărat cartea când Marin Preda, directorul editurii, i-a cerut părerea. Nu numai că nu a apărat-o, dar s-a supărat rău pe Goma şi a ținut să i-o spună. Acesta introdusese în roman o întâmplare scârboasă cu tovarăşa Elena Ceauşescu, întâmplare aflată de Ivasiuc de la o ilegalistă, sub pecetea tainei, şi pe care, indiscret, i-o relatase lui Goma. Decodificarea numelor şi a întâmplării ar fi pus în pericol destui oameni, în primul rând pe imprudenta ilegalistă.

— Dacă era de scris, o scriam eu, s-a justificat Saşa. Nu sunt mai puțin scriitor decât Paulică.

Sigur că nu mai puțin scriitorul Alexandru Ivasiuc a greşit luând partea cenzurii şi nu a confratelui său. Asta nu justifică însă insanitățile pe care le-a produs Goma despre omul care îl primise în casa şi în viața lui ca pe un frate. Dacă ştia că Ivasiuc era o lichea, cum pretinde Paul Goma că ştia încă din puşcărie, este imposibil de înțeles de ce l-a cultivat cu atâta insistență după eliberare, de ce s-a folosit de el, de relațiile lui şi ale Titei Chiper — soția lichelei — când o elementară moralitate, în numele căreia nu încetează să vitupereze, i-ar fi cerut să îl evite. Explicațiile pe care le-a oferit sunt puerile; e o enigmă cum pot locui ele într-un cap inteligent.

Budapesta, 1956.

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
București 2014

Printre literaţii întâlniţi în garsoniera familiei Ivasiuc amintesc doi poeţi tineri, deosebit de importanţi pentru înnoirea artistică a acelei perioade de ruptură cu proletcultismul dejist: Nichita Stănescu şi Ioan Alexandru. În închisoare cunoscusem o mulţime de intelectuali, unii dintre ei reprezentând elita culturii româneşti, dar niciunul nu transmitea prospeţimea şi fiorul unicităţii pe care le transmitea Nichita Stănescu, încântătoare combinaţie de inteligenţă, cultură, talent. Într-o seară am avut privilegiul unei lecturi senzaţionale: Nichita Stănescu ne-a citit poemul său *Laus Ptolemaei*, acel original elogiu al dogmei născătoare de binecuvântate erori, cu mult înainte de a-l fi publicat în nu mai ţin minte ce revistă literară. A venit cu două sticle de vin bulgăresc, o poşircă roşie de care nu s-a atins pe parcursul lecturii. Abia după aceea am băut cu toţii câte un pahar. Îi plăcea să bea, dar mai ales să ofere de băut altora. O dată, la restaurantul Uniunii Scriitorilor, aşezându-se singur la o masă, i-a comandat responsabilei cu localul zece sticle de vin. La întrebarea femeii dacă mai doreşte şi altceva, a răspuns parcă scuzându-se:

— Doar atât, doamnă Candrea. În seara asta mă grăbesc. Peste două ore trebuie să fiu în casa unor prieteni.

Nici nu fusese desfăcut dopul primei sticle că la masa lui Nichita Stănescu se şi adunase un ciorchine de tineri scriitori, fascinaţi de farmecul, de prestigiul, de licoarea maestrului. Nu cred că maestrul a apucat să bea mai mult de un pahar. Cu timpul, a renunţat la vin în favoarea votcii. În 1973, pe când, în calitate de redactor la Televiziunea Română, răspundeam de o emisiune ce se chema *Salonul literar-artistic*, i-am solicitat un articol despre Vasile Alecsandri.

— Cât de mare să fie, bătrâne? a întrebat.

— Cam două pagini.

— Asta înseamnă o jumătate de votcă, a calculat el. Ne putem vedea peste un ceas?

Discuţia avea loc într-o cârciumă din apropierea sediului Televiziunii, unde l-am lăsat la o masă retrasă, pe colţul căreia s-a şi apucat de scris. M-am întors la ora convenită şi l-am găsit cu sticla-cronometru goală şi cu articolul încheiat. Era poate cel mai frumos articol despre Alecsandri din câte citisem vreodată. Prin 1975 sau 1976, l-am văzut pe Nichita Stănescu la festivitatea de decernare a premiilor Uniunii Scriitorilor, când i s-a acordat înalta distincţie pentru poezie a acelui an. Purta un sacou cu mâneci uzate, într-un contrast şocant cu hainele de gală ale celorlalţi premiaţi. Nu putea fi vorba de sărăcie. Poetul avea o slujbă mulţumitor retribuită, într-o redacţie literară, colaborările la reviste, la radio şi televiziune îi erau bine plătite, onorariile pentru cărţile publicate nu puteau să fie mai mici decât cele primite de alţi scriitori, iar împrumuturile de la Fondul literar i-ar fi stat oricând la îndemână. Explicaţia stătea în

indiferenţa totală faţă de confort, în nepăsarea faţă de obiecte, în dispreţuirea luxului. Practica totuşi un lux — micile manii colecţionare cărora, după o perioadă de avânt, le oferea uitarea. Când se întorcea la ele, se întorcea doar pentru a dărui prietenilor monedele, ceasurile de buzunar, piuliţele de bronz, cu aceeaşi dragoste cu care le colecţionase. Pentru Nichita Stănescu traiul în dezordine părea să fie, cum spunea G. Călinescu despre boemia lui Eminescu, gest filosofic, nu o simplă indigenţă. Îmbrăcămintea sărăcăcioasă era, dacă nu opţiune, o întâmplare situată în ordinea firescului. Bineînţeles că nici banii, oricât de mulţi ar fi fost ei, nu-i ajungeau. Boema este lucrul cel mai costisitor din lume.

Celălalt poet, Ioan Alexandru, trăia o perioadă de descifrare a culturii şi vorbea despre lecturile lui de peste noapte cu candoarea copilului care descoperă lumea din jur. Comentariile lui formau un lung şi febril discurs liric, ce părea să nu aibă legătură cu cărţile citite. Saşa Ivasiuc găsea că amestecul incendiar al antichităţii greceşti cu Biblia şi cu filosofia germană modernă ar fi putut să explodeze în capul tânărului poet.

— Dintr-o salată cu Solomon, Pindar şi Kant nu poate ieşi decât confuzie, încercă el să-l avertizeze.

— Puţină confuzie nu strică, se apără Ioan Alexandru.

— Şi nici explozia nu ar strica, i-am ţinut eu partea.

Saşa Ivasiuc îi admira talentul. Când un editor american important s-a întâmplat să facă o vizită în România, s-a gândit imediat la posibilitatea unei traduceri în limba engleză a poeziilor lui Ioan Alexandru. I-a vorbit oaspetelui străin despre înzestrarea excepţională a mai tânărului său prieten şi a aranjat o întâlnire în trei la braseria Athénée Palace. La întâlnire nu au venit decât Ivasiuc şi americanul. L-au aşteptat pe Ioan Alexandru vreo două ceasuri, însă poetul nu şi-a făcut apariţia. Atunci când Saşa i-a reproşat lipsa de politeţe, Ioan Alexandru a replicat iritat:

— Lasă-mă în pace cu evreii tăi de la C.I.A.!

Dacă evreii de la C.I.A. îl speriau, cei din Biblie îl fascinau. Sfidând toate interdicţiile epocii şi asumându-şi riscuri peste riscuri, avea să ţină cursuri de limbă şi civilizaţie ebraică la Universitatea din Bucureşti, publicând chiar o gramatică a limbii ebraice. În opera sa va împrumuta tonul solemn şi spăimos al profeţilor biblici, iar în viaţă îşi va boteza odraslele cu nume obscure din Vechiul Testament. Peste ani, mi se va relata o stranie lecţie de pedagogie ţinută de Ioan Alexandru în sânul familiei. Pentru că unul dintre pruncii cu nume biblice făcuse o poznă, tatăl şi-a scos cureaua de la pantaloni şi s-a adresat vinovatului: „Eşti prea mic ca să te bat, aşa că pedeapsa o va încasa tatăl tău.” A prins să se autoflageleze, lovindu-se cu cureaua peste spinare, în lacrimile şi în ţipetele îngrozite ale ţâncului, multiplicate cu ţipetele, deloc biblice, ale tuturor celorlalţi copii.

În grădina lui Alexandru Ivasiuc apăreau şi flori putride. Înfloreau glorios, ca ciulinii în iarba răzoarelor, dar exalau mirosul fetid al descompunerii. Cea care otrăvea

atmosfera de confort intelectual al garsonierii purta numele de Paul Georgescu. Violent ideolog al realismului socialist, insul reprezentase ani în şir poliţia spirituală a regimului instaurat de armata sovietică, fiind, poate, cel mai prestigios critic literar din echipa de demolatori ai culturii aflată în slujba ocupantului străin. Fusese dascăl de rusificare a gândului, alături de Ion Vitner, Nicolae Moraru, Mihail Novicov. Acesta din urmă ne-a ţinut, în prima mea studenţie, un curs de literatură rusă şi sovietică excesiv de rudimentar. De la orele lui am rămas doar cu amintirea unui bărbat masiv, vorbind cu pronunţat accent rusesc, sprijinindu-şi ceafa de tabla neagră din spatele catedrei şi râgâind abundent. Dacă Novicov diviniza literatura sovietică, Paul Georgescu ura literatura română. Peste ani, aveam să descopăr în arhiva Radiodifuziunii articole semnate de el, despre clasici ai literaturii noastre, de o grosolănie fără margini şi de un primitivism de grotă. Din spatele unor aprecieri estetice informate, răzbăteau ura tenace şi un devastator complex de inferioritate. Când l-am cunoscut eu, în perioada de liberalizare a începutului de ceauşism, atunci când steaua sa proletcultistă prinsese să apună, se văzuse obligat să renunţe la dirijarea critică a scriitorilor şi se lansase în proza artistică. Era un transfer al urii dinspre articolul de direcţie scurt şi, prin asta, nesatisfăcător, către încăpătoarele pagini ale romanului.

Gheorghe Pienescu, distins filolog, principalul lector al impunătoarei serii de *Scrieri* ale lui Tudor Arghezi, mi-a povestit o întâmplare halucinantă, tipică pentru spiritualitatea rea a ideologului din Ţăndărei. Ca redactor al Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă, Pienescu obţinuse de la venerabilul scriitor Ion Agârbiceanu manuscrisul unui roman inedit, căruia îi făcuse referat favorabil şi pe care, potrivit normelor interne ale editurii, îl dăduse şefului său, spre aprobarea tipăririi. După vreun an, timp în care nu primise niciun răspuns, părintele Agârbiceanu s-a hotărât să-şi recupereze manuscrisul. I l-a cerut lui Gheorghe Pienescu, iar acesta i l-a cerut şefului său, nimeni altul decât Paul Georgescu. „Cum arăta manuscrisul?” a întrebat temutul critic literar. „Voluminos, vreo două mii de pagini, pe hârtie subţire”, i l-a descris Pienescu. „Ăla scris pe foiţă?” „Da.” „Tocmai s-a terminat. Excelentă hârtie igienică”, a apreciat grobian prea subtilul îndrumător al culturii române. Vorbele de duh ale lui Paul Geogescu, chiar cele cu iz putriscent, făceau deliciul scriitorimii, dispuse oricând să ierte ticăloşia, de dragul unei replici. Iar Paul Georgescu avea replică. Atunci când Ion Dodu Bălan, colegul său de critică şi istorie literară, a fost înlăturat de la conducerea Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste şi şi-a pierdut postul de ministru, Paul Georgescu a umplut Bucureştiul cu observaţia sa răutăcioasă: „Săracu' Dodu, să rămână simplu profesor universitar... Ca Vianu, ca Călinescu. Vai, ce cădere...”

Suflet de artist, Paul Georgescu iubea invenţia. O folosea în critica literară, în opera de ficţiune, în viaţa de fiecare zi. Dintr-o tinereţe cominternistă tulbure, lansase

zvonul că ar fi fost condamnat la moarte de regimul burghezo-moşieresc şi că numai eliberarea ţării de glorioasa armată sovietică l-ar fi salvat de execuţie. Într-o seară am făcut imprudenţa să-l întreb în ce împrejurări primise condamnarea la moarte. M-a privit de parcă eu eram acela care pronunţase sentinţa şi mi-a răspuns furios:

— Ce mi-a făcut Antonescu e nimica toată pe lângă ce-mi fac legionarii acum.

Şi Saşa Ivasiuc, şi Tita Chiper s-au repezit să schimbe vorba. Nu s-a putut. Presupusul condamnat la moarte a declanşat o retorică furibundă împotriva Gărzii de Fier, împotriva antisemiţilor care nu-l mai lăsau în pace:

— Nici nu sunt evreu. Nevastă-mea e evreică, însă huliganii mie îmi vor capul!

Saşa se străduia în continuare să schimbe vorba, Tita îşi masca îngrijorarea într-un surâs indecis, doamna Georgescu îşi urmărea soţul cu un aer îndurerat, iar eu aşteptam prosteşte un răspuns care nu mai venea. Ce înţelegea el prin legionari şi antisemiţi era simplu: oricine se îndoia de judecăţile sale critice, oricine refuza să-i gâdile eul narcisiac, oricine nu-i împărtăşea emoţiile artistice, oricine îi refuza invenţiile bolnave, cu toţii intrau în categoria aceasta. Mi s-a spus că în ultimii ani ai vieţii nu mai ieşea din casă tocmai datorită fricii de legionari şi antisemiţi. Cu amicii de literatură ţinea legătura prin telefon. Doar casieria Fondului literar îl mai vedea la faţă, când se prezenta să-şi ridice drepturile de autor. La vederea banilor, uita că e agresat de legionari şi antisemiţi.

7
Student la zi

Ghişeul de împrumut, biblioteca din Pitar Moş

Noii colegi de studenţie mă încântau. Destinderea politică de după moartea lui Gheorghiu-Dej era vizibilă mai cu seamă în atitudinea tinerilor. În facultăţi dispăruseră răcnetele marxiste ale şedinţelor de demascare a elementelor reacţionare, şedinţele înseşi dispăruseră, acele oribile adunări ce începeau după-amiaza şi se sfârşeau a doua zi dimineaţa, când ni se permitea să întrerupem execuţia ideologică a vreunui inocent pentru a intra direct la cursuri. Spre deosebire de anii ′50, întâlneam o generaţie indiferentă la îndoctrinarea comunistă, dispreţuitoare de lozinci şi propagandă neruşinată, capabilă să aprecieze şi muzica simfonică, nu numai *Internaţionala*. Mă încânta să aflu că băieţii şi fetele din anul meu dansau rock cu aceeaşi plăcere cu care vechii colegi de la Filosofie, trimişi la studii de organizaţiile de partid din fabrici şi uzine, dansau cazacioc şi gopac.

Odată cu relaxarea politică, venise şi una economică. În pauzele dintre cursuri, puteam să intrăm la cafeneaua de pe colţul străzii, unde ne exersam engleza la o cafea veritabilă şi o ţigară Kent, lucru de neimaginat şi profund condamnabil odinioară. Mai toţi studenţii se arătau pasionaţi de accentul american al limbii engleze, căreia încercau să-i imite până şi argoul, în ciuda recomandărilor profesorilor, obligaţi să predea limba literară. Învăţau de zor englezeşte, fără să ştie că prea puţini dintre ei vor călători în vreo ţară străină, cetăţenii României rămânând în continuare prizonieri ai statului comunist. Doar cu limba de acasă erau în relaţii mai proaste. În primul an de facultate sau, poate, în cel de al doilea, din peste o sută de studenţi, au rămas corijenţi la *Gramatica limbii române* ceva mai mult de jumătate dintre ei. Mioara Avram, profesoara atât de exigentă, nu a mai avut prilejul să le verifice cunoştinţele dobândite peste vară; prin intervenţia câtorva părinţi influenţi — miliţieni, securişti, activişti de partid de rang înalt — s-a pomenit detaşată la Academie, dată afară, practic, din Universitate, în cel mai parşiv stil românesc. Nici profesorul Leon Leviţchi, autor al unor prestigioase studii despre opera lui Shakespeare şi traducător întru totul stimabil, nu cădea în admiraţia colegilor mei, dispuşi totuşi să-i tolereze exigenţa profesională din timpul anului, pentru că dădea note mari la examene. Preda un curs de *Lexicografie* şi, indiferent de subiectul tras de student, îi punea întrebări suplimentare despre cele mai importante dicţionare englezeşti. Voia să i se spună ce greutate are marele Oxford, câţi centimetri grosime are Webster, câte volume conţine Enciclopedia Britanică şi ce dimensiuni are, cum arată un anume glosar de sinonime, de antonime sau de pronunţie, ce deosebiri există între un dicţionar explicativ şi unul etimologic. Ţinea să i se precizeze felul în care erau aşezate cuvintele în pagină, ordinea variantelor, semnificaţia caracterului diferit al literei şi aşa mai departe. Părea un lucru absurd, iar studenţii râdeau de marota profesorului. În realitate, Leviţchi cunoştea bine dispreţul intelectualului nostru faţă de dicţionare şi încerca, măcar în

felul acesta, să stârnească un oarecare interes pentru indispensabilele instrumente de lucru. Destui studenți nu răsfoiseră în viața lor un alt dicționar decât cel bilingv şcolar, necum unul român-român, despre existența căruia aveau, probabil, serioase îndoieli, şi ajunseseră la filologie pentru că în clasele de liceu luaseră 5 la matematică, 5 la fizică, 5 la chimie, 6 la geografie şi istorie şi, eveniment în viața întregii familii, primiseră 8 sau 9 la română şi engleză, chiar 10 câteodată, ceea ce le dovedea lor, ca şi părinților, unchilor, mătuşilor şi bunicilor lor, că sunt în posesia unui mare talent pentru limbă şi literatură şi că sunt destinați să devină literatori. Cu asemenea înzestrare naturală, nu avea rost să deschidă vreun dicționar. Instinctul le dicta cum să întrebuințeze cuvintele în scris şi în vorbire, în aşa fel încât să-şi închipuie, spre exemplu, la seminariile de traducere şi retroversiune, că *locație*, cuvânt pe care îl şterpelau din engleză fără să clipească, ar însemna loc, localitate etc. Nici nu le trecea prin minte că în limba română, în vorbirea obişnuită şi nu în cea tehnică ori în comunicări limitate de context, *locație* înseamnă chirie. În snobismul lor lingvistic, erau în stare să spună şi să scrie *locație de veci*, *treci la locația ta* ori *pe locație repaus*, în loc de (*în locație de!*) învechitele, banalele, inesteticele expresii loc de veci, treci la locul tău, pe loc repaus. În cazul băieților, preferința pentru locație conținea şi un fior erotic, întrucât cuvântul era de genul feminin.

Este posibil ca tot de aici, din sila pentru limba părinților şi din fascinația pentru idiomuri străine, să se fi născut şi jargoanele aproape de neînțeles pe care le întâlnim astăzi: doctoreza, sporteza, politicheza, folosite cu ridicolă abilitate de doctori, de comentatori sportivi, de activişti de partid, nu în cercul restrâns al profesiei lor, ci în auzul lumii. Categoria activiştilor de partid reprezintă totuşi o schemă aparte: discurs delirant, fugă de logică, amețitoare colecții de dezacorduri gramaticale. Unii dintre aleşii neamului vorbesc atât de prost româneşte, încât numai în Parlament le stă bine. Acolo le este locul, ca deputați şi ca senatori, nu însă ca preşedinte al Senatului. Mediocritatea unuia dintre aceşti prezidenți — ins al cărui nume evocă mugete agreste şi nesfârşite cirezi de rumegătoare, cu tot cu văcarii lor, intelectual a cărui gândire semnalizează vidul, a cărui obediență partinică l-a impus drept preşedinte al forului suprem trei legislaturi la rând — cu greu ar mai putea să fie desfăşurată public de alt parlamentar. Doisprezece ani de agramatisme şi limbă de şedințe exhibate în fața a douăzeci şi două de milioane de contemporani reprezintă o performanță cu adevărat strălucită. Binecuvântată este țara care are tăria să suporte în fruntea ei o turmă de nulități.

Există şi grupuri de politicieni care îşi impresionează admiratorii cu ajutorul virgulei. Aceştia au uitat că virgula e un simplu semn grafic şi, lipsiți total de simțul ridicolului, se folosesc de ea în vorbire pentru a evita un anumit gen de cacofonie („ca *virgulă* capra”), fără să-şi dea seama că întregul lor discurs devine, astfel, cacofonic; semidoctul nu are limite. Ştiu că, în timp şi prin generalizare, greşelile de limbă devin

reguli, dar mă întristează să văd că viitoarele norme gramaticale sunt, de pe acum, opera unor agramaţi. Dar orgia lingvistică nu-i atrage numai pe intelectuali. Ea oferă satisfacţii, delicii chiar, complexaţilor şi snobilor fără diplome academice. Ruşinându-se de profesia ori de condiţia lor socială, chelnerii nu-şi mai zic chelneri, ci ospătari sau amfitrioni; şoferii se prezintă drept conducători auto; frizerii preferă să li se spună hairstilişti; croitorii şi croitoresele — designeri, paznicii — bodigarzi, prostituatele de lux — foto şi top modele. Până şi ţiganii îşi spun romi, fără a renunţa totuşi la ţigănie. Doar curvele de rând au decenţa de a-şi păstra numele care le defineşte atât de sugestiv ocupaţia.

Nici cu noţiunile de cultură generală nu stăteau strălucit colegii mei. Ţin minte o scenă în care o studentă — Şuteu, pe numele de fată — a izbucnit în plâns la analiza unei povestiri de E. M. Forster, *Omnibuzul celest*, o alegorie ce nu reclama cunoştinţe deosebite spre a fi descifrată. Şuteu era o făptură cuminte, sensibilă, harnică, marcată însă de mediocritatea manualelor şcolare sărăcite de idei, gândite anume să castreze inteligenţele, să hingherească adevărul cu grosolane laţuri marxist-leniniste. A izbucnit în plâns pentru că nu l-a identificat pe vizitiul omnibuzului, Dante, cu poetul Dante Alighieri. Uimit de felul în care i-au ţâşnit fetei lacrimile, asemenea apei fierbinţi dintr-o conductă spartă, i-am povestit întâmplarea lui Saşa Ivasiuc. Acesta şi-a amintit de o studentă de la prima lui facultate, Facultatea de Filosofie, care, aflată în vizită la Muzeul de Istorie a Partidului şi auzind vocea înregistrată pe disc a lui Stalin, s-a prăbuşit leşinată în braţele colegilor. „E el, e el, însuşi el!”, a mai apucat ea să ţipe, înainte de a-şi pierde cunoştinţa. Am căzut amândoi de acord că generaţia care plânge din complexe culturale mai are o şansă, în comparaţie cu generaţia care leşină din entuziasm ideologic.

Tot în acea epocă a fanatismului eşuat în leşin, când poetul Tudor Arghezi încă se mai afla sub interdicţia declanşată de seria de articole defăimătoare *Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei*, semnate de Sorin Toma în *Scânteia*, în anul nostru de la Ziaristică s-a organizat o şedinţă lărgită, cu un nobil scop estetic: să fiu criticat pentru că citeam şi recitam — păcate ale tinereţii — poezii de Tudor Arghezi, poet decadent, pe care aveam inconştienţa să-l consider superior progresistului A. Toma, tatăl inchizitorului de la *Scânteia*. Pe vorbitori nu-i mai ţin minte, dar mi-a rămas în memorie violenţa acuzaţiilor lansate de ei la adresa mea, ca şi la adresa poetului putrefacţiei, de care ţineau să se lepede, declarând cu mândrie principială că nu-l citiseră niciodată. Păstrez totuşi din acea şedinţă sau, poate, din alta de acelaşi calibru imaginea unei colege, Iordana Irimie, citind cu glas vibrat de indignare un discurs pregătit dinainte, un soi de articol ori referat plin de citate marxist-leniniste, ce-şi propunea să demonstreze adunării că sunt un duşman irecuperabil al clasei muncitoare şi al partidului ei. Ulterior, Iordana Irimie (Ureche, prin căsătorie) avea să devină redactor de editură şi să scrie diverse articole sau referate, niciunul însă, îmi

place să cred, atât de frumos şi de convingător ca acela exhibat în faţa unui amfiteatru plin de studenţi. Tot atunci, unul dintre colegii noştri dogmatici a avut un moment de dureroasă derută:

— Ar trebui să se dea o hotărâre de guvern în care să ni se spună clar dacă Arghezi e poet mare sau nu! a implorat în plină şedinţă utemistul păros şi dezorientat.

La Facultatea de Engleză atmosfera era plăcută, departe de grozăviile anilor '50. Până şi studenţii nord-vietnamezi care luau lecţii de limbă română în aceeaşi clădire cu noi păreau destinşi şi acomodaţi cu lipsa de combativitate revoluţionară a tineretului autohton. Băieţii asiaţi se arătau excesiv de politicoşi, iar fetele străluceau de zâmbet. În recreaţii, se repezeau primele la toalete, pentru a se uita minute în şir în oglindă, oarecum cu teamă, deoarece nu aveau siguranţa că nu se abat de la morala comunistă. Pe ascuns, unele îndrăzneau chiar să se rujeze. Teama lor nu era chiar în afara istoriei: nu cu multă vreme în urmă, în acelaşi Bucureşti tolerant, echipe de utemişti înarmaţi cu foarfeci despicau fustele scurte şi strâmte ale fetelor şi tăiau părul lung al băieţilor, în plină stradă. După gustul lor, s-ar fi cuvenit ca tinerii să se tundă ruseşte, ca peria de pe căpăţâna lui Nichita Hruşciov, dacă s-ar fi putut. Vietnamezii învăţau zi şi noapte, astfel încât, doar în câteva luni, reuşiseră să vorbească româneşte aproape fără accent. Prin contrast, îmi evocau figura colegului coreean de la Ziaristică, fost căpitan în armata Republicii Populare Democrate Coreene, rănit în războiul fratricid împotriva Coreei de Sud, decorat şi trimis la studii în România, ca recompensă pentru bravură. Leneş şi afemeiat, nu şi-a găsit timp să se prezinte la examene şi, fireşte, a adunat o mulţime de corijenţe. Mă aflam în secretariatul facultăţii când eroul a dat buzna, hotărât să-şi rezolve situaţia şcolară. După trei-patru ani de şedere în Bucureşti, vorbea atât de stâlcit româneşte, încât cu greu putea fi înţeles. S-a repezit la tovarăşa Preluca — prodecan al facultăţii — şi, de parcă tocmai ţâşnise din tranşee într-un atac la baionetă, a urlat la biata femeie:

— Rog dumnevostra daţ ordin trecut examene! Dacă nu, mers la ambasada şi te bag în pizda mă-tii!

Partea finală a rugăminţii a curs într-o românească fără cusur.

8
Întoarcerea în sat

Vacanţele de vară mi le petreceam la Conceşti, în casa părinţilor mei. Găseam acolo un sat colectivizat, în care oamenii, în absenţa proprietăţii private, îşi descoperiseră o nouă îndeletnicire: furau de stingeau. Seara, la întoarcerea de pe câmp, fiecare gospodar îşi umplea buzunarele şi cracii pantalonilor cu ştiuleţi de porumb, cu cartofi, cu fasole, cu orice găsea pe ogorul pe care încă îl mai considera ca fiind al lui. La vremea secerişului, nimeni nu-şi scotea pălăria în semn de salut, ca nu cumva să rămână fără boabele de grâu ascunse între creştet şi fundul pălăriei, o mână de boabe, cât să sature totuşi un pui de găină. Femeile îşi aduceau prada în săculeţi legaţi pe sub fuste şi în sân, motiv pentru care căpătau înfăţişarea unor vaci subdezvoltate, dar cu ugerele pline. Aşa procedau inşii maturi şi bătrânii, produse demodate ale vechiului regim şi ale altei morale. În ceea ce îi priveşte pe tineri, ei participau cu entuziasm la formarea omului nou, de tip socialist: furau nu numai din recoltele colectivei, ci şi din casele oamenilor. Pentru ţărani, adevăratul hoţ rămânea însă colhozul, cel care le luase şi pământul, şi plugul, şi vitele. Nici notabilităţile nu gândeau altfel. L-am văzut o dată pe primar într-o evidentă încurcătură. Cobora dealul către centrul satului, când, la câţiva paşi în faţa lui, din remorca unui tractor plină cu bucate, cineva a aruncat un sac de grâu chiar dinaintea casei vecinului nostru Romică Mandraburcă. Acesta a ţâşnit din ogradă, a înhăţat sacul şi a dispărut pe loc în spatele gardului, fără să-l fi zărit pe primar. Mai marele comunei a privit scena, s-a oprit din mers, şi-a pironit ochii în praful drumului, a prins să-şi pipăie îngrijorat buzunarele hainei, ca şi cum şi-ar fi uitat acasă actele, cheile sau ochelarii, s-a răsucit pe călcâie şi s-a întors grăbit de unde venise; refuza să vadă ceea ce văzuse.

După atâţia ani de absenţă, nu-mi prea mai recunoşteam consătenii, iar vina era a mea, nu a lor. Oricâte năpaste s-ar abate peste ei, ţăranii nu se schimbă niciodată, cu adevărat: sunt o formă mişcătoare a eternităţii. Însuşirile părinţilor, cele bune şi cele rele, se prelungesc ameţitor în copii. Nu m-a mirat să observ că sărăntocii, leneşii şi beţivii care, pe vremea lui Gh. Gheorghiu-Dej, deveniseră activişti comunali ori raionali, ajunseseră iarăşi ori erau pe cale să ajungă, ei înşişi sau prin odraslele lor, sărăntocii, leneşii şi beţivii locului, după cum fiii şi fiicele gospodarilor de altădată puneau, într-un fel sau altul, stăpânire pe sat, în ciuda faptului că părinţii lor, etichetaţi chiaburi, fuseseră jefuiţi în numele poporului, arestaţi, trimişi la Canal, bătuţi de miliţieni, batjocoriţi, chiar ucişi. Aşa s-a întâmplat cu moş Chirică Nazare. Omul avea aproape treizeci de hectare de pământ, doi cai voinici cu care făcea cărăuşie, o pereche de boi pentru plug, oi, vaci, o nevastă sănătoasă şi şaptesprezece sau optsprezece copii. Îşi lucrau ogoarele muncind cu toţii din zori până-n noapte, vara sau iarna, pe ploaie sau pe viscol, fără a primi în gospodăria lor mână de lucru străină, dar asta nu i-a împiedicat pe tovarăşii de la partid să-i declare exploatatori ce sug sângele clasei

muncitoare. Îşi achitau dările şi cotele obligatorii, umflate şi din ce în ce mai apăsătoare, fără să crâcnească; uneori, nemairămânându-le nimic în hambar, împrumutau ori cumpărau de la târg cerealele pretinse de stăpânire, ca să scape de presiunile acesteia. Atunci când s-a declanşat campania de înfiinţare a întovărăşirilor agricole, Chirică Nazare s-a ţinut deoparte. Când i s-a cerut să intre în gospodăria agricolă colectivă, nici nu a vrut să audă. În munca lor de lămurire a celor îndărătnici, activiştii de partid dădeau buzna în casele oamenilor, promiţând bunăstare ca în măreaţa Uniune Sovietică sau ameninţând şi înjurând cu revoluţionară energie. În semn de preţuire pentru cel mai refractar chiabur din sat, pe moş Chirică îl chemau periodic la miliţia raională, îl băgau două-trei zile în arest, străduindu-se să-l convingă de frumuseţea vieţii în colhoz, după care îl lăsau să plece la casa lui, cu trupul numai răni şi vânătăi. Într-o zi, după o asemenea şedinţă de lămurire, în care bătăuşii partinici se întrecuseră pe ei înşişi, omul s-a întors acasă, s-a întins pe laviţă, a zăcut ceva vreme şi a închis ochii pentru totdeauna, fără să fi semnat însă cererea de intrare în colectivă.

Nici Iorgu ţiganul nu avusese o soartă mai bună. Pentru că în timpul campaniei din Rusia făcuse parte dintr-un pluton de execuţie, fusese declarat criminal de război şi ţinut în puşcărie ani mulţi, până când, în urma Convenţiei de la Geneva şi a admiterii României în O.N.U., regimul s-a văzut silit să emită un decret de amnistiere a pedepselor de acest gen. După eliberare, Iorgu a căzut în păcatul lăudăroşeniei. Ori de câte ori se îmbăta pe la nunţi sau la cârciumă, îşi aducea aminte ce prietenii grozave legase cu marii generali ai oştirii române în temniţele din Făgăraş sau Aiud şi evoca, spre înveselirea convivilor, faptele de arme prin care, pretindea Iorgu, ajunsese faimos pe frontul de răsărit. Dacă avea chef să mănânce o omletă, se lăuda el, îşi încărca automatul, intra în ograda vreunei familii de ruşi, îi împuşca pe toţi ai casei — femei, copii, bătrâni — şi aduna toate ouăle din poiată.

— Se mai întâmpla să-i împuşc degeaba, că nu găseam în cuibar niciun ou, îl auzisem spunând odată, cu părere de rău, la o nuntă.

Erau minciuni, fără îndoială, dar minciuni vinovate. Securitatea îl umfla în toiul nopţii, îl bătea cu saci de nisip peste piept, ca să nu lase semne, şi-i urmărea cu atenţie balivernele, nerăbdătoare să contribuie la reeducarea nenorocitului. De pe urma pedagogiei securistice, Iorgu ţiganul a ajuns să scuipe sânge, iar în scurt timp a murit, spre tristeţea educatorilor cu stele pe epoleţi, rămaşi fără unul dintre elevii lor preferaţi.

Oamenii din sat nu l-au plâns. Cruzimea lui, chiar dacă imaginară, nu putea să fie pe placul lor. Erau săraci, erau proşti, aveau destule slăbiciuni, dar gustul crimei nu îl aveau. O morală simplă îi împiedica să celebreze nedreptatea şi să se bucure de nenorocirea altora. Aceeaşi morală îi împiedicase pe consătenii mei, în 1941, la începutul războiului, să ia parte la jefuirea târgului Darabani, după deportarea

evreilor în Transnistria. În câteva zile, din casele lăsate întregi, pline cu mobilă, cu îmbrăcăminte, cu obiectele obişnuite într-o gospodărie — proprietarii fuseseră alungaţi în haine de vară şi doar cu o boccea — nu mai rămăseseră decât pereţii şi nici aceia întregi. Ţăranii din satele din jur, în lăcomia lor de lăcuste gânditoare, dezgoliseră tabla de pe acoperişuri, smulseseră ferestrele cu tocuri cu tot, uşile, podelele, ba chiar cărămizile din ziduri. Din Conceşti, nu participaseră la această barbarie decât trei inşi: Costache Cracană, Vasile Dumitriu, Vasile Păvâlcu. Tâlhăriseră pe cont propriu, dar şi în echipă, luându-se la întrecere cu căruţele doldora de lucruri furate, fără ruşine de lume, fără teamă de Dumnezeu. Mai târziu, când războiul se apropia de sfârşit şi armata rusească pătrunsese în sat, cei trei nemernici au trecut primii de partea ocupantului, scoţând cu sila femeile, bătrânii şi copilandrii la corvezi, asigurând braţe de lucru pentru săparea tranşeelor, rechiziţionând proviziile necesare străinului, numindu-se cu de la sine putere, dar cu binecuvântarea politrucilor sovietici, autoritate locală. Îşi ziceau *perivoce* — o degradare rapidă a rusescului *perevodcik* — adică interpret, tălmaci, dragoman, în pofida faptului că singura limbă străină pe care o ştiau era cea a slugărniciei şi trădării. Oamenii nu i-au iertat niciodată; se fereau de ei şi îi ocoleau ca pe ciumaţi. Aceeaşi reacţie de respingere au avut-o şi atunci când, tot pe vremea războiului, un prăvăliaş a expus spre vânzare o anumită cantitate de săpun făcut la Auschwitz, ştampilat cu steaua lui David, marca „Juddenseife” — săpun de evreu. Nimeni nu s-a apropiat de acel produs cu aspect macabru-propagandistic, nici măcar jefuitorii locuinţelor din Darabani, ideea unui săpun din grăsime de om părându-li-se tuturor nebunească. Eram copil, nu cred că aveam capacitatea de a distinge corect între bine şi rău, dar ţin minte oroarea şi revolta tatălui meu în momentul în care a aflat asta. Împreună cu părintele Mironescu, preotul satului, a cumpărat toate calupurile de Juddenseife, ca să le îngroape în aceeaşi zi într-o margine de cimitir.

La întoarcerea mea din închisoare, nu l-am mai găsit pe tata. Se odihnea sub ierburile aceluiaşi cimitir, alături de bunica şi la câţiva paşi de mormântul străbunicilor mei şi de locul în care îngropase săpunul de om. Murise la câteva zile după aflarea veştii că fusesem arestat. Fiind bolnav de inimă, i se ascunsese multă vreme necazul, spunându-i-se că am fost trimis la studii în U.R.S.S. A aflat adevărul întâmplător: căutând o ţigară în buzunarele unei haine a fratelui meu — nu avea voie să fumeze, i se luau ţigările — a dat peste o cerere veche de recurs la procesul meu, a citit-o şi a înţeles grozăvia. I s-a făcut rău, a fost dus la spital, dar n-a mai folosit la nimic. Ştiam că murise încă din perioada în care construiam diguri într-un lagăr din Balta Brăilei. Era o zi rece de toamnă şi, în timp ce aşteptam ca tovarăşul meu de echipă să-mi umple cu pământ roaba, am adormit între coarnele acesteia, ca să mă trezesc peste câteva clipe cu senzaţia vie, caldă că alături de mine se află tata, privindu-mă intens, cu tristeţe, ostenit.

— Ce-ai păţit? m-a întrebat, din adâncul gropii de împrumut, colegul de puşcărie. Ţi-e rău?

— A murit tata, am spus, ca într-un dicteu automat.

— De unde ştii?

Nu aveam ce să-i răspund, însă ştiam. Peste ani, când am putut să aprind o lumânare la mormântul lui, am aflat că părăsise lumea aceasta chiar în ziua în care mă vizitase la coarnele roabei.

În prima dimineaţă în care m-am deşteptat în patul meu de la ţară, au năvălit pe geam o mulţime de şoapte indistincte, pe care se străduia să le potolească sau să le îndepărteze glasul cunoscut al mamei. Dormeam cu ferestrele larg deschise, iar când mi-am ridicat ochii am zărit capetele câtorva femei aplecate peste pervaz, în încercarea lor de a mă vedea la faţă. Stăteau cu spatele la lumină, aşa că nu le-am recunoscut chipurile. În clipa în care şi-au dat seama că le privesc, s-au retras ruşinate, lăsând perdelele să fluture în vânt.

— Veniţi mai târziu, lăsaţi-l să se îmbrace, am auzit vocea mamei.

— Doar să-l vedem, doamnă, insistau şoaptele.

În ziua aceea am primit multe vizite. Au venit să mă vadă femeile din vecini, foste eleve ale părinţilor mei, colege de şcoală primară, câteva bătrâne botezate sau cununate de tata, de bunici ori de străbunici şi care se repezeau să-mi pupe mâna, dar nici un bărbat nu a intrat în ograda noastră. Partea femeiască dădea năvală ca la sfintele moaşte, partea bărbătească se ferea ca de câine turbat. Aveam acum destulă experienţă să accept că femeile sunt sufletul familiei, al clanului, al neamului, în ultimă instanţă, că adevăratul curaj aparţine sexului slab, pe când sexului tare îi revin mândria deşartă, laşitatea virilă, frica. Singurul curaj de care mi se părea că nu duc lipsă bărbaţii era acela de a lovi, nu de a mângâia. Pentru a-mi întări parcă acest gând, mama mi-a relatat umilinţa suportată de ea din partea lui Gheorghe Ungureanu, primar al comunei pe vremea detenţiei mele. Întâmplarea s-a petrecut pe drumul dintre Conceşti şi Darabani, unde fuseseră convocaţi învăţătorii din raion pentru instrucţiuni legate de colectivizarea agriculturii. Era toamnă, se porniseră ploile, drumul desfundat devenise o pastă cleioasă, iar mama şi prietena ei Firuţa înotau voiniceşte prin noroiul epopeic al Ţării de Sus. Urcau un deal nesfârşit şi ajunseseră la capătul puterilor. De departe, au auzit sforăit de cai, s-au oprit şi s-au bucurat să vadă trăsura primăriei grăbind să le ajungă din urmă. În trăsură nu erau decât primarul şi primăriţa, aşa că vor avea şi ele un loc pe banca din spate şi vor scăpa de cei doi-trei kilometri de mocirlă, cât mai aveau de mers până la raion. „Bun agiuns!" s-a răstit primarul, când s-a aflat în dreptul lor, şi a dat bice cailor, ca să iasă mai repede din noroiul ce atingea butucul roţilor, dar mai ales ca să-şi cruţe ochii de imaginea dizgraţioasă a celor două femei murdare, ude, înfrigurate şi care, nu-i aşa, îşi meritau mocirla: tanti Firuţa îşi avea bărbatul, pe Pantelimon Breha, în puşcăria politică, iar

mama, fiul. Înmocirlitelor nu le-a mai rămas decât să privească trăsura cum se pierde în ploaia deasă a toamnei. Sordidul acelui comportament avea o nobilă explicaţie: primarul tremura de frică să nu se compromită în faţa partidului, să nu se creadă că ar fi pactizat cu duşmanul de clasă. Iar frica lui era şi mai rea, deoarece îşi făcuse armata la securitate şi ascunsese faptul că era fiul unui simpatizant legionar. Pe de altă parte, purtarea urâtă faţă de mama ar fi putut avea şi un alt resort: îi era naşă de botez, prin tatăl meu care îl ţinuse în braţe la biserică, şi îi fusese dăscăliţă şi îl învăţase cel puţin scrisul şi cititul. E adevărat, ca să-i bage în cap atâta lucru, mai folosise şi nuiaua, dar mama mea era o biată învăţătoare de ţară, nu Pestalozzi sau Jean-Jacques Rousseau. Şi cu tanti Firuţa se arătase drept, căci Firuţa făcuse ea însăşi un stagiu de reabilitare politică în puşcăriile patriei, ca chiaburoaică sugătoare de sânge muncitoresc.

Şi mama, şi fratele meu m-au sfătuit să-i ocolesc, pe el şi pe tot neamul lui, pentru că o faptă urâtă va fi urmată aproape întotdeauna de o alta şi mai urâtă.

— Sunt oameni prefăcuţi şi răzbunători, a zis mama.

— Soi rău, a întărit fratele.

Nu aveam de gând să-i ascult. Încă îmi plăcea să cred că manifestarea răului ar putea fi îmblânzită cu binele.

Cel dintâi bărbat care a venit să mă vadă a fost moş Simion. Moşul avea aproape şaptezeci de ani, era primul fecior al bunicului Ilie Pavlovici, născut însă în afara căsătoriei şi nepurtându-i, din această pricină, numele. Trăia în satul Mileanca, la vreo zece kilometri depărtare, şi ajunsese la noi acasă pe jos, tăind-o de-a dreptul peste câmp. Adusese în dar, pentru nepotul arestat de „tâlharii aiştia”, o găină şi o monedă de aur. Moneda nu o puteam primi. Ea era, aşa cum urma să aflu, preţul rezistenţei moşului la tortură. Prin 1950, pe când îşi ara un ogor, la locul în care se aflase cândva un măr pădureţ, moş Simion dăduse, sub brazda răsturnată adânc, peste o ulcică învelită în pânză de sac putredă. La contactul cu lama plugului, vasul de lut se spărsese şi din el ieşiseră la iveală mai mulţi bani de aur. I-a adunat cu grijă şi s-a dus să-i predea la postul de miliţie.

— Câţi erau? a vrut să ştie mama.

A privit-o cu un aer şiret şi mirat, mai mult cu mirare decât cu şiretenie, şi a zis:

— Stai să vezi.

Şeful de post i-a numărat, a întocmit un proces-verbal şi cu asta se părea că povestea s-a încheiat. Peste un timp, norocosul s-a pomenit chemat la miliţia raională, în faţa unei comisii. „Unde-s banii?” l-a întrebat şeful cel mare. „Care bani?” „Banii de aur, prostule.” „I-am predat.” „Nu minţi, hoţule, scoate banii pe care i-ai ascuns!” În ziua aceea, moş Simion s-a întors acasă bine înjurat, bine bătut, dar mulţumit că scăpase doar cu atât. Istoria avea să se repete cam o dată pe an. În plus, şeful de post comunal îşi făcuse obiceiul de a-i intra pe neaşteptate în casă şi de a-l soma să predea

statului şi celelalte monede găsite. Îl ameninţa cu puşcăria, pentru ca nici acum, după atâţia ani, blestemul ulcelei cu bani să nu se fi şters de tot.

— Câţi bani ai găsit? şi-a înnoit mama curiozitatea.

— Nu ştii pe cineva care ar vrea să cumpere nişte galbeni? m-a întrebat moş Simion, prefăcându-se a nu fi auzit întrebarea.

Era ţăran, însă patima negoţului şi ştiinţa secretului legat de negoţ le avea în sânge. Chiar dacă nu îi purta numele, sămânţa părintelui tot mai dădea să încolţească în el. Căci tatăl său, Ilie Pavlovici, fusese comerciantul total. Acesta cumpărase şi vânduse la viaţa lui tot ce se poate cumpăra şi vinde, se îmbogăţise şi sărăcise, iar se îmbogăţise, iar sărăcise, pentru ca războiul să-l găsească negustor de porci prosper, poate cel mai bogat om de afaceri din oraşul Dorohoi. Aduna porcii de pe raza întregului judeţ, îi încărca în vagoane şi pleca să-i vândă marilor abatoare din Iaşi, Cernăuţi sau în oraşe din Cehoslovacia ori Polonia. Afacerile îi mergeau bine, gospodăria îi înflorea, zestrea fetelor le permisese acestora să se mărite cu ofiţeri, o singură durere avea bunicul: Stelică, unul dintre fii, dispăruse pe front. Neavând încredere în comunicatele oficiale, plecase pe urmele lui, urmând drumul regimentului dincolo de Nistru, până în Crimeea şi mai departe, făcând cercetări amănunţite, întrebând în stânga şi-n dreapta, plătind informaţii ce se dovedeau false, refuzând să creadă că băiatul nu mai era în viaţă. Prin anii ‘80, la aproape trei decenii de la moartea bunicului, solicitându-i eu istoricului şi criticului literar Constantin Ciopraga o colaborare la radio, acesta m-a întrebat dacă nu cumva am avut o rudă, sublocotenentul Stelian Pavlovici, prizonier la ruşi. Era cea dintâi veste despre unchiul dispărut în război: murise în lagărul de prizonieri de la Oranki, pe Volga, la puţină vreme după ce îl întâlnise Constantin Ciopraga, el însuşi prizonier, şi zăcea într-o groapă fără cruce, în apropierea şanţurilor în care bolşevicii azvârliseră mii de călugări şi preoţi, ucişi pentru inaderenţa lor la doctrina atee.

Tot aşteptându-l pe Stelică, bunicul a sărăcit din nou. Naţionalizarea din 1948 l-a lăsat fără comerţ, fără pământ, fără case — într-una dintre ele se instalase Banca Agricolă din Dorohoi — şi, mai ales, fără rost pe lume. La început ieşea prin târg, într-un docar vechi, la care îl înhăma pe Mişu, singurul cal ce-i mai rămăsese. Pe urmă, Mişu a orbit, iar bunicul nu a mai vrut să iasă din curte şi s-a prăbuşit într-o cvasimuţenie. Stătea mai toată ziua la o masă cu picioare scurte şi-şi făcea pasienţe; niciodată nu-i ieşea dorinţa pe care şi-o pusese şi pe care i-o cunoştea toată lumea: să scape de comunism. Nu vorbea cu nimeni din casă altfel decât monosilabic. La fel de zgârcită îi era comunicarea cu oaspeţii. Când i-am spus că am intrat la facultate şi că vreau să devin ziarist, a mormăit indispus:

— Mai bine ai vinde ziare, decât să le scrii.

Doar cu Mişu întreţinea relaţii cordiale. Îl hrănea, îl adăpa, îi punea căpăstrul şi-l plimba prin ogradă, iar uneori conversa cu el prieteneşte: „Ai văzut, Mişule, ce

ne-au făcut comuniştii?" Mişu nu mai vedea de multă vreme, avea ochii acoperiţi cu un strat gros de albeaţă, dar scutura din cap a înţelegere. Atunci când George, feciorul cel mic, i-a propus să ucidă calul şi să-i vândă pielea unui cizmar pentru nu ştiu câte perechi de încălţări, s-a supărat: „Mai degrabă vând *chelea* ta, decât *chelea* lui Mişu!" Era prima oară când refuza o negustorie profitabilă. Bietul bunic! După ce regimul de democraţie populară l-a lăsat fără avere şi după ce şi calul cel orb s-a stins de bătrâneţe sau, poate, de o secretă tristeţe, nu i-a mai reuşit decât o singură afacere: să moară fără ajutorul doctorilor.

Nicolae Grigorescu: Car cu boi

9
Redacţia culturală

Clubul şase sute patru

Telegrama lui Petre Dincu m-a găsit la Conceşti. Îmi cerea să mă întorc de urgenţă în Capitală, întrucât exista posibilitatea angajării mele la Radiodifuziunea Română, unde lucra el ca redactor. Era toamna anului 1968, la puţin timp după discursul lui Nicolae Ceauşescu de condamnare a invadării Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varşovia. Se întrevedea o perioadă de tensiune crescândă în relaţiile externe, dar şi de destindere pe plan intern. Era prima dată în istoria Republicii Socialiste România când populaţia ţării manifesta adeziune autentică faţă de politica regimului. Pericolul invaziei ruseşti solidarizase toate păturile sociale, anulând pentru o clipă ura de clasă promovată de ideologia de împrumut sovietic. Până şi foştii deţinuţi politici, parte dintre ei, s-au lăsat ameţiţi de aerul tare al patriotismului oficial, care întărea iluzia că, odată cu moartea lui Gh. Gheorghiu-Dej şi cu instalarea la conducerea P.C.R. a noului secretar general, se încheiase definitiv ocupaţia sovietică. Atunci au cerut să fie primiţi în partidul comunist — şi au fost primiţi, ceea ce părea încă o dovadă a independenţei faţă de Moscova — vechi opozanţi ai sistemului, ca Paul Goma sau Alexandru Ivasiuc. Acesta din urmă m-a sfătuit şi pe mine să intru în partid şi să mă înscriu în gărzile patriotice, înfiinţate ori reactivate cu acel prilej, pentru a lupta cu arma în mână în eventualitatea pătrunderii muscalului în ţară. Saşa pretindea că ştie de la americanii lui din ambasadă că Occidentul nu numai că nu era pregătit să intervină în favoarea noastră, dar că se şi temea de orice mişcări, paşnice ori violente, care ar fi putut să strice echilibrul de forţe dintre lagărul socialist şi cel capitalist. În condiţiile în care nu se poate face nimic din afara partidului, susţinea Saşa Ivasiuc, reluând o teză mai veche, singura soluţie rămânea subminarea lui din interior.

— Împotriva comunismului, mi-a spus, nu se poate lupta cu succes decât din măruntaiele comunismului.

Deşi istoria avea să-i dea dreptate — e adevărat, peste foarte mulţi ani — eu cam râdeam de asemenea idee năstruşnică. Tot astfel, imaginea aplaudacilor lui Ceauşescu, bătând din palme şi scandându-i în delir numele doar ca să submineze partidul, îl distra peste măsură pe cumnatul meu Turcu.

— Ăştia-s lichele, nu patrioţi, a comentat el. Iar cârpaciul se crede împărat.

Fiind din branşă, Turcu ştia câteva detalii inedite şi edificatoare despre cizmarul ajuns conducător de ţară. Mi-a povestit că, pe vremea în care era ucenic, micul Ceauşescu era trimis uneori să ducă acasă la client încălţămintea comandată sau reparată. De fiecare dată, comisionarul improvizat îşi nota adresa, pleca dimineaţa şi se întorcea seara, în ciuda faptului că treaba nu ar fi trebuit să-i ia mai mult de un ceas, două. Curios să descopere ce făcea ucenicul său după părăsirea atelierului, jupânul a pus pe urmele lui un alt copil. De la acesta s-a aflat cu ce îşi umplea ziua Nicu din

Scorniceşti. După ce lăsa pachetul cu încălţăminte la adresa cerută şi îşi strecura în buzunar bacşişul primit, băiatul se îndrepta în cea mai mare grabă către palatul regal. Aici aştepta neclintit, ore în şir, schimbarea gărzii militare. Privea cu gura căscată de admiraţie parada uniformelor de gală, fireturile, coifurile cu pompoane, puştile cu baionetele trase în poziţie de atac, bătaia de front a cizmelor lustruite bec, fascinat de spectacolul unei fantomatice măriri, amestec penibil de bărbăţie şi fanfaronadă. Adolescentul bâlbâit şi aproape analfabet îşi construia viitoarea personalitate din butaforia grandorii.

— Se visa rege, a zis Turcu. Potlogarul nu se lasă până nu intră în Alba Iulia ca Mihai Viteazul şi nu se încoronează acolo, ca regele Ferdinand.

Profeţia nu avea să se împlinească. Aşa cum s-a întâmplat de prea multe ori în orientarea politică a ţărilor române, şi în acest caz cea care va învinge va fi partida prorusă. La Târgovişte, în bătrâna cetate de scaun a domnitorilor munteni, agenţii KGB, edecuri ale epocii Gheorghiu-Dej, înlăturaţi o vreme din divanul ţării, îl vor ucide pe Nicolae Ceauşescu în singurul mod care se potrivea şi victimei, şi asasinilor: împuşcare în secret, la adăpostul înscenării unui proces juridic monstruos, ultimul proces stalinist din istoria comunismului românesc. În locul lui, la conducerea ţării, se va instala însuşi ucigaşul.

Postul pentru care îmi telegrafiase Petre Dincu făcea parte din schema secretariatului Redacţiei culturale şi, după vacantarea lui prin plecarea în străinătate a unei funcţionare, fusese blocat câteva luni tocmai în vederea angajării mele. Cei care avuseseră curajul să primească în redacţie un fost deţinut politic erau redactorul-şef adjunct Constantin Vişan şi secretarul general de redacţie Victor Crăciun. Cu mai bine de un an în urmă, Constantin Vişan fusese de acord, la rugămintea prietenului meu Petre Dincu, să colaborez cu diverse recenzii la emisiunile pe care le coordona el. Pusese totuşi o condiţie ce masca elegant frica: să-mi semnez articolele cu pseudonim. Chiar din primele zile ale intrării mele în instituţie, eu, omul cu pseudonim, am fost uimit de numele reale ale persoanelor prezente în redacţia de cultură a Radioului: Călinescu, Kogălniceanu, Iorga. Călinescu era secretara, Kogălniceanu, şoferul, Iorga, liftiera. Pentru a echilibra, probabil, avalanşa aceasta de celebrităţi, pe redactor îl chema Gheorghe Gheorghiţă. (Până şi acest nume era un camuflaj pentru nepotul unui foarte prestigios unchi: criticul şi istoricul literar Alexandru Piru.) Aşa cum urma să aflu curând, Gheorghe Gheorghiţă, un tânăr prezentabil, inteligent şi talentat, avea o irezistibilă vocaţie de consolator, îndeplinind în redacţie şi o funcţie igienică: orice femeie proaspăt divorţată ori numai părăsită îşi găsea în el un confesor atent şi bine antrenat. Mai ales nevestele ai căror soţi rămâneau în străinătate, uneori tocmai pentru a scăpa de povara căsniciei, aflau în bărbatul acesta viril un sprijin de nădejde. Capacitatea lui de jertfă era nelimitată. Generozitatea îi permitea dăruitului june să se ocupe de o sumedenie de fiinţe abandonate, întrucât sufletu-i sensibil, asemenea

acului de busolă, găsea fără greş nordul nefericirii feminine.

Dublu botezaţi păreau şi poeţii redacţiei Ion Petrache şi Constantin Gheorghe, o amintire a faptului că, până la Unirea Principatelor, românii nu descoperiseră încă necesitatea numelui de familie. Botezul dublu era o chestiune de tradiţie, dar şi de inovaţie totodată, la un popor ce se născuse de-a dreptul creştin. Constantin Gheorghe, ruşinat totuşi de lipsa de relief a patronimicului său, îşi spusese Săbăreanu, inspirat fiind de râul Sabar, pe malurile căruia se nimerise să împerecheze primele rime. Numai că pseudonimul, acceptat în literatură, fusese ignorat de colegi: toată lumea îi zicea Costică sau Costel. Constantin Săbăreanu credea cu atâta tărie în geniul său poetic, încât nu avea nici o îndoială că va fi cel dintâi român care va primi Premiul Nobel pentru Literatură. Cândva, pentru a-şi apăra întâietatea, sărise chiar la bătaie şi-i aplicase un cap în plină figură lui George Radu Chirovici, alt genial în trecere prin redacţie, care ameninţa, la fel de îndreptăţit, să i-o ia înainte şi să fie încununat primul cu laurii Academiei Suedeze. Până a deveni şeful Secţiei de poezie, Constantin Săbăreanu fusese crainic sportiv, singurul crainic sportiv liric din istoria Radioului. Într-o transmisiune radiofonică a unui meci de fotbal dintr-un oraş de provincie, Săbăreanu a descris, cu glasul său puternic şi persuasiv, geometria arborilor din jurul stadionului, freamătul frunzelor în vântul după-amiezii de toamnă, scârţâitul crengilor, strălucirea soarelui, curgerea şi dispunerea culorilor pe cer, formele necontenit mişcătoare ale norilor, fantastice şi fluide, vagul şi incertul lor, descoperind, astfel, pe cont propriu şi străin de experienţele moderniste, ceea ce teoreticienii vor numi arta informalului. Despre jucători, despre fazele de atac sau de apărare, despre minge sau despre arbitri nu a scos o vorbă. Timp de nouăzeci de minute nici măcar numele echipelor aflate pe teren nu avusese răgaz să le pronunţe. Emisia sa vocală suferea de incontinenţă. Dacă începea să-ţi explice ceva şi dacă îl lăsai să te apuce şi de nasturele hainei, nu mai aveai scăpare. Mania lui demonstrativă te învăluia în aburul ei sonor, te lăsa fără replică, te ameţea asemenea unui drog, fără a-ţi fi procurat însă deliciile drogului. În marile şi micile lui convingeri, nu putea fi contrazis. Când redactorul-şef Iulius Ţundrea, de două ori mai înalt şi mai osos decât scundul şi fragilul subaltern, a îndrăznit să-i cenzureze o strofă, obicei de care cam abuza, sentimentalul Constantin Săbăreanu a înhăţat călimara cu cerneală de pe masă şi a ţintit cu ea căpăţâna şefului. Acesta s-a ferit, călimara s-a spart de perete, însă vopseaua zugrăvelii a păstrat ceva vreme sigiliul furiei nestăpânite a poetului. Acesta a strigat de s-a auzit în toate birourile:

— Un singur vers dacă-mi tai, te arunc pe geam de aici, de la etajul VI. Şi, ca să fiu sigur că te zdrobeşti de caldarâm, mă arunc cu tine de gât!

Constantin Săbăreanu s-a pensionat medical, cu mult înainte de vreme, iar într-o discuţie ulterioară mi-a spus că plecase din redacţie pentru a scăpa de presiunile Securităţii, care voia să-l racoleze ca informator. În *Dosarul de obiectiv* al

Radioteleviziunii, aflat în arhiva CNSAS, nu am găsit nicio referință la acest episod. Am găsit, în schimb, o notă informativă din 1978, o mică turnătorie ce o avea în vedere pe Andra Săbăreanu, fiica sa, studentă pe atunci la Facultatea de Engleză a Universității din Bucureşti. Nota, semnată de informatorul cu nume de cod „Negulescu", suna precis şi neutru ca o chitanță: *În cursul unor discuții purtate cu Andra Săbăreanu, aceasta mi-a spus unele bancuri politice care vizau direct persoana şefului statului nostru, explicând că a auzit aceste bancuri însoțite de comentarii în cadrul cercului de prieteni al tatălui său, Constantin Săbăreanu, redactor la Radiodifuziunea română. Se pare că, în mod periodic, la domiciliul acestuia se strâng o serie de persoane, cunoştințe ale acestuia, cu care ocazie se poartă unele discuții şi se fac comentarii politice.* S-ar fi putut ca informația aceasta, aparent inofensivă, să-i fi provocat destule necazuri.

Constantin Săbăreanu a murit prematur, fără a se fi bucurat de prestigiul celui dintâi Nobel românesc în literatură, lăsând cunoscuților amintirea unui luptător de temut pentru dreptul său de a vorbi ore în şir, până la epuizarea interlocutorului. Uluitoarea sa capacitate de producție verbală a primit o replică pe măsură în ziua înmormântării. În capela cimitirului, la încheierea slujbei religioase, şi-a făcut loc lângă sicriu un vechi prieten, necunoscut de noi, colegii din Radio, care a ținut să-şi ia un lung rămas-bun de la răposat, în pofida faptului că trecuse de amiază, iar preotul se grăbea, având de îngropat încă vreo patru, cinci morți. În marea, inegalabila lui durere, necunoscutul a desfăşurat o logoree care ar fi putut stârni admirația dispărutului, dacă nu chiar invidia lui. A evocat geniul celui dus dintre vii, a deplâns pierderea suferită de literatura română şi de cea universală şi a prins, într-un târziu, să recite versuri despre care îndoliatul auditoriu nu îşi putea da seama dacă aparțin celui plecat ori celui rămas. Singurul lucru pe care nu a îndrăznit să îl facă (deşi, din agitația mâinilor şi degetelor, se ghicea că i-ar fi plăcut aşa ceva) a fost să dea la o parte florile de pe pieptul prietenului Săbăreanu şi să-l apuce de nasturele hainei. Discursul funebru nu ajunsese nici măcar la jumătate, când a fost întrerupt brutal de un glas din apropierea altui coşciug, ce aştepta la rând:

— Termină dracului, că avem şi noi mortul nostru!

S-a aşternut tăcerea asemenea unei ninsori peste ape. Din lumea de dincolo, Constantin Săbăreanu o fi înțeles şi el riscul locvacității necontrolate.

Lui Ion Petrache, celălalt poet dublu botezat, soarta îi hărăzise ca nume de familie nu un simplu nume de botez, ci un diminutiv, cu nuanță de alint fanariot. Doar secretarul Comitetului de partid al Radioteleviziunii îl va depăşi în ceea ce priveşte lipsa de imaginație a celor ce încercaseră cândva să-l individualizeze pe unul dintre înaintaşii săi, să-l scoată din turmă. Pe acel activist îl chema Vasile Vasile. Pentru că inițiala numelui tatălui acestuia nu era V (de la Vasile), şi-o ascundea ca pe o tristă neîmplinire, nedorind să-şi lege puternica şi partinica personalitate de aceea pauperă şi apolitică a părintelui său. Într-o zi, colegul nostru Stelian Tăbăraş, care îşi împărțea

cu dărnicie talentul între proză, calambur şi vorbe de duh, l-a întrebat pe activist:

— Cum preferaţi să vi se adreseze omul? Pe numele de familie ori pe cel de botez? Cum să vă zic: tovarăşe Vasile sau tovarăşe Vasile?

Ion Petrache este autorul a cel puţin cincisprezece volume de versuri. Dacă la începutul industriei sale poetice cântase îndelung partidul, cu patos şi entuziasm, punând în rime minciună peste minciună, construind migălos o lirică militant-declamatorie şi explicit cazonă, cu timpul poezia sa luase forma unui ininteligibil delir bahic. Îşi dicta poemele iubitelor ocazionale, noaptea, la lumina lumânării, năvalnic şi mai repede decât puteau fi ele notate. Pentru că adora spectacolul cu public, am fost şi eu martor al unor asemenea şedinţe de creaţie. Spontaneitatea şi viteza cu care îşi confecţiona arta mi-au amintit de Ticu Pantazi, un coleg de liceu, pe care profesoara de limbă română, abia ieşită din facultate, era gata, gata să-l lase corijent. Toată clasa a sărit în ajutorul lui.

— Treceţi-l, domnişoară, treceţi-l! scanda corul celor treizeci de elevi.

— Nu pot. Nu ştie mai nimic, s-a apărat domnişoara.

— Vă rugăm noi toţi, a implorat-o premiantul clasei. Nu lăsaţi corijent un poet.

— Un poet? a tresărit profesoara, sensibilizată brusc.

— Da, face versuri. Vă rugăm să-l treceţi.

— Dacă face o poezie acum, în faţa clasei, îl trec, s-a angajat, destul de sceptică asupra rezultatului, tânăra profesoară.

Ticu Pantazi a ieşit din bancă, şi-a scuturat puţin ciolanele prea lungi pentru pupitrul în care stătuse înghesuit, a urcat pe postamentul catedrei, a făcut o plecăciune şi, vizibil emoţionat (numai actorii proşti nu au trac), a compus pe loc distihul ce urma să-i salveze corijenţa şi să rămână în memoria şi în admiraţia promoţiei noastre:

„Voi munci ca un şacal
Pentru Planul cincinal!"

Dacă spontaneitatea şi improvizaţia sunt mărci ale talentului, atunci şi Ticu Pantazi, şi Ion Petrache erau plini de talent. Iar talentul îi dădea poetului nostru dreptul de a publica tot ce producea. Nu se îndoia nicio clipă de valoarea operei sale şi nu avea nicio ezitare în a încredinţa tiparului orice dicta, chiar şi intervenţiile accidentale ale admiratoarelor care îi înregistrau delirul. Era convins că valoarea unei opere îşi trage sevele din cantitate. Cu asemenea concepţie, n-ar fi fost de mirare să-l fi deplâns în sinea sa pe bietul Eminescu, autor al unei singure cărţi în timpul vieţii. De altfel, nici nu îl citise, după cum refuza să citească orice carte care nu ar fi fost semnată de el însuşi, dintr-un motiv absolut întemeiat: îi era frică să nu se lase influenţat şi să-şi strice stilul. Când se lăuda în redacţie cu numărul volumelor publicate, mă înfioram la gândul nesfârşitului număr de copaci doborâţi, întristat fiind de imaginea atâtor păduri tăiate doar pentru a-i fabrica lui hârtie de tipar. Nu citise şi nu citea nimic, în schimb, atunci când nu era sigur de un lucru, nu se sfia să întrebe.

O dată, la o oră trecută de miezul nopții, ca urmare a unui pariu de inspirație alcoolică, s-a întrerupt din chef şi i-a telefonat unuia dintre şefii săi ierarhici: „Dobitocule, i s-ar fi adresat el, care vârf este mai înalt, Mont Blanc sau Everest?" Era deştept, descurcăreț şi nu se temea de ridicol.

Ion Petrache se aprindea sentimental cu aceeaşi uşurință cu care confecționa versuri. Având un anumit tip de umor, al farselor şi râsului pe spinarea altora, niciodată pe seama propriei persoane, desfăşurând o strălucită cultură de cârciumă, stăpân peste un repertoriu uriaş de anecdote şi povestioare deocheate, le captiva pe femeile pe care punea ochii, le fascina într-un mod ce sugera patologia, le iubea cu îndârjire şi le părăsea fără remuşcări, în clipa în care privirea lui de curvar cădea pe altă domniță a visurilor. Noi, colegii săi de birou, ajunseserăm să ne dăm seama de noile cuceriri de cum intra pe uşa încăperii, după o zi sau două de absență. Nu se aşeza la masa de lucru, se plimba agitat prin cameră, după care, strecurându-şi mâna între curea şi şale, între curea şi burtă şi studiindu-şi în văzul tuturor lărgimea pantalonilor, întreba fără să se adreseze cuiva anume:

— Ia spune, dobitocule, nu-i aşa că am mai slăbit? se interesa el, sugându-şi pântecul proeminent şi ascuțit, asemenea unei mingi de rugby uşor dezumflate.

O scenă de dulce amor mi-a relatat-o Dan Verona, poet autentic şi suflet curat, ins incapabil de răutate sau bârfă. Se nimerise să-şi petreacă o scurtă vacanță în vila Uniunii Scriitorilor de la Cumpătu, împreună cu un grup de tineri scriitori polonezi şi români, printre care şi Ion Petrache, însoțit de Mariana, o proaspătă achiziție. Urcau cu toții pe munte, iar Petrache, aflat într-o dispoziție lirică ieşită din comun, se întrecea pe sine în gingăşii şi vorbe dulci la adresa *domniței* (era chiar modul său de apelare), îmbrățişând-o delicat, sărutând-o din zbor şi rotindu-se pe poteca îngustă ca un cocoş împrejurul unei găini apatice, gata să sară pe ea în orice clipă. Dintr-odată, îndrăgostitul s-a prăbuşit la pământ şi a prins să înjure, să blesteme, să se zvârcolească şi să arunce cu pietrişul de pe cărare înspre femeia adorată, care nu înțelegea neaşteptata schimbare în purtarea bărbatului. Întregul grup de scriitori s-a strâns îngrijorat lângă omul căzut.

— Ce s-a întâmplat, iubite maestre? l-a întrebat Dan Verona.

— M-a călcat pe picior, dobitoaca! Tocmai pe bătătură! a gemut nefericitul, multiplicându-şi înjurăturile.

În timpul războiului, Ion Petrache fusese aviator. Deşi pe atunci nu avea încă vârsta încorporării, pretindea că şi-ar fi falsificat actul de naştere şi s-ar fi înrolat ca pilot de vânătoare. Descria luptele aeriene la care ar fi luat parte cu o neaşteptată ştiință a eroismului. Odată, tocmai când detalia o sălbatică întâlnire cu o formație de avioane ruseşti, dintre care doborâse deja două, Vasile Blendea, fotoreporterul instituției, l-a întrerupt neîncrezător:

— Las-o moartă, nea Ioane, dumneata ai avut mai multe neveste decât zboruri.

Era de aşteptat ca aviatorul să se simtă ofensat, să se arunce în picaj şi să-l mitralieze pe îndrăzneţ cu cel puţin o rafală de vorbe, dar nu s-a întâmplat aşa. Poetul a râs de observaţia lui Blendea, mai degrabă fericit decât supărat:

— Ai dreptate, dobitocule, e prima dată când nu spui prostii.

Nimeni nu ştia cu exactitate de câte ori fusese căsătorit, pentru că apărea din când în când în redacţie cu câte o nevastă nouă. Una dintre ele, Elza, o grecoaică urâtă, pe cât de urâtă, pe atât de inteligentă, era angajată ca secretar literar al unui teatru din Capitală. Ea este cea care, la un spectacol cu *O noapte furtunoasă*, a avut ideea unui program de sală care să înfăţişeze un număr din *Vocea Patriotului Naţionale*, închipuita foaie din piesa lui Caragiale. A avut ideea, dar şi energia de a o pune în operă, petrecându-şi destule zile prin biblioteci, studiind presa şi moravurile epocii, reproducând ştiri din vremea lui Caragiale, scriind articole în stilul junelui Rică Venturiano, poet liric şi studinte în drept, alegând litera şi tiparul adecvate, învechind hârtia după sfaturile unor chimişti şi tipografi pricepuţi. La câtva timp de la premiera piesei, programul a căzut sub ochii conferenţiarului universitar George Munteanu, specialist în istoria literaturii române, autoritate de necontestat în cultura secolului al XIX-lea. Acesta a trăit şocul vieţii lui de savant. Pasionat cercetător al arhivelor, expert în periodicele româneşti, avea acum în faţă unicul exemplar salvat dintr-o publicaţie crezută iremediabil pierdută, socotită chiar inexistentă, pură invenţie a unui dramaturg caustic. Cu acribia-i recunoscută în mediul academic, profesorul Munteanu a supus documentul unei riguroase analize ştiinţifice, într-un studiu dens, publicat prompt de cea mai serioasă revistă literară a momentului, dovedind scepticilor, cu argumente lingvistice, cu argumente istorice, cu argumente socio-politice şi, mai ales, cu argumente de bun simţ, că preţiosul exemplar din *Vocea Patriotului Naţionale*, intrat miraculos în posesia sa, este autentic. Entuziasmul a fost pe măsura descoperirii: profesorii de literatură s-au şi apucat să-şi modifice cursurile despre teatrul lui Caragiale în lumina recentei contribuţii arhivistice, funcţionarii din Ministerul Culturii proiectau comunicări ştiinţifice cu noua temă de interes naţional, teatrologii jubilau, secţiile culturale ale ziarelor şi revistelor nu discutau decât despre studiul lui George Munteanu, iar universitarii, ei înşişi specialişti în domeniu, se înghesuiau să-l felicite pe norocosul lor coleg. A trebuit să vină un articol de gazetă semnat de Şerban Cioculescu, eruditul editor şi monograf al operei lui Caragiale, în care acesta îşi arăta neîncrederea faţă de demonstraţia lui George Munteanu, ca zarva să se mai potolească. Pe urmă, după intervenţia bătrânului cusurgiu Cioculescu, programul de sală întocmit de Elza a inundat redacţiile, iar lumea literară a izbucnit în râs. A râs şi Ion Petrache, pretinzând acum, la spartul târgului, că el pusese la cale farsa care îl acoperise de ridicol pe reputatul conferenţiar universitar. De parcă deboşatul nostru poet şi-ar fi făcut timp vreodată să-l citească pe Caragiale.

La ceva vreme după întâmplarea aceasta, Elza şi bărbatul ei au plecat în Grecia,

într-o călătorie turistică. De acolo nu s-a mai întors în ţară decât bărbatul. Era o epocă în care în Radioteleviziunea Română, ca şi în alte instituţii de presă sau în edituri, aveau loc epurări politice ale căror victime deveneau, în lipsa altor criterii, mai cu seamă cei ce aveau rude în străinătate, înţelegându-se prin rude în străinătate şi fostele soţii, şi foştii soţi care aleseseră exilul. Asupra lui Petrache nu plutea însă nicio ameninţare. Nimeni nu se mira, întrucât lumea cunoştea legăturile de prietenie ori de pahar — ori de altă natură — ale poetului cu diverşi ofiţeri de miliţie şi de securitate.

Am avut un unchi, Ioan Vujdea, care, pe vremea conflictului ideologic dintre Stalin şi Tito, într-un zbor cu avionul de la Bucureşti la Arad, s-a pomenit că aterizează pe aeroportul din Belgrad. Avionul fusese deturnat de la cursa obişnuită chiar de pilot. Aproape toţi călătorii au refuzat să se mai întoarcă în ţară. Printre puţinii cărora nu le-a trecut prin minte să ceară azil politic s-a aflat şi unchiul meu. A revenit acasă unde a fost supus unor penibile anchete ale Securităţii, care voia să afle de ce s-a întors şi dacă, în scurta şedere la sârbi, nu devenise spion imperialist. Cum suspiciunea şi tracasările Organelor nu încetau, şi-a abandonat slujba şi casa, a părăsit Capitala şi a fugit să i se piardă urma într-o întreprindere minieră din Valea Jiului.

Apucăturile securiştilor erau de inspiraţie rusească. În capodopera lui Alexandr Soljeniţîn *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici*, eroul povestirii petrece opt ani prin lagărele sovietice pentru trădare de patrie. Ivan Denisovici Şuhov căzuse prizonier la nemţi, evadase împreună cu alţi patru camarazi, rătăciseră prin mlaştini şi păduri ca să iasă din încercuire, iar când, în sfârşit, ajung fericiţi la ai lor, eroica Armată Roşie îi împuşcă pe trei dintre ei. Ca să nu le împărtăşească soarta, Ivan Denisovici recunoaşte, la cererea anchetatorului, că se lăsase anume luat prizonier, ca să revină acasă ca spion german. În ceea ce îl priveşte pe poetul Ion Petrache, Securitatea nu l-a suspectat de aşa ceva. Nu numai că deborda de talent, dar se bucura de înaltă protecţie.

Praga 1968

Primirea mea în Redacţia culturală a Radioteleviziunii Române era provizorie. Serviciul de cadre al instituţiei acceptase o angajare doar pe trei luni, timpul cerut de şeful cadriştilor pentru întocmirea şi verificarea dosarului. Acest şef se numea Popescu, era venit de curând în instituţie şi părea extrem de ocupat cu instalarea şi aranjarea propriului birou. Abia după vreo lună m-a chemat la el pentru un prim contact. Mi-a răspuns la salut cu un ton aproape prietenos, fără încruntarea specifică omului care acordă privilegii. Avea ceva din bunăvoinţa unui stomatolog faţă de un pacient căruia tocmai i s-ar fi scos toţi dinţii. A răsfoit câteva hârtii, apoi s-a lăsat pe spate, cu ceafa rezemată de speteaza scaunului înalt, şi a rămas pe gânduri. În aşteptarea întrebărilor de rutină ce aveau să urmeze negreşit, nu-mi rămânea decât să-i admir biroul. Totul era galben ori în nuanţe de galben: covorul, perdelele, draperia. Canapeaua cu labe de leu şi fotoliile cu braţe sculptate aveau şi ele tapiserie de catifea galbenă. Pe cristalul unei console cu trei picioare, bogat ornamentată, o floare artificială îşi etala trist petalele de un galben murdar.

— Ce mai face tovarăşul Gafiţa? m-a smuls din examinarea încăperii proprietarul acelui univers monocolor.

Habar nu aveam cine ar fi putut să fie tovarăşul. Ştiam un Mihai Gafiţa, căruia îi întâlnisem semnătura în *Gazeta literară*, cu ani în urmă, dar nu credeam că e vorba despre aceeaşi persoană. Am ridicat din umeri a nedumerire.

— Mi-a vorbit frumos despre dumneata, a continuat el. De unde eşti de loc, tovarăşe Diaconu?

Oarecum încurcat, i-am atras atenţia că nu mă cheamă Diaconu şi mi-am spus numele.

— Ei drăcie! a exclamat el, fără să pară totuşi prea surprins.

Era obişnuit, probabil, cu încurcăturile. S-a apucat să caute ceva prin dosarele de pe masă, nu a găsit ce căuta şi a apăsat pe butonul soneriei. În uşa capitonată galben a biroului galben a apărut o jună şi frumoasă secretară.

— Să vină la mine Galiş, a poruncit.

Inspectorul Galiş era cel care îmi făcuse primele forme de angajare şi care mă anunţase să mă prezint la superiorul lui. De cum a intrat pe uşă, şeful cadrelor l-a şi repezit:

— Cum ţi-ai permis să mi-l aduci pe ăsta?

— Dumneavoastră mi-aţi cerut, tovarăşe Popescu.

— Ia-l de aici şi spală-te pe cap cu el! s-a isterizat tovarăşul Popescu. Eu ţi-am cerut să mi-l aduci pe ălălalt.

Am părăsit încăperea cu o nouă imagine a cadristului-şef. Nu mai era stomatologul prevenitor de la început. Figura lui exprima acum ură şi dezgust. Era

leit comandantul lagărului de la Salcia din ziua în care se dăduse alarma şi i se raportase că tocmai a evadat un bandit. Asemănare explicabilă: din punctul de vedere al tovarăşului Popescu, ofiţer de securitate trimis la şefia cadrelor din Radioteleviziune ca pedeapsă, în urma unui scandal de imoralitate, şi *ăsta*, şi *ălălalt* nu puteau să fie decât doi evadaţi.

Ălălalt se numea Ioan Ion Diaconu, nepot prin alianţă al editorului şi criticului literar Mihai Gafiţa, cum aveam să aflu curând. Făcuse şi el închisoare politică, fiind condamnat pe când era student în anul al IV-lea la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, împreună cu alţi colegi, într-un lot pe al cărui şef, Marius Dumitraşcu, îl întâlnisem în lagărele de muncă din Balta Brăilei. Arestat în tren, în drum spre Cluj, unde dorea să-şi petreacă noaptea de Anul Nou cu prietena sa, căreia îi ducea o garoafă albă, romanticul Diaconu îşi va petrece nu numai acea noapte de trecere spre 1960, ci patru ani lungi şi dureroşi prin diverse celule ale Securităţii. O anchetă murdară, cu bătaie la tălpi, dinţi sparţi şi un glonte în coaste, tras de un ofiţer dement, băgase atâta frică în el, încât îl făcuse să recunoască pe loc toate învinuirile pe care torţionarii săi le colectaseră cu ajutorul entuziast al turnătorilor: recitarea *Horei Unirii*, intonarea cântecului *Deşteaptă-te, române*, elogierea lui Titu Maiorescu, opoziţia verbală faţă de existenţa administrativă a Regiunii Autonome Maghiare, exclamaţia „Mă Ardealule, eşti al nostru!”, cu alte cuvinte, în limbajul codului penal dejist, „uneltire contra ordinii sociale”. Frica aceasta dintâi avea să-l urmărească toată viaţa. Ca semn al capitulării, al renunţării la orice opinie ce ar fi putut să fie socotită în dezacord cu ideologia oficială, mai târziu, prin anii '80, în biroul său din redacţia Radioului, îşi va spânzura pe perete, nu numai pentru uz personal, ci în văzul tuturor, pentru întreaga lume de s-ar fi putut, poza secretarului general al partidului. Poate că nu era o simplă mistică a protecţiei, jalnică şi originală iconodulie, ci credinţă adevărată: Ioan Ion Diaconu credea în Nicolae Ceauşescu, aşa cum nesfârşite batalioane de naivi ori îndoctrinaţi au crezut în Hitler şi în Stalin. În fond, în comparaţie cu crimele din vremea lui Gheorghiu-Dej, cele din epoca domniei lui Ceauşescu, la fel de vinovate, chiar dacă infinit mai puţine, s-ar fi putut să nu i se pară tot atât de înspăimântătoare, fie şi pentru că nu îl atingeau în mod direct. Era o spălare de creier alimentată şi de faptul că principalii stalinişti din aparatul central de partid şi de stat, cu excepţia lui Ceauşescu însuşi şi a grupului său de fideli, fuseseră trecuţi, rând pe rând, într-un plan secund. Printre aceia, şi viitorul asasin Ion Ilici Iliescu, apărătorul sângeros al „idealurilor neîntinate ale comunismului”, trimis la munca de jos ca activist şi ideolog de provincie, ca ministru al apelor, ca director de editură, însărcinări degradante pentru ambiţiosul uresesist.

Ioan Ion Diaconu era totuşi un pasionat, un comunicator plin de invenţie. Dacă se inhibase politic şi dacă îşi interzisese orice părere personală, devenind un ecou întristător de redundant al discursului de tribună, nimic nu îl împiedica să se realizeze

artistic în anecdotica de inspirație sexuală. Aici talentul său strălucea. Aventurile sale galante sugerau geniul unui Casanova român. Ori de câte ori se întorcea în redacție de la bibliotecă ori de pe teren, venea cu o nouă şi neverosimilă poveste. Una dintre cele mai puțin licențioase a fost adusă de Diaconu dintr-o deplasare la Focşani. Se instalase la un hotel ieftin, iar seara, după ce băuse o sticlă de vin, intrase să facă un duş în singura baie, comună, de pe etaj. Când a deschis uşa, duşul curgea, încăperea era plină de aburi, iar prin ceața aceea fierbinte, lubrică, se ghiceau formele ademenitoare ale unei doamne. Nu a avut nicio ezitare. S-a aruncat asupra femeii într-o îmbrățişare unică, într-o împerechere totală, zicea Casanova de la Radio. La sfârşitul întâlnirii, necunoscuta l-a copleşit cu mulțumiri: „Să vă dea Dumnezeu sănătate, maică. N-am mai avut parte de bărbat tocmai de la război, acu patruzeci de ani, când a murit omul meu la Stalingrad." Pe cât de antipatică devenise emisiunea lui, *Memoria pământului românesc*, elogii găunoase la adresa marelui cârmaci, pe atât de simpatice îi erau minciunile erotice.

Angajarea definitivă a lui Ioan Ion Diaconu şi a mea s-a produs după dispariția de la şefia Serviciului de cadre a tovarăşului Popescu. Bravul ostaş al partidului nu a plecat însă de bunăvoie, ci a fost izgonit. A căzut victimă maşinațiilor propriilor subordonați. Neliniştiți de purtarea brutală şi abuzivă a insului, aceştia s-au slujit, pentru a-l îndepărta, de cea mai eficientă armă din istorie: femeia. Au asociat-o la această intrigă de curte pe apetisanta secretară, care trebuia nu să-l seducă pe şef — țapul nu avea nevoie să fie sedus, el era gata oricând să se cațăre pe o capră, — ci să se lase sedusă. Folosirea sexului frumos în conjurație a oferit un spectacol despre care s-a vorbit ceva vreme pe culoarele Radioului. Când, la țipătul-semnal (de ajutor? de plăcere?) al agresatei, inspectorii Serviciului de cadre au dat buzna cu toții în biroul galben, atent proiectatul viol era pe sfârşite. Întinsă pe canapeaua cea galbenă, perechea aproape că nu s-a sinchisit de prezența intruşilor: tânăra, pentru că trebuia să joace în continuare rolul victimei, iar bărbatul, pentru că tocmai îşi arunca în frumoasa subalternă substanța aceea pură, mai prețioasă decât sângele, pentru care se apucase de treabă. „Afară! Eu când regulez, poa' să se dărâme şi Radioul", ar fi strigat activistul. Strigătul a ajuns repede şi la conducerea instituției. Aşa se face că, numai peste câteva zile, tovarăşul Popescu a devenit responsabil de aprozar într-o piață din centrul Capitalei. S-ar putea ca durerea acestei nedrepte retrogradări să fi avut aceeaşi intensitate ca durerea pe care o va fi resimțit, cam tot pe atunci, tovarăşul Alexandru Drăghici, vechiul său patron de la conducerea Securității, după ce fusese făcut din general soldat şi exilat din funcția de viceprim-ministru al guvernului României în aceea de director al unei oarecare Întreprinderi Agricole de Stat. Nimic mai dureros decât nedreptatea.

Din acel moment, singurul care s-a ocupat de dosarul meu de cadre a fost inspectorul Alexandru Galiş. La început, omul nu a crezut o boabă din motivele

arestării şi condamnării mele. După ce mi-a citit autobiografia pe care o depusesem odată cu cererea de angajare, a venit să-mi ceară lămuriri, suspectându-mă că nu spuneam adevărul şi că totul era pură invenţie. Pe urmă, cu tenacitatea unui detectiv, s-a apucat să verifice fiecare cap de acuzare din procesul meu, mergând la Tribunalul Militar şi consultând acele documente la care putea avea acces ca reprezentant oficial al Radioteleviziunii Române, cerând informaţii de la vechea Facultate de Filosofie, ca şi de la Facultatea de Engleză, obţinând noi amănunte de la câţiva foşti martori ai apărării şi acuzării din 1959. Atunci când s-a convins de enormitatea acelei înscenări judiciare, a întocmit un referat pe care i l-a înmânat preşedintelui Radioteleviziunii, Valeriu Pop. Acesta l-a citit pe loc. „De necrezut!" ar fi exclamat el. „Chiar astăzi mă văd cu tovarăşul Augustin Alexa, procurorul general al ţării, la o întâlnire de la ambasada americană." Când mi-a dat această veste, inspectorul Galiş a ţinut să-mi spună că în tinereţe lucrase în miliţie, că arestase oameni, că escortase din post în post indivizi vinovaţi şi nevinovaţi, că se transferase apoi la securitate, unde întâlnise destule nedreptăţi, că şi acum, la Serviciul de cadre, primea o mulţime de turnătorii, dar că niciodată nu văzuse una mai absurdă ca aceea din dosarul meu.

— Eu am spus mult mai multe lucruri din astea, duşmănoase, decât ai spus dumneata, a glumit el.

Către sfârşitul lunii martie 1969, la peste zece ani de la arestare, am primit, cu antetul Republicii Socialiste România, Direcţia Procuraturilor Militare, următoarea adresă: *Referindu-ne la memoriul adresat Procuraturii Generale, vă facem cunoscut, că în cauza ce vă priveşte s-a formulat recurs extraordinar de către Procurorul General al R.S.R. în favoarea d-voastră, care a fost trimis spre soluţionare Trib. Suprem al R.S.R. Secţia Militară.* Şi în acest caz, ca în atâtea altele, semnătura celui ce redactase adresa era indescifrabilă. Omul se pitea după mâzgălitură ca vulpea după tufişuri. Conspirativitatea Organelor trebuia păstrată chiar şi atunci când, neavând încotro, procedau corect.

Într-o vizită făcută lui Alexandru Ivasiuc, am fost întâmpinat cu un reproş:

— Te-au achitat, iar tu nu scoţi o vorbă.

Era prima oară când auzeam de achitare. Saşa aflase vestea de la poetul Adrian Păunescu, iar acesta o auzise chiar din gura judecătorului, în sala tribunalului, pe când aştepta pronunţarea unui verdict care îl privea pe tatăl său, Constantin Păunescu, fost membru al Partidului Naţional Liberal şi condamnat la 15 ani de închisoare pentru *uneltire contra ordinii sociale*, pe baza unui denunţ mincinos, de o vulgaritate pe care numai Securitatea o putea concepe şi administra. Cum judecătorii militari nu cunoşteau alt criteriu de programare a proceselor decât criteriul alfabetic şi cum litera *a* din silaba *Pa* precede litera *ă* din silaba *Pă*, chiar şi în viziunea uniformelor ofiţereşti, poetul Adrian Păunescu asistase, fără voia lui, la rejudecarea şi achitarea numitului Pavlovici.

Înarmat cu informaţia aceasta şi dorind să primesc o confirmare oficială, am alergat la Secţia militară a Tribunalului Suprem al R.S.R. Uitasem însă cu cine aveam de-a face. În instituţia aceea a dreptăţii absolute se intra mai greu decât în francmasonerie; numai de percheziţie corporală nu am avut parte. După un interogatoriu insistent, bizar ritual de iniţiere, am fost supus unui control strict al actelor şi identităţii, începând cu portarul, cu paznicii în haină militară, cu secretarele acre şi continuând cu un jurist semidoct, posesor al celui mai pur stil cazon. Acesta, la observaţia mea că ar fi fost normal să mi se comunice data rejudecării procesului — era în joc totuşi viaţa unui om — m-a întrerupt cu grosolănie:

— Nu ne-nteresează părerea dumitale.

Pe urmă, cu acelaşi ton de slugă la casă mare, a adăugat că numai dacă recursul nu ar fi fost în favoarea mea ar fi binevoit să mă anunţe.

— Ca să-ţi iei avocat, a explicat el.

Scurt, cuprinzător, arogant, aşa cum îi dicta funcţia. S-ar fi putut ca, din poziţia sa de judecător al semenilor, chiar şi atunci când răspundea la salut să aibă sentimentul că pronunţă o sentinţă. Nu era prima dată când vedeam că, de prea multe ori, omul nu este altceva decât uniforma pe care o poartă. Întâlnisem medici care, odată scoşi din halatele lor imaculate şi băgaţi în zeghe, detestau igiena şi nu se mai spălau cu săptămânile; legiuitori sau apărători ai legii care, dezbrăcaţi de robă şi îmbrăcaţi în zdrenţe de ocnaş, furau mâncarea camarazilor; predicatori care, izgoniţi de la amvon şi lipsiţi de prestigiul odăjdiilor, deveniseră turnătorii celor ce le refuzau predica. Auzisem povestea generalului Mociulschi, veteran al celor două războaie mondiale, militar fără reproş, erou de legendă pe câmpul de luptă, care, în închisoarea Jilava, se oferea să lustruiască cizmele caraliilor şi se repezea să ducă el, primul, hârdăul cu fecale, pentru a fi pe placul gardienilor; nici nu aştepta să i se ordone. La reproşurile tovarăşilor de suferinţă, avea un singur răspuns: „Ca general, m-am purtat ca un general, ca puşcăriaş, mă port ca un puşcăriaş.” (Cei care vorbesc despre eroism între zidurile temniţei, cei care exaltă vitejia insului înlănţuit s-ar cuveni să fie ceva mai prudenţi.) Atunci, cum ar fi putut să se elibereze de dictatura uniformei un oarecare judecător de la Secţia militară a Tribunalului Suprem, simplă anexă a Securităţii?

Târziu, la 17 iunie 1969, în urma unei cereri scrise şi după alte audienţe penibile, am obţinut Certificatul nr. 216, în care consultantul juridic şef, colonelul de justiţie B. Ştefănescu, spunea criptic şi frumos: *...în baza art. 11 pct. 2 lit. a c. proc. pen. combinat cu art.10 lit. a şi b c. proc. pen.* (tribunalul) *a achitat pe inculpatul Pavlovici Florin Constantin pentru infracţiunea prevăzută de art. 209 pct. 2 lit. a c. pen.* Camuflată în spatele acestui rebus, alcătuit din cifre, puncte, articole, litere şi prescurtări de cuvinte, casta răufăcătorilor cu stele pe umăr — anchetatori, procurori, judecători — se căznea să îngroape o crimă.

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014

10
Biblioteca secretă

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014

Clasicii, s-a spus, sunt acei scriitori admiraţi de toată lumea, dar necitiţi de nimeni. Dacă observaţia e corectă, atunci, locotenentul-major de securitate Constantin Voicu este clasicul absolut. Vreme de cincizeci de ani, de când şi-a redactat opera juridico-fantastică, având ca personaje câţiva studenţi ai Facultăţii de Filosofie, secţia Ziaristică, a Universităţii din Bucureşti, nimeni nu a citit-o cu adevărat. Chiar procurorii militari care i-au admirat-o fără rezerve şi şi-au întocmit rechizitoriul pe baza ei nu au făcut decât să o răsfoiască. Ea conţine totuşi două volume la realizarea cărora anchetatorul torţionar transpirase abundent: nimănui nu-i vine uşor să bată zilnic şase tineri nevinovaţi, pentru a-i sili să recunoască acuzaţii aberante. În plus, harnicul bătăuş şi-a complicat singur existenţa. Era atât de fericit că partidul îl alfabetizase, încât, în procesele-verbale pe care le *dresa*, formula şi întrebările, şi răspunsurile. El întreba, el răspundea. Avea nevoie de prezenţa victimelor doar ca să-i semneze falsurile. Îşi iubea stiloul la fel de mult ca bulanul, ambele întrupând esenţa muncii lui. Cu bulanul smulgea mărturisiri mincinoase, cu stiloul le nota agramat. Aş vrea să cred că monstrul acesta nu are urmaşi. Dacă are, îmi pare rău pentru ei. Cum îmi pare rău pentru urmaşii tuturor nelegiuiţilor, fie ei din Securitate, fie din pegra străzii. L-am întrebat odată pe un informator, sculă scârboasă a poliţiei politice, cum s-a întâmplat de a ajuns să-şi toarne prietenii.

— Ce vrei, domnule? a răspuns el revoltat. Aveam copii de crescut.

O fi avut el copii, însă e de presupus că şi-i detesta. Altfel, s-ar fi străduit să le ofere un tată demn, nu o murdărie omenească.

Am primit de curând, de la Consiliul Naţional de Studiere a Arhivelor Securităţii, aprobarea de a-mi vedea dosarul penal prin care, în 1959, justiţia militară a Republicii Populare Române mi-a dăruit, cu generozitatea tâlharului care se face stăpân pe avutul altuia, cinci ani de închisoare, pentru delictul de uneltire contra ordinei sociale, prin agitaţie şi propagandă contrarevoluţionară. Deoarece oroarea faţă de criminalii în uniformă şi cu stele pe umăr nu mi-a trecut în totalitate nici după jumătatea de secol ce s-a scurs de atunci, voi încerca să comentez documentul acesta cu mai multă prudenţă decât ar merita. Cu ruşine şi scârbă, voi reproduce însă destule fragmente care, prin demenţa lor, ar putea să sugereze abuzul fizic, mental, emoţional la care a fost supus grupul nostru de şase arestaţi: Filip Dumitru, Tomescu Ion, Stan Tudor, Popa Ioan, Mihalcea Alexandru şi cu mine.

Începuturile necazului ce s-a abătut asupra noastră nu le voi şti niciodată. Ele se ascund în atmosfera de suspiciune şi pândă specifică acelei vremi, în delirul propagandistic de care sufereau şi studenţii, şi profesorii. Este greu de spus astăzi cine pe cine turna. Unele amănunte le aflasem totuşi, încă din închisoare, de la băieţii judecaţi şi condamnaţi odată cu mine. Pregătirea arestării s-a făcut în şedinţele

organizaţiei UTM, organizaţie din care au fost excluşi Alexandru Mihalcea şi Dumitru Filip. Dacă Mihalcea şi-a tratat excluderea ca pe un lucru firesc, de nu ca pe o victorie personală, Filip a luat-o ca pe o înfrângere. Reacţia lui a fost urâtă: fiind convins că apărarea cea mai bună este atacul, i-a acuzat de toate relele pe colegii care îl criticaseră şi, ca să dovedească acuzaţiile, a predat Centrului Universitar sau UASR-ului (Uniunea Asociaţiilor Studenţilor din România) scrisorile primite de la aceştia în vacanţe şi în perioada practicii de presă. Rezultatul a fost că acele scrisori au constituit probele materiale ale unui viitor proces politic, iar amatorii de corespondenţă au încăput cu toţii pe mâna Securităţii; colegii de cameră ai lui Filip au ajuns colegii de celulă ai aceluiaşi. La rândul lui, voind să se disculpe, deţinătorul scrisorilor mi-a spus în închisoarea Jilava că acestea îi fuseseră furate dintr-un dulap metalic de la căminul studenţesc. În amintirile pe care şi le-a publicat în Canada, în 1997, sub titlul *Din ţara lui Cain (Memoria Golgotei Personale)*, semnate D. Phillip, autorul uită ce spusese şi vine cu o nouă explicaţie: *Voicu* (locotenentul-major de securitate Constantin Voicu; Voicu e prenumele lui) *te-a convins să le dai toate scrisorile ce le primiseşi de la diferiţi prieteni şi prietene, însemnările tale intime sub formă de jurnal pe care de fapt îl ţineai intermitent. Apoi toate opiniile tale, absolut personale, le arăta celor coinculpaţi cu tine, ca apoi comentariile lor să ţi le transmită înapoi ţie, aşa încât să vă învrăjbească pe unii cu alţii*... Încercând să treacă elegant peste inconştienţa predării în mâna Securităţii a unor scrisori cu caracter privat, evident, ale altora, povestitorul optează pentru artificiul literar al dedublării, vorbindu-şi de parcă s-ar privi în oglindă. Numai că oglinda e strâmbă.

Deschiderea procesului penal s-a făcut din oficiu la 15 ianuarie 1959. Cel dintâi arestat nu putea să fie decât Dumitru Filip — era sursa cea mai informată — iar primul său anchetator a fost nu Constantin Voicu, ci locotenentul de securitate Bank Ion (în carte, Filip îl ridică în grad şi îi schimbă prenumele, zicându-i *căpitanul Radu Bank*). Ancheta acestuia nu apare în arhive, însă va fi descrisă în cartea anchetatului. Redau fragmente din ea:

... înlemnit de frica ce te domina din ce în ce mai mult, cu fiecare minut, cu fiecare întrebare pusă într-un crescendo verbal tot mai violent, nu ai negat nimic din ce spuseşi sau afirmaseşi în decursul ultimilor doi ani de când dosarul tău de „duşman al clasei muncitoare" se tot îngroşa. (...) Bank scria sârguincios, dar nu ştiai ce scrie. Poate ce spuneai tu? (...) În noaptea aceea, care ţi s-a părut cea mai umilitoare din viaţa ta (...) ai înţeles că nu avea sens să rezişti şi să te aperi, ***nu avea sens să nu semnezi ce ţi se cere****... La sfârşitul a 38 de ore, unele pline de bătăi, după întrebări ce te degradau moral pe tine şi pe cei ce-ţi erau dragi, cu faţa buhăită de lovituri, cu corpul presărat cu vânătăi, cu picioarele tremurânde de atâtea ore de stat în picioare, Bank avea în faţă un teanc impresionant de coli de hârtie liniate, pline cu scrisul său analfabetic, numerotate grijuliu şi fiecare pagină semnată de tine după specificaţia plină de umor: „de bună voie şi nesilit de nimeni"...*

În comentariul său, marcat, pe bună dreptate, de milă faţă de sine însuşi,

memorialistul ține să-şi convingă interlocutorul din oglindă că habar nu avea ce scrie anchetatorul, uitând esențialul: îşi turnase prietenii.

Aşa cum se precizează în carte, declarațiile date „căpitanului Radu Bank" în cele 38 de ore de întrebări şi răspunsuri nu apar în dosarul penal. Ele au declanşat însă toate arestările şi anchetele ce au urmat şi, împreună cu scrisorile, au stat la baza întregului nostru proces. Nu apar deoarece au fost făcute, cum scrie Filip însuşi, între 24 şi 25 ianuarie, iar semnatarul lor, conform actelor din dosar, a fost arestat trei zile mai târziu, în 28 ianuarie; chiar şi pentru securişti, acea anchetă fusese, din punct de vedere formal, ilegală şi trebuia ascunsă. Eu am văzut foile ce se refereau la mine. Mi le-a pus în față anchetatorul Constantin Voicu în momentul în care şi-a dat seama că, într-adevăr, nu ştiam de ce fusesem arestat. Toate acuzațiile ce mi se aduceau atunci şi care au rămas neschimbate în cursul anchetei îi aparțineau amicului meu. Chiar dacă scrisul nu era al lui, cum mi s-a părut, ci al primului său anchetator, cum explică Filip, informațiile veneau de la el. Cu excepția unor vorbe prinse din svonuri şi pe care, cu atât mai mult, din minimă decență, ar fi trebuit să nu le colporteze, erau lucruri pe care le discutaserăm doar noi doi, în absența oricărui martor.

Când, în *Tortura pe înțelesul tuturor*, am vorbit despre anchetă, gândeam că nu voi reveni niciodată asupra ei. Acest capitol al cărții a stârnit însă nemulțumirea vechiului acuzator, care, expert al genului epistolar, mi-a trimis, tocmai din Florida, un reproş lung, redactat în limba engleză, deoarece, zice el, *se simte mai confortabil în ea*. Judecând după proza publicată în româneşte, trebuie crezut pe cuvânt. Traduc din scrisoarea lui Filip, intrigat nu atât de insolența ei, cât de faptul că omul vorbeşte despre el însuşi — turnătorul din cartea mea — la persoana a treia, ca despre o altă ființă:

Scriu această scrisoare (...) deoarece am fost informat, într-o discuție la telefon, că în primul capitol menționezi numele lui FD (Filip Dumitru) *în legătură cu tragicul interludiu al vieții tale, închisoarea politică, dar nu am de gând să onorez acest atac mărunt şi josnic cu un răspuns. Într-o țară normală, civilizată, obsesia ta de a-l învinovăți pe FD ar putea fi socotită calomnie. Dar tu nu trăieşti într-o asemenea țară.*

Pentru că nu trăiesc într-o asemenea țară, FD îşi continuă epistola înşirând calomnii despre Alexandru Ivasiuc, despre alți foşti deținuți politici, observații ofensatoare la adresa mea şi o duioasă, senină, impudică mulțumire de sine. Nicio părere de rău pentru rolul jucat în arestarea colegilor săi nu îi tulbură bunăstarea sufletească. Ruptura dintre seninătatea aceasta şi grozăvia faptelor sugerează, dacă nu o castrare morală, cel puțin, un înspăimântător gol de memorie. Un gol care ar putea să fie umplut totuşi cu procesele-verbale de interogatoriu ale lui FD. Înainte însă de a reproduce fragmente din ele, țin să fac o precizare: arestatul care devine turnător în urma torturării este o victimă. O victimă, dar nu un inocent. Când un om se află în primejdie, se apără, muşcă, zgârâie, minte, înşală, loveşte. Dar să te aperi de duşman

lovindu-ţi prietenii mi se pare impardonabil. Şi dacă totuşi, dezumanizat de tortură şi frică, ai făcut şi asta, cum poţi să trăieşti fără urmă de remuşcare şi să scrii, cum scrie Filip, vorbindu-şi respectuos la persoana a doua gramaticală: *Vei intra apoi în cetatea dantescă a durerii, dar o vei face cu fruntea sus...?*

29 I 1959

Întrebare: *În procesul verbal de interogatoriu, luat anterior, aţi declarat că aţi avut diferite discuţii cu numitul Pavlovici Florin. Ancheta întreabă în ce împrejurări l-aţi cunoscut pe Pavlovici Florin şi ce relaţii aţi avut cu el.*

Răspuns: *...În discuţiile purtate în cameră la el Pavlovici Florin, când se vorbea despre literatura din ţara noastră de după 23 august 1944, îşi manifesta dispreţul faţă de marea majoritate a operelor şi nega posibilitatea de creaţie prin metoda realismului socialist. De exemplu, referindu-se la capitolele din „Rădăcinile sunt amare" a lui Zaharia Stancu, capitolele care tratau despre lupta comuniştilor în ilegalitate, a declarat că asemenea gen de literatură îi provoacă o mare scârbă. Această atitudine de dispreţ şi-a manifestat-o şi în alte domenii a artei noastre. De faţă, la unele dintre aceste discuţii au fost adesea colegii săi de cameră Dincu Petre, Ţârlea Ion, Pietriş Nichifor, Prosan Traian, Berteanu, uneori şi Mihalcea Alexandru. (...) De asemenea în discuţii Pavlovici Florin, dispreţuia problemele politice curente ale ţării noastre cât şi alte aspecte politice din presă. Pentru a documenta aceasta Pavlovici Florin nu citeşte presa şi niciun alt aspect politic din viaţa ţării noastre nu-l interesează. El nega rolul politic al partidului muncitoresc român în literatură, propovăduind idei evazioniste o literatură deasupra claselor sociale. Pavlovici Florin, minimaliza realizările regimului din ţara noastră spunând că mai mult se face propagandă decât lucruri care să confirme afirmaţiile ce se fac în presă şi la radio. În acelaşi timp Pavlovici Florin avea o atitudine de ploconire şi apreciere faţă de cultura apuseană, în care sens o suprapunea literaturii noastre făcând totodată o paralelă între scriitorii apuseni şi cei din ţara noastră pe care-i combătea şi dispreţuia.*

Întrebare: *Ce alte aspecte cu caracter politic aţi discutat cu Pavlovici Florin.*

Răspuns: *Cu ocazia discuţiilor despre venirea lui De Gaulle la putere, Pavlovici Florin, a afirmat faţă de colegii săi de cameră printre care mă aflam şi eu, că dictatura lui De Gaulle este recomandată pentru înviorarea spiritului francez. Spre sfârşitul anului 1958 purtându-se discuţii despre dictatura proletariatului văzută de revizionismul jugoslav, Pavlovici Florin aproba acest revizionism şi considera dictatura proletaritului ca formă de oprimare a poporului semănând în esenţă cu dictatura fascistă. Pavlovici Florin îşi manifesta dispreţul faţă de elementele venite de la facultatea muncitorească, ironizându-i şi întrebuinţând unele epitete şi calificative chiar de batjocură la adresa lor. Legat de această problemă, declar că în toamna anului 1958, nu-mi reamintesc cine dintre colegi mi-a spus că Pavlovici Florin, ar vrea să se răfuiască cu Ganciu Dtr membru PMR, secretarul org. de UTM – anul V secţia ziaristică.*

Întrebare: *Care a fost poziţia Dvs. în discuţiile avute cu Pavlovici Florin, legat de cele de mai sus?*

Răspuns: *În discuţiile pe care le-am avut cu Pavlovici Florin, de multe ori l-am*

combătut şi nu eram de acord întotdeauna cu modul duşmănos de a privi literatura socialistă şi în general rezultatele obţinute pe frontul construcţiei socialiste. (...)

Întrebare: *Care dintre colegii de facultate, cunosc manifestările duşmănoase ale lui Pavlovici Florin*.

Răspuns: *Despre atitudinea duşmănoasă a lui Pavlovici Florin cunosc următorii: Pietriş Nichifor, Ţârlea Ion, Prosan Traian, Berteanu Nicolae, Aneste Cici, Dincu Petre şi Mihalcea Alexandru. Din câte mi-a spus, şi colegul meu Ganciu Dtr. personal, cunoaşte aspecte despre atitudinea duşmănoasă a lui Pavlovici Florin*.

4 II 1959

Întrebare: *Pentru ce ai fost exclus din UTM?*

Răspuns: *În adunarea g-lă unde am fost exclus am fost calificat ca element cu mentalităţi burgheze, sfidător şi că am pactizat cu duşmanul de clasă*.

Întrebare: *Despre ce anume duşman de clasă este vorba?*

Răspuns: *Este vorba despre legăturile mele de prietenie cu Pavlovici Florin care a terminat facultatea în 1958*.

Întrebare: *Ce caracter au legăturile dumitale cu Pavlovici Florin?*

Răspuns: *Legăturile mele cu Pavlovici Florin ereau de prietenie, însă despre Pavlovici mi-am dat seama că este un element ostil regimului democrat popular din RPR*...

Mă opresc. Documentele există în arhiva CNSAS, transcrierea lor ar putea să continue pe multe pagini, însă nu cred că ea ar fi în măsură să vindece nici amnezia lui Filip, nici supărarea lui, după cum nici cititorului neangajat afectiv nu i-ar da motive să o considere calomnioasă, cum i-ar plăcea corespondentului meu. În încheierea *Torturii pe înţelesul tuturor*, scriam că orice fost deţinut politic care va contesta autenticitatea relatărilor despre închisoare, nu în detalii, ci în substanţa lor, va primi din partea memorialistului echivalentul în lei al unui dolar, aşa cum orice fost securist care va dovedi falsitatea lor va primi echivalentul unei ruble. Transcriind aceste fragmente de anchetă, provocat de reproşurile lui Dumitru Filip, constat că amicul nu şi-a câştigat dolarul.

Odată, într-o piaţă de alimente bucureşteană, am prins un hoţ cu mâna în buzunarul meu. Instinctiv, în ignorarea drepturilor omului şi neavând pic de respect faţă de meseria insului, l-am izbit cu pumnul în plină figură. Din lovitura mea şi din saltul făcut spre a se feri, hoţul s-a oprit la câţiva metri depărtare, la adăpost în spatele unei tarabe. De acolo, cuprins de furie şi de legitimă frustrare, a prins să mă scuipe. Jeturi de salivă m-au împroşcat peste frunte şi peste ochi. Între noi doi distanţa era mare şi m-am mirat atunci de forţa şi precizia flegmei aruncate spre mine. Acum, când scuipatul unui denunţător trece oceanul dintr-un continent într-altul, nu mă mai mir. Nu mă mir, întrucât cunosc virtuţile scuipătorului.

Procesele-verbale de interogatoriu au fost redactate de anchetator. La început,

în transcrierea lor, m-am apucat să corectez unele abateri de la normele gramaticale, înțelegând că, în focul luptei cu duşmanul de clasă, orice securist poate să facă anumite greşeli. Nicio clipă însă nu am îndrăznit să mă ating de semnele de punctuație, mai ales de virgule. Ele mi-au apărut a fi expresia unui temperament focos, reacția emoțională a unui torționar impulsiv, fără legătură cu ce învățase omul la şcoală. Marcau, mai degrabă, momentele de trecere de la stilou la bulan ori de la bulan la stilou — simple pauze între două bătăi, nu între două cuvinte. Virgulele anchetatorului nostru indicau ritmul torturii, nu al vorbirii. Nu aveam voie să intervin. Cu atât mai puțin mi-ar fi fost permis să mă amestec în limba lui de lemn. Şi-o însuşise prin muncă cinstită, studiind temeinic documentele de partid, ziarul *Scânteia*, *Cursul scurt de istorie a PC(b) al URSS*, şi-o exersase în şedințe, o preda zilnic arestaților. Informația venea de la Dumitru Filip, însă stilul este al locotenentului-major Constantin Voicu. Toate acele idei fixe, toate clişeele de gândire şi tot acel delir lexical aparțin unui fanatic, nu unui oportunist; ele sunt ale omului nou fabricat în atelierele propagandei.

Elucubrațiile semnate de un singur ins, oricât de logice şi de convingătoare i s-or fi părut securistului, nu erau satisfăcătoare din punct de vedere juridic. Pentru a le mări credibilitatea, trebuia un al doilea acuzator. El a fost găsit în persoana delicată a studentului Stan Tudor, arestat ca autor de scrisori către Filip, pe care îl cunoşteam doar din vedere şi cu care nu avusesem niciodată vreun schimb de păreri; relația noastră se limitase la saluturi politicoase. Cu ajutorul bătăii, eternă, eficientă, rafinată armă de ucis adevărul, anchetatorul a smuls de la amărât confirmarea necesară.

Întrebare: *Arată d-ta în modul cel mai amănunțit activitatea duşmănoasă pe care ai desfăşurato împotriva regimului popular din RPR.*

Răspuns: *Începând din anul 1957 subsemnatul am început să întrețin relații de prietenie cu foşti colegi ai mei de facultate FILIP DUMITRU şi TOMESCU ION şi împreună cu aceştia am purtat o serie de discuții cu caracter duşmănos regimului democrat popular din RPR. Discuțiile purtate cu susnumiții se refereau la probleme de literatură, artă şi presă şi căutam să aducem o serie de injuri şi calomni la adresa scriitorilor progresişti. Filip Dumitru şi Pavlovici Florin venea în mijlocul nostru şi ne vorbea de o serie de scriitori occidentali decadenți pe care îi elogia şi îi aprecia ca „genii". În acelaşi timp susnumiții calomnia pe scriitorii progresişti deasemeni întreținea o stare de agitație duşmănoasă împotriva literaturii progresiste, în rândul colegilor. Cu toate că eu la început nu eram de acord cu poziția duşmănoasă adoptată de numiții Filip Dumitru şi Pavlovici Florin totuşi treptat m-au atras şi pe mine în grupul lor şi am participat la discuții cu caracter de agitație împotriva regimului democrat din RPR. Din grupul elementelor cu care noi întrețineam discuții ostile regimului democrat popular din RPR au mai făcut parte şi următori studenți: MIHALCEA ALEXANDRU, POPA ION şi IANCU MARIN. (...) Numitul Pavlovici Florin şi Iancu Marin au făcut agitație prin rândul colegilor că poezia şi literatura în RPR s-ar face la*

„comandă" cum susţineau ei că ar fi impusă de PMR. Urmăreau prin aceasta să întreţină o stare de spirit ostilă regimului în rândul studenţilor. Pavlovici Florin este un element duşmănos reuşind să atragă în jurul său o serie de studenţi mai şovăelnici ca DINCU PETRE, MIHALCEA ALEXANDRU şi IANCU MARIN şi prin discuţiile purtate întreţinea o stare de spirit duşmănoasă la adresa Partidului Muncitoresc Român şi a statului nostru democrat popular.

Înarmat cu depoziţiile celor doi binevoitori şi slujindu-se cu răbdare de bulan, de pumni, de picioare şi de stilou, anchetatorul m-a convins, pe parcursul multor confruntări, că sunt un duşman al poporului. Ziua în care am recunoscut acest lucru este ziua în care mi-am pierdut respectul faţă de mine însumi: ajunsesem complicele torţionarului. Din clipa aceea, viaţa mea a devenit, în bună măsură, viaţa unui străin. Eforturile de a mă reabilita în proprii mei ochi au fost un eşec. Nu numai în închisoare, ci şi mai târziu, ca om liber. Niciodată nu am reuşit să îmi iert slăbiciunea în faţa torturii. Singura mea consolare e că am avut totuşi tăria să rezist bătăilor şi presiunilor, când mi se cerea să-mi denunţ colegii, şi să nu amestec pe nimeni altul în decăderea mea. Cu aceeaşi ruşine şi scârbă cu care am reprodus pasajele din declaraţiile lui Dumitru Filip şi Stan Tudor, voi transcrie procesul-verbal de interogatoriu cu caracter de sinteză a activităţii mele contrarevoluţionare. Nu este ultima anchetă la care am fost supus, au urmat destule, dar este ultima care figurează în dosar. La ea a participat un al doilea anchetator, care a şi redactat documentul, fără să îl semneze însă.

<u>15 martie 1959</u>

Întrebare: *Declară întreaga activitate contrarevoluţionară ce ai desfăşurat-o?*

Răspuns: *Începând cu anul 1953 când am intrat ca student anul I al facultăţii de ziaristică din Bucureşti şi până în anul 1959 am desfăşurat în mod continu activitate contrarevoluţionară în rândul colegilor mei. Concepţiile mele reacţionare sunt un rezultat al literaturii reacţionare citită încă înaintea intrării mele în facultate, deoarece întotdeauna mi-a plăcut s-o citesc cu pasiune. Foarte mult mi-a plăcut literatura simbolistă franceză, cu care m-am ocupat şi în timpul facultăţii, cu toate că am învăţat la cursuri că această literatură are un caracter reacţionar şi este combătută de literatura realistă. Intrând în facultate, am început mai mult să mă ocup cu o asemenea literatură, însuşindu-mi chiar şi anumite citate ori exemple negative date spre comparaţie în unele literaturi progresiste. Aceasta deoarece aveam o deosebită afinitate pentru tot ceea ce era reacţionar în literatură, considerând că dacă este opera unui scriitor francez ori englez ar fi net superioară operelor scriitorilor din ţările socialiste. În felul acesta mergând pe latura cosmopolitismului am început să subestimez realizările literare ale scriitorilor democraţi şi să supraapreciez realizările scriitorilor reacţionari.*

Formându-mi această concepţie duşmănoasă, în timpul cât am urmat cursurile facultăţii de ziaristică am purtat o serie de discuţii contrarevoluţionare faţă de ceilalţi studenţi, în cadrul seminariilor de marxism, istoria literaturii şi teoria şi practica presei am susţinut probleme cu un caracter net ostil orânduirii democratice din RPR, iar în restul ocaziilor am menţinut în rândul studenţilor o stare de spirit duşmănoasă prin manifestările ce le aveam.

Astfel în cadrul seminariilor de marxism am ridicat problema dictaturii proletariatului şi am susţinut că aceasta nu s-ar diferenţia cu nimic de dictatura fascistă. Cu toate că am fost combătut atât de profesori cât şi de unii colegi eu am rămas pe aceeaşi poziţie duşmănoasă.

De asemeni manifestări duşmănoase am avut şi în legătură cu unii scriitori ai regimului democrat popular ca Zaharia Stancu şi mai precis în legătură cu unele capitole ale romanului său intitulat „Rădăcinile sunt amare”, despre care am afirmat că ar fi prost scrise. În acelaşi timp am elogiat literatura reacţionară considerând-o cea mai perfectă.

Aceste discuţii duşmănoase le-am purtat în deosebi cu studentul Filip Dumitru. Ele au fost însă auzite şi de alţi studenţi ca: Mămăligă Panait, Cucu Constantin, Dumitrescu Mihail şi Paliu Petre, care m-au şi criticat în şedinţele de UTM în sensul că am manifestări duşmănoase faţă de regim şi sunt un element cosmopolit. (...)

Întrebare: *Ce alte manifestări duşmănoase ai mai avut dumneata?*

Răspuns: *O altă manifestare duşmănoasă în timpul facultăţii a fost şi aceea că am afirmat faţă de colegi că voi băga cuţitul în Ganciu Dumitru – secretarul organizaţiei UTM şi membru al PMR.* (...)

Întrebare: *Ce alte asemenea manifestări contrarevoluţionare ai avut?*

Răspuns: *Cele declarate mai sus mi le reamintesc precis, declar însă că în general atitudinea mea a fost duşmănoasă regimului democrat şi au mai fost prilejuri când am făcut în rândul studenţilor din facultate propagandă contrarevoluţionară.*

Întrebare: *Discuţii cu caracter duşmănos la adresa regimului democrat cu cine ai mai purtat în afară de Filip Dumitru?*

Răspuns: *Nu am mai purtat cu altcineva discuţii cu caracter duşmănos la adresa regimului democrat din RPR. De manifestat m-am manifestat duşmănos faţă de toţi colegii mei, unii însă m-au combătut, iar alţii nu au spus nimic.*

Am insistat asupra acestor produse inepte ale minţii securistice gândind că ele ar putea să stârnească un oarecare interes, dacă nu în rândurile juriştilor – reprezentanţii lor de atunci le binecuvântau fără să clipească – măcar în rândurile psihiatrilor. Nu ar strica un studiu medical despre instituţia cea mai abjectă din istoria României. Acceptarea enormităţilor şi semnarea lor de către noi, anchetaţii, erau consecinţa unor şedinţe de bătaie laborioase. Înţelegeam până la urmă că sadismul cu care anchetatorul penal de securitate Constantin Voicu îşi trata victimele nu era chiar sadism. Era o expresie voinicească a devotamentului său faţă de partid. Genul acesta de devotament îl întâlnim la toţi agenţii represiunii. De curând, Alexandru Mihalcea, studentul incriminat în declaraţiile lui Filip şi Stan şi viitorul autor al unor cărţi importante despre închisoarea politică, mi-a pus la dispoziţie un document revelator: o cerere a unui oarecare locotenent-major Popa T. Ioan către Direcţia Procuraturilor Militare. Fost ofiţer în lagărul de muncă Salcia la începutul anilor ‘50 şi condamnat apoi pentru crime împotriva deţinuţilor, lucrătorul MAI îşi strigă din adâncul închisorii Jilava ataşamentul faţă de cauza partidului:

Întrucât am fost arestat pe data de 18 II 1954 şi nici până astăzi 1 IX 1954 nu mi sau clarificat situaţia, cer forte insistent pentru a îmi fi situaţia clarificată, pentru faptul de a fi trimes din acest peneteciar la muncă. Tot odată find acuzat de infracţiune de drept comun cer foarte mult pentru a fi transferat la peneteciarul Văcăreşti, întru cât deţinerea mea în acest peneteciar politic, nu are nimic comun cu ideia mea care am avuto şi care o am până voi muri. întrucât am fost şi voi fi un luptător dârz al P.M.R. în tot deuna contra dujmanilor R.P.R.

Trăiască P.M.R. forţa conducătoare în R.P.R.

În ce fel acest înaintaş al torţionarului Constantin Voicu a fost „un luptător dârz al P.M.R. în tot deuna contra dujmanilor R.P.R.”, o spune un subordonat al său, miliţianul Miron Dumitru, într-o declaraţie dată în faţa justiţiei militare:

Tov Locotinent Popa Ioan Când deţinuţii erau bolnavi şi se duceau la vizita medicală dumnelui intra pe altă uşă şi cu un băţ când să începă vizita eşea şi dumnelui cu bâta şi îi lua la bataie înjurând că el este doctor şi nu mai rămânea nici unu. Chiar eu fiind la locul de lucru aprosmativ prin luna Agost a venit şi dumelui şi a spus că na lucrat nimic a pus mâna pe o greblă şi ea bătut până nu a mai putut Iar dimineaţa când ne adunam Escortele în Portă ne dădea ordin că să nu venim în Colonie cu Secţiile până nu facem patru norme spunea ca să punem mâna pe par şi să batem că el răspunde.

Un ordin atât de judicios, să pui mâna pe par şi să-ţi baţi semenul în numele unei idei „care am avuto şi care o am până voi muri”, trebuia să fie neapărat îndeplinit:

Şi atunci o parte din Tov Miliţieni ca exmplu Miliţieanu Spirea Jan. prin luna lui agost, eu fiind la locul de lucru aprope de el eu eram cu greblătorile mecanice şi el era la adunat punea deţinuţii de se disbrăca cu pelea până la jumătate şii punea de se luau câte doii în braţă şi se dădeau dura prin spinii ceii mai mari era câte unu care nu mai putea şi dacă spunea că nu mai pote avea bâta la spate şi îl lua la bătaie de le plângei de milă...

Despre teroarea şi crimele de la Salcia, Alexandru Mihalcea are în manuscris o nouă carte, bazată atât pe experienţa sa de oaspete în zeghe al acelui lagăr, cât şi pe arhivele unor instituţii de represiune. Nu abuzez de permisiunea lui dacă mai citez o declaraţie din documentele pe care a reuşit să le adune. Ea aparţine deţinutului Weiss Ştefan şi oferă o sugestie despre modelul urmat de înaintaşii locotenentului-major Constantin Voicu:

Eu care am fost în lagărul de la Auschwitz apreciez că tratamentul de la Salcia nu era departe de tratamentul fascist din lagărul Auschwitz.

Evocându-i acum pe predecesorii întru violenţă ai anchetatorului meu, nu pot să nu mă gândesc şi la urmaşii lui. În loja de onoare a acestora, o notă particulară o aduce un fost coleg de la Radioteleviziunea Română, domnul Mihai Tatulici. Păstrez în minte imaginea fiului lui Ceauşescu, Nicu, răpit în zilele lui decembrie 1989, târât în studiourile revoluţiei televizate şi expus umilinţei generale, asemenea prinşilor de război de odinioară, înlănţuiţi şi batjocoriţi în pieţile publice ale cetăţii. Omul suferea vizibil, era speriat, era rănit — fusese înjunghiat — şi atunci, din mulţimea celor

prezenți în platou, s-a desprins colegul nostru, s-a repezit la el şi l-a pălmuit. Ca să pălmuieşti un prizonier în fața lumii întregi, şi încă unul cu o rană sângerândă, îți trebuie curaj. Nu orice curaj, ci curajul unui torționar. Este uimitor faptul că, din mulțimea aceea adunată acolo, care exalta democrația şi lansase lozinca „Fără violență!”, nimeni nu a încercat să oprească brațul agresorului. S-ar putea să fi fost totuşi un act de purificare, de alungare a demonilor — ai lui Nicu Ceauşescu? ai martorilor? ai telespectatorilor? ai lui Mihai Tatulici? — fără descântec sau incantații, în absența rugăciunii, folosindu-se doar magia lovirii. O exorcizare originală. De altfel, poporul român îi respectă pe exorcişti. Aşa se şi explică, probabil, prestigiul ulterior al domnului Tatulici, mentor al câtorva promoții de ziarişti, intelectualul cel mai nimerit să patroneze emoționante, înălțătoare, fastuoase gale de premiere a elitei culturale. Într-un astfel de spectacol TV, nu ar fi exclus să găsească un premiat mai de soi, care să îl inspire în a-i trage o pereche de palme, în transmisiune directă şi la o oră de maximă audiență.

TVR
Prima emisie liberă a Televiziunii Române
a început pe 22 decembrie, la ora 12:47,
în direct din Studioul 4
16:9

Să presupunem că s-ar putea proiecta, pe un ecran imaginar, toate suferinţele ce şi-au avut izvorul în dosarele securiştilor. Nu ne-ar ajunge lacrimile ca să plângem de milă. Să ne închipuim, tot astfel, că am putea cuprinde şi cuantifica, într-o arhivă imaginară, jubilaţia celor ce au fabricat dovezi, au întocmit dosare, au susţinut acuzaţii, au judecat strâmb, au pronunţat sentinţe nedrepte. Am contempla-o şi am muri de râs. De râs, nu de indignare. Şi cum să nu te umfle râsul, chiar dacă te-a cam părăsit simţul umorului, când vezi ignoranţa, răutatea, ura, mârlănia mărşăluind victorios peste scheletele dezmembrate ale culturii, civilizaţiei, bunului-simţ, călcând peste învinşi şi scandând lozinci în numele moralităţii, cinstei, adevărului? Spectacolul şi-ar pierde totuşi din haz dacă între cele două extreme, între victime şi călăi, nu s-ar agita, împrăştiindu-şi ameţitor otrava şi pestilenţa, legiunea delatorilor. Am avut răbdarea să citesc cele peste optzeci de volume din *Dosarul de obiectiv* al Radioteleviziunii, intrate în Arhiva CNSAS, iar lectura m-a dezamăgit. Mă aşteptam ca miile de pagini să dezvăluie cât de cât mecanismele spaimei care controla instituţia, dar nu am găsit decât gunoaie, bârfe, svonuri, jeturi de răutate şi răstălmăciri, adversităţi şi competiţii ridicole, obişnuite mizerii funcţionăreşti. Din experienţă proprie şi din mărturiile unor deţinuţi politici mai nefericiţi decât mine, ştiam că Securitatea nu a ratat niciun capitol din inventarul crimelor. Ea a practicat, cu mici pauze de odihnă, toate formele de degradare umană: asasinate, răpiri, tortură, trădare, şantaj, minciună, tâlhării. Mai nou, aşa cum aflăm din documente secrete, reprezentanţii ei se delectau şi cu înregistrarea actelor sexuale ale urmăriţilor. Spionau conştiinţele, spionau gândurile, dar şi paturile. Murdăria sufletească nu avea limite. Ura Organelor împotriva inamicilor clasei muncitoare mergea până la profanarea cadavrelor. Se cunosc cazuri de deţinuţi scoşi din izolator, ucişi în bătaie şi băgaţi la loc în carceră, ca să-şi continue şi morţi pedeapsa întreruptă o clipă.

Toate aceste orori ale epocii nu s-ar fi putut întâmpla fără ajutorul informatorilor, al acelor informatori plătiţi sau voluntari, şantajaţi sau, dimpotrivă, sprijiniţi să se lanseze profesional care pretind astăzi că şi-au slujit patria. În Dosarul de obiectiv al Radioteleviziunii, ei sunt singurii care stârnesc un oarecare interes. Nu sunt foarte mulţi, unii vor fi fost abandonaţi, alţii vor fi intrat în adormire, întotdeauna s-au găsit amatori să le ia locul. Dintr-un Plan de muncă al Direcţiei I, din august 1973, cam pe vremea în care se propunea deschiderea Dosarului de obiectiv la Radioteleviziune, aflăm că *Reţeaua informativă a organelor noastre este formată din 18 informatori şi 9 colaboratori. În scopul cunoaşterii aspectelor care prezintă interes din punct de vedere al securităţii statului, dispunem de un număr de 35 relaţii personale*. Patru ani mai târziu, sursele se dublaseră, iar în 1982 numai la Radio erau 36, în afara misterioaselor „relaţii personale”. Într-o notă din martie 1986, apare o nouă statistică: *În prezent, în*

instituție există 119 surse, 72 în legătură nemijlocită şi 47 la alte unități. S-a manifestat o preocupare mai mare pentru îmbunătățirea structurii rețelei informative. Ca urmare, ponderea o deține sursele cu studii superioare (70%). 60% sunt redactori sau asimilați acestora...

Spre cinstea colegilor mei de la Redacția culturală, din cei 47 de salariați, doar trei se ocupau cu turnătoria. Bineînțeles că veneau în vizită şi ciripitorii altor redacții, neobosiți trubaduri ai delațiunii. S-ar putea ca bălegarul şi frivolitatea informațiilor pe care le ofereau aceştia să nu fi fost inițiativa lor, ci să fi răspuns întocmai cerințelor impuse de patroni. Într-o adresă a securiştilor din Radio aflăm şi dovada: *În mod deosebit interesează: trăsături negative de caracter, vicii, moralitate, pasiuni deosebite, intenții de viitor, tendințe de pălăvrăgeală şi lăudăroşenie, manifestări negative sau mistico-religioase, comentarii privind unele evenimente politice interne şi internaționale, dacă are rude sau relații în străinătate, precum şi alte aspecte cu conținut operativ de securitate*. Dacă asta voiau, asta li se dădea. Din ghiveciul informațiilor triviale, derizorii, terne şi de prost gust, apare şi câte o observație vioaie, mustoasă, asemenea unei jumări grase în gamela cu lături a puşcăriaşilor de pe vremea mea. Despre un colaborator al Redacției emisiunilor pentru străinătate, Saleh Carasca Nuvi, sirian venit în România pentru că *avea unele vederi comuniste*, se scrie: *Acum stă la coadă ca oricare muritor de rând pentru 200 gr. salam. „Ăsta-i comunismul, este găluşca cea mai mare pe care am putut-o înghiți!”*, zice cu năduf exilatul. Operatorul de imagine George Stinea se confesează urechii sensibile a unui turnător: *Singura greşeală importantă din viața mea este că m-am înscris în partid. S-a dovedit ştiințific şi social că sistemul este absurd şi greşit. Când a devenit închisoare, când oamenii sunt asupriți, suprimați de drepturile elementare de tot felul, eu m-am înscris în partid. Bravo mie!* Un informator, „Petre Giuleşteanu”, bântuie prin toate redacțiile, şi la Televiziune, şi la Radio, de parcă nu ar avea altă treabă, şi îşi dă cu părerea în toate chestiunile. Apucătura de teoretician îl face să scrie lung, să-şi transforme colegii în adversari personali, pe care să-i demaşte apoi ca duşmani ai politicii culturale duse de partid. Rar îşi stăpâneşte logoreea, în încercări, mereu ratate, de a fi concis şi aplicat:

Poetul, scriitorul, eseistul Petre Anghel de la Programul de radio TV a devenit din ce în ce mai guraliv. Zilele trecute, când aştepta răspunsul la Program de la Comitetul Central (de față era Brădeanu Romeo), zice: Voi ați distrus cultura prin politica voastră proastă. (...) Dacă el, cu oameni cu care nu este prieten, vorbeşte atât de jignitor, atunci ce spune el între prieteni! De altfel, Brădeanu i-a citit 2-3 cărți şi de fiecare dată i-a făcut observații. Exact aceleaşi observații au făcut şi cei de la Consiliul Culturii, astfel că a venit şi i-a cerut socoteală, că el ar fi sugerat lectorilor observațiile sale.

Ofițerului de legătură, căpitanul de securitate Alexandru Florea, îi place delațiunea amicului „Petre Giuleşteanu”. El o şi comentează favorabil: *Sursa a dat nota în urma sarcinilor primite anterior. Petre Anghel a mai fost semnalat anterior cu unele atitudini şi comentarii negative. Nota va fi exploatată la colectivul 151, care îl are în atenție.*

Spre deosebire de turnătorul încrâncenat şi otrăvit, sursa „Zamfir” e tovarăşul

ce se sperie: *Din observațiile sursei se pare că oamenii, la momentul actual, sunt ca o haită de câini care mârâie, şi le trebuie puțin ca să sară să muşte*. Să nu-l ignorăm însă pe informatorul umorist „Stoicescu”. Acesta, pendulând teatral între dramă şi comedie, îşi pune la dispoziția securiştilor urechile, hazul, talentul. În 1980, anul în care în Polonia luase ființă sindicatul liber „Solidaritatea” şi se declanşase greva muncitorilor de la şantierele navale din Gdansk, „Stoicescu” îi face cadou căpitanului Traian Oancea o pagină de literatură:

Ascultătorii „Europei Libere” urmăresc evenimentele şi difuzează informațiile comentându-le diferit:

a) că fac bine, că sunt curajoşi (nu ca noi), că aşa au făcut şi ungurii, şi cehii şi acum trăiesc mai bine decât noi, că povestesc cei care au fost în Ungaria că acolo se găsesc de toate etc. Aceste reacții le-am auzit pe la rândurile de la alimentare la zahăr, carne, ouă etc. ca şi din câteva telefoane de la telespectatori. Unul de pe la Oradea, care spunea că urmăreşte Europa Liberă şi posturile de televiziune Budapesta şi Belgrad, afirma că în zona respectivă „situația aprovizionării este aşa de gravă că nu sunt departe de a face şi ei ce fac polonezii”.

b) că situația este gravă la polonezi, că nu se potolesc şi că dacă o țin aşa au să intre ruşii peste ei, cum au intrat peste unguri şi cehi. Aceste reacții le-am auzit în interiorul Televiziunii, printre alții şi de la C. Buzdugan şi D. Popescu.

c) au apărut bancuri cu subînțeles politic în ultimă analiză:

– Ştii cum face o coardă întinsă la maximum dacă o atingi?

– ?

– Gdaaansk!!!

Sau, discuție la raionul de mezeluri dintr-o alimentară:

– Aveți şuncă?

– Nu.

– Dar salam de Sibiu sau de vară?

– Nu.

– Nici măcar 2-3 polonezi (cremvurşti)?

– Ei, dacă am avea „polonezi”, am avea de toate...

Anecdotele lui „Stoicescu” îi bagă în sperieți pe securişti. Un ofițer superior notează alarmat pe marginea colii de hârtie: *Urgent, stabiliți nominal persoanele care fac asemenea comentarii*.

Un turnător harnic este „Mihai”. Harnic şi enciclopedic. El dă informații despre colegi din Radio, despre colegi din Televiziune, ca şi despre colaboratori externi întâlniți întâmplător prin birouri. Îl interesează problemele de politică internă şi externă, atmosfera din redacții, starea de spirit a oamenilor, dezbaterile din presa culturală. Judecând după scris — literele lui se rostogolesc rotund, sfios, uniform — insul e şi pudic. Ruşinea nu îl împiedică însă să-şi respecte angajamentul de

colaborator al Securităţii şi să rostească adevărul şi numai adevărul:

În ziua de 20 martie am stat de vorbă cu Victoria Ionescu redactor la grupul special de Televiziune de faţă era şi Antoaneta Bâscă redactor la Red. Învăţământ. Victoria Ionescu întrebată la ce lucrează ne-a spus că are în lucru un film despre Tov. N. Ceauşescu. După o discuţie cu Gh Atanasiu dir general adj asupra filmului s-a dus acasă şi citez din cuvintele Victoriei Ionescu „şi am început să mănânc căcat. La un moment dat când am ajuns la final am simţit că începe să-mi placă ce mănânc şi deodată m-am trezit că scriu şi versuri. Sunt convinsă că voi fi lăudată, că filmul va place inclusiv aceluia cărui-a îi sunt adresate laudele."

În manuscrisul lui „Mihai", numele lui N. Ceauşescu este tăiat şi înlocuit cu *conducerea de partid*. Modificarea îi aparţine căpitanului Oancea Traian, beneficiarul turnătoriei. În general, Organele, deşi nu au educaţie teologică, se feresc ca dracul de tămâie să scrie numele zeului. Într-o notă informativă despre colega noastră Ruxandra Garofeanu, supravegheată doar pentru că era fiica unui fost condamnat politic, securistul de serviciu tăiase cuvântul *Ceauşescu* şi scrisese *Înalta personalitate*. Iată ce spusese Ruxandra Garofeanu despre Înalta personalitate: *De l-aş vedea odată îngeraş!*

Dosarul de obiectiv conţine şi rapoarte de studiu în vederea racolării unor informatori. De regulă, aceste rapoarte sunt fişe de cadre, cărora li se adaugă o dare de seamă a ofiţerului despre contactul direct cu candidatul la turnătorie. Când nu este vorba de şantaj, de ameninţări, de constrângere, securistul apelează la sentimentele patriotice ale colaboratorului, convingându-l că adevăratul test al patriotismului este delaţiunea. Ilustrativă şi, nu în ultimul rând, instructivă mi s-a părut întâlnirea căpitanului Vuşcan Dorel cu Nenoiu Miltiade, violonist în orchestra de cameră a Radiodifuziunii Române. Căpitanul, care îi cere candidatului la recrutare să-şi spioneze un coleg, pe violonistul Jitcov Anatolie, rezumă convorbirea avută: *Încă de la început i-a atras atenţia prin felul ciudat de a se comporta. Spre exemplu, în iarna anului 1984, când nu puteau circula mijloacele de transport datorită depunerilor mari de zăpadă pe străzi, Jitcov Anatolie venea la serviciu cu bicicleta.* (Teribilă ciudăţenie! Mai puţin ciudat i s-ar fi părut dacă ar fi venit cu vaporul, cu aeroplanul ori cu submarinul.) *Un alt exemplu îl constituie faptul că vara, când este foarte cald, vine la lucru în pantaloni scurţi*. Probabil că viitorului apărător al cuceririlor revoluţionare cu contract la Securitate i-ar fi plăcut să îl vadă în iţari (din patriotism!) sau cu pantaloni de pufoaică. În lipsa iţarilor sau pufoaicei, pantalonii scurţi îl stimulează totuşi pe candidat să îşi calomnieze colegul: că este un instrumentist mediocru, că reuşita lui la Conservator s-ar fi datorat marilor cantităţi de miere cărate de tatăl său, apicultor, membrilor comisiei de admitere... În plus, candidatul l-a surprins *exersând foarte mult din muzica lui Paganini, haotic şi fără metodă*. Ar fi fost de aşteptat ca, în urma informaţiilor acestora, ofiţerul de securitate să-l lase în plata Domnului, să îşi vadă liniştit de vioara lui. Dar nu. Dovedind un indice de inteligenţă egal cu al candidatului, securistul vrea să ştie dacă suspectului i se poate acorda încredere politică. Răspunsul are o logică previzibilă: individul care

îndrăzneşte să umble vara în pantaloni scurţi nu trebuie lăsat să plece în străinătate la un concurs internaţional de vioară. Raportul acesta al ofiţerului de obiectiv ne pune oarecum în încurcătură: o fi fost vorba despre acţiunea conspirativă a doi „cetăţeni patrioţi" sau despre întâlnirea de taină a doi oligofreni?

Izbânzile securiştilor asupra civililor, ca şi înfrângerile, erau analizate periodic de superiori. Nu ştiu cum vor fi fost apreciate inepţiile căpitanului iubitor de violonişti, nu am găsit nicio referire la activitatea galonatului, dar nu este exclus ca ele să-i fi grăbit avansarea în grad. În Dosarul de obiectiv am găsit însă un document despre munca maiorului de securitate Fănică Orzan, omniprezentul şef de protocol din Radioteleviziunea Română: *Ca urmare a activităţii desfăşurate în anul 1989, ofiţerul a furnizat Direcţiei I un număr de 157 informaţii privind atitudinea unor cetăţeni străini, comentarii în contextul unor evenimente politice, preocupările unor persoane aflate în atenţia unităţii noastre*. Destul de harnic maiorul — 157 de scrieri în doar zece luni reprezintă, cu adevărat, o operă de poligraf — nu mulţumitor totuşi pentru apetitul cultural al locotenent-colonelului Vărzaru Gheorghe, şeful care îi recomandă *ca, pe viitor, să manifeste preocupare sporită pentru culegerea de informaţii privind atitudinea şi comentariile de ordin politic ale unor persoane din obiectiv*. Viitorul pe care şi-l dorea tovarăşul Vărzaru nu a mai avut loc. Prăbuşirea regimului poliţienesc l-a împiedicat pe subordonatul său să-i execute recomandarea.

Şi munca informatorilor este analizată cu atenţie. Dacă în caracterizarea pe care i-o face teleastului Paul Şoloc, de pildă, căpitanul Alexandru Florea are numai cuvinte de laudă, precizând că *„Sandu"* (numele codificat al spionului Şoloc) *şi-a adus aportul*, alţi colaboratori provoacă îngrijorare. Înţelegând, probabil, în ce latrină au căzut, câtorva surse le piere entuziasmul şi refuză să-şi mai îndeplinească patriotica datorie de turnător. Ele îl evită pe ofiţerul de legătură, uită să se ducă la întâlnirile stabilite, refuză să scrie note informative despre colegi. Când le scriu, tonul acestora este encomiastic. Am găsit o notă de urmărire despre mine atât de elogioasă, încât m-am ruşinat când am dat peste ea: nu numai că nu se potrivea cu o turnătorie, cum aştepta patronul, ci aducea a scrisoare de recomandare pentru a fi cooptat în Comitetul Central al partidului. Împotriva acestor trădători, securiştii se fereau să ia măsuri drastice, întrucât refuzul colaborării i-ar fi pus, în primul rând, pe ei înşişi într-o lumină proastă. Preferau să consemneze retragerea răzvrătitului sub pretextul obţinerii unor rezultate sub posibilităţi sau al restrângerii ariei de informare, datorită schimbării ori îmbunătăţirii mediului în care i se ceruse să tragă cu urechea. Uneori, urmau şi represalii, dar ele se vedeau numai în timp. Doi studenţi rebeli, Alexandru Mihalcea şi Eusebiu Munteanu, care şi-au dat seama în ce mocirlă ar fi putut să fie târâţi prin semnarea unor angajamente de informator şi, în consecinţă, au deconspirat încercările de racolare, şi-au petrecut ani buni între zidurile Jilavei şi ale Gherlei şi în lagărele de muncă din Balta Brăilei şi Delta Dunării. Securitatea nu uitase afrontul ce

i se făcuse.

O confirmare a interesului Organelor pentru fostele victime am găsit-o într-un „Program de măsuri privind desfăşurarea muncii de securitate în RTV” din 1 noiembrie 1977. Semnat de colonelul Nicolae Mihai, şeful unui serviciu din Direcția I a Securității Statului, programul trasează ofițerilor din subordinea sa o sarcină permanentă: *Se va continua supravegherea prin rețeaua informativă şi alte mijloace a celor 10 persoane cu antecedente politice pentru a li se cunoaşte intențiile şi a neutraliza eventualele acțiuni ostile ale acestora.„* Printre cele zece persoane supravegheate mă număram şi eu. Cel puțin de două ori pe an, administratorul blocului în care locuiam sau responsabilul cu Cartea de imobil, ca şi vecinii de apartament, primeau vizita unor tovarăşi ce se interesau de viața mea, de relațiile mele, de purtarea mea în familie, de prietenii care îmi intrau în casă, de *eventualele acțiuni ostile*. Unii dintre cei chestionați mă pândeau la intrarea în locuință şi, dacă nu era nimeni prin apropiere, se grăbeau să-mi şoptească noutatea, alții...

Aveam o vecină, Ana Bobar, o bătrână de treabă, foarte cinstită, foarte religioasă, care nu cunoştea decât două lucruri sfinte: Dumnezeu şi Partidul Comunist. Se născuse la țară, în județul Hunedoara, şi fusese, în anii ei tineri, activistă într-o organizație de partid raională. Pentru că era harnică şi ascultătoare, tovarăşii hotărâseră să o numească directoare la o fabrică din zonă. Femeia abia ştia să citească, avea bun-simț, aşa că refuzase promovarea. Pentru asta se pomenise sancționată cu mustrare scrisă şi retrogradată în ierarhia locală. Pedeapsa o duruse peste măsură şi o speriase atât de tare, încât îşi făcuse repede bagajul şi se refugiase în Bucureşti. Acum, la aproape patruzeci de ani de la întâmplare, îşi trăia viața liniştit şi armonios, între biserică şi organizația PCR de cartier. Nu lipsea de la nicio slujbă religioasă şi era prezentă la toate şedințele de partid. Într-o după-amiază, întorcându-mă de la serviciu, am găsit-o pe coana Ana în mijlocul curții, lustruind de zor o pereche de sfeşnice de bronz, singurul ei lucru mai de preț, pe care dorea să-l dăruiască bisericii înainte de a muri. Ştiam că îşi lustruia sfeşnicele doar în momentele de mare tulburare sufletească, aşa că am întrebat-o ce pățise. Şi-a lăsat treaba şi, extrem de agitată, mi-a spus că primise vizita a doi ofițeri de securitate care îi ceruseră buletinul de identitate şi voiseră să afle cu ce se ocupă, din ce trăieşte şi alte alea.

— Voiau să ştie totul despre mine şi despre dumneavoastră, a zis. Ce-or fi având cu noi?

Am încercat să o liniştesc, mințind-o că Radioul urma să mă trimită într-o deplasare în străinătate şi că pentru asta veniseră. Era normal să se facă mici cercetări printre cunoscuți.

— Slavă Domnului că despre asta-i vorba, a răsuflat ea uşurată. Credeam că vor să mă dea afară din partid pentru că merg la biserică.

După înlăturarea regimului comunist, critica de specialitate s-a plâns de

absenţa literaturii de sertar. Dacă nu existase samizdat, ca în alte ţări din lagărul socialist, lumea se aştepta ca librăriile să fie inundate acum, într-o epocă de libertate, cu operele clandestine nu atât ale rezistenţilor prin cultură, aceia nu agreaseră niciodată postumele, cât ale opozanţilor sistemului. Nu s-a întâmplat aşa. Cu câteva excepţii, se părea că scriitorii români publicaseră în acei ani ai dictaturii cam tot ce produseseră. Cercetări recente făcute în arhiva CNSAS au evidenţiat însă contrariul. Scriitori importanţi şi răsfăţaţi de edituri, ca Ştefan Aug. Doinaş, Ion Caraion sau Alexandru Paleologu, de pildă, în avântul lor de a nu rata nicio experienţă spirituală, şi-au încercat talentul şi în domeniul literaturii subterane. Ei au îmbogăţit bibliotecile secrete ale Securităţii cu eseuri, portrete, fiziologii, istorii, anecdote şi demascări de inestimabilă valoare. Dar nu numai ei. Creatori mai puţin cunoscuţi s-au înghesuit să umple rafturile aceloraşi biblioteci de turnătorie necenzurată, în singura competiţie ce nu-i dezavantaja artistic. În Dosarul de obiectiv al Radioteleviziunii, printre dactilograme şi manuscrise plicticoase, străluceşte, asemenea unei tinichele în raza de lună, opera în proză a unei poete al cărei nume de cod este „VALERIA". Opera, construită dintr-un şir impresionant de delaţiuni, a fost studiată şi recenzată admirativ de un pasionat cititor al ei, căpitanul Florea Lucian, ofiţer informativ principal în Direcţia I a Departamentului Securităţii Statului. Lector ordonat, căpitanul a întocmit şi o bibliografie — el îi zicea *opis* — a prozelor comise de „Valeria" între februarie 1980 şi aprilie 1985: 72 la număr. O asemenea producţie bogată, obţinută doar într-un cincinal de tras cu urechea, demonstrează că şi scriitorii mici pot deveni scriitori mari, dacă sunt cuminţi, harnici şi îşi tratează cu seriozitate materia de inspiraţie. Iar această materie se găsea în toate mediile culturale în care scriitoarea avea acces: literatură, muzică, teatru, cinematografie. Cea mai mare parte a creaţiei „Valeriei" a fost depozitată în dosarele de urmărire informativă (DUI) ale Direcţiei Securităţii Statului, în fişierele alfabetice destinate suspecţilor. În Dosarul de obiectiv al Radioteleviziunii au rămas, mai ales, recenziile admiratorului ei. Transcriu din opisul acestuia numele personalităţilor reacţionare, virtuali ori confirmaţi duşmani ai poporului, pe care i-a tras de limbă „Valeria": Nicolae Breban, Eugen Simion, Lucian Pintilie, Dan Cristea, Dorin Tudoran, Constanţa Buzea, Ştefan Aug. Doinaş, Adrian Păunescu, Radu Tudoran, Andrei Blaier, Alexandru Papilian, Nina Cassian, Ion Lăncrănjan, Mircea Daneliuc, Augustin Buzura, Petre Anghel, Silviu Purcărete, Andrei Pleşu. O listă atât de prestigioasă reclamă neapărat deconspirarea informatoarei, spre gloria ei şi în respectul viitorimei: „Valeria" este graţioasa poetă Smaranda Jelescu. În delaţiunile în proză ale poetei, se întâlnesc şi alte nume, la loc de cinste stând cele ale colegilor din Televiziune. Aşa cum o gospodină vrednică spală vase şi rufe, tot astfel poeta toarnă de-a valma scriitori, regizori, redactori, prieteni sau duşmani. Este o maşină de delaţiuni. Fire sentimentală, nu îşi neglijează nici amanţii. Iată ce putea să afle Securitatea de la o îndrăgostită despre iubitul care tocmai o părăsise şi făcuse cerere

de plecare definitivă în Germania Federală: *În discuția avută cu sursa i-a spus că a trimis o scrisoare postului de radio Europa liberă printr-un turist vest-german pentru a se difuza pe post ştirea că dr. Radu Dobrescu începând cu ziua de 1 mai declară greva foamei în semn de protest că nu i s-a aprobat „reîntregirea familiei". De asemenea s-a arătat ferm hotărât de a-şi pune în aplicare intenția, proferând injurii şi calomnii la adresa politicii partidului şi statului nostru.*

O asemenea dăruire întru delațiune ar fi fost imposibil să nu fie prețuită de Organe. Într-o notă de analiză din 1982, admiratorul poetei, căpitanul valerialog Florea Lucian, scria:

Sursa „Valeria" – Smaranda Jelescu – folosită cu aprobare din 1980 dispune de largi posibilități de informare în mediile oamenilor de cultură şi artă. Acest lucru se reflectă în cantitatea şi calitatea informațiilor furnizate (...) Materialele s-au verificat prin celelalte mijloace de muncă (surse, T.O.) Sursa nu are rețineri în a ne informa cu orice aspect, indiferent de persoană, care prezintă interes pentru noi (...) Pentru munca desfăşurată a fost recompensată.

Poeta este atât de bună, încât i se dau şi alte însărcinări decât mărunta culegere a informațiilor:

...cunoscând că unele elemente cu concepții ostile sau în legătură cu emigrația reacționară („Lectorul", „Niki") se eschivează a-şi manifesta în presă ataşamentul față de realitățile socialiste din țara noastră sursa poate ***să-i invite în cadrul unor emisiuni-dezbatere pe probleme cultural-politice unde prin întrebări directe să nu se poată eschiva de la declarații de adeziune politică****. Acest fapt, reluat în presa scrisă îi poate compromite față de grupul de la Paris al „Europei libere". Desigur pentru a nu da naştere la interpretări va realiza interviuri sau va invita persoane din ambele tabere literare.*

Sarcina trasată o încântă pe „Valeria", care, cu promptitudinea unei țevi de eşapament când se înfundă motorul, se angajează în provocarea politică a invitaților; nici ei nu-i plăceau scriitorii care refuzau să îl lingă pe tovarăşul Ceauşescu. Pentru început, îi testează pe cei din tabăra progresistă, iar specialistul în valerialogie comentează:

Ceea ce a sesizat sursa este faptul că scriitori cunoscuți cu atitudine angajată, de adeziune deplină la politica partidului şi statului nostru, respectiv Paul Anghel, George Bălăiță, Valeriu Râpeanu, Ion Dodu Bălan şi Pompiliu Marcea au evitat să se refere la persoana conducătorului partidului aşa cum se obişnuieşte în astfel de emisiuni. Li s-a solicitat expres acest lucru primilor doi care au refuzat fără să dea explicații. George Bălăiță a afirmat că spune orice despre partid la modul elogios dar nu se referă la nume.

Celeilalte tabere, cea cu concepții reacționare, „Valeria" şi valerialogul îi vor înscena o treabă parşivă. Gingaşa poetă va susura în urechea criticului literar Eugen Simion, suspectat de legături cu *emigrația reacționară*, un cocktail de informații false şi corecte, astfel încât să se poată verifica dacă *elementul cu concepții ostile* le transmite

postului de radio „Europa Liberă”. Iată cum arăta parşivenia într-o notă explicativă a securistului:

Având în vedere faptul că la întâlnirile anterioare obiectivul (adică, Eugen Simion; distinsul profesor universitar devenise pentru cei doi complotişti neruşinaţi un simplu „obiectiv”) *a manifestat interes pentru a obţine unele date, sursa i-a plasat cu ocazia acestei discuţii – conform instructajului efectuat – următoarele versiuni:*

1. încercările de demisie ale lui Andrei Bacalu, Cristian Ţopescu şi Carmen Dumitrescu; reale devenite de notorietate publică.

2. acceptarea lui M. Ungheanu pentru a prezenta cartea „Pumnul şi palma” la TV. (nereală şi fără posibilitatea ca E. S. să verifice acest fapt).

3. ar fi auzit că un şef de colectiv le-a comunicat celor din subordine să nu audieze şi să nu colporteze ştirile postului de radio „Europa liberă” (nereală)

Vom urmări dacă datele de dezinformare vor fi transmise de postul de radio E. L. caz în care vom propune realizarea unei combinaţii de finalizare fără desconspirarea sursei.

„Desconspirarea” sursei era improbabilă totuşi, de vreme ce această Mata Hari balcanică se dovedea extrem de abilă în a câştiga încrederea nu doar a unor oameni obişnuiţi, ci a unei elite a societăţii româneşti. De lucrul acesta era convinsă şi Securitatea. *Informaţiile furnizate s-au verificat iar în ceea ce priveşte loialitatea şi păstrarea conspirativităţii nu s-au ridicat probleme*, scria căpitanul Florea Lucian, mare degustător de artă a delaţiunii. *Nu sunt probleme de desconspirare sau nesinceritate*, întărea el, într-o altă notă de analiză a muncii desfăşurate cu sursa „Valeria”. Fidelitatea poetesei faţă de instituţia care o proteja şi o recompensa pare să fi fost singura trăsătură de caracter frumoasă a acestui putregai moral. Este fidelitatea prostituatei faţă de bordel ori faţă de peştele ei.

Conspiraţia care îl viza pe Eugen Simion, oricât de murdară este ea, pare curată pe lângă măgăria pusă la cale de maiorul Achim Victor, împreună cu un student la Filologie, împotriva scriitorului Alexandru Ivasiuc. Informaţia, descoperită şi publicată de poeta Ioana Diaconescu în revista *România literară* din 11 iulie 2008, este năucitoare. În 1975, securistul se înţelesese cu informatorul „Ioana”, student în ultimul an, ca acesta să îşi facă lucrarea de diplomă cu un subiect din opera literară a lui Alexandru Ivasiuc. În felul acesta, sub pretextul studiului, turnătorul putea să-l viziteze pe romancier, să-i câştige încrederea, să-l tragă de limbă şi să-l spioneze în voie:

Informatorul „Ioana” care anul acesta termină facultatea de filologie şi-a luat o lucrare de stat pe tema operei lui Alexandru Ivasiuc, aceasta fiind o posibilitate de contact. După un timp, pe parcursul redactării lucrării, îl va mai vizita o vreme, ca împreună cu direcţia I să stabilească sarcini concrete pentru informator.

După descrierea porcăriei, maiorul Achim Victor vine cu explicaţii şi indicaţii:

Alexandru Ivasiuc este lucrat prin DUI pentru activitate ostilă ce o desfăşoară în

rândul scriitorilor. Nota va fi exploatată la dosar. Sursa va urmări dacă se fac şi alte comentarii despre acest element.

În activitatea Securității de represiune asupra cetățenilor României se observă totuşi un progres: „banditul" Ivasiuc devenise „elementul" Ivasiuc; maiorul Enoiu, torționarul anilor '50, fusese înlocuit de maiorul Achim, intelectualul noii etape de poliție politică. În ceea ce îl priveşte pe patriotul „Ioana", numai de bine. Un turnător care îşi foloseşte energia spirituală pregătind o teză de licență despre un scriitor, doar ca să-şi câştige dreptul de a-l spiona pe acel scriitor, ar fi meritat să intre direct în Academia Română. Cu excepția tovarăşilor Nicolae Ceauşescu şi Elena Ceauşescu, s-ar fi găsit acolo destui savanți reacționari pe care să-i tragă îndelung de limbă.

Chiar dacă slujesc aceluiaşi stăpân, informatorii întâlniți în Dosarul de obiectiv al Radioteleviziunii nu prea seamănă între ei. Unii, prudenți în afirmații, par a înțelege că au ajuns într-o sclavie, aurită în aparență, dar nu mai puțin sclavie. Alții, speriați că şi-ar putea pierde slujba, aglomerează în turnătoriile lor detalii peste detalii, în absența oricărui gând. Mai există şi categoria inşilor agresivi, a oamenilor fără scrupule, voluntari cu ranchiună şi complexe de inferioritate, cocoşați de răutate şi invidie. Sunt putorile Radioteleviziunii. Dintre ele creşte frumos sursa „VALERIA", poeta neobosită în a-şi trăda prietenii şi binefăcătorii, adică, pentru a folosi un limbaj academic, putoarea monumentală, putoarea imperială, putoarea absolută.

În deceniul al nouălea al secolului trecut, Republica Socialistă România se transformase într-o uriaşă coadă la alimente. În afara unor borcane cu conserve de mazăre — *Mazăre fină*, scria pe etichete — expuse glorios în vitrine, dar expirate şi acoperite de praf, rafturile alimentarelor erau mai tot timpul goale. Produsele de bază fuseseră raționalizate şi se vindeau cu țârâita, iar pâinea se putea cumpăra numai cu legitimație de orăşean; țăranii nu aveau ce căuta în brutării. Cozile apăreau din senin şi se îngroşau într-o clipă. Oamenii se lipeau de ele, cu mult înaintea orei de deschidere a prăvăliilor, fără ca măcar să ştie despre ce marfă era vorba. Se repezeau să prindă un loc şi abia după aceea întrebau: „Ce se bagă? Ce se bagă?" De multe ori nu *se băga* nimic, iar coada se destrăma. Se refăcea în altă parte, cu viteza luminii, în clipa în care cineva anunța că s-a băgat carne. De fapt, nu era chiar carne. În urma indicațiilor lui Ceauşescu şi ale clonelor lui de partid şi de stat, porcul din măcelărie se transforma în bucăți de slănină cu râturi, urechi şi copite, iar din păsări rămâneau doar gheare, gâturi şi capete. Restul pleca la *esport*. La ordinul activiştilor, ziarele, radioul, televiziunea declanşaseră o campanie agresivă împotriva presupuşilor speculanți, adică împotriva celor ce îndrăzneau să cumpere cantități mai mari decât cele cuprinse în rețetarul ştiințific recomandat de partid. Radioteleviziunea Română decăzuse atât de mult, încât făcea anchete pe stradă, în piețe şi în magazinele alimentare, pentru a-i demasca pe cetățenii descoperiți cu asemenea apucături antisociale. În ideea educării populației prin presă, cei anchetați trebuiau să se ruşineze că ar fi încercat să cumpere o bucată de salam în plus şi să îşi facă autocritica, însă existau şi reacționari incorigibili. Reporterul unei echipe TV a dat peste o gospodină care cumpărase o jumătate de kilogram de măsline, în loc de suta de grame necesară socialismului multilateral dezvoltat. „Ce faceți cu atâtea măsline?" a întrebat indignat reporterul. „Mi le bag în cur, a răspuns femeia. Şi ştiți cum mi le bag? Una câte una..."

Iarna, lipsei de alimente i se adăuga frigul din locuințe. Presiunea scăzută sau chiar absența totală a gazului metan făcea ca bucătăriile să nu mai funcționeze, caloriferele să înghețe, țevile de apă să plesnească, lumea să dârdâie de frig la serviciu, ca şi acasă. Soluția găsită personal de secretarul general al partidului, primul climatolog al țării, aceea de a nu se depăşi 16 grade C şi de *a pune o haină în plus*, ar fi putut să aibă succes doar în cabinetele Comitetului Central al PCR, unde fuseseră instalate termometre false, care refuzau să înregistreze cele 26 de grade C reale, la care se simțea bine Geniul Carpaților, fixându-şi mercurul de-a pururi la temperatura ordonată. La teatru, la Operă sau la concertele Filarmonicii, femeile nu mai puteau fi văzute în pantofi de lac şi rochii de seară, ci cu cizme, pantaloni şi paltoane. Îmi amintesc de Ioan Reu, un tehnician din Radio, care, obosit după o zi de muncă în frig, mi-a spus:

— Abia aştept să ajung acasă, să-mi pun căciula, fularul şi o pereche de mănuşi de lână şi să mă bag sub plapumă.

Televiziunea anilor ‘80 îşi redusese programele şi rămăsese mai întâi cu patru ore de transmisie, apoi cu două, încetându-şi orice funcţie de informare şi devenind un fel de dugheană a soţilor Ceauşescu. Erau ore dedicate aproape în întregime vieţii eroice şi activităţii nepreţuite a Tovarăşului şi Tovarăşei, ceea ce făcea să circule o anecdotă mai veche, plasată, din naivă prudenţă, în China maoistă, declarată model cultural. Se spunea că şi acolo erau două posturi de televiziune, ca la noi. Pe un post vorbea neîntrerupt Mao Tsedun, iar pe celălalt, dacă îndrăzneai să treci pe el, un deget ameninţător îţi făcea semn să te întorci imediat de unde ai plecat. Până şi imnul naţional cu care se deschideau şi se închideau programele TV se schimbase. El se cânta acum într-o variantă îmbunătăţită cu versuri de Nicolae Ceauşescu. Nu lipsea mult ca primul bâlbâit al socialismului victorios la sate şi oraşe să fie decretat primul poet al ţării. Ca să mai scape de figura obsedantă a Genialului, românii îşi instalaseră pe acoperişurile caselor antene speciale, sârme şi ligheane, cu ajutorul cărora recepţionau programele TV din Ungaria — în Ardeal, din Iugoslavia — în Banat, din Basarabia — în Moldova. Sudul ţării prindea doar televiziunea din Sofia. În Bucureşti lumea nu se mai uita decât la vecini. Într-o vreme, deliciul consumatorilor de televiziune bulgărească îl făceau reclamele la legume, carne şi brânzeturi, produse cărora noi le cam uitaserăm înfăţişarea, şi un serial poliţist. Acesta era urmărit cu sufletul la gură, în ciuda faptului că nimeni nu pricepea boabă din limba de peste Dunăre. Câţiva colegi din Redacţia culturală a Radioului pretindeau că începuseră să se familiarizeze cu boabele bulgăreşti, dar asta nu făcea filmul mai inteligibil. Se iscau discuţii interminabile, chiar certuri, cu privire la identitatea personajelor, confuzia frecventă fiind aceea între criminal şi detectiv. Cel care izbutea să restabilească fără greş adevărul artei cinematografice bulgăreşti era poetul Dan Verona, singurul care nu confunda niciodată hoţii cu vardiştii.

În condiţiile acelea de mizerie economică şi culturală generalizată, nemulţumirile populaţiei faţă de regimul ceauşist erau transferate şi asupra presei, care nu îşi mai cenzura de mult minciunile despre uriaşele cantităţi de oţel realizate pe cap de locuitor şi despre nesfârşitele tone de cereale obţinute la hectar. La Televiziunea Română se primeau zilnic telefoane, bineînţeles că anonime ori sub nume fals — era unicul curaj practicat în masă — prin care oamenii se plângeau, într-un limbaj deloc supravegheat, de sărăcie şi lipsuri, ca şi de calitatea execrabilă a emisiunilor. Se primeau şi scrisori, tot anonime. Singura scrisoare semnată pe care am văzut-o în arhivă îi aparţine poetului Dan Deşliu. Ea era adresată directorului general al instituţiei şi conţinea protestul scriitorului împotriva hotărârii de a nu fi televizate meciurile Campionatului mondial de fotbal din 1984: *Consider decizia în cauză scandaloasă (...) Exprimându-mi încă o dată indignarea — vă comunic că nu voi reînnoi*

abonamentul TV la finele trimestrului. Era totuşi un act de curaj. Când eram elev şi îi învăţam poeziile închinate păcii, informatorului de securitate Lazăr de la Rusca şi tovarăşului Stalin, Dan Deşliu, poet de manual şcolar pe atunci, premiat şi decorat de partid, se afla pe culmile curajului său literar. Un coleg de redacţie mai vârstnic mi-a povestit că, în cursul unei dimineţi, la o oră decentă, sunându-l acasă pentru a-i solicita o colaborare, i-a răspuns la telefon nevasta scriitorului, descendenta unei familii de grofi. „La ora aceasta, poetul poporului doarme!", îl repezise consoarta intangibilului versificator şi îi trântise receptorul în furcă. Între epoca aceea dejistă de glorie literară nemărginită şi declasarea celui ce protesta acum împotriva politicii culturale ceauşiste, prin nereînnoirea abonamentului TV, se întindea o distanţă interstelară.

Ca de obicei, soluţia la nemulţumirile populaţiei a găsit-o Securitatea. Nu spre îndreptarea unei situaţii dezastruoase, ci spre anihilarea unor noi duşmani ai poporului. Scop nobil, pentru înfăptuirea căruia îşi va arunca în luptă temuta armată a specialiştilor. Agenţii ei interceptau telefoanele, înregistrau mesajele, descopereau de unde venise apelul, identificau vocea reacţionară care articulase plângerea şi luau măsuri. În arhiva CNSAS există un dosar de peste patru sute de pagini, în care s-a înregistrat toată această activitate absurdă, botezată cu un nume de cod pe potrivă: „Malicius". De cele mai multe ori, supărarea oamenilor nu apare chiar aşa cum îi dăduseră glas protestatarii — hârtia nu ar fi suportat, probabil, ploaia de înjurături abătută asupra telefonistelor — ci prelucrată în frumoasa limbă de lemn a activiştilor, cu grija de a nu zgârâia cumva timpanele şefilor. Din acest motiv, în ciuda faptului că au fost redactate de ofiţeri diferiţi, rapoartele securiştilor sună aproape identic. Un cetăţean nemulţumit de *lipsa cărnii, untului, cartofilor şi a altor alimente şi legume din magazine şi pieţe, furios, aduce injurii şi ameninţări conducerii superioare de partid şi de stat, altor organe de stat*, se spune într-un raport care ar putea să le rezume pe toate celelalte. Deosebirile dintre ele sunt nesemnificative. Totuşi un securist pudic şi preţios, căpitanul Oancea Traian, se căzneşte să aducă îmbunătăţiri prefabricatelor lemnoase şi raportează:

*...persoanele în cauză au **exteriorizat** o atitudine ostilă orânduirii sociale şi de stat din ţara noastră, adresând injurii unor persoane din conducerea superioară de partid şi de stat*.

Desigur, totul ar fi fost în regulă dacă „persoanele în cauză" ar fi **interiorizat** acea „atitudine ostilă". În opinia preţiosului, nemulţumiţi de calitatea emisiunilor TV nu puteau să fie decât inamicii poporului, nebunii, antisocialii. El izbuteşte să-i identifice:

Persoane cunoscute în evidenţele noastre cu antecedente politice (3 elemente au făcut parte din P.N.Ţ., un element din aparatul represiv burghez), elemente condamnate pentru infracţiuni de drept comun (3), elemente cu comportare huliganică, alcoolici, jalbari (6), elemente cu afecţiuni neuropsihice (4), precum şi două grupuri de tineri semnalaţi că organizează petreceri zgomotoase la domiciliu.

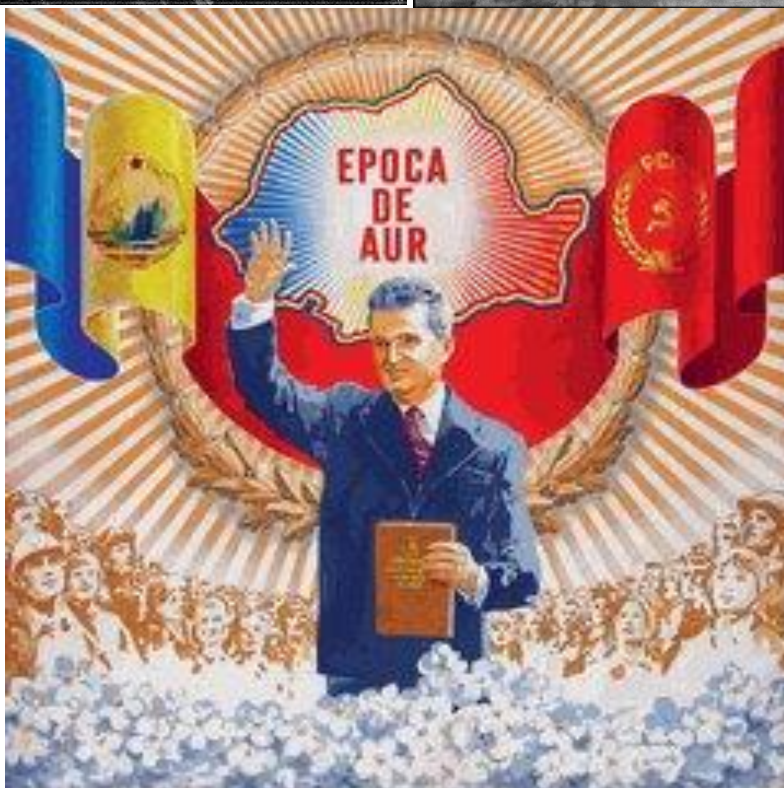
După investigații în care va fi antrenată şi miliția (*A fost cercetat şi avertizat sub acoperirea organelor de miliție*), se iau măsuri:

A fost atenționat de ofițerul care răspunde...; *A fost cercetat şi atenționat*...; *S-a discutat cu directorul Angheluță de la Spitalul „Gheorghe Marinescu" pentru a-i face forme de internare pe timp nelimitat*.

Evident că, după internare, pe urmele nebunului va fi fost pus un informator, tot un nebun, dar unul ceva mai sănătos, probabil, căruia să-i fi plăcut necondiționat socialismul. Cu toată competența lor, specialiştii Securității sufereau şi eşecuri. Un reacționar înrăit, care ceruse să i se repare televizorul, întrucât avea *o defecțiune umanitară*, nu va fi identificat niciodată şi, astfel, omul va fi rămas să se uite la ecranul buclucaş fără să mai fie cercetat, fără să fie atenționat, fără să fie internat la balamuc.

INAINTE
ERA MAI BINE

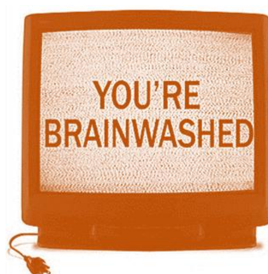

EPOCA
DE
AUR

Carne

INAINTE
ERA MAI BINE

Sala de lectură a CNSAS e o încăpere largă, fără ferestre spre exterior, întunecată, cu lumina abia strecurându-se din nişte becuri chioare, pitite în fosele tavanului. E o lumină meschină, mai potrivită cu o închisoare decât cu o sală de studiu; nici cu lupa nu se văd bine literele şterse de vreme. Dacă în locul meselor şi scaunelor s-ar aduce unelte de tortură, bătrânii supravieţuitori ai anchetelor Securităţii, veniţi să-şi citească biografiile mutilate de funcţionarii crimei, s-ar simţi, poate, mai în largul lor. După expulzarea sa din URSS şi stabilirea în statul nord-american Vermont, Aleksandr Soljeniţîn a ţinut să îşi aranjeze camera în care îşi scria amintirile, în aşa fel, încât să-i evoce în permanenţă celulele prin care trecuse. La aşa ceva s-or fi gândit arhitectul şi specialistul în amenajări interioare, atunci când au conceput substitutul acesta de peşteră. Vor fi crezut că o atmosferă bolnavă ar putea să-i satisfacă şi să-i stimuleze, în egală măsură, pe puşcăriaşii bătrâni şi pe cercetătorii tineri. Doar civilizaţia, politeţea şi amabilitatea angajaţilor instituţiei compensează cât de cât urâţenia locului. O singură dată am văzut sala de lectură ceva mai puţin mohorâtă. Era aşteptată vizita unei delegaţii guvernamentale şi cineva avusese ideea să aşeze pe fiecare colţ de masă câte un buchet mic de flori. Nu ştiu dacă ţarina de la guvern s-a arătat încântată, însă Potemkin al arhivelor îşi făcuse datoria.

Am închis ultima hârţoagă din biblioteca secretă şi am rămas pe gânduri. După trecerea a cincizeci de ani de la ororile consemnate în dosarele noastre de anchetă, farsa justiţiei militare îmi sugera un soi de tragedie shakespeariană, pusă în scenă de ţărani colectivişti pe podeaua unui Cămin cultural: măreţia se întunecă, străluceşte ridicolul. La fel de triste apăreau mizeriile din Dosarul de obiectiv al Radioteleviziunii. M-am întrebat ce fac astăzi torţionarii, privitorii prin gaura cheii şi trăgătorii cu urechea de odinioară. Unii dintre ei au murit de boală, de bătrâneţe ori de ură principială, neîmpăcaţi că istoria nu le-a permis să lichideze destui duşmani ai poporului. Alţii hrănesc porumbei prin parcuri, convinşi fiind că vor ajunge în rai. Câţiva au avut curajul să îşi reconsidere trecutul şi nu se declară foarte încântaţi de ceea ce au făcut. Nu sunt imbecili ca generalul de securitate Nicolae Pleşiţă, care se simte mândru că a terorizat, torturat, ucis. Şi unora, şi altora aş fi vrut să le reamintesc că toţi putrezim la fel.

11
Colaboratori, colaboraţionişti, cenzori şi lichele

GAZETA NOASTRĂ – FOAIE SPECIALĂ –

FRONTUL SALVĂRII NAŢIONALE

Preşedintele ales al ROMÂNIEI ION ILIESCU în PERICOL!

BANDELE LEGIONARE DEVASTEAZĂ BUCUREŞTIUL!

GĂLĂŢENII PLEACĂ SPRE BUCUREŞTI!

ÎNCERCARE DE ÎNTOARCERE SPRE DICTATURA FASCISTĂ!

DE CE POLIŢIA NU-ŞI FACE DATORIA?

Toate acestea în nr. 16 al „Gazetei Noastre"

CINE SÎNT INSTIGATORII?

Ciocoi pribegi şi infumuraţi au venit să ne înveţe democraţia. Au venit şi cu bancnote verzi crezind că România e de vinzare. S-au găsit şi vinzătorii de ţară, intelectuali care pina mai ieri îi cintau in strună lui Ceauşescu. Au apărut şi profitori de moment, unii extrem de bronzaţi.

După incercarea de rebeliune legionară, care urmărea să răstoarne preşedintele ales al Romăniei, ne punem intrebarea: asta să fie democraţia pe care Raţiu, Câmpeanu şi Coposu vor să ne-o impună?

Concluzia e una singură:

RAŢIU ŞI CÂMPEANU – AFARĂ DIN ŢARĂ!

La sediile F.S.N. Galaţi s-au deschis registre pentru stringerea de semnături a celor ce doresc expulzarea din ţară a lui Raţiu şi Câmpeanu.

Dacă într-un trib nebun un singur ins s-ar purta cuminte, cuminţenia acelui ins ar putea reabilita tot tribul. Aşa gândeam pe atunci şi, cu mici ezitări şi fără exaltarea acelei vârste, aşa gândesc şi acum. Când am văzut că unui om îi pasă de nedreptatea ce i se făcuse unui semen al său şi că, având putere de decizie, cere înlăturarea acelei nedreptăţi, am uitat pe loc înfăţişarea de limbric agitat a locotenentului-major Constantin Voicu, bătăuşul anchetator de securitate, l-am uitat pe căpitanul Liviu Prună, judecătorul militar care îi condamna pe inocenţi cu uşurinţa şi plăcerea cu care mârlanii scuipă pe stradă, pe căpitanul Aurel Mihăilescu, procurorul retardat, incapabil să pronunţe corect numele celor pe care îi acuza de vinovăţii imaginare, după cum am încercat să mi-i scot din minte pe torţionarii abjecţi întâlniţi în închisorile şi în lagărele de muncă prin care trecusem. Eram dispus să accept că fiinţele acelea decăzute reprezentau o eroare a umanităţii, că ieşiseră o clipă din grotele unui subconştient colectiv bolnav, doar spre a se retrage negreşit în subterană, înspăimântate de amploarea propriilor nemernicii. Mai târziu am aflat însă că îngerul salvator Augustin Alexa nu era chiar înger. Fierar de meserie, omul făcuse parte din Comitetul Central al PMR, aflându-se deci în miezul maşinăriei politice de la începuturile ocupaţiei sovietice, pentru ca, din 1953, să se înveşnicească în înalta demnitate de procuror general al republicii şi să patroneze oficial teroarea exercitată de organele de represiune. S-a spus despre el că ar fi fost un Vîşinski al României, însă comparaţia e nedreaptă. Juristul sovietic Andrei Ianuarevici Vîşinski, ca dirijor al marilor procese staliniste, a fost un criminal consecvent: niciodată nu a abdicat de la principiul urii de clasă. Fierarul Augustin Alexa, şeful suprem al acuzatorilor publici dejişti, responsabil pentru mii şi mii de arestări şi condamnări ilegale, s-a dezumflat de îndată ce politica partidului a luat o turnură mai blândă: a devenit „comunist de omenie". A năpârlit de pielea cea rea şi s-a îmbrăcat în blana moale a mielului nevinovat. Venise anotimpul simulanţilor, iar el, având structură de supravieţuitor, se simţea bine şi în noul anotimp. Rămas în continuare la conducerea Procuraturii Generale, nu vedea nici o deosebire între a ucide şi a te opune uciderii. Cu voioşie supervizase condamnarea noastră, cu aceeaşi voioşie ne cerea achitarea. După cum, cu egală bunăvoinţă, ne-ar fi arestat din nou. Nu, nu cameleonul acesta ar fi putut să reabiliteze tribul nebun.

După satrapia proletară a lui Gheorghiu-Dej, cei dintâi ani ai lui Ceauşescu au adus speranţa unei oarecare liberalizări. În Radioteleviziune, destinderea ideologică s-a simţit şi în atitudinea faţă de foştii deţinuţi politici. Numeroşi oameni de cultură, proaspăt scoşi din puşcării, erau invitaţi să colaboreze cu articole de specialitate, iar scriitori interzişi altădată se pomeneau curtaţi cu insistenţă. Redacţia emisiunilor pentru tineret şi copii l-a reprimit, în calitate de colaborator permanent, pe regizorul

Val Moldoveanu, pe care îl vedeam prin cabinele de înregistrare exact aşa cum, cu ani în urmă, îl văzusem în lagărul de muncă de la Salcia: tăcut, îndurerat. Pe atunci căra roabe de pământ pe digul din Insula Mare a Brăilei, acum îi învăța pe copii, cu nesfârşită blândețe, să recite versuri, să interpreteze un rol, să înțeleagă un text literar. Nici Redacția emisiunilor literar-teatrale nu a ezitat prea mult. La propunerea redactorului-şef Iulius Țundrea, avizată de vicepreşedintele Octavian Paler, preşedintele Valeriu Pop a emis ordinele de angajare definitivă a lui Ioan Ion Diaconu şi a mea.

Octavian Paler înota viguros prin dejecțiile epocii. Nu publica niciun rând care ar fi putut să-l compromită ca scriitor, în schimb, în interiorul instituției, îşi consolidase renumele de viză politică inflexibilă. Exista o cenzură oficială — Direcția presei şi tipăriturilor — însă puritatea ideologică a emisiunilor era asigurată, în primul rând, de diverşii şefi de prin redacții. Lui Octavian Paler nu-i scăpa nicio *şopârlă*. Îl însoțea pe redactor în cabina de fonotecare, aştepta politicos ca operatoarea sau operatorul să pună banda magnetică pe platanul magnetofonului şi să acționeze butonul de redare, se aşeza pe un scaun, închidea ochii şi lăsa impresia că doarme. Nu vorbea, nu punea semne între spirele benzii, nu nota nimic. Când auzea ultimul semnal muzical al emisiunii şi anunțurile de final, se ridica de pe scaun, începea să se plimbe şi, bazându-se pe fidelitatea unui alt magnetofon, pe care îl avea în cap, cerea să se taie cutare cuvânt, să se scoată cutare propoziție, să se înlăture un anumit fragment. Nu-i scăpa nimic, nu admitea explicații, nu negocia. Se lăsa la loc pe scaun, închidea ochii şi aştepta să i se respecte indicațiile. Tăcerea lui masca, probabil, greața că trebuia să cenzureze lucruri în care el însuşi, intelectual de solidă cultură, credea. Ca vicepreşedinte, se ocupa în mod direct de redacția literară. Ori de câte ori îşi găsea timp liber, venea în biroul nostru ca să joace şah sau, cel mai adesea, *Idiotenspiel*. Era bun şahist, însă mult prea tensionat, iar dacă pierdea o partidă se întuneca. Rămânea totuşi politicos, practicând o politețe distantă, incapabilă să permită relații cordiale cu adversarul. Doar la Idiotenspiel îşi schimba dispoziția. Jocul acela imbecil cu cutia de chibrituri, la care se acordau puncte în funcție de poziția în care cădea cutia după azvârlirea ei în aer printr-un bobârnac, îl deconecta. Îl juca ore întregi, înconjurat de chibiți gălăgioşi, şi renunța la el doar atunci când secretara venea să-l cheme la vreo şedință. Funcționarul model al propagandei îşi scălda singurătatea în larma unei preocupări infantile.

În momente dificile, marxengelsul mititel şi bicefal, ațipit într-o peşteră a minții lui luminate, se deştepta, îşi trecea degetele prin cele două bidinele de pe piept ce aduceau a două bărbi de mujic şi îl ajuta să ia decizia principială. Aşa s-a întâmplat în timpul micului scandal politic provocat de Petre Dincu. Acesta, într-o deplasare de serviciu în oraşul Gherla, a găsit un minunat prilej de a-şi pune în valoare însuşirile oratorice în casa unui profesor de liceu, în fața familiei acestuia şi a colegului de

redacţie Victor Crăciun. Auditoriul restrâns nu l-a descurajat. Dimpotrivă, stimulat de palinca primitoarelor gazde, şi-a exersat talentul de parcă ar fi vorbit unei mulţimi de sute de oameni. De la tribuna sa imaginară, a cerut, pe ton imperativ, exmatricularea (se afla în casa unui profesor) de la conducerea ţării a tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi trimiterea lui de urgenţă la şcoală, pentru a-şi completa clasele primare, aşa cum îi stă bine unui şef de stat. „Ai curajul să spui asta pe bandă?" a întrebat Victor Crăciun. „Eu? Dă drumul la magnetofon!" s-a îmbăţoşat oratorul şi a adăugat spre luare aminte: „Discursul numărul 1." Din clipa aceea nu s-a mai oprit. Au urmat vreo zece discursuri avântate, în care, printre altele, îi sugera secretarului general al partidului să se ducă pe malul Argeşului şi, cu pietre în gură, să se ia la întrecere cu valurile până va învăţa să pronunţe corect sunetele limbii române. Pentru a-şi perfecţiona bâlbâiala — un dar ce-l propulsase în avangarda clasei muncitoare — îl sfătuia să spună dimineaţa, la prânz şi seara anecdote cu bâlbâiţi. Ca să scăpăm de ruşi, îi dădea o idee la realizarea căreia se oferea să participe cu entuziasm: mutarea României în Texas. „Printre sombrero şi pistoale", a precizat. La întoarcerea în redacţie, magnetofonul a rămas o vreme încuiat în dulapul lui Victor Crăciun, consultat fiind din când în când de prieteni, chemaţi să asculte înregistrarea şi să se distreze împreună, apoi, printr-o suspectă alchimie, a poposit pe masa de lucru a unui tehnician devotat şi orânduirii, şi slujbei, iar omul, auzind banda, a reacţionat urât. „E o provocare, s-a plâns el. Ăştia vor să mă dea afară!". În felul acesta a ajuns retorica lui Petre Dincu la urechile tovarăşului vicepreşedinte Ocavian Paler. Vicele a convocat o şedinţă fulger, i-a invitat politicos pe conducătorii redacţiilor să asculte şi ei banda şi să-l demaşte pe reacţionar, apoi, consiliat de marxengelsul vigilent din adâncul minţii, a dat ordin ca exmatriculat să fie oratorul, nu secretarul general al partidului. „Să i se desfacă contractul de muncă. *Nu cadrează* cu Radioteleviziunea Română", a conchis el, folosind cu eleganţă antipaticul franţuzism specific şedinţelor de inspiraţie sovietică. Nu îşi închipuia că peste ani va fi şi el eliminat din presă şi marginalizat pentru delicte de opinie cu nimic mai grave. Acelaşi marxengels, instalat însă în alte capete, va hotărî că tovarăşul Octavian Paler nu cadra cu înaltele funcţii de partid şi de stat în care se strecurase perfid.

Prin concedierea lui Petre Dincu redacţia a pierdut un nonconformist de elită, poate pe cel mai pitoresc dintre ei. Nu cu mult timp în urmă, însoţit de regizorul Cristian Munteanu, intrase în cabinetul preşedintelui Radioteleviziunii, rupsese foile unei condici de prezenţă şi le înghiţise bucată cu bucată, sub privirile uluite ale tovarăşului Poalelungi, care era de serviciu pe instituţie. „Jos birocraţia!" a zis. Ca să-l susţină în demersul antibirocratic, Cristian Munteanu a luat călimara cu cerneală şi a băut-o cu înghiţituri mici, strâmbându-se de scârbă. „Rea la gust, birocraţia asta", a constatat el. Satisfăcuţi de treaba făcută, cei doi militanţi pentru abolirea hârţogăraiei s-au întors la restaurantul Mirceşti, de unde veniseră.

Spectaculoasă ni s-a părut vizita la Victor Eftimiu. În drum spre locuința scriitorului, Petre Dincu s-a oprit la acelaşi restaurant Mirceşti ca să se îmbărbăteze cu un coniac. Acolo a nimerit peste mai tânărul său coleg Alexandru Spânu, care s-a oferit să-l însoțească la înregistrare. Au băut mai mult decât se cuvenea la acel ceas al dimineții, dar nu atât de mult încât să nu-şi dea seama că sunt în întârziere. Au părăsit repede localul şi au pornit în căutarea unui taxi. Taxi n-au găsit, dar au găsit într-un şantier din apropiere un excavatorist care, contra unui bacşiş substanțial, a acceptat să-i ducă oriunde le-ar fi poftit inima. Au urcat în cupa excavatorului, din care au şi descins peste câteva minute, ca dintr-un dirijabil, direct pe balconul apartamentului lui Victor Eftimiu de lângă Cişmigiu. După ce s-a consumat surpriza acestei apariții, cu un proprietar pietrificat de uimire, şi în timp ce Petre Dincu se căznea, stângaci şi fără folos, să pună în funcțiune magnetofonul, ca să înregistreze interviul pentru care venise, Alexandru Spânu nu a pierdut deloc vremea: începuse să alerge prin toată casa după Anicuța, nepoata lui Ilarie Chendi şi una dintre multele secretare ale lui Victor Eftimiu, care chicotea excitată şi nu se lăsa prinsă de agresor. Magnetofonul refuza să funcționeze (din pricina coniacului, Dincu nu nimerea tastele) şi nici hârjoana celor doi nu dădea semne că ar putea să se oprească, aşa că maestrul Eftimiu a propus amânarea interviului pe altă dată. „S-a făcut târziu şi aştept nişte oaspeți la masă", a căutat el o scuză. „La masă? Rămânem şi noi. Întotdeauna mi-au plăcut petrecerile cu oaspeți", s-a invitat Alexandru Spânu, fără a renunța însă la încercările de a o înghesui pe Anicuța în dormitor. „Copii, vă rog să plecați", a insistat bătrânul dramaturg şi poet. Cum nimic nu-l putea opri pe Spânu din cursa lui bărbătească, Petre Dincu s-a văzut obligat să intervină: „Maestre, când eram adolescent, la vremea treierişului, tata mă punea să urc în pod câte un sac de grâu de două ori mai greu decât flăcăul ăsta. Ştiți cum făceam?" a întrebat şi şi-a dat singur răspunsul: „Uite aşa făceam!" S-a repezit la Spânu, l-a apucat de mijloc, l-a săltat pe umeri şi, în protestele sacului ce dădea din mâini şi din picioare, a ieşit cu el în cârcă pe uşa deschisă, cam cu părere de rău, de Anicuța Chendi. A doua zi, când cei doi s-au întors ca să-şi recupereze magnetofonul şi să îşi ceară iertare, bătrânul scriitor i-a întâmpinat cu grație: „Copii, mi-ați amintit de tinerețea mea pariziană..."

I-am însoțit o dată pe colegii mei Ileana Corbea şi Nicolae Florescu la o înregistrare acasă la Victor Eftimiu. Florescu, redactor al unei emisiuni de istorie literară, dorea să obțină de la bătrânul scriitor câteva amintiri despre poetul şi prozatorul Corneliu Moldovanu. Îi telefonase din timp, îi spusese despre ce era vorba, fusese fixată ora de imprimare, totul părea să meargă strună. Am sunat la uşă şi ne-a deschis Anicuța (sau Terry, altă secretară, care avea să-şi părăsească patronul pentru un arab). Maestrul ne-a întâmpinat în mijlocul salonului, îmbrăcat într-o cămaşă de noapte largă şi lungă până la pământ, cu poale brodate folcloric, peste care îşi aruncase un halat cam strâmt, căruia uitase să-i lege cordonul. Şi pieptii cămăşii îşi etalau

motivele florale. Ne-a invitat să luăm loc pe nişte scaune plasate în semicerc în jurul unui fotoliu uriaş, pe care s-a lăsat să cadă cu un oftat de uşurare. În cădere, cămaşa i s-a ridicat până mai sus de genunchi, dezgolindu-i o anumită zonă a trupului, lăsând la vedere părțile delicate ale bărbatului, din care un scrot flasc, pământiu la culoare se oferea privirilor noastre în toată splendoarea. Anicuța (sau Terry) s-a repezit să-i îndrepte cămaşa, însă maestrul i-a dat peste mână şi a zis:

— Lasă, dragă, să mă simt bine!

Drept în fața lui se afla scaunul pe care se aşezase Ileana Corbea. Dintr-un sentiment de solidaritate masculină, dorind să-l scutesc pe bătrân de exhibiționismul lui involuntar şi penibil, am încercat să-mi schimb locul şi să fac paravan între el şi colega mea.

— Nu, dragă, nu e bine aşa. Vreau să am în fața ochilor o femeie frumoasă, mi-a reproşat el tentativa de a-l apăra de ruşine, făcându-se şi mai comod în fotoliu, cu picioarele larg crăcănate.

Între timp, Nicolae Florescu instalase magnetofonul, dăduse drumul la bandă şi, cu microfonul îndreptat către gura maestrului, îl invită să înceapă:

— Gata, puteți vorbi.

— Ce să vorbesc?

— Ce vreți dumneavoastră.

— Despre ce?

— Despre Corneliu Moldovanu, aşa cum am stabilit.

— Bine, dă-ncoace articolul, să ți-l citesc.

Asemenea altor vechi şi senini colaboraționişti ai regimului, ca Sadoveanu la vremea lui sau ca Demostene Botez mai târziu, Victor Eftimiu se arăta dispus să semneze pentru presă ori să citească pentru radio orice i se cerea, mai ales la marile sărbători oficiale, de ziua Tovarăşului ori în cinstea congreselor partidului, cu condiția să fie plătit şi să nu migălească personal asupra lozincilor.

— Nu am niciun articol. Vă rog să vorbiți liber.

— Şi ce să spun despre Corneluş?

— Spuneți că a fost preşedinte al Societății Scriitorilor Români, că a scris poezie, proză, ştiți dumneavoastră ce să spuneți, doar l-ați cunoscut bine, că a fost om bun...

Nicolae Florescu îşi cam pierduse răbdarea, însă ironia lui a însemnat o gură de aer pentru maestru. Acesta şi-a lăsat capul pe spate, a închis ochii într-un superb efort de amintire şi s-a lansat în cea mai cursivă şi originală evocare din câte mi-a fost dat să aud:

— Corneliu Moldovanu a fost un scriitor, foarte mare scriitor, a scris poezii, foarte frumoase poezii, a scris şi romane, foarte frumoase romane, a fost preşedintele Societății Scriitorilor Români, a fost un om bun şi, de aceea, zic: astăzi, când partidul şi guvernul se îngrijesc, cum burghezia şi moşierimea nu s-au îngrijit niciodată, de

scriitori, şi de artişti, şi de pictori, şi de muzicieni şi aşa mai departe, trebuie să ne manifestăm fierbinte toată dragostea noastră şi toată recunoştința noastră față de stat şi față de partid...

La plecare, bătrânul decrepit în cămaşă de noapte înflorată, fost cândva arbitrul eleganței bucureştene şi unul dintre marii crai şi oameni de spirit ai epocii nebune de dinaintea războiului, ne-a rugat să-i transmitem omagiile sale frumoasei noastre colege Silvia Kerim:

— E la fel de frumoasă ca răposata mea soție, marea actriță Agepsina Macri, inegalabila actriță, minunata doamnă, unica regină a teatrului românesc, s-a emoționat el, nemaiputând să-şi stăpânească epitetele, exaltarea, lacrimile.

În ciuda ramolismentului, Victor Eftimiu nu greşea. Simțul său pentru frumos rămânea nealterat. În primul meu an de facultate, la căminul studențesc în care locuiam se dădea din când în când alarma, să mergem pe bulevard ca să o vedem, ieşită la plimbare, pe cea mai frumoasă fată din Bucureşti: Silvia Kerim. Umbla îmbrăcată cu o bluză de mătase din steag american, cu dungi albe şi roşii şi cu fragmente de pentagoane stelate, afişând un aer uşor absent, dar nu mai puțin provocator, şi nu era bărbat sau femeie care să nu o urmărească admirativ cu privirea. Noi, studenți provinciali şi căminişti, nici nu îndrăzneam să ne apropiem de strălucitoarea apariție. Acum, după trecerea atâtor ani, era la fel de frumoasă, după cum, ca redactor, era la fel de absentă în a rosti laude la adresa partidului elogiat cu atâta competență de admiratorul ei Victor Eftimiu. Nu peste mult timp, va fi dată afară din Radioteleviziune ca necorespunzătoare din punct de vedere politic. Ca şi Petre Dincu, Nicolae Florescu şi mulți alții, de altfel.

În ajunul Anului Nou 1972 am sunat la locuința lui Victor Eftimiu, pentru realizarea unei emisiuni de proiecte literare. Stabilisem înregistrarea telefonic, cu o zi înainte. Când am intrat din gerul tăios de afară, parcă aş fi pătruns într-o saună. Anicuța Chendi, secretara care mi-a deschis uşa, nu avea pe ea decât o cămăşuță transparentă, iar aceasta era aşa de udă şi aşa de lipită pe corp, încât femeia părea dezbrăcată. Privind-o, mi-a trecut prin gând că, în casa Eftimiu, îmbrăcămintea sumară e ținută obligatorie. În timp ce mă ajuta să-mi scot paltonul, iar eu aveam brațele încurcate în mâneci, s-a pornit să mă sărute pe gât şi pe obraji şi să-mi sufle în nas într-un fel care ar fi putut să coloreze instantaneu băşica folosită de milițieni pentru stabilirea concentrației de alcool în sânge: era beată criță.

— Băiețelul de la Radio, murmură ea, izbutind să mă identifice.

Clătinîndu-se amenințător, m-a condus în dormitorul în care venerabilul domn Eftimiu, transpirat şi respirând greu, stătea întins pe pat cu fața în sus, acoperit cu un cearşaf şi având capul înfăşurat într-un prosop, asemenea unui cadavru cu turban arăbesc. Tocmai fusese scos din cada de baie şi se proteja ca nu cumva să răcească. Anicuța luă de pe noptieră o foaie de hârtie scrisă cu litere mari, i-o flutură pe

dinaintea ochilor şi-i strigă de parcă s-ar fi adresat unui surd:

— A sosit Radioul, maestre. Hai să-ţi citeşti proiectele cu vocea aia a ta hodorogită!

Am făcut interviul ajutat de Anicuţa, ea sprijinindu-se zdravăn de mine şi trecând hârtia pe dinaintea ochilor maestrului, cu mişcări dezordonate, eu ţinând microfonul în dreptul buzelor vorbitorului, atârnat ca un pendul sau ca o pară, gata să-i cadă în gură. Pe coala de hârtie erau notate nesfârşite titluri ale pieselor de teatru pe care dramaturgul le scrisese ori intenţiona să le scrie. La un moment dat, a simţit nevoia să precizeze:

— Piesa asta am scris-o special pentru marea, neîntrecuta actriţă care este Leopoldina Bălăcuţă...

— Bălănuţă, l-am corectat eu. Vă rog să reluaţi fraza.

— Piesa asta am scris-o anume pentru marea, incomparabila doamnă a teatrului românesc Leopoldina Bălăpuţă...

— Iertaţi-mă, nu cred că s-a înregistrat bine. Mai spuneţi o dată: Leopoldina Bă-lă-nu-ţă. Doar numele.

— Da, dragă. Pentru marea, unica Leopoldina Bă-lă-hu-ză.

Spre sfârşitul interviului i-am urat prolificului dramaturg să îşi vadă numeroasele proiecte teatrale puse cât mai curând în scenă.

— Mulţumesc, dragă, a zis, dar să ştii că mai este şi decesul.

A murit la mai puţin de un an după această replică, lăsând o liotă de secretare să se războiască între ele spre a intra în posesia diverselor lucruri — mobilă, tablouri, obiecte de valoare — rămase fără un moştenitor anume. Pasiunea de bătrâneţe a lui Victor Eftimiu pentru secretare tinere şi iubitoare de scriitori şi glorie literară a intrat în anecdotă. Întâlnindu-l cândva la braţ cu o jună copilă, prezentată de Eftimiu drept noua lui secretară, Tudor Arghezi l-ar fi întrebat: „Tot mai secretezi, tot mai secretezi?”

Darea afară a lui Petre Dincu ne-a îndurerat. Singurul ins care a privit-o ca pe o victorie personală, deşi meritul îi aparţinea lui Octavian Paler, a fost redactorul-şef Iulius Ţundrea. În sfârşit, scăpa de un berbec cu coarne prea tari pentru turma pe care o păstorea. Cel dintâi lucru pe care l-a făcut după izgonirea colegului nostru a fost să-şi însuşească emisiunea *Fonoteca de aur*, înfiinţată de Petre Dincu, şi să o transforme, dintr-o arhivă sonoră — muzeu al vocilor purtătoare de cultură — cum fusese gândită de iniţiatorul ei, într-unul dintre cele mai silnice instrumente de propagandă. Sub foarfeca noului redactor, Fonoteca de aur va ajunge să difuzeze emisiuni în cinstea lui 1 Mai şi 23 August, emisiuni în întâmpinarea congreselor şi conferinţelor partidului, emisiuni de elogiere obraznică a marilor, nemaivăzutelor, epocalelor realizări pe plan naţional, mondial şi interplanetar, ca şi interminabile benzi cu poezii dedicate conducătorului iubit. Dimensiunea imnică a comentariilor va face din Iulius Ţundrea un monarh al platitudinilor.

În perioada de destindere ideologică în care m-am angajat la Radioteleviziune, omul se purta normal. Era instruit, cu o solidă cultură clasică, bun cunoscător al câtorva literaturi şi, mai important decât toate, avea bun-simţ. Cu vremea, pe măsură ce presiunea Secţiei de presă şi propagandă a Comitetului Central asupra instituţiei se exercita din ce în ce mai apăsător, calităţile i s-au preschimbat în defecte: instrucţia îl ajuta să cenzureze în cunoştinţă de cauză valorile; cunoaşterea literaturii o punea slugarnic în sprijinul impostorilor şi oportuniştilor ce invadaseră editurile, revistele, redacţiile; cultura clasică îl făcea să raporteze trecutul istoric la prezentul socialist, mereu în admiraţia celui din urmă; bunul-simţ leşina sub asaltul fricii şi lua forma neruşinării. L-am văzut într-o dimineaţă ţinându-se crampon după Dan Verona pe tot culoarul, tropăind în jurul lui şi cerându-i ultimativ să introducă în emisiunea *Moment poetic* nişte versuri inepte de preamărire a partidului. Blândul, civilizatul Dan Verona a răbdat cât a răbdat, dar când a ajuns la lift, iar cramponul continua să se agaţe de el, nu s-a mai putut stăpâni:

— Mai du-te dracului! a zis şi i-a trântit uşa grea, metalică în nas.

Dan Verona ajunsese de mult în cabina de înregistrare, însă Iulius Ţundrea tot mai dădea din gură, somându-l să-i respecte indicaţiile.

Evoluţia lui a fost tristă. Din când în când, corpul redacţional era supus unor drastice epurări, după criterii politice la început, aleatorii mai apoi, discreţionare în cele din urmă, niciodată profesionale. De fiecare dată redactorul-şef părea să sufere, dar suferinţa nu îl împiedica să taie în carne vie. În timpul unei astfel de operaţii, s-a baricadat în biroul său, de unde, prin secretară, chema victimele, una după alta, ca să le înmâneze plicurile cu desfacerea contractelor de muncă. Nimeni nu ştia cine urmează. Aşteptam în birourile noastre speriaţi, fiecare nădăjduind că nu el va fi cel

sacrificat. Secretara intra, rostea un nume aproape jelind, omul se ridica tăcut, se îndrepta spre abator, de unde se întorcea vânăt de supărare, cu sufletul necrozat. În ziua aceea au defilat pe dinaintea lui Ţundrea douăsprezece persoane. De douăsprezece ori secretara a intrat cu lacrimi în ochi prin birouri, anunţând de douăsprezece ori dispariţia unuia dintre noi, murind câte puţin cu fiecare anunţ.

— Ăsta-i ultimul plic, ne-a încurajat ea, după ultima strigare.

N-a fost să fie aşa. Nici nu se aşezase bine pe scaunul ei din anticamera şefului, epuizată de ordaliile la care fusese supusă, că se auzi glasul politicos al lui Iulius Ţundrea:

— Tovarăşa, te rog să vii până la mine.

A sărit în picioare, s-a repezit în încăperea de alături, unde i s-a întins încă un plic cu desfacerea contractului de muncă. Pe anvelopa documentului, cu grafia îngrijită a redactorului-şef, se afla scris şi cel de al treisprezecelea nume: Marcoşi. Era numele secretarei.

Grozăvia aceasta se petrecea în vara anului 1983. În volumul al II-lea al dosarului 11269 din arhiva CNSAS, privitor la Radioteleviziunea Română, există o notă a unui ofiţer de securitate în care se descrie atmosfera provocată de epurări. Iată un fragment dintr-o turnătorie la adresa unui coleg de-al nostru, dat şi el afară atunci din redacţie: *Realizatorul de emisiuni Filip Stelian, (...) aflând că dintre colegii care au fost scoşi din această instituţie unul a făcut infarct iar altul a paralizat după comunicarea deciziei luate, a afirmat ironic: „Să trăiască partidul... mulţumim partidului", proferând injurii la adresa umanismului socialist*.

Umanismul socialist îşi găsise adăpost şi în conştiinţa lui Iulius Ţundrea, în care locuiau acum, în bună înţelegere, doi oameni: unul retractil şi prevenitor, altul brutal, capabil să comită acte de-a dreptul monstruoase. Ca să te foloseşti de un subaltern până în ultima clipă, supunându-l la probe de netolerat, storcându-i ultima picătură de energie, ca apoi să-i aplici lovitura mortală, sugerează totuşi o subtilitate de torţionar. Într-un fel tot atât de pervers l-a izgonit din redacţie pe Nicolae Florescu, fire răzvrătită, cu care avusese câteva conflicte profesionale. Acesta îl acuzase public pe criticul şi istoricul literar Valeriu Râpeanu, pe atunci membru supleant în Comitetul Central al PCR, de oportunism şi impostură. Peste puţină vreme, Valeriu Râpeanu a fost numit vicepreşedinte al Radioteleviziunii Române. Atunci a găsit Iulius Ţundrea momentul să scape de redactorul nesupus: i-a cerut să facă o emisiune dedicată tovarăşului Ceauşescu, ştiind că va fi refuzat. Pe urmă, l-a pus pe secretarul de partid al redacţiei să ticluiască un referat în care să fie relatat incidentul şi să se propună darea afară a recalcitrantului, pentru gravă neimplicare politică. Se poate bănui satisfacţia cu care proaspătul vicepreşedinte a semnat propunerea de a elimina un om care îndrăznise să îl critice. Scenariul gândit să îmbine armonios brutalitatea cu servilismul se dovedise a fi o capodoperă.

În decembrie 1989, când Ceauşescu fugea cu elicopterul de pe acoperişul Comitetului Central, iar lumea dădea buzna în clădire, Nicolae Florescu se afla în vizită în redacția noastră. Ne strânseserăm cu toții în biroul redactorului-şef şi urmăream cu sufletul la gură imaginile transmise pe unicul televizor al redacției. În clipa în care elicopterul şi-a luat zborul, gata să se prăbuşească, parcă, peste mulțimea din piață ce urla dezlănțuită, Florescu a sărit pe masa lui Țundrea, a smuls portretul secretarului general al partidului de pe perete, l-a azvârlit în mijlocul încăperii, a coborât şi a prins să joace cu picioarele pe el. Lui Iulius Țundrea îi ieşiseră ochii din orbite, dar nu a îndrăznit să scoată un sunet. Îmi place să cred că retrăia, mintal, porcăria pe care i-o făcuse colegului nostru.

Dominanta personalității redactorului-şef era frica. O frică patologică îl făcea să-şi renege cultura şi să producă la comanda partidului grețoase prefabricate propagandistice, în cea mai curată limbă de lemn. Intelectualul care dezertase moral se refugia în biroul de şef, lipit de „telefonul scurt", la care aştepta să primească indicații de la Comitetul Central. Aştepta ore în şir, tenace, asemenea bătrânului bolşevic Molotov, capabil să stea pe scaun o zi întreagă, nemişcat, în ideea că va fi chemat de Stalin; ca apreciere a capacității lui de nemişcare, Iosif Vissarionovici îl şi poreclise „cur-de-piatră". La rândul lui, Iulius Țundrea, de spaimă că s-ar putea să absenteze de la datorie chiar în clipa în care ar fi sunat „scurtul", nici la closet nu se ducea şi se îmbolnăvise de constipație. Îşi iubea atât de mult scaunul, încât, la intrarea redactorilor în biroul său, uita politețea şi nu-şi dezlipea fundul de pe el. Eram uimit de metamorfoza insului şi mi se părea că văd, ieşită din cracul pantalonilor lui Iulius Țundrea, o coadă lungă, păroasă, ce se încolăcea de piciorul scaunului asemenea şerpilor pe un caduceu.

Frica şi conformismul prilejuiau şi momente umoristice. Într-o zi am fost sunat din cabina de înregistrare de Cornelia Isac, pentru a-i citi anunțul la emisiunea *Tableta de seară*. Inițial, tableta fusese proiectată să aducă la microfon scriitori, artişti, oameni de ştiință. Cum astfel de colaboratori nu prea asigurau caracterul agitatoric al mesajului, Țundrea a deturnat proiectul într-o lălăială grotescă a unor fruntaşi în producție, activişti de uzină, secretari de partid, responsabili cu gazeta de perete şi aşa mai departe. Am intrat în cabină, mi-am dres vocea şi am citit anunțul pe care mi-l pregătise colega: „La microfon, Mişcă T. Ion". Era numele unui obscur sindicalist, invitatul emisiunii din acea seară. Iulius Țundrea, care se afla acolo pentru viză politică, a sărit ca ars:

— Stai aşa! Cum adică *mişcă-te, Ion*? Citeşte mai rar, sobru şi fă pauză între numele de familie şi cel de botez.

I-am urmat indicația de regie şi am citit aproape silabisind.

— Tot *mişcă-te, Ion* iese, a constatat. Inversează, începe cu numele de botez.

— La microfon, Ion T. Mişcă, m-am lăsat eu în glas.

— *Ion te mişcă... Ion te mişcă*... Nu se poate! Ia-o de la capăt şi începe cu iniţiala tatălui.

În sfârşit, găsise soluţia, aşa că mi-am însuşit-o:

— La microfon, T. Mişcă Ion.

— *Te mişcă Ion*? a întrebat el nedumerit.

Una dintre plăcerile redactorului-şef era vânătoarea de cacofonii. Aşa cum alţii se dau în vânt după vânătoarea de raţe sălbatice sau de porci mistreţi, ucigând bietele păsări sau animale nu de nevoie, ci doar pentru a mai adăuga un leş la număr, tot astfel Iulius Ţundrea îşi nota cu pasiune cacofoniile descoperite în emisiunile noastre, înşirându-le pe coala de hârtie ca ţării pe aţă. Într-o emisiune din ciclul *Momente din istoria literaturii române*, de care m-am ocupat mulţi ani, îl invitasem odată pe istoricul Mihai Berza să ţină o conferinţă despre Cronicarii munteni. Istoricul nu era deloc agreat de regim şi Ţundrea ştia asta. S-a opus aducerii lui la microfon, dar l-a acceptat până la urmă, datorită insistenţelor mele. După înregistrare a sosit şi momentul vizei. Banda se derula în cabină, iar redactorul-şef o asculta în birou, neputând să se despartă de telefonul scurt. Nici nu se încheiaseră acordurile semnalului muzical final, că Iulius Ţundrea a şi telefonat să mă prezint la el. Era furios şi a început să ţipe, bâlbâindu-se de iritare:

— Domle, domle, nu-nu nu-s de acord, ţi-am spus să nu mi-l aduci pe ăsta!

— Ce s-a întâmplat?

— Ce s-a întâmplat, ce s-a întâmplat, mă îngână el. Dumneata n-ai auzit?

— Ce să aud?

— Patruzeci şi două de cacofonii! Patruzeci şi două! Ba nu, patruzeci şi trei! Unde s-a mai pomenit aşa ceva?

Îmi arătă coala de hârtie pe care înşirase o groază de ţâri mărunţi, pocnindu-i cu stiloul de parcă ar fi fost vii şi ar fi încercat să-i alunece din mână.

— Care cacofonii, tov Ţundrea? mi-am exprimat eu neîncrederea.

— Cum care? Astea ce sunt? Cronica Cantacuzinilor... Cronica Cantacuzinilor... Cronica Cantacuzinilor...

Am ieşit din birou, lăsându-l să numere încă o dată cele patruzeci şi două sau patruzeci şi trei de cacofonii cantacuzineşti ale istoricului Mihai Berza.

Dintr-un anumit punct de vedere, vânătorul de cacofonii nu se deosebea prea mult de prozatorul ieşean Mircea Radu Iacoban, pe care îl auzisem cândva lăudându-se că ar fi doborât într-o singură ieşire pe baltă nici mai mult, nici mai puţin decât douăzeci şi opt de raţe sălbatice. După cum, în ura lui faţă de dizgraţioasele întâlniri dintre silabe, cacofonofobul redacţiei avea ceva şi din vâna criminală a lui Adrian Năstase, acel politician crud care, la o partidă vânătorească organizată de un fost mare tenisman, a împuşcat nu ştiu câte zeci de mistreţi, doar ca să le numere cadavrele; lipsit de milă, străin de orice etică sportivă, personajul va rămâne în istorie

nu ca un prim-ministru de tranziție, ci ca un haham al porcilor sălbatici. Avea Iulius Țundrea cruzimea lui Adrian Năstase, dar şi o surcică din nebunia lui Nicolae Ceauşescu, genialul care, după greva minerilor din Valea Jiului, din 1977, când se văzuse huiduit la scenă deschisă, a plecat cu elicopterul într-o rezervație de vânătoare şi a ucis, trăgând cu puşca din aer, tot ce mişca şi nu merita să trăiască, potrivit instinctelor lui bolnave.

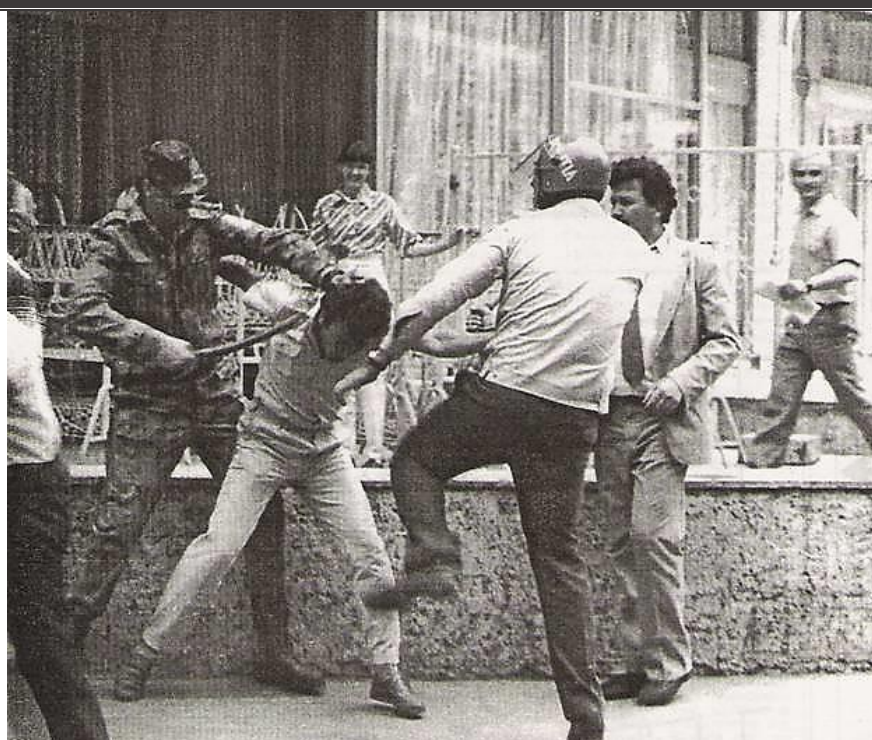
Veche, rămasă în sângele nostru încă de pe când nu ne desprinseserăm de maimuță, patima vânătorii şi-a găsit loc şi în sufletul ales al securiştilor. Un camarad de închisoare, Mitică Timofte, mi-a povestit aventura cinegetică a doi reprezentanți ai Organelor care îl luaseră pe amicul meu, arestat la Iaşi, şi îl duceau într-o direcție necunoscută. Era iarnă, ger, noapte, iar Mitică, îmbrăcat subțire şi cu încălțăminte de vară, cu mâinile în cătuşe, dârdâia de frig pe bancheta din spate a maşinii militare în care fusese azvârlit. Îşi simțea picioarele înghețate şi gemea de durere. Securiştii — şoferul şi un însoțitor — stăteau pe locurile din față şi se încălzeau cu o sticlă de rachiu. La un moment dat, maşina a părăsit şoseaua şi a luat-o de-a dreptul peste câmp. Mitică Timofte s-a gândit că vor să-l împuşte şi aproape că se bucura: ar fi scăpat de frigul ce îi ardea ființa într-un fel de nesuportat. Se înşela însă. Nu soarta prizonierului îi preocupa pe cei doi. În raza farurilor, un iepure alerga în zigzag, încercând să fenteze fasciculul de lumină care îl urmărea nemilos. Securistul însoțitor şi-a scos pistolul, s-a aplecat pe geam şi a prins să tragă. Iepurele cotea când într-o parte, când într-alta, vehiculul se zguduia în viteză, gloanțele nu nimereau vânatul. În cele din urmă, victima a făcut un ultim salt şi s-a prăbuşit, înroşind zăpada unde căzuse. Şoferul a oprit, vânătorul a coborât, a apucat iepurele de urechi, l-a admirat o clipă, suspendat în aer, ca să îl arunce apoi în spatele maşinii peste sandalele arestatului. Au intrat din nou pe şosea şi, în scurt timp, lui Mitică Timofte a început să-i fie bine. Iepurele era cald, aproape fierbinte, după goana pe care o trăsese, mai şi zvâcnea din când în când, blana lui îi învelea picioarele ca o pătură moale, durerea frigului dispărea încetul cu încetul. Chiar şi atunci când mi-a povestit întâmplarea, Mitică Timofte îl binecuvânta pe securist. Omul era vânător, nu asasin: împuşcase urechiatul ca să-l mănânce, nu ca să se distreze.

În *Dicționar de literatură universală*, emisiunea prin care reuşisem să mă pun oarecum la adăpost de ceea ce se numea pe atunci „actualitate", Iulius Țundrea îmi ceruse să introduc o rubrică propagandistică, *Înaltă prețuire pentru literatura română*. O difuzam de câteva ori pe an, la zile festive, folosind mereu aceleaşi înregistrări: lecturi paralele din opera clasicilor, în diverse limbi, şi interviul cu un scriitor sovietic, traducător în limba rusă al unor poeți români contemporani. Pe măsură ce anumiți scriitori deveneau indezirabili regimului, Țundrea îi trata ca pe nişte cacofonii: îmi cerea să le scot numele de pe bandă. I-am scos, astfel, rând pe rând, în ultimii ani ai lui Ceauşescu, pe Ana Blandiana (i se luase dreptul de a mai publica, trebuia izgonită

din literatură), pe Ion Caraion (ceruse azil politic în Elveția), pe Nina Cassian (rămăsese în America), pe Marin Sorescu (se zvonea că, fiind implicat în „Meditația transcendentală", i se luase paşaportul, deşi, după cât călătorea prin lume, ar fi avut nevoie de paşaport ca să se întoarcă în țară, nu ca să plece), pe Mircea Dinescu (supravegheat cu securişti la poartă), ba chiar pe bardul Adrian Păunescu, aflat în dizgrație în urma unui scandal legat de Cenaclul Flacăra. În toamna lui 1989, înaintea Congresului al XIV-lea al PCR, am constatat că din înalta prețuire pentru literatura română nu mai rămăsese decât traducerea în ruseşte a lui Ştefan Aug. Doinaş. Cenzura redactorului-şef îi aruncase la coşul de gunoi toți contemporanii. Cum însă Ştefan Aug. Doinaş nu prezenta încredere deplină — făcuse închisoare politică — vigilentul paznic al culturii a luat hotărârea cea dreaptă:

— Scoate-l şi pe Doinaş. Dacă rămâne în străinătate?

Executant desăvârşit, Iulius Țundrea ar fi putut să apere cu prețul vieții ultimul altar rămas nepângărit în Troia, după cum, cu aceeaşi capacitate de jertfă, ar fi putut să întrețină flacăra cuptoarelor de la Auschwitz.

Mai bine haimana, decât trădător,
mai bine huligan, decât dictator.
Mai bine golan, decât activist,
mai bine mort, decât comunist!

Mineriada. 1990

Şi autocenzura funcţiona bine. Cei mai mulţi colaboratori externi ai Redacţiei culturale, intelectuali de calitate, aveau ei înşişi grijă să se protejeze de amestecul vizelor politice. Nu cântau „realizările", dar nici nu le negau. Învăţaseră să le ignore. Erau critici şi istorici literari, profesori, scriitori, îşi respectau condiţia, nu puteau să devină lăutari. Nu puteau şi nici nu voiau. Oricât s-ar fi păzit ei însă de atingerea impură a cenzorilor, aceştia, păduchi culturali agresivi, izbuteau să se caţăre uneori pe gulerul lor alb. Când nu găseau nimic de reproşat unui articol, potrivit cu indicaţiile primite de la Secţia de presă a Comitetului Central, inventau. Asemenea pompierilor nebuni, incendiau casa numai ca să aibă ce stinge. Îmi amintesc o conferinţă radiofonică a lui Edgar Papu, în care profesorul, vorbind despre *Doamna Bovary*, făcea o paralelă între eroina lui Flaubert şi Don Quijote, subliniind că sentimentele umane, chiar dacă se manifestă diferit, sunt aceleaşi de la începutul lumii. Un loc comun, o idee şcolărească necesară demonstraţiei încercate de profesor. Atât le-a trebuit lui Iulius Ţundrea şi lui George Mirea, cele două vize politice care şi-au dat mâna pentru a-l cenzura pe Edgar Papu. Cum vine asta? au început să aţâţe focul cei doi pompieri. Nici la sentimente personale nu avem dreptul? Suntem toţi o apă şi-un pământ? Tovarăşul profesor nu s-a gândit că noi trăim în socialism? Crede el că sentimentele secretarului general al partidului sunt aceleaşi cu ale lui Don Quijote? Sau ale doamnei Bovary? Care e părerea dumitale, ca redactor al emisiunii? Ce zici? Îi împărtăşeşti punctul de vedere?

Îşi foloseau tulumbele aruncând jeturi încrucişate, devastatoare.

— Adică între ce simţim noi, comuniştii, şi ce simt fasciştii punem semnul egalităţii? se miră Mirea.

— Scoate, domle, prostia asta! încheie scârbit redactorul-şef.

George Mirea nu îşi consumase încă delirul:

— Între sentimentele mele şi ale unui mafiot sicilian nu e nicio diferenţă?

Am scos fraza aceea vinovată din comentariul profesorului Edgar Papu, o frază ce devenea tot mai reacţionară, adevărat program de luptă împotriva cuceririlor proletariatului, reuşind să înţeleg — act pur, act virginal de iluminare — că între sentimentele lui George Mirea şi cele ale unui mafiot sicilian ori ale lui Hitler sau Stalin exista o adâncă, ameţitoare, principială prăpastie.

Pe atunci nu aş fi bănuit că acest mărunt activist de provincie, cu structură sufletească de stalinist deviat, ar fi putut să intre în atenţia informatorilor. Şi totuşi, în *Dosarul de obiectiv al Radioteleviziunii*, întocmit de Securitate, am găsit câteva pagini care îl privesc direct. Ele nu îi subminează însă poziţia de ideolog raional pe care şi-o câştigase în redacţie. Dimpotrivă, i-o întăresc, chiar dacă îl acoperă de ridicol. O notă informativă din 1979 consemnează trecerea lui George Mirea prin oraşul Râmnicu-

Vâlcea, unde, la o întâlnire între prieteni, ajunge să discute despre Congresul al XII-lea al PCR şi despre încercarea lui Constantin Pârvulescu de a se opune realegerii lui Nicolae Ceauşescu în funcția de Secretar General al partidului. Discuția a fost, probabil, înregistrată pe bandă de magnetofon, iar informatorul nu a făcut decât să o transcrie. Mai întâi, sunt prezentate opiniile elitei învățământului local — profesorii Doru Moțoc şi George Gibescu. Atunci când acesta din urmă observă alarmat că *incidentul face jocul duşmanilor poporului nostru*, profesorul Moțoc nu-şi mai poate stăpâni supărarea şi se dezlănțuie împotriva răzvrătitului, *un bătrân senil, sclerozat, ros de viermele invidiei şi al dorinței de putere până la moarte care — la 84 de ani — după o viață de luptă revoluționară, s-a comportat întocmai ca vaca din poveste care, după ce a umplut găleata cu lapte, a dat cu piciorul şi a vărsat-o.*

Doctorul în filologie George Mirea din Bucureşti este mai nuanțat ca profesorii din provincie. Micul stalinist ar fi dorit ca presa din România să nu tacă, aşa că îi ia el locul şi se lansează într-o amplă interogație retorică:

Nu era mai bine ca indignarea cu care întregul Congres a scos din sală pe Pârvulescu să fi fost transmisă întregului popor, care s-o manifeste prin scrisori de condamnare şi alte manifestări?

Răspunsul îl dă tot el şi nu este mai puțin retoric. Iată cum sforăie:

În felul acesta s-ar fi luat „apa de la moară” propagandei străine, care susține că poporului i se ascunde adevărul, demonstrându-se în acelaşi timp că în țara noastră există o democrație reală, că există dreptul la cuvânt şi că oricine îşi poate expune părerile, singurul risc fiind disprețul şi condamnarea opiniei publice.

Creierul lui George Mirea e elastic, are suplețe, capacitatea lui de asociere e rapidă, astfel încât informatorul gâfâie, abia ținându-se după el:

Tov Mirea e de părere că la fel trebuia procedat şi în cazul trădătorului Pacepa, față de care întregul popor şi-ar fi manifestat indignarea şi condamnarea. În țările capitaliste, orice guvern se bucură când obține 51% din voturile poporului. De ce noi să ținem ascuns faptul că din cei 22 milioane de suflete se găseşte câte un „țicnit” care e de altă părere?

Nota despre şueta politică a celor trei caraghioşi e semnată de informatorul „PETRE TUDOR”, dar ar fi putut fi semnată de George Mirea însuşi, într-atât se potriveşte cu limbajul şi cu gândirea acestuia.

Profesorul Edgar Papu nu s-a supărat pentru intervenția cenzorilor din redacție în articolul său. El era un om religios şi ştia să ierte agresiunea fricoşilor asupra scrisului, după cum îi iertase şi pe vitejii care îl băgaseră în puşcărie sub acuzația unor legături duşmănoase cu catolicismul. Profund religios era şi scriitorul Dinu Pillat, dar asta nu îl făcea să accepte cenzura. L-am invitat o dată să scrie ceva pentru emisiunea *Viața cărților*. A fost amabil, a venit în redacție, a înregistrat un articol de critică literară, după care orice colaborare cu Radioteleviziunea Română a încetat. Motivul? Viza politică intrase cu foarfeca în manuscrisul lui.

— Dacă mi s-ar fi cerut să renunţ la o parte din articol, poate că aş fi renunţat, a zis. Însă procedeul vostru e primitiv, de neiertat.

Orice insistenţă a fost de prisos. Respectul lui Dinu Pillat faţă de libertatea cuvântului era atât de mare, încât nu putea să tolereze nici cel mai mărunt act de constrângere. Omul care fusese torturat în anchetele Securităţii şi care izbutise să îi ierte pe torţionari nu putea să ierte cenzurarea unui fragment dintr-o scriere oarecare. În *Anatomia mistificării*, o carte despre procesul lotului „Noica-Pillat", Stelian Tănase reproduce o discuţie pe care el, autorul, a avut-o cu istoricul literar Zigu Ornea. Povestea surprinde atât de bine personalitatea lui Dinu Pillat, încât nu mă pot reţine să nu o transcriu:

„**Zigu Ornea**. Odată, Dinu Pillat mi-a povestit că s-a întâlnit pe stradă, întâmplător, cu fostul lui anchetator din proces.

S. T. V-a dat şi numele lui?

Z. O. Nu. Nu mi-a spus. Mi-a spus că acest anchetator l-a bătut îngrozitor. L-a băgat, la un moment dat, ca pe hoţii de cai, într-un sac, legat, şi l-a bătut crunt. Mi-a spus că s-a întâlnit cu el pe stradă, s-au văzut de departe, s-au recunoscut reciproc. Şi Dinu Pillat, în loc să treacă mai departe, s-a oprit. Deci l-a oprit pe acel fost anchetator şi i-a spus: Domnule, să ştii că eu te-am iertat. Acum înţelege-te cu Dumnezeu dacă El te poate ierta pentru tot ce ai făcut."

Atitudinea faţă de cenzură putea să fie şi nuanţată. Odată, când criticul literar Nicolae Manolescu a citit în cabina de înregistrare un articol cu observaţii caustice, pândite de politrucii redacţiei ca fiind periculoase pentru scaunele lor, i-am spus că viza politică ar putea să-i scoată anumite fragmente.

— N-are decât, a zis Nicolae Manolescu. Oricât ar scoate, tot mai rămâne.

Aşa şi era. Tonul articolelor nu avea cum să fie schimbat, iar logica argumentaţiei se impunea, chiar cu articulaţia ciopârţită de paznicii purităţii ideologice.

În aşteptarea unei zile de 24 Ianuarie a nu mai ştiu cărui an, redactorul-şef adjunct Dionisie Şincan m-a rugat să-i cer istoricului Alexandru Zub de la Iaşi un articol despre Unirea Principatelor, pentru emisiunea *Memoria pământului românesc*. I-am telefonat prietenului meu, i-am spus despre ce este vorba, iar a doua zi am şi primit înregistarea, făcută de autor la Studioul de radio local. Era inconfundabilul stil Zub. Dacă îi solicitai o colaborare ce ar fi urmat să se difuzeze peste o lună, o primeai în aceeaşi zi în care ai solicitat-o. Când m-am mirat de promptitudine, rareori practicată de intelectualul român, mi-a spus, scuzându-se, parcă:

— Sunt mult prea ocupat ca să-mi permit luxul de a amâna un lucru.

Am luat banda de magnetofon din cabină, i-am dus-o lui Şincan şi am uitat de ea. După difuzarea emisiunii, am primit un telefon de la Alexandru Zub, care m-a ruşinat: participasem la un act de cenzură cât se poate de urât. Dionisie Şincan

renunţase la vocea istoricului, transcrisese banda, o dactilografiase, adăugase o frază ineptă despre contribuţia PCR la înfăptuirea Unirii din 1859 şi transmisese textul astfel îmbunătăţit pe postul naţional de radio, citit de un crainic. Chiar dacă i-am explicat ce se întâmplase, Alexandru Zub tot m-a certat, e drept, nu cu vehemenţă, nu cu indignare, ci cu tristeţea cu care transmiţi condoleanţe la moartea unui cunoscut. De altfel, cu aceeaşi tristeţe, protesta ori de câte ori devenea subiectul unei nedreptăţi. Când, la rândul meu, i-am reproşat lui Dionisie Şincan procedeul, acesta a râs. El însuşi era victima cenzurii operate de alţii asupra propriilor articole şi se învăţase cu abuzul. Mi se povestise că se plânsese cândva, la restaurant, de faptul că şeful lui, Naftuli David, îi tăiase masiv un reportaj, motiv pentru care îl înjurase copios pe făptaş. De faţă fusese şi secretarul organizaţiei de partid, Marin Traian, veselul realizator de mai târziu al emisiunii TV *Un zâmbet pe 16 milimetri*. Acela se întorsese în redacţie şi se dusese glonţ la tovarăşul David ca să-i raporteze ce auzise. „De ce i-ai spus şefului ce-am vorbit noi la un pahar de vin? Porcule!" s-a înfuriat Şincan. „Asta-i bună! Ce? Voi nu ştiaţi că sunt turnător?" a venit răspunsul, senin. Dionisie Şincan nu numai că acceptase cenzura, dar ajunsese să creadă, din chiar clipa avansării într-un post de conducere a redacţiei, că era datoria lui de şef să cenzureze. Opera însă o cenzură constructivă: tăia, dar şi adăuga. Ar fi putut să fie un excelent croitor.

O cenzură de un tip special practica Dinu Săraru. Pe el nu îl interesau ideile, ci indivizii. Hotărât să parvină cu orice preţ, era atent ca nu cumva să se difuzeze ceva ce ar fi putut să îi supere pe şefi. Pe cât de brutal se purta cu subalternii, pe atât de linguşitor se arăta faţă de superiori. Despre el se spunea că s-ar fi străduit să îşi lase nevasta însărcinată numai ca odrasla să-i fie botezată de un înalt activist de partid, pe care să-l poată numi „cumătrul". Fusesem detaşat într-o vreme la secţia de film a Televiziunii, unde mă ocupam de achiziţionarea unor pelicule străine, pe care le recomandam apoi spre difuzare. Obţinusem de la o casă cinematografică din Canada un serial pentru copii, frumos şi decent, pe care i l-am propus lui Dinu Săraru, adjunctul redacţiei. L-am chemat în cabina de proiecţie, a urmărit încântat primul episod, l-a lăudat zgomotos, aşa cum îi era stilul, şi a decis:

— Nu-l difuzăm. L-ar putea întrista pe tovarăşul Dumitru Popescu.

Nu-i ştiam latura sentimentală şi nu-l suspectam de gingăşie, dar mi-a explicat că Popescu-Dumnezeu, cum era cunoscut şeful propagandei ceauşiste în lumea presei, avea o fetiţă handicapată, iar eroul filmului canadian era un copil infirm. În plus, serialul era cu animale, iar tovarăşul Popescu ura animalele.

— De ce n-or fi făcut ăia un film cu copii sănătoşi şi fără animale? s-a interesat el melancolic.

Rar se arăta Dinu Săraru atât de sensibil. De cele mai multe ori îşi exersa golănia pe spinarea redactorilor, în platouri şi pe culoarele instituţiei, în văzul tuturor, luându-se la întrecere în răcnete cu Tudor Vornicu, fost spion în Franţa sub acoperire

de ziarist la *Scânteia* şi corespondent *Agerpres*, maior de securitate trecut în rezervă datorită comportamentului imoral şi recompensat pentru imoralitate cu funcția de director de programe, bărbatul atât de iubit de femeile-comisar din subordinea sa, încât nu se ştia dacă ele îşi aleseseră şeful ori el îşi alesese subalternele, după cum nu se ştia nici prețul alegerii. Şi unul, şi celălalt foloseau aceeaşi formulă cinică pentru a-şi justifica actele discreționare: „Dacă nu-ți place, mută-te la altă televiziune!” Amândoi erau firi dominatoare, numai că Dinu Săraru, spre deosebire de greoiul Tudor Vornicu, desfăşura o inteligență vie, suplă, de samsar fără morală, capabilă să se adapteze oricărei împrejurări, oricărui interlocutor, dacă interesele lui cereau asta. Se oferise cândva să scrie pentru emisiunea *Viața cărților* o recenzie la un volum al lui Aurel Baranga. Eram redactorul acelei emisiuni, nu a venit în ziua convenită, i-am telefonat de câteva ori ca să-i reamintesc înțelegerea, a amânat de fiecare dată, fără să se scuze, pentru ca în ultima zi în care se mai putea face înregistrarea să-mi spună la telefon iritat:

— Lasă-mă, domnule, în pace! Nu scriu eu despre jidanul ăsta.

Peste puțin timp l-am văzut la televizor, luându-i un interviu aceluiaşi Aurel Baranga, un interviu în care se gudura dinaintea *jidanului* ca un dulău la vederea osului din mâna stăpânului. Simțind că nu i-ar strica puțină protecție din partea dramaturgului, membru al Comitetului Central al PCR, îl lingea peste măsură, avertizându-i pe telespectatori despre geniul invitatului său, bătrân stalinist în haină de clovn. Dinu Săraru, intelectualul care (după modelul tovarăşei doctor inginer, savant de renume mondial, Elena Ceauşescu, primită în Academia Română doar cu patru clase primare) îşi completase studiile gimnaziale la telefonul secretarilor de partid din Vâlcea natală, omul care scrisese mai mult decât citise, deşi nu scrisese mai nimic demn de a fi menționat, părea să fie deținătorul celor mai avizate adevăruri despre literatură. După revoluția din 1989, când i s-a amintit că a fost unul dintre brutalii politruci culturali ai socialismului multilateral dezvoltat, s-a apărat lăudându-se cu faptele lui bune, cu mediocritatea cărților lui, adică. Incapacitatea de asumare a faptelor rele poate lua forma nesimțirii.

Au fost vremuri urâte, vremuri în care singurul bine pe care îl mai puteai face era să nu faci răul. Dacă nu se putea rosti adevărul, măcar să nu fi trâmbițat minciuna. În iarna comunistă, prea puțini au reuşit să-şi îngroape via şi să aştepte încrezători să treacă îngheţul. Pe câţiva dintre aceştia istoria îi glorifică. Am cunoscut însă oameni pe care aceeaşi istorie i-a zdrobit fără milă, luându-le libertatea, batjocorindu-le demnitatea, ucigându-le speranța. Păstrez în minte imaginea poetului Virgil Carianopol bântuind ca o stafie prin redacțiile Radioului, bătând înfricoşat pe la uşi, salutând umil în dreapta şi-n stânga (nu zicea „Bună ziua!", ci „Să trăiţi!", cu mlădieri de ordonanță), oferind cărți cu autograf — jalnică scrisoare de mulțumire şi recunoştință — oricăror inşi despre care îşi închipuia că ar fi putut să-i difuzeze versurile. O cu totul altă imagine reținusem în închisoare din poveştile colegului său de generație Gaby Michailescu: un Virgil Carianopol tânăr, puțin avangardist, puțin legionar, premiat de Societatea Scriitorilor Români, perorând îndrăzneț la Café de la Paix împotriva bătrânilor de la Capşa — mari scriitori, consumându-şi în vorbe de spirit şvarțul şi celebritatea — pe care îi şi provoca prin geamurile celor două localuri, situate față în față, pe Calea Victoriei. Din cafeneaua literară a epocii interbelice, libere şi iconoclaste, Virgil Carianopol a ajuns în cazanul de ură şi moarte al puşcăriilor socialiste. S-a întors de acolo definitiv învins. Într-un climat ceva mai relaxat, editurile îi publicau acum câte o carte, revistele îi acceptau poezii patriotarde, Radioul îi difuza în neştire nevinovatul *Ştergar românesc*, strecurat printre ode închinate partidului. Într-o pagină de amintiri, în care relatează întâlnirea sa cu bătrânul poet, după mulți ani de când împărțiseră aceeaşi celulă la Jilava, scriitorul Mihai Rădulescu fixează întristat şi sarcastic evoluția fostului opozant al regimului. „Ce faceți, domnule Carianopol?" l-a întrebat el, repezindu-se să-l îmbrățişeze, bucuros că îşi revede un camarad de suferință, care — scrie Mihai Rădulescu — îi luminase temnița cu lumina poeziei. „Mă grăbesc să ajung la cenaclul M.A.I.", a venit răspunsul fostului luptător anticomunist, un răspuns admirabil, dacă ar fi aparținut unui subofițer proaspăt reangajat la Securitate.

L-am văzut odată pe Virgil Carianopol aşteptând în fața clădirii Radioului să i se aducă un bon de intrare în bine păzita instituție de presă. Obosise aşteptând şi se aşezase pe o treaptă a scărilor, într-o poziție ce amintea de *Gânditorul de la Hamangia*: coate pe genunchi, cap sprijinit în podul palmelor. Ca şi Gânditorul, care nu e decât un bărbat istovit de alergătură, poetul se odihnea. (Multe situri arheologice conțin figurine asemănătoare, reprezentând ființe sfârşite de oboseală, nu de excesivă gândire. Oare de ce toți oamenii aceia din neolitic se odihnesc şi numai al nostru gândeşte?) Dacă Virgil Carianopol se gândea totuşi la ceva, se gândea, probabil, la vreun poem festivist prin care să câştige încrederea partidului. *Gânditorul de pe scări* nu avea cum să-şi dezmintă capitularea.

© Magnum Photos
© Magnum Photos

Lichelele lirice erau de o mare varietate. Ce deosebire între umilul „nea Virgilică" — aşa îl dezmierdau pe Carianopol, cu superioară simpatie, funcţionarii aşezămintelor culturale — şi tovarăşul Eugen Jebeleanu, arogant, inabordabil, membru al tuturor comisiilor, colegiilor şi comitetelor de conducere, supleant în Comitetul Central al PCR, deputat în Marea Adunare Naţională a republicii, vicepreşedinte al Frontului Unităţii Socialiste et caetera et caetera, ambii poeţi fiind cam de aceeaşi vârstă şi cam de aceeaşi valoare literară! În perioada dejistă, în timp ce Carianopol aduna bani şi îmbrăcăminte pentru ajutorarea intelectualilor proaspăt ieşiţi din puşcării şi, consecinţă directă, intra el însuşi în închisoare, Jebeleanu cânta inspirat regimul de dominaţie sovietică şi intra în Academie. Mai apoi, în perioada ceauşistă, cînd Carianopol ajunsese să cerşească bunăvoinţa culturnicilor, pentru a avea ce mânca, Jebeleanu, instalat deja în manualele şcolare şi în tratatele de literatură oficiale, se mulţumea cu onorarii grase şi împrumuturi de la Fondul literar, de unde primea sume exorbitante, făcând datorii pe care nu avea de gând să le înapoieze şi care i se anulau periodic. Devenise, în felul acesta, modelul de succes al unor tineri aspiranţi la nemurire, care, după publicarea unui prim şi modest volum, falsificau certificate medicale ca să primească rapid pensii de la Uniunea Scriitorilor. Într-o vreme venea săptămânal la Radio — susţinea o rubrică permanentă — şi întotdeauna venea băut. Uneori se oprea din lectură pentru a trage o duşcă de whisky dintr-o sticlă turtită, extrasă din buzunar cu dexteritatea cu care, în filmele americane, cowboy-i îşi extrag pistoalele de la şold. (Doar George Ivaşcu, directorul revistei *România literară*, avea o viteză de execuţie superioară; dacă s-ar fi aflat amândoi într-un „saloon" şi ar fi intrat în conflict, poetul nu ar fi avut nicio şansă să scape cu viaţă.) L-am văzut odată pe Eugen Jebeleanu, la restaurantul scriitorilor, atât de alcoolizat, încât nu s-a putut abţine să nu dea un spectacol de-a dreptul golănesc. Stătea la masă cu o poetă strălucită, una dintre cele mai oneste ale epocii, pe care, într-un moment privilegiat, a prins să o înjure în auzul sălii întregi. Nu s-a potolit decât după ce a îmbrâncit-o de pe scaun, dându-i şi un picior în spate. Abia după isprava asta, întru totul demnă de un poet care îşi dedicase opera de maturitate sentimentului de iubire şi luptei pentru pace, Jebeleanu s-a ridicat şi, împleticindu-şi picioarele, s-a îndreptat către bar. Ileana Mălăncioiu — victima — s-a aşezat la loc pe scaun şi şi-a ascuns obrajii în palme. Ca în cronica lui Miron Costin, asemenea Doamnei lui Ieremia Vodă, prinsă şi violată de Schindir Paşa, ar fi putut şi ea să strige: „Boiari, m-au ruşinat păgânul!" Numai că ar fi fost inutil: boierii nu vedeau, nu auzeau. Niciunul dintre scriitorii aflaţi în local nu şi-ar fi lăsat friptura din farfurie ca să ia apărarea unei femei.

Cei mai industrioşi cântăreţi ai partidului păreau să fie pensionarii. O mulţime de foşti muncitori în fabrici şi uzine, refuzaţi de menghină şi strung, şi destui ceapişti

inapţi pe ogor murdăreau hârtia cu versificări închinate tovarăşului Nicolae Ceauşescu, pe care le expediau, în plicuri voluminoase, pe adresa Radioului, evident, spre a fi difuzate în emisiunile de literatură. Nimeni nu se obosea să răspundă impostorilor, deşi rimele lor se potriveau cu sensibilitatea secretarului general, pentru care singurii artişti ce meritau să fie susţinuţi erau amatorii. Şi mai insistenţi se arătau poeţii de curte. Aceştia inundau emisiunile cu puhoaie de compuneri nestăvilite, înecând sub revărsarea lor ideea de literatură, ca şi onorabilitatea profesională a redactorilor. Atunci când apetenţa lor pentru glorie nu era pe deplin satisfăcută, se supărau. Cu orgoliul rănit, trimiteau, laolaltă cu operele de comandă ideologică, violente reclamaţii către conducerea instituţiei. Unul dintre reclamagiii de care îmi aduc aminte se numea Dimitrie Rachici, mereu ofensat de faptul că versurile sale sau nu îi erau acceptate în cantităţi suficiente, sau i se difuzau la grămadă cu ale altor veleitari; el ar fi vrut să strălucească singur, fără vecinătăţi uniformizatoare. Am fost şi eu reclamat de Grigore Tănăsescu — nu poet, ci latinist — dar din altă pricină: îi refuzasem colaborarea. Calomniator impenitent, omul era agresiv şi, din ce se vorbea prin târg, scrisese în viaţa lui mai multe denunţuri decât articole.

Este uimitoare energia pe care o cheltuie histrionul pentru a-şi impune imaginea. Dorinţa unor indivizi de a fi văzuţi, auziţi, admiraţi, adulaţi poate înduioşa. M-am nimerit cândva la librăria „Sadoveanu" din Bucureşti alături de scriitorul Ion Bujor Pădureanu, în faţa tejghelei pe care se tolăneau impudic zeci de exemplare, tipărite în condiţii grafice deosebite, dintr-o culegere omagială închinată de obştea scriitoricească „Stejarului din Scorniceşti". Ion Bujor Pădureanu venise însoţit de fiica sa, o şcolăriţă timidă, cu un aer mirat. Poetul a deschis volumul la o pagină ştiută, semn că mai trecuse şi altă dată pe acolo şi că era familiarizat cu monstrul tipografic, şi i s-a adresat fetei cu voce ridicată, ca să audă toată lumea:

— Ia spune, tată, ştii cine-i ăsta? Îl recunoşti? E tăticul tău?

Din substanţa nemuritoare a lui Ion Bujor Pădureanu se înalţă spre glorie artistică şi figura muncitorului promovat de partid, pe vremea lui Gheorghiu-Dej, în redacţia ziarului *Dobrogea Nouă* (nu numai omul trebuia să fie nou, ci şi geografia), pentru a face cunoscute lumii uriaşele realizări ale socialismului victorios la sate şi oraşe, cum sunau lozincile epocii. Eroul fusese proaspăt alfabetizat. Scria rar, căznit câte un articol de câteva rânduri, dar acele câteva rânduri îi luminau viaţa. În ziua în care urma să-i apară perla gazetărească, venea la redacţie cu noaptea-n cap, se proptea în uşa de la intrarea în clădire, desfăcea paginile încă umede ale ziarului şi se cufunda în lectura propriei capodopere. Orice angajat ce venea la serviciu se ciocnea de el. „Ce faci, nea Cutare?" îl întrebau cunoscuţii. „Ce să fac? Îmi trag o limbă-n cur", răspundea cu modestie. Insul era sincer şi se bucura că i se dă prilejul să-şi îmbrace emoţia în haina vulgarităţii.

Faima, în mod deosebit aceea care se revarsă de pe sticla televizorului, este

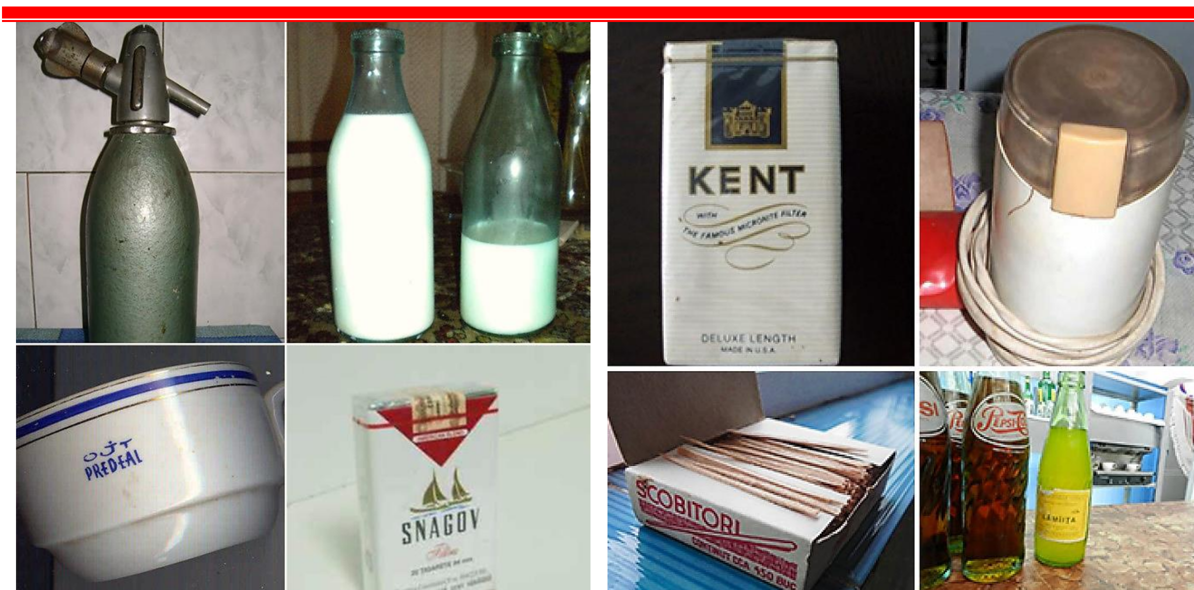
plină de dulceaţă. Constantin Vişan, fostul meu redactor-şef la televiziune, mi-a povestit o întâmplare halucinantă, petrecută în Bucovina sau în Maramureş, într-un sat păstrător de tradiţii şi nealterat încă — aşa îşi închipuise el, căutătorul purităţii — de bolile oraşului. Ajunsese acolo cu o echipă de filmare pentru a fixa pe peliculă o nuntă ţărănească adevărată. Ca în orice act artistic serios, trebuia făcută puţină regie. Astfel, redactorul emisiunii, un tânăr ambiţios şi slugarnic, a solicitat ca pe scoarţele de pe pereţi să fie atârnat portretul secretarului general al partidului, alături de stema republicii. Binevoitori, sătenii s-au supus indicaţiilor primite, numai că, atunci când a început filmarea, operatorul a constatat că nu-i place mireasa. Şi pentru că nu o găsea îndeajuns de decorativă ori telegenică, a cerut să fie înlocuită cu o frumuseţe locală, pe care pusese ochii din prima clipă. Spre uimirea lui Constantin Vişan, nu a întâmpinat rezistenţă: mirele, socrii mari, socrii mici, nuntaşii, chiar mireasa cenzurată leşinau de fericire că vor apărea la televizor.

Printre colaboratorii apropiaţi ai redacţiei noastre se aflau şi câţiva războinici. S-ar fi putut ca tovarăşul colonel Mierluşcă să nu fi fost ahtiat după glorie. Fiind însă şeful revistei *Viaţa Militară* şi socotind că onoarea de ofiţer îi dicta să se sacrifice pentru binele ţării, el răspundea „Prezent!” oricărei solicitări de a comite poezii. Alături de alţi entuziaşti, colonelul reprezenta soluţia pentru situaţii de avarie. Atunci când, destul de rar, redacţia culturală a Radioului rămânea în pană de dedicaţii, se apela la domnia sa. „Ne trebuie un poem cu tovarăşul”, i se spunea. „Mâine, la prima oră, sunt al dumneavoastră”, venea răspunsul. Se avânta în luptă cu eroism, dar şi cu o totală lipsă de discernământ: nici nu-şi dădea seama dacă îşi folosea rimele pentru slăvirea lui Mihai Viteazul ori a lui Nicolae Ceauşescu. În acest sens, dar numai în acest sens, se înscria cu seninătate în galeria minunat ilustrată de veselul scriitor Nicolae Tăutu, alt militar de carieră, dar şi farseur de talent, cel care, ca să-şi justifice colaboraţionismul, lansase formula cinică: „Decât să mă împuşte ruşii, mai bine să mă înjure americanii.” Dacă îl scoteai însă din tranşeele rimelor şi din cazematele metaforei, îndepărtându-l de sângerosul teatru de război al literaturii, colonelul Mierluşcă se arăta a fi omul cel mai de treabă, de o bunătate vecină cu sfinţenia. Nefiind dăruit cu fii şi fiice, cum îşi dorise dintotdeauna, a hotărât, împreună cu soţia, să adopte un copil de la orfelinat. S-au dus acolo şi, fără a sta prea mult pe gânduri, au ales o fetiţă handicapată. „Nu aţi găsit şi dumneavoastră un copil sănătos?” l-a întrebat un cunoscut. „Cum să nu! Atâta doar că un copil sănătos se descurcă şi singur în viaţă”, a răspuns colonelul Mierluşcă.

Corneliu Baba

12
Munca de teren

Cu toate că am avut parte de multe drumuri, niciodată nu am călătorit cu adevărat, călătoria presupunând bucurie a cunoaşterii, nu deplasare silnică. Pe vremea liceului urcam dealurile nesfârşite ale Țării de Sus cu sania sau cu căruța, uneori pe jos, zeci de kilometri, prin zăpadă sau prin noroi, pe viscol sau pe ploaie, ca să ajung, din îndepărtatul meu sat ascuns după o pădure, la internatul şcolii ori de la şcoală acasă. Adesea, în anii facultății, eram pasagerul unor trenuri atât de aglomerate, încât nici nu mai nimeream locul din compartiment pentru care plătisem biletul; rămâneam pe culoarul vagonului, în picioare, câte o noapte întreagă, strivit între bagaje şi trupuri asudate. Dezagrementul acela din perioada deschiderii şcolilor prefigura, într-un anume fel, inumanele transporturi de mai târziu, cu duba sigilată, dintr-o închisoare într-alta. Ca redactor de radio, eram trimis în delegații, plecam pe teren, băteam provincia după înregistrări mediocre, după colaboratori uituci, la conferințe inepte sau la festivaluri artificiale, mereu grăbit, cu magnetofonul pe umăr, cu capul golit de gânduri. Ajunsesem să urăsc aglomerația gărilor, zgomotul înfundat ori asurzitor al motoarelor, greața înălțimilor, monotonia câmpiei, murdăria agresivă a civilizației. Mereu prezent în mijlocul agitației, jinduiam după interior şi intimitate. Uneori o luam razna: până şi zborul liber al păsărilor îmi făcea milă. Nu vedeam în el decât o alergătură bezmetică după hrană şi adăpost. Mi-aş fi dorit atunci să trăiesc asemenea ierbii sau copacilor, prins în rădăcini stabile, în disprețul mişcării. Ca arbore, singurul zbucium pe care l-aş fi cunoscut ar fi fost al crengilor, singura călătorie pe care aş fi întreprins-o ar fi fost aceea a frunzelor şi semințelor purtate de vânt. Nu, nu mi-ar fi displăcut condiția de plantă.

Treaba cea mai urâtă, mai plină de drumuri şi mai străină ideii de călătorie la care m-a supus Redacția culturală a Radioului a fost emisiunea *Lecturi la cerere*. Era o invenție a conducerii profesionale, inspirată din documentele de partid, ce îşi propunea să demonstreze aceluiaşi partid legătura intimă a culturii cu masele de la sate şi oraşe. În viziunea revoluționar-utopică a redactorului-şef, ar fi trebuit să difuzăm, evident, la dorința fierbinte a ascultătorilor, versuri de celebrare a socialismului victorios pe a şasea parte a globului, reportaje din fabrici şi uzine, de pe ogoarele gospodăriilor agricole colective şi, dacă mai rămânea spațiu, pagini de literatură. Trebuia adusă la microfon o uriaşă minciună, iar pentru asta plecam săptămânal pe teren, cu obligația de a acoperi toată țara, pentru că toată țara înfăptuia, cu nețărmurit entuziasm, prețioasele indicații ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu. Intram pe poarta vreunei întreprinderi, mă înfățişam în cabinetul directorului, luam legătura cu secretarul BOB (Biroul organizației de bază) sau cu preşedintele sindicatului, după care, de obicei în sala clubului, îi înregistram pe muncitorii scoşi din producție anume spre a vorbi poporului despre preferințele lor culturale. Numai

că oamenii nu aveau preferinţe culturale. Mulţi dintre ei abia dacă ştiau să se iscălescă şi nu citiseră în viaţa lor o carte. Erau selectaţi de şefii lor după un singur criteriu: cât de activi se arătau prin şedinţe. Dacă luau cuvântul în toate adunările de partid ori de sindicat, atunci dovedeau că sunt posesorii unui nivel politic superior, se făceau remarcaţi de conducere, încasau prime trimestriale, obţineau bilete gratuite în staţiuni de odihnă, figurau pe panoul de onoare al fruntaşilor în producţie şi, bineînţeles, erau ideali pentru emisiunea *Lecturi la cerere*. Cu un astfel de guraliv am avut de-a face într-o întreprindere din Giurgiu. Aveam mult de lucru, aşa că am deschis magnetofonul, fără o discuţie prealabilă. L-am întrebat care este prozatorul lui preferat. Mi-a răspuns că citeşte zilnic, fără abatere, ziarul *Scânteia*. Dacă nu o nimerisem cu prozatorii, am încercat cu poeţii:

— Aţi citit în ultima vreme vreo poezie care să vă fi plăcut în mod deosebit?

— Parcă am văzut aşa ceva în *Scânteia*, a răspuns el nesigur.

— Aţi auzit de Marin Sorescu? i-am sugerat eu o posibilă alegere, ştiind din numeroasele deplasări prin ţară că Sorescu se număra printre cei mai populari poeţi.

— Mărin... Mărin... Parcă am auzit, dar să ştiţi că eu citesc mai mult *Scânteia*, a ţinut el să-mi atragă atenţia şi să mă aducă pe drumul cel bun.

Nu era nimic de făcut. La întrebări prosteşti, răspunsuri prosteşti, chiar dacă marii gazetari pretind că nu întrebarea e imbecilă. Am oprit magnetofonul, i-am mulţumit şi i-am spus că se poate întoarce la treburile lui, urmând ca eu să-mi caut un cititor avizat. Am declanşat o dramă.

— Tovarăşe reportér, vă rog să nu mă lăsaţi să plec fără să mă daţi la radio! a izbucnit omul.

— Cu ce să vă dau la radio? Cu *Scânteia*?

— Vă rog, tovarăşe reportér, vă rog să mă daţi. Dacă nu mă daţi, mă dă ăştia afară din întreprindere. Vă rog din suflet!

Numai că nu plângea. Milogeala lui m-a înduioşat. I-am întins o coală de hârtie, un creion şi m-am apucat să-i dictez. L-am pus să sublinieze întrebările, să numeroteze răspunsurile, ca nu cumva să le încurce, am făcut vreo câteva repetiţii şi, cu destule bâlbâieli şi reluări, am reuşit să înregistrez o discuţie cât de cât difuzabilă despre preferinţele literare ale unui muncitor fruntaş, pasionat de lectură. Aveam de făcut şi alte interviuri, însă cititorul meu nu se dădea dus din încăpere.

— Tovarăşe reportér, când o să mă aud la radio? a vrut să afle.

I-am spus în ce zi se difuza emisiunea, dar mi-am luat o marjă de siguranţă:

— Încă nu ştiu dacă intraţi pe post chiar în prima săptămână.

— Şi eu ce mă fac? m-a întrebat iritat.

S-a pornit să-mi explice, volubil, cu lux de amănunte, cât de importantă era pentru el acea emisiune, pentru el şi pentru nevasta lui, pentru copiii lor, pentru prieteni, pentru tovarăşii de muncă, ba chiar şi pentru tovarăşii din conducere. Era în

joc prestigiul lui de fruntaş în producţie, ca şi prestigiul de cititor model. Insul nu-şi dezminţea faima de vorbitor la şedinţe, adânc implicat în viaţa colectivului.

— Îmi daţi telefon! a hotărât el.

— Ce telefon?

— Ca să ştiu când intru.

— S-ar putea să nu vă telefonez, am răspuns sătul de insistenţa lui, încercând totuşi să-mi îmblânzesc refuzul într-o notă de incertitudine.

— Atât v-ar trebui. Vă fac o reclamaţie de mă ţineţi minte toată viaţa!

Într-o comună din Argeş, în apropiere de Câmpulung-Muscel, am rugat-o pe bibliotecara Căminului cultural să-mi recomande o persoană serioasă, cu ajutorul căreia mi-aş fi putut îmbogăţi *Lecturile la cerere*. Amabilă, femeia mi-a pus la dispoziţie fişele câtorva cititori, să mă uit prin ele şi să aleg ce-mi trebuie. M-am oprit la o cititoare pe fişa căreia erau înşiruite zeci şi zeci de titluri, în pachete săptămânale, selectate pe domenii: istorie, geografie, chimie, mecanică, agronomie, creşterea păsărilor, viticultură, îngrijirea oilor... Printre cărţile de zootehnie, figura şi romanul *Animale bolnave* de Nicolae Breban. Nu lipseau nici câteva culegeri de versuri patriotice. Enciclopedismul acesta m-a cucerit. Atâta curiozitate intelectuală nu mai întâlnisem. Bibliotecara mi-a spus că sunt un om norocos: fiinţa aceea multidimensională era casnică şi locuia la câteva minute depărtare. A plecat în căutarea ei şi s-a întors cu o bătrână vioaie, prietenoasă, pusă pe vorbă. Am dat drumul la magnetofon.

— Grozavă fişă aveţi, am lăudat-o eu. Nu vă scapă nicio carte.

— Aşa e, maică. Citesc tot ce-mi pică-n mână.

— Tot ce vă pică în mână?

— Da, maică. Sunt bătrână, dar ţâu să nu trăiesc degeaba. Vreau să ştiu de toate, să nu mor proastă.

Era momentul să renunţ la introducere şi să mă gândesc la emisiunea pentru care venisem. M-am uitat din nou la volumele de versuri din fişă şi am rugat-o să numească un poet român din opera căruia ar fi dorit să se transmită la radio o poezie, două.

— Nu ştiu, maică, nu ştiu.

— Spuneţi, atunci, numele unui prozator.

— Nu ştiu, maică, zău că nu ştiu.

— Măcar un titlu de carte dintre cele împrumutate de la bibliotecă.

— Nu ţâu minte, maică.

Mi-am pierdut răbdarea:

— Asta-i prea de tot, mătuşă, dacă nu ţineţi minte nici titlul, de ce mai citiţi?

— Cum să nu mai citesc? s-a speriat ea. Citesc şi uit. Păi, dacă nu le uit pe alea de ieri, cum să le ţâu minte pe alea de azi?

Poate că avea dreptate, însă dreptatea ei îmi strica interviul. Trebuia să o iau de la capăt, să pun altfel de întrebări, ca să obţin totuşi nişte răspunsuri cu şansă de a fi transmise pe post.

— Nepoţi aveţi?

— Cum să n-am? Am o nepoţică.

— Şi nu aţi vrea să audă la radio o poveste?

— *Punguţa cu doi bani*! s-a entuziasmat ea.

În sfârşit, ne apropiam de nevoile mele. Existau în fonoteca Radiodifuziunii destule înregistrări din opera lui Ion Creangă, în lectura unor actori buni, dar nu credeam că printre ele s-ar afla şi preferinţa bătrânei. Ştiam sigur însă că aveam *Amintiri din copilărie*, citite cu glasul de clopot al lui Sadoveanu. Am simţit că pot să dau lovitura:

— Nu vreţi Ion Creangă în lectura lui Mihail Sadoveanu?

— Nu, maică, mai bine *Punguţa*...

La despărţire, bătrâna mi-a spus că se duce drept la poştă să-i trimită o telegramă nepoţelei, ca să se bucure şi ea de poveste.

— Nu staţi împreună? Nu locueşte aici în sat? am întrebat eu.

— Nu, maică, stă la Bucureşti. E la facultate, studentă în ultima clasă.

Prin anii '70, conducerea redacției mi-a cerut să merg la Târgovişte şi să înregistrez diverse momente din Festivalul de literatură „Moştenirea Văcăreştilor", organizat de Comitetul Județean de Cultură şi Educație Socialistă Dâmbovița. Am plecat cu un microbuz, împreună cu un grup de scriitori ghidați de prozatorul Mircea Horia Simionescu, târgoviştean prin naştere şi, datorită prestigiului său literar, gazdă a acelei manifestări culturale. Vedeta zilei a fost Şerban Cioculescu, o glorie literară cu vechi legături locale (fusese cândva profesor la liceul din Găieşti), purtat cu suită şi în mare viteză, dintr-o instituție într-alta, pentru a vorbi cu erudiție, farmec şi improvizație despre opera poeților Văcăreşti. Seara am fost invitați cu toții la o masă festivă dată de prim-secretarul organizației PCR Dâmbovița în cinstea participanților la festival. Activul de partid a folosit momentul şi pentru a mai marca o victorie pe drumul ascendent al socialismului: inaugurarea Casei de Cultură a municipiului, o clădire încă neterminată, construită la marginea oraşului. Într-o sală imensă, se strânseseră aproape o mie de oameni. Erau rapsozi populari, solişti de muzică folclorică, echipe de dansuri şi coruri din întreg județul, în costume naționale, oameni înghesuiți în fața unor mese înguste, pe bănci lungi şi incomode, năduşind în căldura nopții de vară, aşteptând intimidați sosirea reprezentanților poporului. Când şi-a făcut apariția tovarăşul prim, flancat de activişti de rang înalt, lumea s-a ridicat în picioare. Un *Mulți ani trăiască!* izbucnit din sute de piepturi făcea să vibreze geamurile, să fluture ornamentele de hârtie creponată, să tremure şi să apropie, spre o simbolică şi castă îmbrățişare, tabloul tovarăşului Nicolae Ceauşescu de acela al tovarăşei Elena Ceauşescu, agățate superficial pe peretele din spatele prezidiului. Cel ce dirija corul acela uriaş era un popă înalt, frumos, cu barbă şi plete negre şi cu un glas a cărui chemare ar fi putut, ea singură, să arunce în brațele bisericii multe fete fecioare şi neveste necredincioase. Când s-a terminat cântarea, tovarăşul prim-secretar a scos din buzunar o foaie de hârtie şi a citit salutul Comitetului de partid județean la adresa distinşilor oaspeți — o cuvântare scurtă, cu mult mai scurtă decât aplauzele ce au însoțit-o. A urmat apoi corul popii, cu acelaşi *Mulți ani trăiască!* bubuitor şi vibrant, ce făcea să se împreuneze portretele lui Nicolae şi al Elenei. În vremea aceasta, asemenea unor furnici prin putregaiurile pădurii, zeci de chelnerițe începuseră să se frece de costumele naționale ale oaspeților, să se strecoare printre ele, ca să umple mesele cu antreuri şi cu româneasca țuică de început de ospăț. După epuizanta zi de festival, gustările au fost înfulecate cu o viteză ce depăşea cu mult capacitatea chelnerițelor de a le pune dinaintea flămânzilor. Nici nu se înfruptaseră bine mesenii din bunătățile Gospodăriei de partid, că tovarăşul prim s-a ridicat de pe scaun şi s-a îndreptat către ieşire; trecuse o jumătate de ceas, iar înalta sa poziție oficială nu-i îngăduia să rămână prea mult timp în mijlocul supuşilor. Popa cel frumos, ca adevărat şi unic îndrumător

al oastei creştine, a sesizat momentul, a dat tonul, iar corul a lăsat mestecatul bucatelor şi şi-a făcut pentru a treia oară datoria patriotică. Stimulat de mâncare şi ţuică, noul *Mulţi ani trăiască!* a depăşit în intensitate tot ce se realizase până atunci: geamurile se zgâlţâiau gata să se spargă, lingurile, cuţitele şi furculiţele scoteau clinchete pe farfuriile golite, panglicile de hârtie creponată se desprindeau de pe ziduri şi din tavan sfâşiate de furtuna glasurilor şi, plutind jucăuş în aerul vibrat, se lăsau să cadă peste capetele oamenilor şi peste mese. Pe peretele din faţa cinstitei adunări, portretele celor doi conducători ai partidului se zbuciumau ritmic, cu sugestii erotice. Acum, dinaintea artiştilor dâmboviţeni, şi-au făcut apariţia alte rânduri de farfurii, platouri, castroane şi străchini încărcate cu sarmale lucind de grăsime, cu apetisante fripturi de pui şi de porc, acompaniate de sticle cu vin alb şi căni de pământ. Oaspeţilor din Bucureşti şi notabilităţilor locale li s-au adus alt soi de vin, superior, din butoaie păstrate anume pentru şefi, în carafe de sticlă colorată, şi pahare cu picior. Gospodăria de partid îşi etala bogăţia şi prostul gust.

Fiind deţinătoarele unor averi uriaşe — vile şi case de vacanţă, hoteluri şi plaje, alei de cimitir populate cu eroi comunişti, chiar şi mauzoleu pentru reprezentanţii români ai Kremlinului — ajungând prin rapt proprietarele unor mari întinderi de pământ, devenind posesoare de păduri şi păşuni, stăpâne peste livezi cu pomi fructiferi şi viţă de vie, peste lacuri, iazuri, heleşteie, bălţi sălbatice, având cirezi de vite, herghelii de cai, turme de oi şi de porci, dispunând discreţionar de peştii apelor, de vânatul codrilor şi de păsările văzduhului, Gospodăriile de partid din întreaga ţară cunoşteau o singură grijă: să-şi sature activiştii. Făceau treaba asta cu pricepere, la preţuri ce sfidau sărăcia generală, în dispreţul gloatei pe care tocmai acei activişti nesătui pretindeau că o reprezintă. Ca ziarist de teren, am dormit prin hotelurile partidului, am mâncat pe la cantinele acestuia, am intrat prin cramele unor întreprinderi vinicole care, indiferent de firma atârnată la poartă, tot ale partidului erau. De fiecare dată m-au întâmpinat risipa şi nepăsarea. Într-o primăvară cu inundaţii, fusesem delegat de ziarul *Flamura Prahovei*, unde îmi făceam practica studenţească, să scriu un reportaj despre cel mai vestit mulgător de vaci din regiune, veritabil fruntaş în muncă, un voinic în stare să strângă ţâţele vacii ca nimeni altul: la întrecerile socialiste pe ramură, fusese omologat cu 120 de ţâşnituri pe minut! Întrucât podul peste care trebuia să trec ca să ajung la ferma campionului fusese luat de ape, inginerul-şef îmi trimisese la gară o trăsură cu doi cai încercaţi, pentru care a fost o nimica toată să traverseze prin vad râul învolburat. Nerăbdător să-l cunosc pe atletul strângerilor de ţâţă, l-am rugat pe vizitiu să mă ducă direct la el. Am intrat în grajd şi l-am găsit pe stahanovistul laptelui dormind. Îşi refăcea forţele după mulsoarea de dimineaţă. Când s-a trezit, am încercat să leg o conversaţie din care să înţelegem, eu şi eventualii cititori ai organului de partid prahovean, secretele nemaipomenitei lui performanţe. Erau însă nişte secrete ce nu puteau fi dezvăluite. La întrebările mele,

asul tragerii de țâțe răspundea gângav şi sibilic:

— M-a bă-bătut bo-boierii.

— Cine v-a bătut?

— Nu-nu-numai în c-c-cap m-a bă-bătut.

Bănuind că războinicul ugerului băuse mai mult rachiu decât lapte, l-am lăsat în pace, urmând să reiau interviul mai târziu, pe trezie. Numai că inginerul-şef m-a descurajat. Mi-a spus râzând că insul era prostul satului, că nimeni nu-l bătuse, că nu lucrase niciodată la boier, dar că, într-adevăr, se dovedise mulgător fruntaş:

— Nu ştiu cum face. Nici aparatul de muls electric nu cred că ajunge la 120 de țâşnituri pe minut.

Stăteam de vorbă pe o terasă a fermei, de unde se vedeau şi împrejurimile, şi acareturile, şi oamenii prinşi cu fel de fel de treburi. Pe aleea din fața noastră a apărut o turmă de godaci, purcei neînțărcați încă, mânați dinspre un adăpost spre altul. Inginerul-şef s-a ridicat în picioare, s-a uitat atent la făpturile acelea albe, vioaie şi i-a strigat îngrijitorului:

— Ia vezi, băiatule, ăla din stânga ta nu cumva e bolnav?

— Care, tov şef? Ăla mai grăsuțu?

— Da, ăla dolofanu.

— Acu îl duc la doftor.

Nu a trecut mult şi am fost invitați la masă. În cantina fermei, am fost condus într-un separeu, la adăpost de privirile prostimii.

— Ați mâncat vreodată purcel de lapte ? m-a întrebat inginerul-şef.

Nu mâncasem, iar el mi-a făcut cu ochiul şi i s-a adresat unei fete în halat imaculat, ce aştepta intimidată de prezența reprezentantului organului de presă al partidului:

— Să vină bolnavul!

Pe o tavă ornată cu tot soiul de legume, şi-a făcut apariția dolofanul din curte, cel din stânga porcarului, căruia doftorul-bucătar îi copsese şi râtul, şi urechile, şi coada îmbârligată.

Despre eficiența Gospodăriei de partid mi-a vorbit cândva Cornelia, o colegă de serviciu, fiica unui fost ministru în perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Sărăcia se întinsese ca pecinginea, oamenii umblau îmbrăcați muncitoreşte, blănurile, paltoanele, pardesiile fuseseră înlocuite de lodene cu aspect de pătură pentru învelit caii, iar pălăriile cedaseră locul şepcii proletare. Singura eleganță pe care şi-o mai puteau permite tinerii era bascul, roşu sau alb al fetelor, bleumarin al băieților. Alimentele, îmbrăcămintea, încălțămintea ajunseseră să fie raționalizate şi se dădeau pe cartelă. Era vremea pâinii negre, a marmeladei din fructe putrezite, a uleiului cu densitate şi culoare de motorină, dar şi vremea în care, în curtea vilei locuite de tov ministru, apăreau transporturi speciale, dubițe încărcate cu toate bunătățile

pământului, din care nu lipseau icrele negre, sturionii, vânatul cu pene sau cu blană. Era de ajuns ca fata ministrului să-şi dorescă o fustă ori o bluză nouă, ca angajaţii Gospodăriei de partid să i se înfăţişeze la domiciliu cu valuri de pânzeturi şi stofe. Colega mea, care copilărise şi printre deţinuţi în zdrenţe (tatăl ei, instalator de meserie, cu legături mai vechi în mişcarea comunistă, ajunsese în primii ani de după 23 August 1944 comandantul unei închisori de drept comun şi locuise într-o aripă a acelei puşcării), se bucura de eleganţa la care avea acces, dar se şi ruşina de opulenţa nomenclaturii; comparaţia cu mizeria din jur o umilea. Odată, când părinţii au aflat că îşi dăruise o rochie unei servitoare din casă, a fost pedepsită aspru. „Să nu te mai prind că dai ceva sărăntocilor, i-ar fi zis fostul ilegalist. Şi aşa au prea mult."

În timp ce o ascultam pe Cornelia, mi-a venit în minte o scenă din lagărul de exterminare Salcia, din Balta Brăilei, unde deţinuţii mureau de foame, de sete, de căldură, de frig, când nu erau de-a dreptul ucişi în bătaie. Fuseserăm scoşi la muncă, era vară, venise prânzul, ni se umpluseră gamelele cu lături, le înfulecaserăm pe nemestecate şi, în jumătatea de ceas ce rămânea repausului, ne strânseserăm mai mulţi în jurul lui Alexandru Ivasiuc, neobosit conferenţiar, care se apucase să comenteze *De agri cultura*, singura scriere din opera lui Marcus Porcius Cato Maior ce s-a păstrat în întregime şi, oricum, singura adecvată condiţiei noastre de sclavi pe moşiile Ministerului Afacerilor Interne. Nu auzisem de ea şi cred că niciunul dintre ascultătorii lui Saşa Ivasiuc nu o citise. Am aflat atunci că temutul cenzor roman era nu numai un adversar al luxului, ci şi un protector al sclavilor, în măsura în care preţuia sclavul ca fiind cea mai bună unealtă. Pentru a lucra bine pământul, sclavul trebuia îngrijit şi tratat corect. Cato cel Bătrân recomanda să i se asigure hrană suficientă, băutură — o măsură de vin pe zi, dar nu mai mult de o amforă pe lună — îmbrăcăminte, încălţăminte, dreptul la odihnă şi sărbătoare. Un singur lucru nu trebuia să le permită stăpânul sclavilor: să posede ceva în plus peste nevoile lor. Dacă un sclav are un lucru ce-i prisoseşte şi îl poate dărui altuia, el capătă mentalitate de stăpân. Bineînţeles, în comentariile sale, Saşa Ivasiuc se raporta tot timpul la situaţia noastră de robi batjocoriţi ai Securităţii. Ascultându-l, mă gândeam că, dacă tot trebuia să fiu sclav, mi-ar fi plăcut să fiu sclavul lui Cato cel Bătrân, nu al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. La câţiva paşi de noi, un soldat din trupele de pază se rezemase în automatul din dotare şi urmărea fascinat dizertaţia banditului. La un moment dat, a renunţat la orice prudenţă, s-a lipit de grupul nostru şi a spus:

— Abia acum înţeleg cine sunteţi dumneavoastră. Când mă liberez din armată, nu vreau să mai aud în viaţa mea de Securitate.

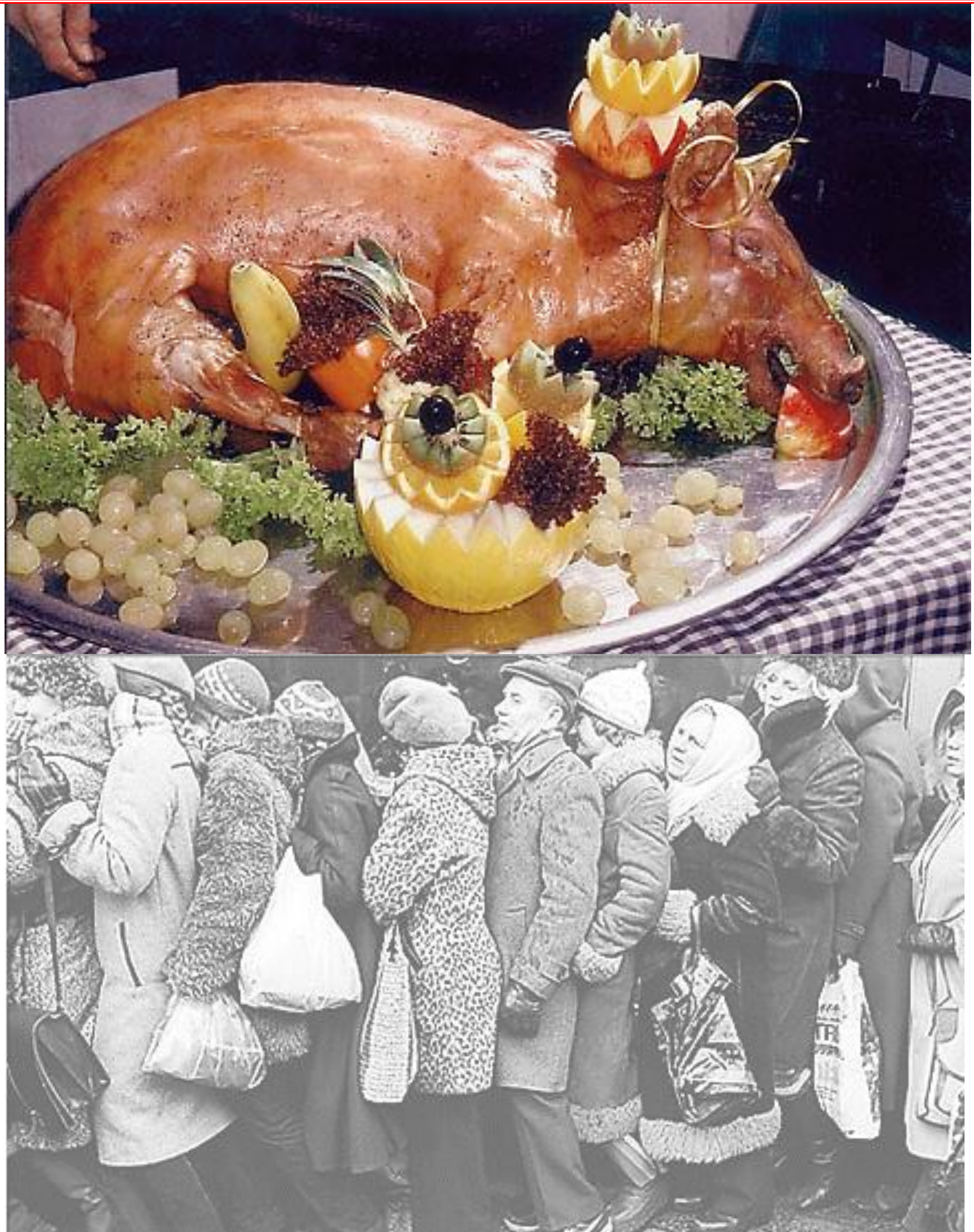
Printre ascultătorii din acea zi ai lui Ivasiuc se afla şi camaradul nostru de suferinţă Max Bănuş. În *Cei care m-au ucis*, cartea sa de memorii din închisoare, Max Bănuş îşi aduce şi el aminte de tratatul *De agri cultura*. Amintirile lui sunt însă halucinante. Nu Alexandru Ivasiuc l-a comentat pe Cato cel Bătrân, ci Max Bănuş

însuşi! Scrierea nu se mai cheamă *De agri cultura*, ci *De agricultura*! Autorul ei nu este Cato cel Bătrân, ci Claudius cel Bătrân! El nu e cenzor şi senator al republicii romane, ci ministru al imperiului roman, deşi se născuse cu două sute de ani mai înainte ca Republica Romană să devină imperiu! Spre deosebire de bunul gospodar Cato, Claudius al lui Max Bănuş este un sadic. El îi va obliga pe sclavi ca, la terminarea muncii, *să bea un pahar de oțet* (*Astfel nu vor putea fugi*, explică Bănuş), *îi va biciui, îi va înjura, le va scoate sufletul*. După atâtea enormități şi un presupus rezumat — de fapt, o invenție aiuritoare — memorialistul precizează: *Cartea aceasta a lui Claudius cel Bătrân am citit-o cu câțiva ani înainte de a fi arestat*. Amuzându-ne de înlocuirea lui Cato cel Bătrân cu inexistentul Claudius cel Bătrân, ne putem întreba totuşi de ce un fotoreporter sportiv (profesiune onorabilă) simte nevoia să se dea drept clasicist. Undeva, în cuprinsul povestirii sale, Max Bănuş îşi avertizează cititorul că, pentru a nu-i expune pe foştii deținuți politici la represalii din partea securiştilor, le-a dat unora dintre ei identități false. Din acelaşi motiv, probabil, i-a conspirat şi autorului latin numele şi titlul tratatului. Şi tot din acelaşi motiv al conspirativității şi-a atribuit paternitatea conferinței lui Alexandru Ivasiuc. Pe de altă parte, dacă excludem ca explicație varianta unei frumoase inculturi camuflate în narcisism, s-ar putea să avem de-a face cu un fenomen de falsă memorie literară. Li se întâmplă aproape tuturor plagiatorilor.

Acum, la Festivalul „Moştenirea Văcăreştilor”, petrecerea era în toi. Plecase şi secretarul cu probleme organizatorice, şi cel cu ideologia, pe rând, exact la jumătate de oră unul după celălalt, potrivit prea elegantului protocol stabilit de tovarăşul prim. Rămăseseră din partea gazdelor, ca să-şi întrețină oaspeții, doar funcționarii Comitetului de Cultură şi Educație Socialistă. Artiştii județului se cam îmbătaseră. Râdeau în hohote, chiuiau, se îmbrățişau, se pupau, îşi vorbeau drăgăstos şi nu se înțelegeau deloc. Popa cel frumos cânta romanțe. La sugestia organizatorilor sau, poate, din inițiativă proprie, s-a încercat şi un mic spectacol liric. Iconoclaşti cum le este felul, poeții s-au urcat cu încălțările murdare exact pe masa la care se înfruptase tovarăşul prim din bunătățile partidului (mai înaltă, mai arătoasă) şi s-au pornit să-şi declame creațiile patriotice, fără să-i asculte nimeni. Mai insistent, într-un amestec bizar de Bolintineanu şi Victor Tulbure, s-a arătat un fost jurnalist liberal, reeducat politic în închisoarea de la Botoşani, ins care îşi preschimbase sau împodobise un cognomen banal cu numele satului în care se născuse: Pietrari. Recitând articole de ziar versificate, avea aerul că se adresează direct activului de partid şi de stat. Singurul care a avut un oarecare succes a fost un poet local, dintr-o generație cu destin tragic, rămasă în istorie prin cutezanță şi violență. Cele câteva poezii legionare, recitate cu patos şi gestică actoricească de dinaintea războiului, le-au impresionat până la lacrimi pe femeile bine mâncate şi bine băute din apropierea improvizatei estrade. Ele, ființele acelea delicate şi iubitoare de frumos, au dat şi tonul autografelor, cerând insistent

semnătura scriitorilor prezenţi în sală. În lipsa cărţilor (oricum, unii nu publicaseră nimic), poeţii, eseiştii, prozatorii şi-au exersat caligrafia pe foi de hârtie, pe bucăţi de ziar, pe pachete de ţigări, pe fotografiile simpaticelor amatoare, dar şi pe pozele unor rude în viaţă ori decedate. Trăiau clipa întru veşnicie. Solicitările erau atât de numeroase, încât vecinul meu de masă, sfiosul poet Traian Lalescu, cucerit de pofta de celebritate a acelor suflete alese, m-a sfătuit să intru şi eu în horă şi, dacă mă ruşinam să-mi împrăştii numele, ca amintire, în toate colţurile judeţului Dâmboviţa, să semnez cu numele lui Ienăchiţă Văcărescu. Admiratoarele nu trebuiau să fie dezamăgite.

Am scăpat totuşi sănătoşi din nebunia acelei nopţi. În zori, când am ieşit din Casa de Cultură, ne-a luat ameţeala. Nu din pricina aerului tare al dimineţii, ci din pricina peisajului ce se oferea privirilor noastre. Spuneam că inaugurarea locaşului târgoviştean al culturii se făcuse fără ca el să fi fost terminat. Constructorii proiectaseră săli impresionante, birouri încăpătoare, cabinete de studiu, biblioteci, însă uitaseră să facă un lucru mărunt: closete. După oalele cu sarmale, tăvile cu fripturi şi vedrele de vin înghiţite cu omenească lăcomie, brigăzile artistice ale judeţului se văzuseră nevoite să improvizeze. Transformaseră aleea de intrare, scările şi peronul în latrină. Panglicile de hârtie creponată îşi schimbaseră utilitatea şi locul. Smulse din tavanul şi de pe pereţii sălii de spectacole, ornau acum movile de dejecţii umane. Pe dalele de piatră, printre straturi de fecale şi vomă, şiroiau discrete pâraie de urină. Până şi gardul viu ce mărginea aleea şoca privirea. De crengile lui geometrizate, atârnau sutiene, chiloţi, ciorapi, batiste — zdrenţe suspecte de a fi participat la jocuri erotice. A trebuit să ţopăim prudent şi caraghios printre subprodusele acelea ale Gospodăriei de partid şi ale petrecerii, până în stradă, unde ne aştepta microbuzul cu care veniserăm la Târgovişte. Peste festival se aşternuse liniştea. Doar Ienăchiţă Văcărescu, şi Alecu Văcărescu, şi Iancu Văcărescu, şi Elena Văcărescu s-ar fi putut întreba, ca duhuri ultragiate ale locului, pe mâna cui ajunsese moştenirea lor sfântă şi, vai, cine va mai avea grijă de creşterea limbii româneşti ş-a patriei cinstire.

Cu Mircea Horia Simionescu, oaspete ilustru şi, într-un anume fel, ca târgoviştean de rasă, amfitrion al festivalului, am rămas în relaţii bune. Venea uneori la Radio — colabora cu redacţiile culturală şi muzicală — şi aproape de fiecare dată intra şi în încăperea în care lucram eu. Îl atrăgeau, mai degrabă, cele trei doamne din birou, Ileana Corbea, Lucia Negoiţă şi Arşaluis Ceamurian (al cărei temperament vulcanic te făcea să o crezi armâncă, nu armeancă), toate interlocutoare subţiri, pline de vervă, cu replici adesea casante, firi profund deosebite una de alta, unite însă în marea lor admiraţie faţă de scriitor. Se simţea bine în prezenţa femeilor şi le-ar fi căutat compania, chiar dacă nu ar fi fost vorba de admiraţie. Se aşeza în fotoliul de lângă fereastră şi începea să toarcă literatură, aşa cum viermele-de-mătase îşi toarce gogoaşa din propria-i substanţă. Părea că nu inventă nimic. Relata întâmplări pe care tocmai le auzise sau pe care le trăise chiar el, numai că tot ce auzea Mircea Horia Simionescu, tot ce vedea, tot ce i se întâmpla se transforma, în chip miraculos, în proză de bună calitate. În micile poveşti din fotoliu, antipatia faţă de stereotipiile de gândire se împletea cu denunţarea clişeului, a automatismelor şi formulelor mecanice şi cu subtilitatea de a trimite lucrurile obişnuite către enorm şi năstruşnic. Totul era învăluit într-un umor aflat mereu pe tăişul de brici al absurdului. În clipa în care era comentată de scriitor, până şi o carte apărută de curând în librării îşi pierdea actualitatea, devenind bibliografie imaginară. Spre deosebire însă de pagina lui scrisă, extrem de elaborată, conversaţia lui Mircea Horia Simionescu transmitea sinceritate şi căldură omenească. Odată, de cum s-a lăsat să cadă în fotoliu, s-a şi pornit să se plângă de festele pe care i le joacă memoria. Fuseseră la o petrecere de familie, el şi soţia, iar acolo se întâlniseră cu o rudă — văr îndepărtat — pe care nu o mai văzuseră de ani buni şi cu care stătuseră îndelung de vorbă. La întoarcerea acasă, rememorând întâmplările zilei, nici el, nici nevasta nu îşi mai aduceau aminte numele acelei rubedenii. Şi-au irosit toată seara chinuindu-se să-l descopere, şi-au evocat neamurile ştiute şi neştiute, ca până la urmă să se recunoască învinşi: numele se ascunsese în întunericul minţii. Consoarta s-a dus să se culce, iar Mircea Horia Simionescu a rămas la masa lui de lucru, să-şi vadă, ca de obicei, de scris.

— Noi dormim în camere separate şi suntem la o vârstă la care nu ne mai deranjăm unul pe altul, a ţinut să precizeze, scuzându-se parcă, Mircea Horia Simionescu.

Pe la miezul nopţii, s-a pomenit că nevastă-sa, în cămaşă de noapte străvezie, cu faţa luminată de zâmbet, îmbujorată, înfierbântată, deschide uşa, se apropie de el alunecos, şerpuit, cu mişcări pe care soţul nu i le mai văzuse din tinereţe, pentru ca, brusc, fixându-l parşiv şi provocator, să-şi scoată de undeva, din adâncuri, vechiul glas de cearşaf şi iubire şi să gângurească: „Oa-că!”.

— Mi-am zis că mă alintă cu cine ştie ce drăgălăşenie izvorâtă din dorinţă, a explicat scriitorul.

La dragoste se răspunde cu dragoste. Surprins de întâmplare, emoţionat de noutatea ei, Mircea Horia Simionescu s-a ridicat de pe scaun şi, într-un elan pe care credea că îl pierduse, s-a precipitat să-şi îmbrăţişeze nevasta. Femeia s-a desprins însă din îmbrăţişare şi, schimbând tonul, aproape că i-a strigat: „Oacă, dragă, Oacă! Nu pricepi? Aşa îl cheamă pe vărul nostru."

Povestindu-şi viaţa, Mircea Horia Simionescu îşi povestea literatura.

Corneliu Baba: Spaima

Ca să ajungi din Bucureşti la Târgu-Jiu, trebuia să te opreşti câteva ceasuri în gara Filiaşi, important nod feroviar al Olteniei şi imagine caricatural-esenţializată a acestei provincii româneşti. Lui Stelian Tăbăraş — coleg de redacţie şi prozator realist-magic în timpul său liber — şi mie ni se lungiseră urechile aşteptând trenul ce urma să ne ducă la manifestările culturale organizate în amintirea lui Constantin Brâncuşi. Stăteam pe o bancă şi admiram covorul de flori ce se năştea chiar atunci, sub ochii noştri, deasupra straturilor de pământ negru, proaspăt săpat, dintr-o latură a peronului. Câteva femei cu coşuri încărcate de răsaduri scormoneau cu mâinile goale ţărâna, adânceau cu degetele o gaură mică, fixau în ea rădăcina, muşuroiau locul cu pricepere, cu grija gospodinelor adevărate pentru lucrul bine făcut. Când şi-au terminat treaba, terenul sterp dintre clădirea gării şi şinele de cale ferată se transformase într-o frumoasă grădină, smălţată cu petunii, regina-nopţii şi pansele de toate culorile. Numai în gările mici şi în curţile puşcăriilor am întâlnit asemenea profuziuni de forme şi culori. S-a auzit un şuierat de locomotivă şi ne-am ridicat în picioare. Nu era însă trenul nostru, ci o cursă locală, cu trei, patru vagoane prăpădite, ca toate vagoanele de navetişti. Din ele au coborât câteva zeci de ţărani, bărbaţi şi femei, care se întorceau de undeva, de la muncă. Se cunoşteau, se strigau pe nume, erau, probabil, din acelaşi sat. Au coborât, au privit încântaţi pajiştea multicoloră apărută în absenţa lor, după care au păşit peste gardul scund ce mărginea răzoarele şi, ca la comandă, cu frenezie, parcă, s-au apucat să smulgă plantele abia răsădite. Le smulgeau, le îndesau în traiste şi papornițe, minunându-se între ei de frumuseţea lor. Din tot grupul acela, un singur ins nu escaladase gardul. Stătea şi se uita la consătenii săi, fără să scoată o vorbă.

— Uite un om cinstit, a comentat admirativ Stelian Tăbăraş.

— Unul singur din tot satul, am spus eu, cu părere de rău. Nu-i cam puţin?

— E totuşi un semn bun, m-a încurajat Stelică.

— Nea Vasile, nu vii şi dumneata să iei nişte flori? i-a strigat consăteanului ei o femeie harnică, din mijlocul unui rond pe care îl şi culesese pe jumătate.

— Nu vin, fă.

— De ce, bre nea Vasile? a vrut să ştie altă ţărancă, la fel de vrednică la smuls pansele, petunii, regina-nopţii.

Şi Stelian Tăbăraş, şi eu ne aşteptam ca omul să le zică o vorbă, să le mustre puţin pentru hoţia aceea la lumina zilei.

— Mie niciodată nu mi-au plăcut florile, s-a auzit răspunsul ţăranului cinstit.

În oraşul Târgu-Jiu, la una dintre manifestările culturale dedicate lui Constantin Brâncuşi, ne-am întâlnit cu colegul nostru Vasile Blendea, gorjan din Peştişani sau Hobiţa şi, ca toţi gorjenii serioşi pe care aveam să-i cunosc în acele zile,

neam cu marele sculptor, dacă nu chiar descendent direct al celui care murise totuşi fără a lăsa urmaşi. Excelent camarad, Vasile Blendea nu numai că s-a oferit să ne fie călăuză prin oraşul în care îşi făcuse o parte din studii, ci a insistat să-i fim oaspeţi într-un apartament în care el însuşi era oaspete, proprietarii locuinţei fiind plecaţi în concediu. Era toamnă, începuse culesul viilor, iar Vasilică (toată lumea îl desmierda) ne-a primit cu o damigeană pântecoasă de must dulce-înţepător. În frigiderul gazdei s-a descoperit o halcă de pastramă verde de oaie, pe care un prieten al lui Blendea, profesor de latină la un liceu din localitate, s-a şi apucat să o prăjească. Datorită mustului sau, de ce nu, din pricina pastramei, profesorul, extrem de rezervat la început, a devenit sentimental.

— Măi băieţi, a oftat el melancolic, ce păcat că nu m-aţi anunţat din vreme! Să fi ştiut că veniţi, măcar cu câteva zile înainte, v-aş fi pregătit o surpriză.

Pastrama sau mustul nu lucrase doar asupra latinistului. Toată lumea era de-acum veselă, expansivă, dezinhibată şi s-a arătat dornică să afle, pe loc, gustul surprizei ratate. Noul nostru amic nu ţinea nici el să păstreze secretul:

— V-aş fi adus aici, pe tavă, două, trei piţipoance, cele mai mişto din tot judeţul.

Uitase latina, vorbea ţigăneşte.

— Piţipoance? Mişto? s-a mirat, sensibil la farmecul limbajului, Stelian Tăbăraş.

— De la mine, din clasa a X-a.

— Din ce clasă, zici?

De data asta, în întrebarea lui Tăbăraş se ghicea nu atât mirarea, cât indignarea.

— Dintr-a X-a. Sunt dirigintele lor.

Simplu. Profesorul era şi codoş. Părinţii îşi încredinţau fiicele unui educator, aşteptându-se ca acesta să le înveţe carte, să le îndrume spiritual, iar el, învăţătorul şi îndrumătorul, nu se deosebea de un proxenet; era, cum se zicea odinioară, un pezevenghi. Auzisem că, în perioada interzicerii avorturilor, anumiţi doctori nu cereau bani pentru chiuretaje ilegale, ci favoruri sexuale. Mi se vorbise despre avocaţi care acceptau să pledeze ieftin în procese de divorţ, dar numai după ce se culcau cu solicitantele. Atâta doar că de la avocaţi nimeni nu aşteaptă moralitate. Cu mici, foarte mici excepţii, ei reprezintă o tagmă profesională decăzută, lipsită de conştiinţă, venală, dezgustătoare. Neruşinaţii aceştia sunt utili, cum utilă e şi hârtia igienică: numai o anumită categorie de cetăţeni se poate lipsi de ea. Auzisem, de asemenea, despre paznici de închisoare alergând să ducă veşti unor neveste de puşcăriaşi doar spre a se odihni o noapte în patul bietelor femei. Totuşi, ca un profesor, şi încă unul de latină, care s-ar fi cuvenit să predea nu numai limba, ci şi virtuţile romane, să mijlocească prostituarea elevelor sale, nu îmi fusese dat să aud.

— Glumeşte, l-am asigurat eu pe Stelian Tăbăraş.

— Cum? Nu mă crezi? a sărit revoltat dirigintele. Întreabă-l pe Ghinoiu. Să-ţi

zică el ce gagică mişto i-am adus.

Invocând mărturia lui Ghinoiu, important funcţionar în Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, profesorul simţise nevoia să se întoarcă la argoul pe care îl stăpânea, probabil, mai bine decât latina.

Festivalurile, concursurile artistice, aniversările, comemorările, parastasele iniţiate de casele de cultură, de judeţenele de partid, de sindicate ori de alte organizaţii parazite se încheiau, invaribil, cu petreceri la care cel puţin juriile de la centru, instructorii şi activiştii locali se îmbătau criţă. Uneori, erau invitaţi şi ziariştii, ba chiar şi anumite personalităţi ale locului, considerate, până nu demult, reacţionare. Într-o vreme, din motive propagandistice, se încerca până şi o recuperare a lumii cu lustru istoric. La Cluj, de exemplu, scriitorul Mircea Vaida, nepotul lui Alexandru Vaida-Voievod — unul dintre înfăptuitorii Unirii Transilvaniei cu ţara şi ilustru deţinut politic în România comunizată — era purtat, ca pe moaşte, pe la sindrofiile organizate de autorităţi, fiind bătut pe umăr, protector, de însuşi tovarăşul prim-secretar de partid al judeţului, un ilustru semidoct. La Târgu-Jiu, la încheierea festivităţilor „Brâncuşi”, sătui de năravurile autorităţilor, Stelian Tăbăraş şi cu mine am renunţat la chiolhanul de partid şi de stat în favoarea unei vizite făcute mamei şi surorii lui Vasile Blendea. Am ajuns acolo seara, dar nu am nimerit într-un moment potrivit. Cu o zi înainte, cumnatul lui Blendea, şofer pe un camion ce transporta butelii de aragaz, avusese un accident de maşină în care murise o fată din sat. Nu fusese vina lui, dar nenorocirea îl afectase profund. În condiţiile astea, am stat puţin de vorbă cu ai casei, după care am dat să plecăm. Nu s-a putut. Ospitalitatea oltenească a făcut din noi nişte prizonieri. Sora colegului nostru a tăiat la repezeală două găini, le-a aruncat în ceaun, ni le-a pus în mijlocul mesei, stropite din belşug cu mujdei de usturoi, iar cumnatul, un bărbat cu înfăţişare de luptător în arenă, s-a apucat să spargă nuci şi să toarne vin în pahare, cu grijă ca nu cumva să rămână vreunul gol. A tot umplut paharele şi a tot spart nucile, cu pumnul lui cât o măciucă, până spre dimineaţă. În viaţa mea nu am băut un vin mai acru, însă, atunci când ne-am ridicat să închinăm de rămas-bun, la gândul că este ultimul pahar, mi s-a părut că acritura are aromele celei mai nobile licori. Am ieşit în stradă. Se auzeau câţiva cocoşi întârziaţi sărbătorind lumina, iar pe drum, în depărtare, prin ceaţa dimineţii de toamnă, se zărea o femeie grăbind către noi, cu două găleţi de apă.

— Oltenii ăştia nu au somn, a comentat Stelian Tăbăraş. Nici nu s-a făcut bine ziuă şi s-au şi apucat de lucru.

Când a ajuns în dreptul nostru, femeia s-a oprit, a lăsat jos găleţile şi a zis:

— Nu plecaţi de aici, maică, până nu le goliţi şi pe-astea.

Era mama lui Vasile Blendea, iar găleţile erau pline cu vin.

Constantin Brâncuşi: Masa Tăcerii

Trenul spre Braşov era aproape gol. Abia se pusese locomotiva în mişcare, că bătrânelul de pe bancheta din faţa mea începu să sforăie. Cu ceafa sprijinită de peretele vagonului şi cu maxilarul inferior căzut, îşi expunea, cu elegantă indiscreţie, o proteză dentară bine întreţinută. Din când în când, capul îi aluneca în piept, sforăitul înceta, însă călătorul simţea schimbarea şi revenea repede la vechea şi comoda poziţie stomatologică de la care îl deturnase legănarea inegală a trenului. Pe vremuri, în cariera mea de puşcăriaş, întâlnisem o mulţime de bătrâni fără un dinte în gură, pe care îi şi invidiam câteodată. Ani în şir nu am văzut pastă şi periuţă de dinţi, aveam măsele cariate ori sparte în urma unor lovituri de pumn ori de cizmă ofiţerească, durerile mă chinuiau când voiau ele, astfel încât nu e de mirare că golul din gingii mă atrăgea. Înlocuirea unor dinţi bolnavi cu o proteză sănătoasă mi se părea o soluţie fericită. Ce poate să fie mai simplu decât să-ţi scoţi proteza şi să te speli pe dinţi într-un pahar cu apă, într-o chiuvetă sau în lighean? E un avantaj al bătrâneţii la fel de mare ca acela al cheliei. Odată cu pierderea părului, scapi de mătreaţă, scapi de pieptene, scapi de frizer. L-am întâlnit cândva pe Alexandru Paleologu pe stradă — nu-l mai văzusem de ceva vreme — şi m-a izbit scalpul său luminos.

— Aţi renunţat de tot la păr, i-am admirat eu luciul de deasupra frunţii.

— Nu ştii ce plăcut este să te speli pe creştet ca pe faţă, a răspuns el încântat.

O binefacere a senectuţii ar putea să fie şi surzenia. În timp ce vecinul de compartiment îşi vedea de somn, doamna de lângă el, soţia lui, o femeie mai tânără cu vreo douăzeci de ani, s-a pornit să turuie, realizând astfel un armonios şi necesar acompaniament al sforăitului. În mai puţin de o oră, mi-a spus cam tot ce poate să spună o nevastă iubitoare despre bărbatul ei iubit. Am aflat, printre altele, că omul fusese militar de carieră, că ieşise la pensie, că era colonel în rezervă, că făcuse războiul, că primise nenumărate decoraţii, că scria cărţi cu întâmplări de pe front pe care i le dactilografia ea, că îi plăcuseră femeile şi vinul, că îi plăceau şi acum, că încă nu se trezise bine din beţia de ieri, că se numea Ion Pană. Pe parcursul povestirii, la anumite aprecieri mai directe, omul deschidea câte un ochi, se uita înveselit, parcă, la nevastă, ca să-l închidă iute la loc şi să-şi continue somnul. Este, într-adevăr, o binefacere să-ţi pierzi simţurile şi să nu auzi ce se vorbeşte în jurul tău. Mai înainte ca trenul să intre în munţi, bărbatul s-a trezit şi s-a uitat îndelung la ceasul de la mână.

— Oare cât o fi ora? s-a întrebat el.

— Vai de mine! a exclamat soţia. Ce-ai făcut cu sticla de la ceas? Tu nu vezi? Nici ace nu mai are.

Soţul şi-a privit din nou ceasul, cu mare atenţie.

— Da, n-are... Ai uitat? Le-am pierdut exact acum două săptămâni, îşi linişti el consoarta.

Fără voie, mi-am aruncat ochii pe cadranul de la mâna lui, pe care mai rămăseseră doar cifrele, iar de acolo privirea mi-a alunecat pe duşumeaua compartimentului, unde am zărit şi sticla, şi cele două ace.

— Nu-s astea? am întrebat.

— Ia te uită! s-a minunat vecinul. Mi-or fi picat pe când dormeam.

Şi-a cules de pe jos piesele pierdute exact cu două săptămâni în urmă, le-a învelit în batistă, şi le-a strecurat în buzunar, după care s-a ridicat de pe banchetă şi mi-a întins mâna.

— Sunt colonelul Pană Ghe Ion, s-a recomandat el.

Brusc, mi-am amintit. Bătrânul acela şiret era un erou. Îmi vorbise despre el prietenul meu din lagăr Vlad Brussescu. Ca şi acesta, făcuse războiul şi pe frontul de răsărit, şi pe cel de apus, se arătase neînfricat în luptă, se bucurase de admiraţia comandanţilor şi, în egală măsură, de respectul soldaţilor. În timpul retragerii din Rusia, impusese unităţii de sub comanda sa o disciplină exemplară, neobişnuită pentru o armată în disoluţie, în aşa fel, încât nu avusese niciun dezertor, niciun prizonier, nu pierduse niciun ostaş. „Dacă moare vreunul dintre voi, îl împuşc cu mâna mea", îşi ameninţa el subordonaţii. În Crimeea, la părăsirea Sevastopolului, strecurându-se printre miile de carcase de tancuri, camioane şi tunuri distruse, călcând peste mormane de cadavre şi armament abandonat, sub focul proiectilelor inamice, izbutise să controleze panica, să-şi îmbarce oamenii în şlepurile scăpate din bombardamentele aviaţiei şi artileriei ruseşti şi să îi aducă teferi în portul Constanţa. Le promisese că, la întoarcerea în ţară, or să aibă parte de o petrecere de pomină: „O să bem vinul pe ţeava tunului", a prezis el. Colonelul Pană Gh. Ion era om de cuvânt. Numai la câteva zile după debarcarea în portul Constanţa, şi-a dus unitatea în Piaţa Ovidiu, la picioarele statuii marelui exilat, unde o aşteptau, cu drapele de război şi fanfară militară, două tunuri, fiecare pe afetul lui, cu faţa către mare, cu ţevile aplecate în jos. Într-o parte şi într-alta a statuii stăteau aliniate două şiruri de butoaie. La ordinul comandantului şi în sunet de goarnă, servanţii celor două piese de artilerie au dat cep butoaielor şi a început canonada: pe o ţeavă de tun curgea vin alb, pe cealaltă, vin roşu. Soldaţii, în frunte cu viteazul colonel Pană Gh. Ion, au pornit cel mai vijelios atac din cariera lor de războinici: golirea butoaielor. S-au oprit din luptă târziu, doar la intervenţia poliţiei militare.

Vlad Brussescu mi-a povestit că într-o anumită etapă a războiului, pe frontul din Cehoslovacia, unitatea sa se învecina cu unitatea comandată de colonelul Pană. Stăteau de mai mult timp îngropaţi în tranşee şi erau vizitaţi zilnic de un tanc nemţesc, un „Ferdinand", care îşi făcuse cărare tocmai la liziera dintre poziţiile lor. Cu precizie germană, tancul apărea la ore fixe, trecea peste soldaţii adăpostiţi în şanţuri, pătrundea adânc în spatele liniilor româneşti, distrugea ce era de distrus şi se întorcea exact pe unde venise. Nu i te puteai opune: blindajul puternic îl făcea invulnerabil la

gloanţele şi armele uşoare ale ostaşilor noştri. Era o *wunderwaffe*, una dintre acele arme-minune ale lui Hitler apărute în ultima perioadă a războiului, o namilă pe şenile, o cazemată mişcătoare, extrem de eficientă în lupta de departe. Dovedindu-se ucigător ca vânător de tancuri (le putea anihila de la kilometri depărtare), „Ferdinand" se arăta neputincios cu infanteriştii, la mică distanţă. Chiar dacă nu făcea rău soldaţilor, având mobilitatea unei râme, monstrul războinic băga spaima în oameni şi îl supăra pe colonelul Pană Gh. Ion. Acesta i-a pus gând rău. După ce i-a studiat cu atenţie mişcările, a întocmit un plan de atac, pe cât de îndrăzneţ, pe atât de simplu. Cunoscându-i traseul, mereu acelaşi, l-a aşteptat ascuns în tranşee — ofiţerul într-o parte a drumului, ordonanţa sa în partea cealaltă — pentru ca, în clipa în care le-a venit bine, să sară amândoi pe „Ferdinand", să-i ridice capacul turelei, să azvârle fiecare câte o grenadă înăuntru şi să se arunce imediat la pământ. S-au auzit un „Acum, băiatule!", o dublă explozie, iar monstrul metalic a înţepenit. Chiar de a doua zi, după reparaţiile necesare, tancul şi-a reluat cursele. Numai că, de astă dată, îşi schimbase direcţia: înainta dinspre liniile româneşti, peste liniile germane, departe în terenul inamicului, iar cel ce îl conducea era colonelul Pană Gh. Ion.

În gara din Braşov am găsit, cu oarecare dificultate, un taxi în care am urcat toţi trei. Colonelul şi mai tânăra lui soţie au coborât în faţa casei unor rude, iar eu mi-am continuat drumul către hotelul Aro, unde mă aştepta profesorul Alexandru Piru. Pe atunci răspundeam de emisiunea *Momente din istoria literaturii române*, iar profesorul Piru era unul dintre colaboratorii cei mai punctuali ai acelei emisiuni. Nu numai că nu întârzia la înregistrare, dar venea cu câte un ceas, două mai devreme, plăcându-i şueta, prin care se pricepea să-şi pună în valoare farmecul personal mai bine şi mai spumos decât în cărţi. Dacă în scris se arăta erudit şi sobru, în conversaţia obişnuită prefera improvizaţia şi istorioara picantă. De data aceasta, fusese obligat să plece din Bucureşti mai înainte de a fi avut timp să-şi scrie articolul radiofonic, fiind numit preşedinte al unei comisii pentru examenele de grad ale profesorilor de şcoală generală. Îmi telefonase totuşi din Braşov, rugându-mă să merg şi să-l înregistrez acolo. La hotel, îmi lăsase vorbă să îl caut la restaurant. Examenele se terminaseră şi l-am găsit pe profesor înconjurat de o mulţime de doamne tinere şi vesele, ce sărbătoreau recenta promovare în grad. M-a invitat să stau alături de el, mi-a pus în mână un pahar cu vin şi mi-a spus:

— Numai imbecilii nu se bucură de aroma vinului şi de frumuseţea femeilor.

A închinat paharul şi, în admiraţia doamnelor profesoare, a adăugat:

— Domnule, eu am un principiu: dacă mă prinde nevasta în pat cu o femeie, nici nu-mi trece prin minte să recunosc că o înşel.

Se simţea bine, era în formă şi îmi părea rău că trebuie să-l rup din acel mediu. Îl avusesem şi eu profesor şi ştiam cât de mult îi plăceau studenţii şi cât de îngăduitor era cu ei: nu existau cazuri în care să fi lăsat restanţieri la examene. Cât despre fete,

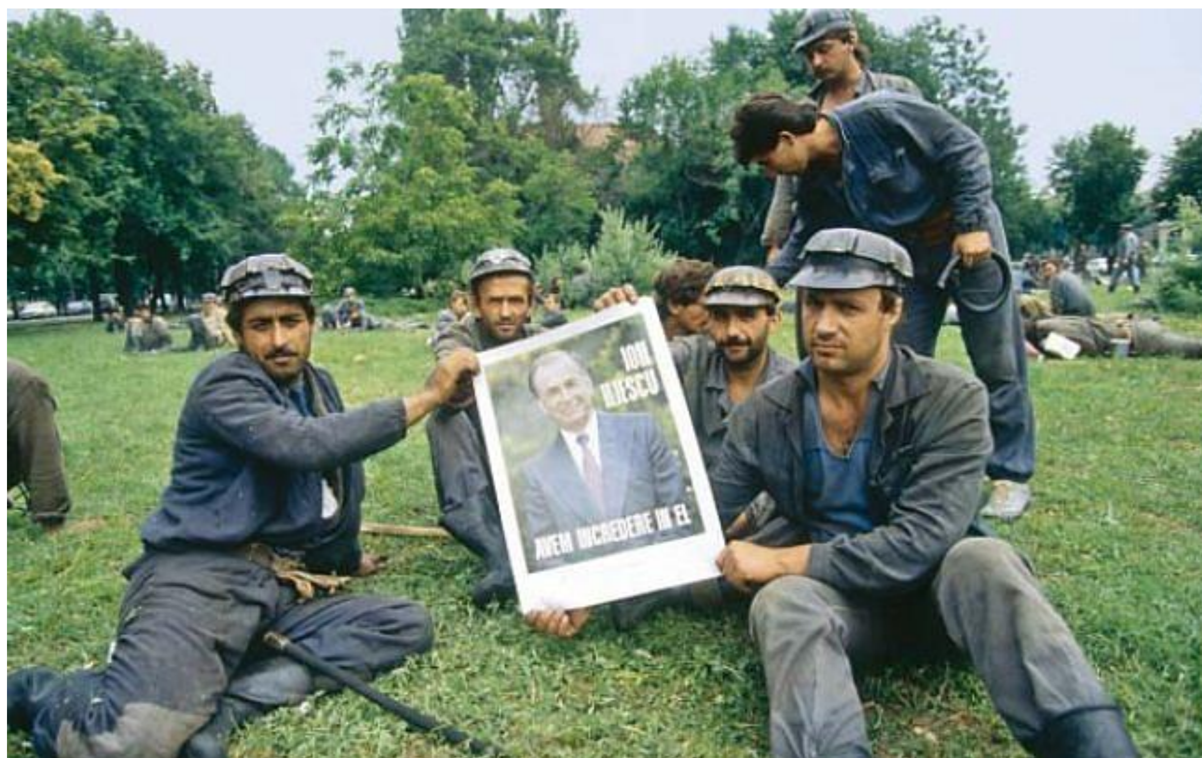
niciuna nu primea o notă mai mică de opt. Nu toată lumea însă îi cunoştea generozitatea. Florea Fugaru, un lector universitar cu pronunțat simț al umorului, membru al unei comisii de grad conduse de Alexandru Piru, mi-a relatat o întâmplare petrecută într-un oraş de provincie. Un fost student al lor a deschis uşa sălii de examinare, s-a apropiat de catedră păşind pe vârfuri şi i-a întins şefului comisiei un bilet cu următorul conținut: *Aveți grijă de doamna Cutare. După examen, mergem la ea acasă şi-i mâncăm tot păsăretul. Cu stimă, Bibicioiu*. Era cea mai tristă, mai inutilă şi mai obraznică intervenție ce s-ar fi putut face pe lângă profesorul Alexandru Piru, în favoarea unei femei.

După înregistrarea articolului, am plecat imediat la gară. Mă grăbeam şi, ca de obicei, nu mă puteam bucura de călătorie. Mi-ar fi plăcut să mai rămân în compania profesorului Piru, să-l privesc cum se răsfață în mijlocul proaspetelor înaintate în grad, să-i ascult replicile când tăioase, când galante, întotdeauna spirituale, în ciuda unei aparente lentori de vorbire. Dacă aş fi avut mai mult timp, l-aş fi căutat, poate, şi pe Hatmanul Tobă, vecinul meu de celulă din închisoarea Gherla, cel care mă alimentase zilnic, luni de-a rândul, cu poezele licențioase, în limba engleză, cu acele *limerickuri* fără perdea, despre care aveam motive să cred că reprezentau marea şi singura lui creație literară. De curând, aflasem de la un văr al său, poetul Ion Larian-Postolache (de nu cumva George Dan), că locuia la hotelul Aro din Braşov şi că ducea o viață la limita desfrâului, fiind văzut seară de seară în prezența unor cunoscute, chiar dacă neoficial, animatoare ale restaurantelor din oraş. Porecla „Hatmanul" şi-o căpătase colonelul Ion Tobă în timpul războiului, dincolo de Nistru, unde fusese un fel de administrator al teritoriilor ocupate. La o serată oferită de Statul Major German, corespondentul de front al unui important ziar münchenez se arătase interesat de decorațiile ofițerului român şi de colanul de care atârnau câteva amulete misterioase. La întrebarea jurnalistului neamț ce reprezintă acele mici obiecte magice, colonelul Tobă, amețit de glorie şi de băutură, s-a lansat într-una dintre obişnuitele lui fanfaronade: „Sunt urechi de partizani bolşevici împuşcați cu mâna mea." Informația, înfrumusețată de fantezia corespondentului german, a fost imediat publicată, iar după ocuparea țării noastre de către trupele marelui prieten de la Răsărit a constituit cap de acuzare împotriva criminalului de război Ion Tobă. Niciunui judecător nu i-a păsat că omul suferea de mitomanie. Prin 1948, atras fiind în Mişcarea de rezistență anticomunistă, organizată, printre alții, de contraamiralul Horia Măcellariu, de inginerul Bujoi şi de avocatul Pop, le-a stors acestora doi din urmă mari sume de bani, sub pretextul dezgropării unei comori ascunse de Hitler într-un loc din Germania a cărui hartă pretindea că o are. Aventura recuperării comorii s-a încheiat cu un proces politic în care colonelul Tobă a reuşit să fie, în acelaşi timp, şi acuzat, şi acuzator, performanța aceasta juridică nefiind totuşi meritul lui, ci al Securității şi al Tribunalului Militar, industriosul ei slujitor. În deceniul al şaptelea al secolului trecut,

la puţin timp după eliberarea din închisoare, Hatmanului Tobă i s-a permis să plece în Republica Federală a Germaniei cu paşaport turistic, autorităţile române nădăjduind ca înrăitul duşman al poporului să nu se mai întoarcă niciodată în raiul socialist. Colonelul Tobă le-a dezamăgit şi s-a întors. A rămas în Germania doar atât cât a durat procesul pe care i l-a intentat ziarului care publicase năstruşnicia cu urechile de partizani şi care contribuise, astfel, la condamnarea lui şi la nesfârşiţii ani de puşcărie. Nu a obţinut chiar toate despăgubirile cerute, dar a obţinut suficiente mărci germane cât să locuiască la cel mai elegant hotel din Braşov şi să-şi petreacă serile în compania unor fete frumoase, cărora să le povestească eroicele, minunatele, închipuitele sale fapte de arme. Nu mai compunea limerickuri, ci epopei. Printre lăudăroşii oraşului, în ochii admiratoarelor, devenise masculul alfa.

TRAIASCA AL III-LEA CONGRES AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMIN

13
Expert în cinema

Emisiunea culturală care se ocupa de cinematografie se numea, în mod previzibil şi pleonastic, *A şaptea artă*, iar redactorul ei era, la fel de previzibil, o femeie. Unele activităţi publice şi artistice au fost asiduu frecventate şi chiar dominate de tovarăşele noastre de viaţă, mai înzestrate, probabil, pentru un anumit gen de spectacol decât competitorii lor bărbaţi. Printre acestea, alături de dans, de modă, de pornografie ori prostituţie, se numără şi critica de film. Într-un fel, e de mirare că doamnele nu s-au orientat în mai mare cantitate către literatură, unde însuşirile înnăscute le-ar fi asigurat cu uşurinţă locul fruntaş. Sensibilitatea lor aprinsă le-ar fi putut plasa cu mult deasupra marilor poeţi ai lumii, după cum vocaţia bârfei ar fi făcut din ele temuţi prozatori. Dacă şi-ar fi transpus în pagina scrisă geniul clevetelii, proza universală ar fi arătat astăzi infinit mai bogată. Ar fi dispărut, poate, schiţa şi nuvela, specii prea scurte pentru năvalnica revărsare a sentimentelor feminine, în schimb ar fi prosperat romanul, nu acela sărac, într-un singur volum, ci romanul din două, trei părţi, fiecare parte în zece, douăzeci, treizeci de volume, tinzând spre o nouă şi rafinată fizionomie a romanului fluviu. Cultura lumii a ratat însă şansa aceasta uriaşă, pentru că s-au apucat de literatură doar femeile cărora nu le-a plăcut să bârfească. Atunci când Silvia Cinca, specialista noastră în critică cinematografică, a părăsit Radioul în favoarea Televiziunii, redactorul-şef Iulius Ţundrea a trăit un moment de derută. Prea puţini dintre cei rămaşi se pricepeau la film, iar dintre ei niciunul nu voia să-i ia locul. Încercările lui de a-i găsi înlocuitor au dat greş. Până la urmă, epuizând soluţiile decente din punct de vedere profesional, a apelat la mine. Zadarnic i-am explicat că eram ignorant în materie, că nu citisem nicio carte de specialitate, că nu mai văzusem filme din copilărie, iar cele pe care le văzusem fuseseră filme sovietice, cu colhoznice pestriţe şi cazaci mustăcioşi dansând cazacioc, cu ruşi geniali şi nemţi imbecili. Nu l-am convins. Ştia că nu aveam studii de cinematografie la Bucureşti şi la Moscova, precum Silvia Cinca, dar ştia că aveam câţiva ani de puşcărie la Jilava şi la Gherla, care mă împiedicau să refuz. Nu m-a şantajat direct cu statutul meu de fost deţinut politic, însă mi-a sugerat că redacţia s-ar putea lipsi oricând de serviciile mele. Ca să îndulcească totuşi pilula amară, m-a asigurat că situaţia e provizorie şi că la anul, dacă până atunci mă voi fi descurcat şi voi mai fi rămas redactorul emisiunii *A şaptea artă*, mă va premia cu o călătorie la Festivalul internaţional al filmului de la Karlovy Vary. Evident, ca specialist în cinematografie.

Într-o superbă zi de vară a anului 1972, am aterizat pe un aeroport situat mult în afara localităţii, iar de acolo am coborât cu autobuzul pe ameţitoarele serpentine tăiate deasupra unei văi până în centrul fostei staţiuni Karlsbad. Primul drum l-am făcut la hotelul a cărui adresă o primisem de la Oficiul de Relaţii Internaţionale, serviciul care se îngrijise de formalităţile plecării mele în străinătate, de eliberarea

paşaportului şi de acreditarea pe lângă Comandamentul festivalului sau cum s-o mai fi chemat centrul acela de primire a oaspeţilor. La hotel, surpriză: administraţia nu ştia de venirea mea, nu fusese anunţată, nu mi se rezervase cameră, nu avea locuri libere, nu mă putea primi. Cu mari insistenţe, directorul stabilimentului a acceptat să-mi las câtva timp bagajul sub nişte scări de lângă ghereta portarului, până îmi voi fi găsit adăpost în altă parte. M-am grăbit să ajung la Comandament, unde, după îndelungi şi amabile cercetări ale oficialilor, am descoperit că nu figuram pe lista ziariştilor acreditaţi. Am cerut atunci să mi se dea adresa doamnei Volkova, reprezentanta Radiodifuziunii cehoslovace la festival. La plecarea din Bucureşti, mi se spusese să iau legătura cu această doamnă ori de câte ori aş fi avut nevoie de ajutor. Nici Volkova nu era în evidenţa lor. Nu îmi rămânea decât să o caut de unul singur. Am rătăcit din hotel în hotel, consultând listele existente la birourile de recepţie, până ce, într-unul dintre numeroasele hoteluri din centru, i-am găsit, în sfârşit, numele, grafiat însă Vîlkova, nu Volkova. După atâtea încurcături făcute de Oficiul de Relaţii Internaţionale, confuzia între două vocale mi s-a părut chiar veselă. Doamna Volkova sau Vîlkova nu se afla în hotel la acea oră, aşa că i-am lăsat un bilet în franceză şi în engleză, explicându-i cine sunt şi fixându-i o întâlnire la 9 seara, când presupuneam că se va fi întors acasă. De altfel, nu mai era mult până atunci. Aşezat pe un fotoliu din hol, obosit şi iritat, rememorând eşecurile acelei zile şi încercând să le găsesc explicaţia, nu mi-l puteam scoate din minte pe colegul nostru de la Oficiul de Relaţii Internaţionale care se ocupase de plecarea mea la Karlovy Vary.

Se numea Paul Bernstein, semna Bernea, însă nimeni nu îi zicea altfel decât doctorul Paul. Se născuse în Cernăuţi, într-o familie de intelectuali — tatăl său fusese inginer chimist — absolvise medicina, fusese o scurtă perioadă doctor de copii (uneori, în prezenţa anumitor doamne, pretindea că e ginecolog), dar renunţase la profesia de medic pentru aceea de specialist în relaţii internaţionale la Radiodifuziunea Română. Era o slujbă ce presupunea, cel puţin la începuturile ei, pe vremea lui Gheorghiu-Dej, călătorii în străinătate, iar omului îi plăceau călătoriile mai mult decât bolnavii. Rămăsese totuşi cu o oarecare nostalgie a vechii profesiuni.

— Mata nu suferi de nimic? mă întreba el, ori de câte ori mă întâlnea pe culoarele Radioului, arătându-se foarte dezamăgit când afla că sunt sănătos.

Doctorul Paul avea geniu lingvistic. În timpul Festivalului Internaţional al Tineretului şi Studenţilor de la Bucureşti, din 1953, în calitate de membru al unui comitet de primire a oaspeţilor de peste hotare, se afla în gara de protocol Băneasa, în aşteptarea unei delegaţii chineze. Când aceasta a coborât din tren, iar trimisul marelui popor chinez s-a avântat să-şi rostească salutul, şeful comitetului nostru a constatat absenţa translatorului, care se pierduse pe drum, şi a intrat în panică; se şi vedea tăvălit prin şedinţe, cu un vot de blam sau, Doamne fereşte, dat afară din Uniunea Tineretului Muncitoresc. Atunci şi-a arătat doctorul Paul competenţa: a urcat pe

podiumul de pe care vorbea străinul şi a început să traducă fluent, într-un ritm mai susținut chiar decât ritmul vorbirii oaspetelui. Nici nu-şi încheia chinezul fraza, că doctorul Paul îi şi găsea echivalența românească. La sfârşitul cuvântării, toată lumea a izbucnit în aplauze, pentru ca, mai târziu, salvatorul nostru să primească, alături de felicitările tovarăşilor, şi o primă grasă. Ascultând întâmplarea, relatată de însuşi eroul ei, cu ştiință a suspansului, l-am întrebat pe doctorul Paul unde învățase limba chineză.

— N-am învățat-o nicăieri, a răspuns el cu modestie. Când auzeam *Lo-ma-ni-a*, bănuiam că înseamnă România, când chinezul zicea *De-ji*, eram sigur că zice Dej. Restul nu putea să fie decât umplutură, vorbărie.

Am asistat eu însumi la o probă de dăruire lingvistică din partea doctorului Paul. Mă aflam în lift împreună cu el şi cu o colaboratoare tânără, îmbrăcată cu o bluză elastică şi transparentă, ce-i expunea într-un fel cât se poate de comercial păsările evadate din colivia pieptului. Liftul se înălța spre etajele superioare şi, odată cu el, se înălțau, parcă, în magică libertate, şi sânii femeii. Priveam încântat fenomenul acela de levitație şi zbor, iar colegul meu nu s-a mai putut stăpâni şi a exclamat:

— Dumnezeule, ce sfârci!

Nu a spus *sfârcuri*, cuvânt leneş, bisilabic, lipsit de spontaneitate, adormit, ci *sfârci*, ca un plesnet de bici, ca un pocnet de pistol, asurzitoare explozie sonoră, declanşată de capsa țâțelor din fața lui. Da, doctorul Paul avea geniu lingvistic.

Îi admiram darul limbii, după cum ajunsesem să-i admir şi talentul pedagogic. Mi-a povestit cum reuşise să-şi scoată victorios fiica dintr-o criză a pubertății, în care fata, invadată de neiertătorul Zburător, se prăbuşise în încântecul şi în descântecul heliadesc.

— Nu se mai gândea decât la bărbați, mititica, mi-a explicat el.

Părinte iubitor şi pedagog înnăscut, doctorul Paul a găsit leacul destinat să-i curme suferința. „Vrei să ştii cum arată un băiat?" şi-a întrebat el fiica. A băgat-o în baie, s-a dezbrăcat în pielea goală, a silit-o să-i privească atent nuditatea, în toate detaliile ei, şi i-a zis: „Uite aşa arată un băiat!". Doctorul Paul era gras, fusese şi mai gras, îi atârnau pieile şi avea o burtă profund dizgrațioasă, în pliuri şi straturi, ca burduful stricat şi cârpit de mai multe ori al unor foale de fierărie. E de presupus că fata a trecut fulgerător peste criza pubertății.

Acesta era omul care mă lăsase fără acreditare la Festival, fără casă, fără masă, la voia întâmplării într-o țară străină, căreia nu-i cunoşteam nici măcar limba. La drept vorbind, nu era prima oară când mă păcălea doctorul Paul. Într-o zi, întocmeam planurile trimestriale de emisiuni, iar pentru asta trebuia să consult nişte registre de la secretariatul redacției, aflat la distanță de câteva uşi. Ieşeam din birou, intram la secretariat, căutam ce era de căutat, reveneam în biroul meu, iar aveam nevoie de registre, iar mă întorceam, ținând-o aşa mai toată dimineața. La fiecare intrare şi ieşire,

dădeam cu ochii de doctorul Paul, care se plimba pe culoar fără nicio treabă şi care mă întâmpina de fiecare dată cu acelaşi salut:

— Triiţi!

Mi-am pierdut răbdarea. După ultimul *Triiţi!*, am intrat în birou şi le-am spus colegilor că nu mai suport: dacă doctorul Paul mă pândeşte şi mă mai salută o singură dată în felul acela soldăţesc batjocoritor, fac scandal. Peste puţin, am ieşit din nou pe culoar, cu toţi colegii în urma mea, curioşi să asiste la confruntare. Nici n-am deschis bine uşa, că m-am ciocnit de inamic. Parcă mă aştepta.

— Bonjur, meştere Pavlovici! a exclamat el, schiţând o reverenţă.

S-a făcut ora 9. Doamna Volkova sau Vîlcova primise biletul meu, a venit la întâlnire, i-am spus cine sunt, îmi înţelegea engleza, însă nu pricepea deloc ce legătură ar fi putut să aibă ea cu un redactor de la Radiodifuziunea Română. Am insistat, mi-am depănat povestea, a continuat să mă asculte cu destulă bunăvoinţă, dar bunăvoinţa ei nu îmi era de folos: nu o chema Volkova, ci Vîlkova, nu lucra la Radiodifuziunea pragheză, nu era cehoaică, ci bulgăroaică, ziaristă la o revistă de cinema din Sofia. I-am prezentat scuze pentru încurcătură şi m-am întors la hotelul la care doctorul Paul uitase să îmi facă rezervare. Am avut noroc. Un regizor olandez care îşi anunţase sosirea în ziua aceea nu venise încă, aşa că am fost condus în camera reţinută de el, cu precizarea că va trebui să o părăsesc, dacă oaspetele ar fi apărut totuşi peste noapte; era o cameră cu pat dublu, pregătită anume pentru olandez, un om de peste o sută de kilograme. Eram atât de obosit, încât am adormit imediat. M-am trezit peste vreo două ceasuri, cu bătăi prelungite în uşă. Venise olandezul. Mi-am petrecut restul nopţii pe străzile staţiunii Karlovy Vary, pe cheiul râului din mijlocul orăşelului luminat multicolor, iar dimineaţa am pornit să colind prin hoteluri, în căutarea unui adăpost. Nu am găsit; toate camerele erau ocupate. Am găsit, în schimb, pe listele expuse la recepţii, numele Ecaterinei Oproiu şi pe al actorului Amza Pellea. Îi cunoşteam pe amândoi, Ecaterina Oproiu, reputat critic cinematografic şi redactor-şef al revistei *Cinema*, fiind colaboratoare permanentă a emisiunii mele. De altfel, o ţineam minte încă din timpul studenţiei, când, pe la jumătatea anilor '50, în sala de marmură a Casei Ziariştilor, o auzisem lăudând cu entuziasm calculat debutul unui tânăr scriitor proaspăt întors de la studii în Uniunea Sovietică. Debutantul se numea Ioan Grigorescu, iar cartea, *Scrisoare din Moscova*, constituia un act public de dezertare etică. Mai ştiam că lucrase şi ea la Radio şi că fusese dată afară de acolo din motive politice. Aflu acum, din cartea *Ultimii şapte ani de-acasă* a lui Neculai Constantin Munteanu, ediţie îngrijită de Doina Jela, că femeia inteligentă şi ambiţioasă de atunci a fost şi o foarte utilă colaboratoare a organelor de Securitate. Pe listele din Karlovy Vary, am mai întâlnit câţiva cineaşti cunoscuţi, alături de reprezentantul Centralei „România Film", Munteanu, nume de care nu auzisem. Bucuros, am încercat să-mi contactez conaţionalii, însă am aflat că întreaga delegaţie românească părăsise staţiunea într-o

excursie de câteva zile.

M-am oprit pe terasa unui restaurant şi am comandat o cafea. Aş fi plecat chiar în clipa aceea la Bucureşti, însă biletul de avion era programat peste o săptămână. Atunci, în momentul acela de neputinţă şi dezorientare, mi-a sunat în urechi, neaşteptată trâmbiţă a salvării, dulcea limbă românească. De la masa vecină, un val uriaş de înjurături pitoreşti, conţinând indicaţii precise despre originea spre care era trimis beneficiarul înjurăturii, s-a revărsat asupra terasei, asupra staţiunii, asupra întregii Europe Centrale. Acelui tsunami cu accent valah i-au urmat alte valuri în germană şi engleză, expresive şi ele, lipsite însă de forţa explozivă a primului. Singura victimă a devastatorului uragan de vorbe a fost chelnerul, un tânăr care, rezistând eroic şuvoaielor de imprecaţii, nemişcat, aproape pietrificat, s-a hotărât până la urmă să i se sustragă şi să se ascundă în interiorul localului. Abia acum posesorul glasului dezlănţuit, un bărbat înalt, elegant, cu trăsături subţiri, constatând că adversarul fugise, s-a apucat să-şi mănânce liniştit îngheţata. Am bănuit că e omul de care aveam nevoie. M-am apropiat de masa lui, am salutat şi l-am întrebat dacă nu cumva el este domnul Munteanu.

— Domnul Munteanu? Care domn Munteanu?

— Munteanu, de la „România Film”.

— Confuzie ofensatoare, m-a repezit el. Nu există un domn Munteanu, există o tovarăşă Munteanu, o securistă obraznică, nelipsită de la toate festivalurile de film. Cine eşti dumneata?

M-am prezentat şi am aflat, la rândul meu, că îl aveam în faţă pe reprezentantul pentru Europa al studiourilor cinematografice americane „Metro Goldwyn Mayer”, că personajul se născuse la Bucureşti, că plecase din România în 1929, că păstrase mereu legătura cu ţara natală, că venise la Karlovy Vary ca să vadă şi să cumpere filme, că anul acesta festivalul era prost, că nu avea ce cumpăra, că hotărâse să plece chiar în ziua aceea. Când i-am spus în ce necaz mă găseam, s-a oferit să mă ajute pe loc. M-a luat cu el la hotel, le-a explicat funcţionarilor de la recepţie că sunt asociatul său şi că voi locui în apartamentul închiriat de MGM pe toată durata festivalului, apartament în care m-a şi condus şi unde mi-a înmânat cheia apartamentului, cheia cutiei poştale şi acreditarea oficială. La despărţire, mi-a dat şi un sfat, care explica spectacolul de pe terasă, căruia îi fusesem martor:

— Ca să te descurci cu banditii ăştia, trebuie să-i înjuri în cât mai multe limbi.

Locuiam acum în cel mai frumos hotel din Karlovy Vary, în care stătuse, cum scria pe placa de la intrare, nu mai ştiu ce arhiduce austriac, într-un apartament somptuos, la etaj, cu o minunată vedere spre coastele împădurite de pe malul opus al râului. Dimineaţa îmi goleam cutia poştală plină cu tot felul de reclame, oferte, pliante, invitaţii şi nelipsitul program al zilei, treceam pe la conferinţele de presă, unde niciodată nu zăboveam să ascult până la capăt flecărelile specialiştilor, vedeam câte o

bucată de film, de preferință la sala de proiecții a Franței sau a Cehoslovaciei, ademenit nu atât de cinematografia lor, cât de platourile încărcate cu gustări, şampanie şi bere. Masa o aveam asigurată, prin grija studiourilor MGM, la un restaurant pregătit să primească toate delegațiile, dar mă duceam acolo doar la prânz, rareori seara, când mâncam singur, tăcut şi încruntat, asemenea unui personaj byronian, la o masă de douăsprezece persoane, cu flori, lumânări şi steag american, în vecinătatea sovieticilor, atât de numeroşi, încât lăsau impresia că nu veniseră atunci, anume pentru festival, ci că rămăseseră acolo din august 1968, de pe vremea invadării Cehoslovaciei, pentru a desăvârşi înăbuşirea Primăverii de la Praga. În ciuda stigmatului de hoardă, de care le-ar fi fost greu să scape, se purtau decent, soseau în grupuri, mâncau civilizat, vorbeau şoptit, se retrăgeau disciplinat, dar aveam să văd curând cum arătau şi dezinhibați, la o petrecere organizată de Ambasada Republicii Democrate Germane.

Petrecerea, un fel de chermeză fără dans, a avut loc noaptea, în aer liber, pe un platou de munte, într-o poiană întinsă, împrejmuită cu garduri de lemn, prevăzută cu numeroase pavilioane, chioşcuri, umbrare, mese descoperite. Când am ajuns acolo, o ploaie de vară rapidă şi scurtă ne-a silit să țâşnim din cabina funicularului şi să ne înghesuim spre clădirea de la intrarea în rezervație, o construcție impunătoare, în interiorul căreia ne aştepta ambasadorul. Acesta, înțepenit în uşă, se chinuia să dea mâna cu fiecare oaspete, întâmpinându-l cu zâmbetul artificial al diplomatului de carieră şi cu o unică formulă de salut. Am intrat şi eu, la grămadă, şi am avut parte de o strângere de mână moale, obosită, de parcă mi-ar fi întins mâna un mort. M-am întors să-mi scutur umbrela de picăturile de ploaie, iar când am intrat a doua oară ambasadorul mi-a apucat degetele şi mi le-a strivit călduros, având impresia că mă cunoaşte de undeva. Reuniunea, la care fuseseră invitați de-a valma actori, regizori, oameni din industria cinematografică, producători, cumpărători, gazetari, avea un caracter promoțional, nemții pregătindu-se să obțină premiul cel mare al festivalului cu o peliculă căreia îi făcuseră o intensă reclamă şi pe care mai toată lumea o văzuse. Era povestea a două văduve de război aflate într-o disperată căutare de soț sau amant, într-un oraş lipsit de bărbați, dispăruți pe front, morți ori prizonieri. Până la urmă, cele două prietene găsesc un ins caraghios pe care şi-l dispută, iar una dintre ele, mai norocoasă, e cerută în căsătorie. La nuntă mirele se îmbată şi adoarme neputincios, sub privirile dezolate ale femeilor, care se consolează într-o partidă de lesbianism, alături de masculul adormit în patul nupțial, imaginea finală fixând pe ecran un lung, interminabil, trist şi vicios sărut.

Nici nu se oprise ploaia, că oamenii s-au şi năpustit asupra chioşcurilor pline până la refuz, unele cu băuturi, altele cu bufet rece. În câteva minute, stivele de sticle şi platourile cu mâncare s-au evaporat de pe rafturi. Campionii acelui jaf planificat s-au dovedit a fi ruşii: la încheierea asaltului, pe masa lor se vedeau mai multe sticle

de votcă şi vin decât pe toate celelalte împreună. Curând, acestea zăceau goale, azvârlite pe iarba de la picioarele neînfricatei delegații sovietice, bărbați şi femei care începuseră să se îmbrățişeze, să cânte şi să acopere cu glasurile lor puternic alcoolizate discreta muzică din pavilionul orchestrei. Viețuiau la marginea unei singurătăți orgolioase, disprețuindu-şi semenii, iubindu-se pe ei înşişi. Se purtau de parcă ar fi fost unicii supraviețuitori ai unui cataclism de extincție universală. Farmecul acelei nopți îl făceau însă butoaiele cu bere, prevăzute cu canea, din care îți turnai singur în halbele aflate la îndemână, dar mai ales berbecii şi boii ce se frigeau sfârâind în proțapuri învârtite de câte doi chelneri. Şi acolo îți tăiai singur felia ori halca de carne dorită. În micul nostru grup de români, oameni legați de film, apăruseră şi două persoane cu însărcinări speciale: ataşatul cultural al ambasadei şi un tânăr economist de la nu ştiu ce reprezentanță a Ministerului Comerțului Exterior. Ataşatul cultural era oarecum în convalescență, după o sperietură grozavă din timpul vizitei lui Nicolae Ceauşescu în Cehoslovacia, în urma căreia se alesese cu o pareză. Cu gura încă uşor strâmbată, părea un om blând, neajutorat, şi nu m-a mirat deloc să aflu că, dintr-o ambasadă întreagă, tocmai la el se rățoise Geniul Carpaților. Pe economist îl cunoscusem cu o zi înainte, când l-am însoțit într-o plimbare până la marginea stațiunii, unde îşi lăsase automobilul, un Buick vechi, cumpărat, zicea el, aproape gratis de la Ambasada Statelor Unite ale Americii. M-a rugat să îl aştept la intrarea în parcul de maşini şi mi-a cerut să fluier dacă văd că apare cineva. Nu am apucat să-i spun că nu ştiu să fluier, că a şi dispărut printre zecile de automobile, ca să revină cu un snop de ştergătoare de parbriz sub braț, explicându-mi că tipul de ştergător care îi trebuia lui ieşise din uz şi nu se mai găsea în magazinele cu piese auto. Fără să-mi fi dat seama şi fără a fi avut timp să reacționez, în cea dintâi călătorie a mea peste hotare, fusesem complicele unui hoț.

Tancuri ruseşti la Karlovy Vary. 1968

— Cum a fost în închisoare?

Trecuseră mai bine de opt ani de la eliberarea din puşcărie şi, în tot acest timp, niciunul dintre colegii de serviciu nu mă întrebase vreodată, nici măcar aluziv, despre perioada mea de detenție. Nu din delicatețe, ci din frică. Frica luase forma discreției, iar eu eram atât de obişnuit cu discreția lor, cu această spaimă generalizată, chiar dacă perversă, de a cunoaşte adevăruri periculoase, încât întrebarea lui Tudor Caranfil — fost coleg de facultate şi actual coleg de Radioteleviziune — m-a surprins. Ne aflam în apartamentul arhiducal din Karlovy Vary, unde îl invitasem pe Tudor Caranfil să rămână peste noapte, el fiind într-o situație aproape mai neplăcută decât aceea în care mă pomenisem eu cu puțină vreme în urmă. Găsise un pat în cea mai ieftină pensiune din stațiune, însă, pentru a-şi putea plăti acel pat, trebuia să rabde de foame. Tudor Caranfil era cel mai avizat comentator de film al instituției, dar venise la festival pe cont propriu, conducerea redacției refuzând să-l trimită în mod oficial, din lipsă de fonduri, zicea ea, ceea ce era perfect neadevărat. La vama românească avusese ghinionul de a i se fi găsit câțiva şilingi austrieci nedeclarați, pe care îi economisise cu doi ani înainte, când fusese trimisul Televiziunii în Elveția, la Festivalul Internațional al Filmului de la Locarno. Deşi nu erau decât mărunțiş, banii îi fuseseră confiscați, iar mai târziu, la întoarcerea în țară, aveau să constituie pretextul unor aspre sancțiuni. Pe lângă sancțiunile profesionale, şilingii lui Tudor Caranfil urmau să trezească şi interesul Securității, extins, cum altfel, asupra familiei suspectului. În Dosarul de obiectiv al Radioteleviziunii Române întocmit de Organe (Dosar nr. 11269, vol. 4), găsim precizarea că *părinții soției au posedat 10,45 ha. teren arabil şi două maşini de treierat cu aburi, fiind încadrați în categoria chiaburi. Tatăl a fost membru al P.N.L.* O primă vină politico-economico-ideologică era gata lansată, aşteptând să-şi producă efectele. Ei i se adaugă o turnătorie a sursei „Petre Giuleşteanu", care îl citează pe Tudor Caranfil, într-o discuție despre desființarea cenzurii: *Am trăit şi ziua când să aud că elita, crema partidului să fie dată afară, Direcția Presei, taurul cel mai al dracului, cu coarnele cele mai lungi. Mă bucur că o să fie şomeri mulți să ştie ce-i şomajul*. Topica frazei şi gramatica îi aparțin informatorului — coleg de instituție cu urmăritul — căruia i se dăduseră alte sarcini decât corectitudinea exprimării. Interesul Securității pentru periculosul posesor de şilingi a fost întrerupt doar de căderea comunismului. În 1989, declarația unui vecin semianalfabet, rău şi ofuscat, obținută de unul dintre securiştii instituției, arată astfel: *În raporturile cu locatari adoptă o atitudine distantă se crede mai superior sub toate aspectele ca ceilanți vecinii cărora nu le acordă nicio importanță*. În lumina luptei de clasă, suferința repetentului ori repetentei care scrisese murdăria asta şi revolta împotriva celui ce *se crede mai superior* sunt de înțeles, după cum de înțeles este şi asocierea ofițerului de informații cu un asemenea găinaț fudul şi pânditor de vecini.

În seara aceea, într-o conversaţie care s-a prelungit până către dimineaţă, nu am apucat să-i povestesc lui Tudor Caranfil decât unele întâmplări de la proces şi din ancheta locotenentului-major de securitate Constantin, a acelui Constantin Voicu a cărui competenţă profesională îi dicta să îşi folosească mai mult pumnii decât cuvântul. Deşi am fost destul de zgârcit cu detaliile, cred că Tudor Caranfil s-a speriat totuşi şi nu a mai ţinut să afle continuarea răspunsului la întrebarea pe care mi-o pusese: „Cum a fost în închisoare?". Nu a uitat însă acea seară, iar peste ani, evocând întâlnirea noastră de la Karlovy Vary, avea să mă răsplătească, la rândul lui, cu relatarea unei întâlniri pe care o avusese cândva cu Teohari Georgescu, şef suprem al torţionarilor Securităţii în perioada instalării la putere a lui Gheorghiu-Dej şi asasin dezavuat până şi de complicii săi. Îl cunoscuse pe ucigaş într-o staţiune de odihnă la munte, unde, fără să-i fi ştiut biografia, jucase cu el câteva partide de table. Pe atunci, fostul tipograf nu mai era temutul ministru de interne, ci — dramatică retrogradare — directorul unei tipografii. Dureroasa prăbuşire din înaltele funcţii de partid şi de stat se cerea compensată cu amintirea glorioasă a tinereţii revoluţionare. Cel care, ca membru de frunte al Partidului Comunist din România, militase pentru ruperea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei din trupul ţării i s-a plâns colegului meu de lipsa de respect cu care fusese tratat de către Siguranţa Statului în regimul burghezo-moşieresc al României Mari. La arestare, un anchetator de la Inspectoratul de Siguranţă al Capitalei i se adresase batjocoritor:

— Bine ai venit, Ivan!

— Nu mă numesc Ivan, ci Teohari Georgescu, a răspuns arestatul.

— Atunci, bine ai venit, Ioşka!

— Nu mă cheamă Ioşka. Numele meu e Teohari Georgescu.

— Bine ai venit, Iţic! şi-a continuat jocul inspectorul.

— Nu mă numesc Iţic. Numele meu e Teohari Georgescu.

— Dacă nu te numeşti nici Ivan, nici Ioşka, nici Iţic, atunci ce mă-ta-n cur cauţi tu printre comunişti? a izbucnit nedumerit omul Siguranţei.

Maturitatea revoluţionară a tovarăşului Teohari este şi mai glorioasă. Am cunoscut un tehnician din Radioteleviziune al cărui tată, Ion Zelea Pârgaru, ilegalist, membru al Secretariatului Partidului Comunist din România, arestat odată cu Ştefan Foriş, ultimul secretar general cominternist al aceluiaşi partid, dispăruse în închisorile politice ale grupului Ana Pauker, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Vasile Luca şi Teohari Georgescu încă din 1945. Familia îl căutase ani de-a rândul, se adresase Justiţiei, Comitetului Central, Marii Adunări Naţionale, făcuse memorii peste memorii, însă nu primise niciodată răspuns. Periodic, prin canale neoficiale ale Securităţii, ai lui primeau totuşi veşti că omul trăieşte, că este sănătos, că se află în închisoarea Gherla ori că fusese trimis de partid cu misiuni secrete în străinătate. Erau minciuni cărora e greu să le găsim o explicaţie. Abia după căderea regimului comunist, când s-au

publicat documentele anchetelor privitoare la asasinarea lui Ştefan Foriş, a fost dezvăluită soarta lui Pârgaru. Un interogatoriu luat lui Teohari Georgescu în 1953 îi dă acestuia posibilitatea de a-şi exersa talentul epic:

În anul 1946 a venit la mine generalul Nicolschi şi m-a întrebat „Ce facem cu Foriş? Stă de mult.” Eu i-am răspuns că am să întreb şi am să-i comunic. După câteva zile m-am dus la secretarul general al Partidului şi l-am întrebat: „Ce facem cu Foriş, îl ţinem de mult, îl suprimăm?” Faţă de propunerea mea secretarul general al Partidului mi-a spus că este de acord să-l suprimăm. După aceasta am căutat pe Vasile Luca şi pe Ana Pauker. I-am găsit împreună într-o cameră a lui Pauker de la etajul I. I-am întrebat ce facem cu Foriş în sensul dacă să-l suprimăm. Amândoi au fost de acord.

Urmările acestui acord le aflăm din stenograma declaraţiilor lui Teohari Georgescu şi Gheorghe Pintilie (Pantelimon Bodnarenko-Pantiuşa, cel dintâi şef al Securităţii Poporului) date în 1968. Zice tov Teohari:

Reţin că a fost omorât cu o rangă. Nu a putut fi omorât cu o singură lovitură şi a trebuit să-i dea mai multe lovituri. În orice caz a fost cu un corp tare şi nu a fost împuşcat pe motivul ca să nu facă gălăgie.

Chiar aşa: de ce să deranjeze liniştea publică? La întrebarea, cam prostească, dacă, atunci când a fost izbit cu ranga, Foriş a căzut în groapă, tovarăşul Pintilie Gh. ocoleşte răspunsul, socotindu-l inutil, probabil, şi lipsit de dramatism. El merge drept la esenţă:

Groapa era făcută cu o săptămână înainte. În groapă au mai fost băgaţi doi inşi. (...) Primul a fost Foriş, pe urmă Pârgaru şi pe urmă neamţu (Petre Melinte). *Pe toţi trei noi i-am omorât. Au fost băgaţi unul peste altul.*

Amintindu-şi glorioasele fapte revoluţionare, ar fi fost frumos ca jucătorul de table Teohari Georgescu să-i descrie lui Tudor Caranfil şi asasinarea lui Ion Zelea Pârgaru, tatăl colegului nostru din Radioteleviziune.

De la Karlovy Vary la Praga am călătorit cu un aeroplan rusesc, o vechitură zgomotoasă ce înainta în salturi zburătoare, asemenea unei lăcuste mecanice, cu puţin deasupra stâlpilor de telegraf, lăsând impresia că s-ar fi putut izbi în orice moment cu burta de pământ. A şi întârziat la aterizare, nu mult, e adevărat, suficient totuşi cât să pierd cursa spre Bucureşti. Stăteam în capul benzii rulante ca să-mi recuperez valiza şi magnetofonul, îmi auzeam numele strigat în difuzoarele aeroportului, eram somat să mă prezint chiar atunci la avionul ce nu putea să mă mai aştepte, dar bagajul întârzia să apară: se rătăcise în cala vechiturii. Când a apărut, avionul meu se şi afla în aer. Au urmat discuţii penibile cu diverşi funcţionari cehi care nu voiau să accepte că vina întârzierii era a lor, nu a mea. Până la urmă, am telefonat la ambasada noastră din Praga, am cerut ajutorul ataşatului cultural, iar acesta, omul cu pareză pe care îl cunoscusem la Karlovy Vary, a venit cât a putut de repede şi, într-o cehească vorbită la fel de fluent ca localnicii, a rezolvat neînţelegerea: eu aveam să aştept întoarcerea

aceluiaşi avion TAROM — cursa era săptămânală — iar cehii se angajau să-mi asigure în tot acest timp casă şi masă, la un castel medieval transformat în hotel-restaurant pentru turiştii occidentali.

Am trăit o săptămână de libertate deplină. Nu trebuia să mai văd filme, nici să particip la conferințe de presă, nici să iau interviuri unor regizori sau actori celebri pentru emisiunea *A şaptea artă*. Singurul lucru ce-mi rămânea de făcut era să văd oraşul, să-i bat străzile, să privesc casele, oamenii, să casc gura la o lume necunoscută. În săptămâna pe care am petrecut-o la Praga, am uitat că mai există teatru, operă, biblioteci ori librării, spectacole şi, mai ales, muzee; conservele istorice şi cadavrele artistice nu mă atrăgeau. M-am abătut totuşi de la programul meu anticultural şi apolitic şi am făcut o excepție: m-am dus la cimitirul unde mi se spusese că e îngropat Jan Palach. Nu i-am găsit mormântul. Studentul care îşi dăduse foc în piața publică în semn de protest împotriva invaziei trupelor Tratatului de la Varşovia şi care devenise, astfel, un simbol al rezistenței naționale fusese dezgropat într-o noapte, mişeleşte, şi dus în altă parte. Chiar şi aşa, locul în care profanatorii de morminte ai poliției secrete încercaseră să ucidă simbolul era acoperit de flori.

Castelul transformat în hotel se afla în afara oraşului. În prima dimineață în care am pornit să văd Praga, am urcat în tramvai fără să am bani potriviți; mă descotorosisem de mărunțiş la plecarea din Karlovy Vary. Vagonul nu avea încasator (o, încasatoarele noastre de odinioară, cele ce rezolvau aglomerația cu strigătul „Avansați înainte!"), ci o instalație lipsită de personalitate, constând într-o cutie cilindrică, din care ieşeau biletele sub forma unei panglici de hârtie perforată. Introduceai moneda şi îți rupeai singur biletul. Cum nu ştiam nici cât costă un bilet, nici cum se procedează, am scos o bancnotă de o sută de coroane şi am rămas cu ea în aer. Înțelegând încurcătura mea, un călător a băgat în sertarul maşinăriei o monedă de o coroană, a rupt un bilet şi mi l-a întins cu gestul cel mai firesc din lume. I-am mulțumit pe româneşte şi am avut parte de un zâmbet cehesc nedumerit. Pățania mea semăna oarecum cu aceea trăită de Alexandru Drăghici, ministrul de interne dejist, în momentul debarcării sale din funcțiile de partid şi de stat şi trimiterii la munca de jos. Urcase şi el în tramvai, prima oară după mulți ani de călătorit cu limuzina, fără să fi avut habar de prețul unui bilet — treizeci de bani la clasa întâi şi douăzeci şi cinci la a doua — scosese din buzunar o bancnotă de o sută de lei, i-o întinsese încasatoarei şi... rămăsese cu ea în aer. Femeia nu avea atâția bani, ca să-i dea restul, şi a ridicat neputincioasă din umeri. „Nu ajunge?" s-a precipitat fostul ministru şi a extras din portofelul doldora de bancnote încă o sută de lei. Se grăbea, în felul acesta, să restabilească legătura cu masele, întreruptă prea multă vreme.

14
Iarnă moscovită

Marc Chagall

În luna februarie a anului 1974, am ajuns la Moscova, trimis de redacţie la un târg de filme documentare sovietice, deschis numai pentru ţările socialiste. Două săptămâni, între opt şi zece ore pe zi, am fost prizonierul Turnului de televiziune Ostankino, urmărind silnic scurtmetraje ştiinţifice — geografie, istorie, turism, agricultură, zootehnie, pescuit, industrie — cam tot ce putuse să le treacă prin minte unor regizori şi scenarişti inventivi. Organizatorii nu cunoşteau mila. În fiecare dimineaţă, la oră fixă, ne strângeau pe toţi membrii delegaţiilor străine în faţa hotelului *Ucraina*, ne urcau în autobuze, goneau spre Ostankino şi, fără abatere, ne băgau în sălile de proiecţie, unde picam pe mâna translatorilor, care se purtau aproape la fel de nemilos. În timp ce mă holbam la ecran, fără să înţeleg filmul, pricepându-i însă mesajul ("Piticul sovietic e piticul cel mai mare din lume"), translatorul meu, o femeie, îşi apropia buzele de urechea mea şi, străduindu-se să nu scape nimic din comentariile ce însoţeau pelicula, se pornea să turuie şoptit, mai obositor chiar decât obositoarele imagini de pe pânză.

Ileana Mociorniţa — aşa o chema pe translatoare — vorbea româneşte cu limba cronicarului Grigore Ureche, frumoasă în sine, dar corcită cu formule şi expresii luate din ziarul *Scânteia*. În plus, termenii tehnici îi erau necunoscuţi şi mi-i livra de-a dreptul în ruseşte. Îmi venea greu să o ascult, mă irita stricăciunea din vorbirea ei şi mă întrista să o aud spunând că învăţase româna la universitate. Minţea gratuit, minţea fluent, fără să îşi ia cea mai mică măsură de precauţie. Se născuse undeva în Siberia, era rusoaică get-beget, dar nu într-atât de rusoaică, încât să nu îşi aducă aminte, în conversaţii nesupravegheate, de nişte bunici moldoveni din Basarabia, în satul cărora se mai ducea şi acum, în perioada concediilor. Refuzul ei de a-şi recunoaşte românitatea era o formă raţională a fricii. Frica aceasta a basarabenilor ajunşi la Moscova mi-a dat fiori într-o dimineaţă, la hotelul *Ucraina*, când, aşteptând să vină liftul, am auzit două femei de serviciu vorbind în şoaptă, în cel mai curat grai moldovenesc, despre copii, despre neamuri, despre cunoştinţe comune. Le-am ascultat o vreme — păreau ţărănci din satul meu din nordul judeţului Botoşani — după care am încercat să intru în vorbă cu ele, bucuros de întâlnirea cu ai mei, dar m-am trezit cu două chipuri speriate, confuze şi cu un singur şi tăios răspuns, azvârlit în auzul conaţionalului, ca o piatră în obraz:

— Mî ne znaem po rumînskii!

Bineînţeles că nu ştiau româneşte. Era răspunsul fricii, articulat principial în limba ocupantului răsăritean, limba lui Lenin şi Stalin, cum ne plăcea să zicem.

Într-o dimineaţă, trecând pe la standul de presă din holul hotelului, privirea mi-a fost atrasă de numele lui Aleksandr Soljeniţîn, scris pe prima pagină, în colţul din dreapta, sus, a ziarului *Pravda*. Am cumpărat, pentru întâia şi ultima oară în viaţă,

oficiosul PCUS şi, odată ajuns la Ostankino, am rugat-o pe Ileana Mociorniţa să-mi traducă ştirea aceea de câteva rânduri. S-a uitat peste ea, însă nu mi-a spus ce conţine, prefăcându-se că are de făcut o treabă extrem de urgentă. Abia în pauza de prânz (delegaţiile şi interpreţii luau masa împreună într-un restaurant al Televiziunii), când i-am pus din nou sub ochi ziarul, am aflat că scriitorul disident fusese expulzat din măreaţa patrie a socialismului. I-am cerut amănunte, însă nu le-am primit. În ciuda faptului că Soljeniţîn primise nu demult Premiul Nobel pentru Literatură, Ileana Mociorniţa, cu studii umaniste superioare, nu ştia cine este Soljeniţîn. Nu auzise de un scriitor cu acest nume. Nici colega ei, licenţiată în filologie şi translatoare pe lângă delegaţia Republicii Democrate Germane, nu auzise de Soljeniţîn. După cum ridicau din umeri şi se uitau întrebător una la alta, cu exagerată mirare, am fost sigur că le e teamă să discute. Poate că se păzeau între ele. Ca să le pedepsesc pentru ipocrizia şi laşitatea lor, le-am spus cam tot ce ştiam despre samizdatul negator de cenzură, despre scriitorii ucişi în anchetele poliţiei politice ori aneantizaţi în lagărele siberiene, despre crimele stalinismului, despre războiul lui Soljeniţîn împotriva minciunii oficiale, despre literatura inspirată de gulag. Nici de gulag nu auziseră. De altfel, cuvântul acesta avea să facă o carieră fabuloasă tocmai datorită lui Aleksandr Soljeniţîn. Atât de mare este prestigiul lui, încât, uneori, e folosit abuziv. Spre exemplu, realitatea carcerală — în România, cel puţin — nu prea are legătură cu gulagul. În limba rusă, gulag este o prescurtare pentru *Glavnoe Upravlenie Ispravitelno-trudovîh Lagherei*, adică, *Administraţia Generală a Lagărelor de muncă*. Dacă adoptăm acronimul rusesc, el se va potrivi Canalului Dunăre-Marea Neagră, coloniilor de muncă din Delta Dunării sau din Insula Mare a Brăilei, nu însă închisorilor Jilava, Piteşti, Gherla, Aiud. Abrevierea rusească defineşte sistemul muncii forţate care exploata de-a valma deţinuţii de drept comun, politicii, prizonierii de război, în numeroasele insule ale monstruosului arhipelag al crimei. În acest sens l-a folosit Soljeniţîn. Este adevărat că termenul şi-a depăşit întrebuinţarea birocratică şi a căpătat o dimensiune simbolică: o ţară, o hartă, un atlas al lumii concentraţionare, un spaţiu aproape nelimitat. Comentatorii literaturii de detenţie au fost atât de fascinaţi de sonoritatea brutală a cuvântului, încât l-au luat ca exprimând o realitate unică, nediferenţiată a închisorii politice. Este, în asta, ceva din încântarea liceenilor care, întâlnind termeni exotici — Nabucodonosor, Popocatepetl, Tutankhamon — nu contenesc să-i repete, vrăjiţi de sunetul hipnotic. Am cunoscut o premiantă care, la încheierea unei lecţii de botanică, a ţinut-o minute în şir, în transă ştiinţifică: dicotiledonate, monocotiledonate, dicotiledonate, mono...

“Munca în URSS este o chestiune de onoare, glorie, mândrie şi eroism”, aşa scria pe poarta principalului lagăr de exterminare de la Vorkuta, unde li s-a grăbit sfârşitul atâtor şi atâtor duşmani ai poporului. Cu lozinca aceasta, fixată bine în conştiinţa lor revoluţionară, şi nemulţumite de puţinătatea zilelor noastre de lucru, gazdele moscovite s-au gândit să ne ia şi timpul liber. În prima duminică, ne-au urcat

în autobuze şi ne-au obligat să facem un tur al oraşului, cu vizite la Kremlin şi la Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov”. Când am ajuns la Universitate, iar colegii din delegaţiile democraţiilor populare s-au grăbit să coboare ca să vadă de aproape celebra instituţie de învăţământ, eu am rămas în maşină, mulţumit să admir iarna moscovită de pe colina cea mai înaltă a oraşului. Dacă nu îmi plăceau muzeele, nici după universităţi nu mă pasionam. De fapt, refuzul de a vizita campusul studenţesc avea o explicaţie ascunsă. Ştiam că fusese construit cu *onoarea, gloria, mândria şi eroismul* deţinuţilor politici şi mi se părea o impietate să intru în clădirile acelea încă sângerânde şi să exclam turistic: „Vai, ce frumos!”. După cum, din acelaşi motiv, nici în lagărul Salcia din Balta Brăilei nu am pus piciorul ca om liber, chiar dacă, după căderea comunismului, am fost invitat să merg şi să descriu la faţa locului digurile construite de noi, foştii robi ai Securităţii, pentru viitoarea moşie a tovarăşului Culiţă Tărâţă, vechi apostol al colhozului şi actual susţinător al proprietăţii private.

În Piaţa Roşie şi la Kremlin ne-am întâlnit cu superlativul rusesc. Totul era *cel mai, cea mai*. Am ascultat explicaţiile ghizilor şi am văzut turnul cel mai înalt, zidul cel mai gros, catedrala cea mai veche, scara cea mai monumentală, turla cea mai aurită, cupola cea mai largă, cel mai mare tun, cel mai mare clopot. Pe acesta, „ţarul clopotelor”, rămas fără sunet datorită unei spărturi laterale (cea mai laterală spărtură), aveam să îl asociez cu o întâmplare a lui Nichita Stănescu dintr-o călătorie în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. După câteva întâlniri publice cu scriitori şi cititori moldoveni, pe parcursul cărora se arătase cât se poate de slobod la gură, afirmând apartenenţa Basarabiei la România, poetul a fost luat deoparte de prieteni şi sfătuit să tacă. I s-a spus povestea altui clopot rusesc, clopotul cu dangătul cel mai frumos dintre toate clopotele Maicii Rusii, pentru care se certau două gubernii, fiecare pretinzând că este al ei. Au ajuns la judecăţi, clopotul fiind câştigat ba de o gubernie, ba de alta, spre nemulţumirea ambelor. Pentru stingerea conflictului, mai marii guberniilor au apelat la înalta înţelepciune a ţarului. Ţarul a dorit să cunoască istoricul neînţelegerii, a ascultat argumentele fiecărei părţi, după care a pronunţat sentinţa: să se taie limba clopotului, să amuţească dangătul născător de gâlceavă.

Programul întocmit de gazdele noastre includea şi vizitarea mausoleului lui Lenin. Se făcuse însă târziu, zilele de iarnă sunt scurte şi la Moscova (“cele mai scurte din lume”), aşa că am fost nevoiţi să renunţăm la plăcerea de a privi cadavrul marelui învăţător al popoarelor. Ca străini, am fi avut privilegiul de a nu sta la coadă. E adevărat, accesul la moaştele lui Lenin era liber, dar, ca orice lucru permis în măreaţa Uniune Sovietică, devenea obligatoriu. Devenind obligatoriu, el trebuia să fie organizat. Din clipa în care ajungea pe mâna organizatorilor, se birocratiza. Zilele şi orele de intrare erau controlate după un calendar unional, oamenii nu ajungeau acolo de capul lor, ci în ordine, pe colective de muncă, pe uzine, pe raioane, pe regiuni, pe republici. Garda de onoare stătea neclintită la datorie, iar atunci când porţile

mausoleului se închideau adoratorii mortului îşi păstrau şi ei, la fel de neclintiţi, rândul. Din 1924, anul morţii lui Vladimir Ilici Lenin, coada aceea cu pecete ideologică nu s-a terminat niciodată. A funcţionat chiar şi în timpul războiului, sub focul bombardamentelor, făcând o necruţătoare concurenţă cozilor la alimente. La vedere, se întindea pe câţiva kilometri, însă la capătul acelor kilometri ea lua o formă mult mai stabilă: a planificării în spaţiu şi timp. Pornea din Piaţa Roşie, de sub zidul imensei cazărmi cu biserici care este Kremlinul, trecea peste fluvii, escalada munţi, traversa Siberia, ţinuturile îngheţate ale Nordului, deşerturile fierbinţi ale Sudului şi nu se oprea decât într-o abstracţiune: viitorul luminos al popoarelor. A fost o vreme în care mumia lui Lenin s-a însoţit cu mumia lui Stalin şi, dacă frustrarea lui Nichita Hruşciov şi dezvăluirile lui isterico-răutăcioase despre crimele Tătucului mustăcios nu ar fi tulburat apele, poate că şi astăzi ar fi existat în mausoleul moscovit nu una, ci două conserve, la care să vină să se închine lumea întreagă, iar coada la cei doi îmbălsămaţi şi-ar fi găsit afluenţi şi în restul Europei şi Asiei, şi în Africa, şi în America, şi în Australia şi ar fi aruncat în extaz nu milioane, ci miliarde de credincioşi. Evident, nu ar fi ocolit Cartierul Primăverii din Bucureşti.

Într-o zi, hotărându-mă să bat străzile oraşului pe cont propriu, fără ghizi, fără tur organizat, am nesocotit programul gazdelor, am lăsat baltă documentarele din Turnul de televiziune Ostankino, cea mai înaltă structură metalică din lume, la acea dată, de peste 500 de metri, cu patruzeci şi cinci de nivele, şi am plecat în căutarea unei clădiri cu mult mai scunde, de doar câteva etaje, din subsolurile căreia se zicea însă că se zăreşte întreaga Uniune Sovietică, până departe, în lagărele din Urali şi Siberia şi chiar în adâncul pământului, în minele din Karaganda şi Kolîma: închisoarea Lubeanka. Voiam să văd cu ochii mei sediul central al NKVD-KGB, locul prin care trecuse Aleksandr Soljeniţîn, critic epistolar şi inocent al lui Stalin, dar şi Buharin, Kamenev, Zinoviev, sângeroşi tovarăşi de idei ai Tătucului şi brutali dirijori ai revoluţiei bolşevice.

Cum nu cunoşteam oraşul, trebuia să cer informaţii la tot pasul. Spre nedumerirea mea, bărbaţii cărora mă adresam se opreau o clipă din mers, ascultau întrebarea, după care se îndepărtau fără să scoată o vorbă, grăbiţi să dispară în mulţime. Am presupus că experienţa stalinismului îi învăţase să se teamă şi de limba străină în care întrebam, şi de rusescul Lubeanka. În schimb, am descoperit că femeile nu aveau nicio ezitare în a-mi răspunde, unele luându-mă chiar de mână, însoţindu-mă câteva străzi şi arătându-mi încotro să mă îndrept.

Curajul bărbaţilor l-am văzut funcţionând fără greş în altă situaţie. Era perioada în care Leonid Brejnev, conducătorul de atunci al PCUS, instituise o formă originală de prohibiţie alcoolică. Inşii care umblau băuţi prin oraş se pomeneau vânaţi de pe străzi, duşi la miliţie, îmbăiaţi, tunşi, raşi, ţinuţi peste noapte la răcoare, până se trezeau din beţie şi până li se călcau hainele, li se lustruiau pantofii, li se văxuiau

cizmele, pentru ca a doua zi, când li se dădea drumul acasă, să primească nu amendă, ci nota de plată pentru serviciile oferite, ce depăşea de cele mai multe ori leafa lor pe toată luna. Mi s-a povestit chiar despre un actor sau cântăreț de Operă care, plecând într-un turneu în Statele Unite ale Americii, şi-a folosit toți banii câştigați pentru a-şi planta pe chelie un păr artificial de toată frumusețea. La întoarcerea din străinătate, şi-a sărbătorit noua înfățişare cu un chef ce s-a încheiat în beciul miliției. Acolo, primul tratament pe care i l-au aplicat organele de ordine a fost să-i tundă până la piele neobişnuita podoabă capilară. Prohibiția nefiind totală, limitându-se mai degrabă la prețul alcoolului, băutura se găsea de vânzare, iar oamenii se asociau câte doi, trei, cumpărau o jumătate de votcă, pe care o dădeau pe gât direct din sticlă, repetând operația mai des decât ar fi fost recomandabil. Drept urmare, se şi clătinau mai tare decât ar fi trebuit. Am văzut destui moscoviți al căror mers prin zăpada străzii semăna cu poticnelile unui şarpe rănit prin ierburile câmpiei. Atunci, în acel moment interveneau curajul şi solidaritatea masculină: bărbați necunoscuți se repezeau la bețiv, îl apucau de subsuori, îl săltau şi îl sprijineau, îl duceau câteva zeci de metri, după care îl lăsau în grija altor voluntari. Aceia îl susțineau şi ei mai departe, până îl luau în primire alți binevoitori, care, la nevoie, îl treceau strada şi îl ajutau să urce în vreun mijloc de transport în comun, astfel încât omul să nu ajungă victimă a autorităților. Era un spectacol eroic şi, în egală măsură, jalnic.

Uneori comportamentul băutorilor ruşi îmbrăca şi forme demne. Actorul şi prozatorul Alexandru D. Lungu mi-a relatat o întâmplare trăită de el în Leningrad, cum se numea pe atunci Sankt Petersburgul, pe cheiul Nevei, unde ieşise să se plimbe de unul singur. Era vară, seara târziu, iar strada, pustie. În depărtare, pe trotuarul opus, a văzut un bărbat foarte voinic, foarte înalt, în frac şi cu joben, costumație ce nu se prea potrivea cu lumea sovietică. Omul se clătina ca o corabie în furtună, iar când a ajuns în dreptul amicului meu a traversat strada şi s-a proțăpit în fața lui, cu un aer sumbru, amenințător. Sandu Lungu s-a speriat. A dat să îl ocolească, mai să o ia la fugă, însă uriaşul i-a pus mâna pe umăr, sprijinindu-se sănătos de el, şi, cu glas gros, răguşit, nu mai puțin amenințător, a tunat: *Gospodin, skaji menea „Dobrâi vecer"!* adică, *Domnule, spune-mi „Bună seara"!* Mereu înspăimântat, Alexandru D. Lungu a izbutit să articuleze un *Dobrâi vecer* anemic, şoptit. Necunoscutul s-a dat un pas înapoi, şi-a scos jobenul, a făcut o reverență, a zâmbit prietenos şi, străduindu-se să-şi îndulcească vocea, i-a zis: *Spasiba vam! — Vă mulțumesc!*, după care şi-a continuat drumul, catargul cu frac şi joben clătinându-se demn, pe acelaşi chei liniştit al Nevei.

Poveştile cu bețivi pot să fie amuzante. Un coleg din Radioteleviziune, Cornel Armaşu, a întâlnit într-un parc din Helsinki un mic grup de petrecăreți ce trecuseră bine de faza melancoliei. Dintre ei s-a desprins un tânăr care, pe un ton autoritar, l-a somat să îi dea trei coroane, ca să-şi cumpere o bere. Armaşu era el însuşi iubitor de bere, aşa că, din pură camaraderie bahică, i-a întins finlandezului o bancnotă de zece

coroane. Individul a refuzat banii, adresându-i-se ofensat: „Ţi-am cerut trei coroane, de o bere, nu zece. Eu sunt alcoolic, nu cerşetor.”

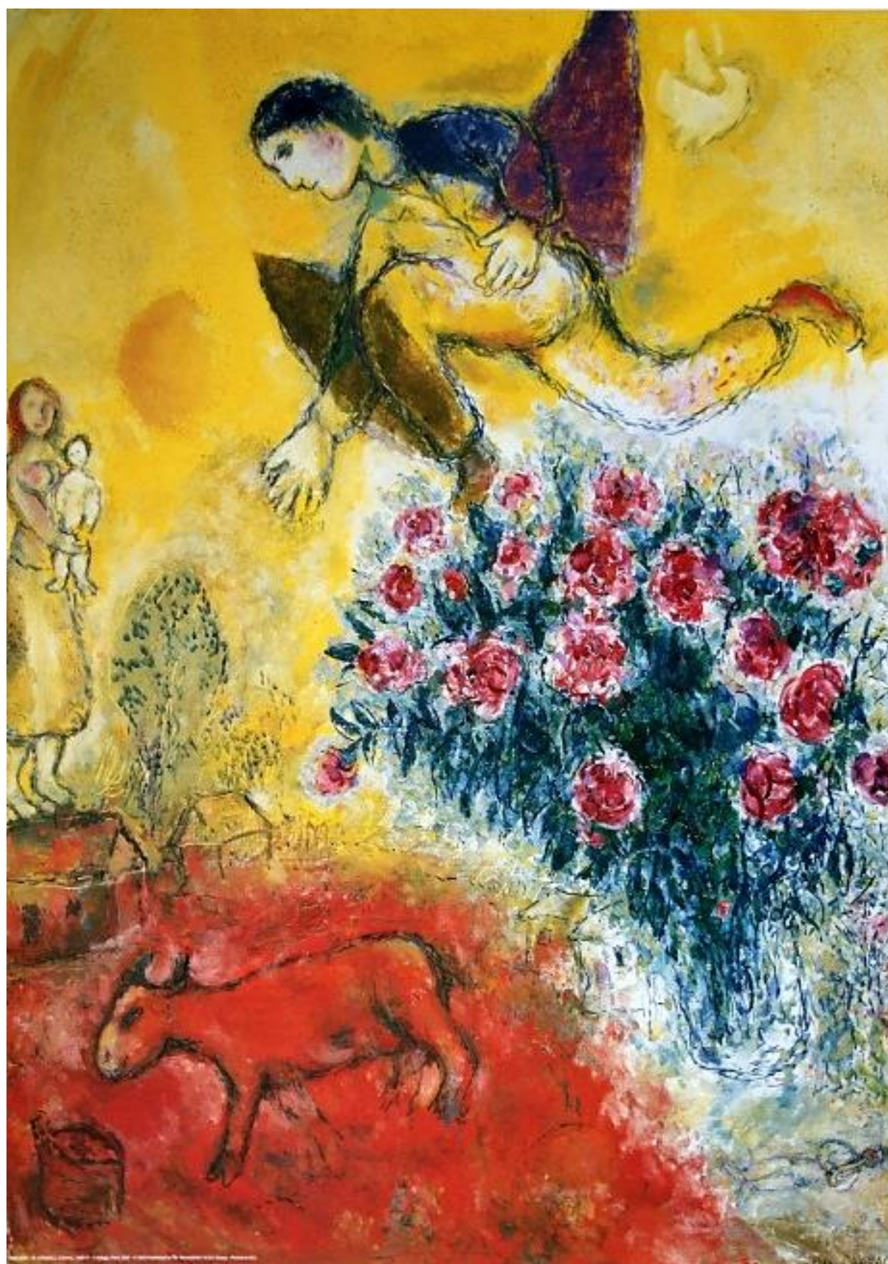
Că există o altă cultură a cerşetoriei, diferită de cea româno-ţigănească, aveam să mă conving eu însumi într-o călătorie la New York, când o femeie de vreo cincizeci de ani, îmbrăcată decent, m-a acostat într-o staţie de metrou şi mi-a cerut să-i dau un sfert de dolar, pentru o cafea. Eram de trei zile în Statele Unite ale Americii, trei zile în care nu înţelesesem aproape niciun cuvânt din ce vorbeau americanii. Întrebam câte ceva, mi se răspundea cu amabilitate, dar nu pricepeam nimic, spre disperarea mea care îmi închipuisem, după ani de studiu şi câteva mii de pagini literare traduse în româneşte, că ştiu engleza. În clipa în care băutoarea de cafea mi-a cerut un sfert de dolar, m-am simţit atât de fericit că înţeleg ce spune, încât am băgat mâna în buzunar şi i-am oferit tot mărunţişul pe care îl aveam, vreo patru, cinci dolari. A cules din palma întinsă o singură monedă de douăzeci şi cinci de cenţi şi mi-a aruncat din vârful buzelor, grăbită să nu întârzie cumva la cafea:

— Păstrează restul.

De parcă eu aş fi fost cerşetorul.

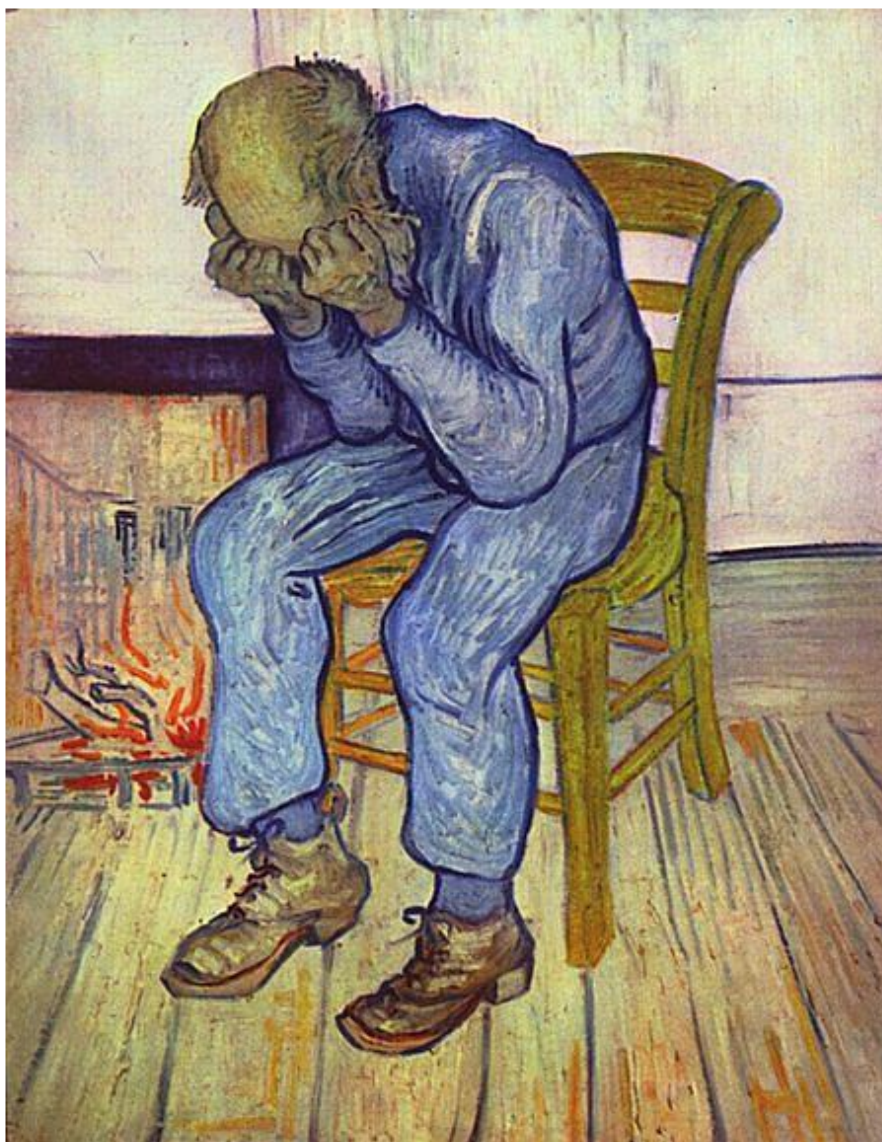

Александр Солженицын
Архипелаг
ГУЛАГ
СОКРАЩЁННОЕ ИЗДАНИЕ

Dimineaţa ultimei duminici moscovite mi-am petrecut-o într-o lungă plimbare pe străzi şi prin parcuri. Am fost surprins să constat că oraşul rusesc se golise de ruşi. Rar vedeai câte un autohton apărând şi îndepărtându-se grăbit la treburile lui. Probabil că oamenii locului hibernau prin casele lor, după alergătura şi truda unei săptămâni de întrecere socialistă. Singurii ruşi sadea erau cei câţiva veterani ai războiului care ieşiseră să îşi scoată la plimbare decoraţiile, aşa cum în alte părţi bătrânii îşi scot la plimbare câinii. Pe lângă aceşti războinici cu hemoroizi şi cu pieptul acoperit de tinichele, mai colorau oraşul albit de iarnă turiştii ideologici: vietnamezi, indieni, africani, cubanezi. Pentru ei, Uniunea Sovietică era balta otrăvită la care vin să se adape animalele însetate ale pădurii. În rest, capitala părea asediată de asiaţi. Ieşiseră din cazărmi sute de tineri cu ochi oblici, urmaşii celor care se năpustiseră cândva asupra Europei, uciseseră, jefuiseră, violaseră, incendiaseră şi care şi acum, în uniformele lor de sărbătoare, şi-ar fi putut închipui că sunt cuceritorii lumii, dacă nu ar fi fost, de fapt, nişte bieţi cuceriţi, îngenunchiaţi şi puşi să îi apere pe noii lor stăpâni. Chiar şi aşa, Moscova de duminică era o Moscovă asiată. Zăpada oraşului scârţâia sub călcătura de cizme a vechilor şi, poate, viitorilor invadatori. Atunci nu mi s-a mai părut absurdă viziunea unui imperiu destrămat, ca toate imperiile de până acum, a unei URSS decăzute, în ciuda agenţilor ei care împânziseră pământul. Mi-am imaginat cele peste o sută cincizeci de popoare captive eliberate din robia unei utopii sângeroase şi mi-a crescut inima. Mă încurca totuşi gândul că nepoţii noştri vor trebui să înveţe la şcoală numele a zeci de state nou apărute pe harta fostului monstru ruso-sovietic. Măcelarul lumii va fi fost făcut el însuşi antricoate, şniţele, vrăbioare...

Marc Chagall: Zborul

15
Râul care şi-a ucis peştii

Vincent van Gogh: La porţile veşniciei

Aproape toţi prietenii mei din închisoare au murit.

A murit Alexandru Ivasiuc, lovit de o grindă în faţa blocului Scala din Bucureşti, prăbuşit în timpul cutremurului din 4 martie 1977. Cu doar câteva zile înainte, în ultima duminică a lunii februarie, era fericit. Ne plimbaserăm o dimineaţă întreagă pe străzile oraşului şi o dimineaţă întreagă îmi vorbise despre cele două daruri târzii pe care i le aducea viaţa şi prin care, glumea el, devenea nemuritor: ca romancier, numele lui intrase în manualele şcolare, iar ca bărbat, aştepta să i se nască primul copil. Bucuria că opera sa literară va fi studiată în şcoală se asocia cu certitudinea, venită anume din recunoaşterea oficială a valorii, că de acum încolo Securităţii îi va fi destul de greu să-i însceneze cine ştie ce proces politic ori să-i interzică scrisul; pentru orice creator, interdicţia de a pătrunde în spaţiul public echivalează cu un asasinat. În euforia acelei clipe, uitase că o mulţime de scriitori importanţi fuseseră aruncaţi în închisori sau interzişi tocmai pentru că erau importanţi. Ca mai tuturor foştilor deţinuţi politici, nici lui nu-i trecuse frica de instituţia aceea populată cu minţi bolnave, având drept combustibil ura şi funcţionând numai pe baza ei. Chiar şi atunci, în plimbarea noastră fără ţintă, se oprea pe neaşteptate, căutând cu privirea un inexistent agent urmăritor. Când traversam strada, se uita bănuitor în stânga şi în dreapta şi ţâşnea pe celălalt trotuar în viteză. Nu o singură dată îmi dezvăluise teama de a nu fi lovit de o maşină a Organelor. Ideea ar fi putut să treacă drept paranoică, nu însă în cazul unui fost locatar al subsolurilor administrate de Ministerul Afacerilor Interne.

Copilul pe care îl aştepta avea să se nască în afara căsătoriei. În ciuda opoziţiei Titei Chiper, soţia legiuită, lui Alexandru Ivasiuc nici nu-i trecea prin gând să nu şi-l recunoască atunci când va fi venit pe lume. Întotdeauna îşi dorise să aibă urmaşi, iar ameninţarea Titei cu divorţul îl punea în dificultate. Dacă nu voia să renunţe la copil, nici de Tita nu voia să se despartă. Îi era o bună nevastă, un partener de idei strălucitor, umorul şi scepticismul ei echilibrând exaltarea lui, într-un spectacol a două inteligenţe complementare. Doar cutremurul a rezolvat încurcătura: l-a despărţit şi de Tita, şi de copil — o fată ce-i va purta numele, Alexandra, şi care va fi botezată de Nicolae Breban, unul dintre amicii întru literatură.

Marea capacitate a lui Alexandru Ivasiuc de a-şi face prieteni era egalată, ba chiar întrecută, de uşurinţa cu care se pricepea să îşi facă duşmani. Când nu îi avea, şi-i inventa. Iar dacă nu găsea în apropiere vreo persoană neutră demnă de a se război cu ea, nu ezita să-şi transforme prietenii în inamici. Aşa se întâmplase cu Paul Goma, aşa s-a întâmplat şi cu Alexandru Paleologu. Alec şi Alecu, căzuţi în admiraţie reciprocă într-o vreme, s-au certat dintr-un efort spre armonie. Iritaţi de lipsa de eleganţă a polemicilor întâlnite în revistele epocii, cei doi s-au gândit să facă o demonstraţie de civilizaţie a cuvântului, punând la cale în paginile *Gazetei literare* (sau

ale *României literare*) un schimb de idei model, care să evite violenţa, grosolănia, rudimentarul polemicilor obişnuite. După câteva articole, în care cei doi se contraziceau cordial, cu argumente subtile şi demonstraţii savante, replicile au devenit acide, fiecare luptător suspectându-şi adversarul de rea-credinţă, inanitate, chiar de prostie. Polemica s-a întrerupt, prietenii au renunţat să se mai salute, între ei s-a instalat o ură rece, tenace.

Întâlnirea lui Alexandru Ivasiuc cu Marin Preda fusese din categoria dragostei la prima vedere. Conduceau nou înfiinţata editură *Cartea Românească* a Uniunii Scriitorilor — Preda era director, iar Ivasiuc, unul dintre cei doi redactori-şefi — se vedeau la serviciu, se vedeau în oraş, aveau planuri comune privitoare la sprijinirea literaţilor şi prosperitatea editurii, ajunseseră nedespărţiţi. Am luat o dată prânzul cu ei, la restaurantul Capşa, într-o sală răcoroasă, în ciuda căldurii de afară, cu covoare moi şi atmosferă catifelată. La ora aceea încăperea era goală şi, cu excepţia paşilor unui chelner bătrân şi elegant, nu se auzea niciun zgomot. Într-o asemenea ambianţă, şi conversaţia noastră se apropia de şoaptă. Doar când şi când liniştea era spartă de râsul behăit al lui Marin Preda — „He-he-he, monşer!" — căruia îi urmau, într-un bizar fenomen de rezonanţă, tresărirea involuntară şi apropierea fulgerătoare a bătrânului chelner:

— Doriţi ceva, domnule?

Mi-am amintit atunci o întâmplare povestită de actorul Ion Omescu în lagărul Salcia, întâmplare petrecută tot la Capşa, dar la Capşa veche, frecventată de altă lume şi în alte timpuri. Ion Omescu ieşise pe holul restaurantului şi vorbea în limba franceză la un telefon public cam defect, ţipând în receptorul aparatului ca să se facă înţeles de un interlocutor aflat în alt capăt al oraşului. Imediat, un chelner s-a apropiat de el, şi-a dus degetul la buze şi i-a şoptit politicos: „À voix basse, monsieur, à voix basse..."

Restaurantul îl alesese Marin Preda, care avea snobismul marilor localuri şi al băuturilor scumpe, însă consumaţia a plătit-o Alexandru Ivasiuc. Cel mai apreciat şi mai bine retribuit scriitor al momentului nu a schiţat niciun gest de a contribui la achitarea notei de plată. Martor al apucăturii lui spre zgârcenie aveam să fiu şi altă dată. Într-o vreme, Marin Preda nu accepta să colaboreze la emisiunile de radio decât contra sumei de o mie de lei, chiar dacă ştia că plata pentru o colaborare nu putea să depăşească, potrivit normelor de atunci, 270 de lei. Nouă, redactorilor, ne plăcea fronda scriitorului şi făceam tot felul de giumbuşlucuri contabile pentru a i se da ce cerea şi, în fond, ce i se şi cuvenea unui creator important. Nu aveam nicio îndoială că autorul romanului *Moromeţii* marcase frumos istoria literaturii române şi îl admiram cu toţii. Ne cam încurca faptul că voia să primească banii înainte de difuzarea emisiunii, iar Serviciul financiar al instituţiei refuza orice avans. Cu bunăvoinţa unor şefi, se rezolva şi asta. Aşa a procedat colega noastră Dona Roşu, cu prilejul unei dezbateri culturale la care mai participau doi sau trei invitaţi. Riscând primirea unor

sancţiuni administrative, a încălcat nişte reguli, a completat nişte formulare speciale, astfel încât, atunci când Marin Preda a păşit în studioul de înregistrare al Radioului, ea avea banii pregătiţi. Operatoarea a dat drumul la magnetofon, banda a prins să se rotească, unul dintre oaspeţi şi-a început discursul, a intervenit un al doilea, acestuia i s-a dat o replică, dialogul se născuse, totul părea să fie în ordine. Atunci s-a auzit glasul lui Marin Preda:

— Dar banii? Unde-s banii, monşer?

Înregistrarea s-a oprit, frumoasa, eleganta, calma Dona Roşu şi-a înhăţat geanta de pe pupitrul de comandă a magnetofoanelor, a ţâşnit din cabină, a luat-o la fugă pe coridor, a dat buzna în studio şi i-a înmânat beneficiarului plicul cu banii râvniţi.

— Aşa, monşer, a găsit formula de mulţumire potrivită romancierul.

Dona Roşu a revenit în cabină, banda a pornit din nou, discuţia se încinsese, când microfonul parcă a explodat:

— Dar nu sunt toţi, monşer! Trebuiau să fie zece sute!

În timp ce masa rotundă se desfăşura după tipic, Marin Preda desfăcuse plicul, numărase banii şi constatase că lipseau vreo douăzeci de lei. Înregistrarea, compromisă pentru a doua oară, trebuia oprită.

— A fost o mie de lei, dar vi s-a aplicat impozitul, i-a explicat colega noastră prin interfon.

— Niciun impozit! Ce treabă am eu cu impozitele? Ne-am înţeles pentru zece sute! a venit răspunsul romancierului, care se şi ridicase de pe scaun, revoltat, gata de plecare.

Avea dreptate. Dona Roşu a scotocit în geantă, a găsit câţiva bănuţi, operatoarea şi cu mine am completat restul, iar Dona Roşu, roşie la faţă de ruşine, a alergat să-i ducă diferenţa până la o mie.

— Acum putem începe, a informat-o Marin Preda, după ce a numărat mărunţişul. Dar vezi că mă grăbesc, monşer.

Cearta lui Alexandru Ivasiuc cu Marin Preda a pornit de la maşina editurii. *Cartea Românească* avea o singură maşină de serviciu, care ar fi trebuit să le fie de folos tuturor angajaţilor. Numai că ea nu stătea în garaj, nici în curtea instituţiei, ci în cartierul Cotroceni, în faţa casei directorului. Şoferul aştepta acolo ceasuri în şir, fie ca să o scoată pe doamna Preda în oraş, la cumpărături, fie ca să-l aducă pe domnul Preda la slujbă. Şi cum domnul Preda nu venea la editură decât după ora 14, maşina de serviciu lipsea mai toată ziua. Circula svonul că, atunci când s-a primit dispoziţie de la partid ca activitatea editorială să înceapă dimineaţa, la prima oră, ca la Alimentara sau ca la Fabrica de nasturi, Marin Preda i-ar fi adunat pe oameni şi le-ar fi zis: „Aţi văzut şi dumneavoastră că programul începe la 8 şi se încheie la 4. Eu vin la două şi jumătate. Cine vine după mine va fi dat afară.” Povestea avea oarece haz, iar ameninţarea a rodit: când directorul îşi făcea apariţia, toată lumea era la datorie.

Alexandru Ivasiuc nu gusta însă deloc boemia şi bunul plac. A răbdat cât a răbdat, pentru ca într-o după-amiază să intre în biroul directorului şi să-l someze să lase maşina la dispoziţia editurii. Marin Preda l-a privit oarecum nedumerit, apoi l-a întrebat: „Dumneata încă nu ştii cine-i şeful aici?" După care, l-a invitat să părăsească încăperea. Din ziua aceea, nu şi-au mai vorbit, iar Ivasiuc şi-a căutat de lucru în altă parte.

— O fi mare scriitor, dar se poartă ca un căruţaş, mi-a zis Saşa. Ăsta înhamă calul când vrea el.

O relaţie oarecum pe dos o avea Alexandru Ivasiuc cu Fănuş Neagu. Îi aprecia proza, dar nu-i plăcea omul, pe care îl socotea cam bădăran. Poate că nici nu se înşela prea mult. Eu însumi am asistat la o scenă ce ar fi putut să confirme cu vârf şi îndesat o asemenea presupunere. Mă aflam la *Editura Eminescu*, aşteptând să înregistrez un interviu cu directorul Ioanichie Olteanu, când relativa linişte a unei instituţii de cultură a fost spartă de un schelălăit cumplit, amplificat de nişte înjurături birjăreşti de incontestabilă autenticitate. Toată lumea a devenit interesată, pentru că toată lumea ştia ce se întâmplă. Venise în vizită Fănuş Neagu şi, ca de obicei, îşi anunţase sosirea lovind năpraznic cu piciorul câinele editurii. Zmeul îşi anunţa prezenţa aruncând buzduganul, prozatorul român, izbind cu sete animalul din ghereta portarului. După urâţenia vocii şi după intensitatea schelălăielii, redactorii editurii încercau să îşi dea seama dacă scriitorul venise să ceară bani sau reeditarea vreunei cărţi. Probabil că şi una, şi alta. Un asemenea comportament nu era de natură să stârnească admiraţia lui Alexandru Ivasiuc pentru Fănuş Neagu. S-a întâmplat însă ca Uniunea Scriitorilor să-i trimită împreună în India, într-o călătorie oficială de o lună, din care Ivasiuc s-a întors cu o altă viziune asupra lui Fănuş Neagu. Descoperise un om viu, un artist profund, un companion fermecător. Printre altele, îl impresionase sensibilitatea ieşită din comun a noului său amic faţă de sărăcia, murdăria, promiscuitatea în care trăiau oraşele indiene. Întâlniseră prostituate care practicau sex oral în văzul lumii, la marginea trotuarului, şi copii năpustindu-se la oaspeţii români, ţopăind cu mâna întinsă şi ţipând „Davai, davai!". Era epoca unei ofensive politice sovietice, iar micii cerşetori îi luau drept ruşi. Cel puţin Fănuş Neagu, cu mutra lui de lipovean, nici nu s-ar fi putut să fie luat drept altceva.

— În afară de băiatul ministrului culturii, toţi copiii pe care i-am întâlnit ne-au cerşit bani sau mâncare, mi-a spus Saşa.

Mai dăduseră peste leproşi care, dacă nu primeau pomană o rupie, două, se repezeau la ei şi încercau să-i atingă cu cioturile degetelor de la mâini, mâncate de boală, pentru a-i molipsi şi a-i pedepsi astfel pe turiştii nemilostivi. Ivasiuc, având studii de medicină, ştia că transmiterea leprei ar fi avut nevoie de un contact prelungit cu bolnavii, de ani, nu de zile. Fănuş Neagu nu ştia asta, dar, chiar dacă ar fi ştiut, nu ar fi fost mai puţin oripilat la vederea acelui spectacol al suferinţei şi ar fi reacţionat la

fel: îl apuca greaţa şi vomita în plină stradă. Din pricina asta, refuza să facă vizite, să urmeze programul aranjat de gazde special pentru ei doi şi, de multe ori, rămânea închis în camera de hotel, unde se consola cu câte o sticlă de whisky. Nu a putut să lipsească însă de la întâlnirea cu ministrul culturii, întâlnire obligatorie, proiectată să dureze cincisprezece minute. Cum Ivasiuc, cu mintea lui scormonitoare, inventase un subiect de indianistică în stare să-l captiveze pe înaltul oficial, audienţa s-a lungit mult peste ora stabilită. Fănuş Neagu nu ştia englezeşte, limba în care se vorbea, şi nici de filosofia indiană nu se simţea atras. Se plictisea. A încercat să îl întrerupă pe Ivasiuc, i-a făcut semn să termine, i-a dat coate, numai că Ivasiuc nu putea fi oprit când se apuca să demonstreze ceva. Atunci, scos din sărite, Fănuş Neagu şi-a dres glasul lui răguşit şi a început să cânte. Săltăreţul *Hai leliţă-n deal, la vie / Să culegem razachie* a poposit, astfel, şi în urechile importantului personaj cultural. Zâmbind încurcat, ministrul a dorit să afle ce reprezintă intervenţia vocală a distinsului oaspete român. „Colegul meu ar vrea să-i atragă atenţia Excelenţei Voastre asupra asemănării folclorului nostru cu vechiul folclor indian", a trebuit să explice proaspătul şi improvizatul muzicolog.

Din expediţia indiană, cei doi rămăseseră prieteni şi uneori jucau pocher câte o noapte întreagă, Alexandru Ivasiuc acceptând să piardă sume importante doar din plăcerea de a asculta poveştile lui Fănuş Neagu. Admira la el lucruri pe care i-ar fi plăcut să le facă, dar pentru care nu era dotat: să bea butoaie de vin fără să se îmbete, să se culce cu femei necunoscute închipuindu-şi că le iubea din tinereţe, să evoce în scrisul său umanităţi şi peisaje inexistente, angelic, grotesc, inspirat. Ca orice model ideal, şi acesta era de neatins. Partidele de pocher se desfăşurau la palatul Mogoşoaia, rechiziţionat abuziv şi decretat casă de creaţie, unde câţiva scriitori locuiau cu anii, pe cheltuiala vistieriei publice.

— Fănuş a stat în palatul lui Constantin Brâncoveanu mai mult decât au stat domnitorul şi toţi urmaşii lui laolaltă, de la 1700 şi până astăzi, a calculat cu suspectă admiraţie Saşa.

În atmosfera aceea de măreţie şi decadenţă domnească, lui Alexandru Ivasiuc începuseră să-i placă şi istoriile ce circulau pe seama lui Fănuş Neagu, şi vorbele lui de duh. Fănuş anecdoticul era autorul unei teorii pentru care l-ar fi invidiat, probabil, orice savant fiziognomist, potrivit căreia femeile se împart în două categorii distincte: cu cearcăne şi fără cearcăne. „Nu contează decât cele cu cearcăne", decretase el. Ca să-şi ilustreze teza, avea la îndemână destule exemple. Povestea, astfel, că se întorsese odată de la cârciumă însoţit de o necunoscută lacomă şi focoasă, cu care făcuse dragoste până la epuizare. Adormise, iar dimineaţa, când s-a deşteptat, a găsit-o pe femeie cocoţată pe un scaun, goală, aranjând cărţile din bibliotecă. S-a dat jos din pat şi nu i-a venit să-şi creadă ochilor: necunoscuta schimbase complet ordinea cărţilor, aliniind volumele de pe rafturi nu după autori, nu după literaturi, nici măcar după

mărime, ci după culoarea cotorului.

— Confunda culorile, însă avea nişte cearcăne până la ţâţe, mi-a spus Saşa că ar fi lăudat-o Fănuş Neagu.

Avea exemple şi de femei fără cearcăne. După o noapte petrecută în sala de oaspeţi a palatului lui Brâncoveanu, transformată în restaurant, urcând în camera lui de pe etaj, a nimerit peste fata de serviciu care tocmai mătura încăperea. Fata, o ţigăncuşă din Mogoşoaia, l-a salutat respectuos şi a dat să plece. „Stai, fă, să te fut", i-ar fi zis magistrul prozei româneşti. „Ba nu stau deloc", s-a ferit juna. „Cum aşa?" „Nu pot, domn Fănuş, zău că nu pot", s-a scuzat tânăra. „De ce, fă?" „Sunt fată mare. Ce, dacă nu eram fată mare, nu v-aş fi servit eu pe dumneavoastră?"

— Dacă cearcăn nu e, nimic nu e, mi-a reprodus Saşa comentariul biblic al lui Fănuş.

Alexandru Ivasiuc a fost înmormântat în cimitirul Străuleşti 2, în afara Bucureştiului, pe o alee pustie până atunci, alături de alţi scriitori morţi la cutremurul din 4 martie 1977. Odihneşte la doi paşi de A. E. Baconsky, acel dandy comunist şi colaborator entuziast al Securităţii care se distra să-i terorizeze pe Lucian Blaga şi pe membrii Cercului literar de la Sibiu, dintre care Ştefan Aug. Doinaş, Ion D. Sîrbu, Nicolae Balotă şi Ion Negoiţescu beneficiaseră din plin de demascările sale, cu mult mai înainte de a li se fi împlinit biografiile în puşcării. Pe la începutul anilor '70, când A. E. Baconsky îşi publicase *Panorama poeziei universale contemporane*, carte de comentarii şi de traduceri din poeţii lumii, s-a nimerit să mă întâlnesc în librăria de pe bulevardul Magheru cu Alexandru Ivasiuc. Acesta a luat volumul masiv de pe tejghea, l-a cântărit în mână, l-a răsfoit şi a zis cu maliţie:

— O mie de pagini despre o sută de poeţi pe care nu i-a citit niciodată! E o performanţă.

O performanţă a fost şi elegia improvizată la cimitir. Eram de faţă la înmormântarea lui A. E. Baconsky, când Traian Iancu, directorul Fondului literar şi poet patriotard întârziat, a rostit cu ochi înroşiţi de băutură o plângere funebră, o cuvântare ca venind din partea conducerii Uniunii Scriitorilor:

— Sunt mândru să inaugurez această alee a morţilor noştri dragi...

Cântăreţul neruşinat şi lipsit de inhibiţie al partidului, al steagului roşu şi al tricolorului, al comandantului suprem şi al comunismului în zbor era beat, abia se ţinea pe picioare, şi mi se părea un miracol că nu se prăbuşeşte în groapă peste coşciugul dragului său mort. Ar fi fost moral ca fostul ofiţer de securitate Traian Iancu să se îmbrăţişeze, măcar o clipă, la lumina zilei şi nu în case conspirative, cu fostul delator A. E. Baconsky.

Alexandru Ivasiuc a făcut cinci ani de puşcărie şi unul de domiciliu obligatoriu, pentru că încercase să organizeze un protest studenţesc împotriva brutalităţii cu care, în 1956, ruşii înecaseră în sânge svâcnetul de libertate al ungurilor.

René Magritte: Însoțitorii fricii

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
București 2014

A murit părintele Gheorghe Chiriac.

Locuia în casa parohială a unei biserici din mijlocul Bucureştiului, lângă Radiodifuziune, şi uneori ne ciocneam unul de altul la colţul străzii. Cele câteva vorbe schimbate cu el îmi luminau zilele apăsător ceauşiste, aşa cum, altădată, în lagărul de muncă de la Salcia, conferinţele lui insuflate de cultură avuseseră darul să mă smulgă din abjecţia închisorii şi a gardienilor torţionari. Într-o vreme, o bună parte din elita intelectuală a Capitalei venea să-i asculte predicile duminicale, ceea ce i-a scos din minţi pe acei ierarhi din conducerea bisericii ortodoxe care nu erau altceva decât o anexă religioasă a partidului ateu. Preotul periculos a fost mutat, astfel, la periferia oraşului, la o biserică fără enoriaşi, unde l-au urmat, aşa cum calculase Securitatea, doar câţiva credincioşi înrăiţi.

O admiratoare a părintelui Chiriac era Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Preotul îi fusese cândva duhovnic, rămăseseră în bune relaţii şi de la ea am aflat, mai înainte ca autorul să-mi confirme, că părintele avea în manuscris câteva cărţi de teologie, de filosofie creştină, dar şi de beletristică, evident, nepublicabile pe atunci. (Oare ce s-o fi ales de ele?) În pofida admiraţiei pe care i-o purta, nu cred că doamna profesoară Dumitrescu-Buşulenga l-a mai vizitat pe părintele Chiriac în cartierul în care îl exilaseră superiorii lui. Era prea fricoasă pentru aşa ceva. Frica ei de partid era atât de mare, încât, într-un moment de panică, acceptase să fie propulsată deputat în Marea Adunare Naţională şi membru supleant în Comitetul Central al PCR, nu alt PCR decât cel care, pe când era tânără asistentă universitară, o dăduse afară din învăţământ şi cu care, oricum, nu avea nicio afinitate de idei. Incapacitatea de a refuza ofertele autorităţilor făcuse din ea o colecţionară de titluri, demnităţi, funcţii. Dintre acestea din urmă, cel puţin una o pusese într-o lumină bizară, în ciuda prestigiului pe care ar fi trebuit să i-l asigure: numirea în postul de director al *Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu"*, în locul academicianului Alexandru Dima. Maşinaţia a fost perversă. Păpuşarii partinici din minister i-au oferit lui Alexandru Dima o călătorie de studii în Germania, lucru rar pe atunci, ca să-l demită în lipsă şi să o pună directoare pe Zoe Dumitrescu-Buşulenga, fără ca măcar să-l înştiinţeze pe seninul călător. După întoarcerea în ţară, Alexandru Dima şi-a reluat activitatea la institut. Venea la slujbă, stătea de vorbă cu cercetătorii, le dădea sfaturi profesionale, convoca şi prezida şedinţa săptămânală de analiză a muncii, conversa gentil cu doamna Dumitrescu-Buşulenga, pe care o credea în vizită. La rândul ei, directoarea îl trata ca pe directorul în funcţie. Acesta a aflat adevărul abia peste vreo lună de la demitere, când un prieten, întâlnindu-l în oraş, l-a întrebat indignat: „Cum au putut, dragă, să-ţi facă porcăria asta?"

Profesorul Alexandru Dima a fost multă vreme colaborator al emisiunii

Momente din istoria literaturii române. Ca redactor al ei, aveam obligaţia să întocmesc şi formele de plată, aşa că îi expediam onorariul cuvenit prin poştă, ca şi celorlalţi colaboratori externi, de altfel. După ce ne-am cunoscut ceva mai bine, m-a rugat să nu-i mai trimit banii acasă, ci să-i scot prin casieria Radioului, să-i iau eu şi să i-i dau lui în mână.

— Dacă încap pe mâna nevestei, nu-i mai văd, mi-a explicat. Şi-mi trebuie şi mie un ban de buzunar, ştii, ca băieţii...

Venea în biroul meu să-şi ia plicul cu bani, dar şi ca să stea la taclale. Era prietenos fără efort, după cum, tot fără efort, se arăta cum nu se poate mai generos în acordarea unor titluri academice.

— Ascultă, dragă, nu vrei să-ţi dau un doctorat? m-a întrebat el într-o zi în care era bine dispus, pentru că îl aştepta o scurtă vacanţă la munte, într-o companie feminină agreabilă.

Era perioada în care înscrierea la doctorat nu se deosebea prea mult de înscrierea în sindicat. Sindicatul era însă obligatoriu, pe când doctoratul, benevol. Înainte de a ne despărţi, m-a întrebat care este telefonul de oraş (aveam pe birou şi unul numai pentru convorbiri interioare) şi dacă îl poate folosi. A ridicat receptorul, a format un număr şi l-am auzit spunând:

— Alo, Gara de Nord? Sunt profesorul universitar doctor docent Alexandru Dima, directorul Institutului de Istorie şi Teorie Literară „George Călinescu", membru corespondent al Academiei Române. La ce oră pleacă trenul spre Sinaia?

Văzând că îmi ieşiseră ochii din orbite, s-a scuzat:

— Ce vrei, dragă Pavlovici, porcii ăştia, dacă nu-i impresionezi cu ceva titluri, nici la salut nu-ţi răspund.

L-am reîntâlnit pe părintele Gheorghe Chiriac la cimitirul Străuleşti, la parastasul de 40 de zile al lui Alexandru Ivasiuc. A ţinut slujba şi a lăcrimat:

— Saşa, Saşa... Ştiu că hulesc, dar nu e drept să vin eu, un om bătrân, la mormântul tău...

La câtva timp după moartea lui Alexandru Ivasiuc, a urmat un proces de recunoaştere a paternităţii nou-născutei Alexandra. Tita Chiper s-a opus cu înverşunare atribuirii numelui soţului ei unui copil necunoscut. Chiar şi prietenii tatălui se împărţiseră în tabere adverse. Când Tita mi-a cerut să-i fiu martor în procesul ce se lungea fără rost, m-a pus în încurcătură. Povestea îmi era străină. Nu ştiam nimic despre mama copilului, căreia amicii Titei îi reproşau o mulţime de lucruri incontrolabile, ştiam însă ceea ce îmi spusese Saşa, şi anume că nu ar fi ezitat nicio clipă să-şi recunoască fiica. Mi-ar fi fost imposibil să susţin contrariul, după cum îmi era greu să nu fiu alături de soţia prietenului meu. Atunci i-am făcut o vizită părintelui Chiriac şi i-am cerut sfatul. Nu mi l-a dat. A preferat să-şi aducă aminte de grozăviile din lagărele de muncă şi să-l evoce pe fostul nostru camarad de suferinţă. La

despărțire mi-a sugerat totuşi nu o soluție, ci o temă de meditație, la care se gândise, probabil, dintru început:

— O faptă bună în clipă s-ar putea să însemne o faptă rea în veşnicie.

Părintele Gheorghe Chiriac fusese condamnat la cincisprezece ani de închisoare chiar pentru o faptă bună: dăruise câteva haine unui fost puşcăriaş politic.

Marc Chagall: Războiul

A murit Sergiu Al-George.

Era un om echilibrat, egal cu sine, cu semenii, cu abstracţiunile. Avea ştiinţa bucuriei. Se bucura de prieteni, de lucrurile simple, de idei. L-am vizitat într-o seară împreună cu Alexandru Zub, când ne-a arătat biblioteca pentru care fusese atât de îngrijorat în detenţie, răsfoind cărţile, privindu-le ca pe nişte fiinţe vii, vorbind despre ele cu aceeaşi tandreţe cu care ne-a descris mai apoi plantele ornamentale îngrijite de el pe terasa apartamentului. S-a bucurat de aroma vinului, de clinchetul lui în pahare, iar noi ne-am bucurat infinit mai mult de sănătatea spirituală a amfitrionului. Cel mai important indianist din ţară intrase într-un tipar oriental atât de puternic, încât îl marcase şi fizic: ajunsese să semene cu o zeitate asiată. Fruntea i se lărgise enorm, arcadele ochilor se adânciseră, gura, desenată puternic, cu colţul buzelor groase uşor lăsat, se fixase într-un surâs binevoitor şi totuşi absent. Şi lumea o înţelegea după tipare arhaic orientale. În perioada micului dezgheţ cultural de la începuturile domniei lui Ceauşescu, atunci când intelectualii noştri redescopereau lucruri interzise, iar filologii, de pildă, se entuziasmau de curentele moderne, de semiotică şi de structuralism lingvistic, Sergiu Al-George se încăpăţâna să sublinieze că rădăcinile structuralismului trebuie căutate în India străveche, în sutrele din gramatica lui Panini, cu veacuri înainte de Hristos, nu în secolul al XIX-lea şi în Ferdinand de Saussure; până şi invenţiilor scientiste de tipul *fonem, morfem, lexem* le afla corespondentul în *spotha* din filosofia indică. Atunci când studentul Jan Palach şi-a dat foc în semn de protest împotriva invadării Cehoslovaciei de către trupele ruseşti, şi-a amintit de prinţul persan care l-a însoţit pe Alexandru Macedon până la graniţele ţării şi care, la despărţire, în semn de admiraţie pentru cuceritorul lumii, şi-a dat şi el foc, oferindu-i lui Alexandru un strălucitor spectacol de autoimolare.

— Este jertfa supremă, a comentat Sergiu Al-George. La vechii orientali pornea din iubire, la europenii de azi, din disperare.

Sergiu Al-George stătuse în închisoare aproape şase ani, pentru că îi citise pe E. M. Cioran şi pe Mircea Eliade şi pentru că era prietenul banditului Constantin Noica.

TRAIASCA 23 AUGUST ZIUA ELIBERARII
PATRIEI NOASTRE DE SUB JUGUL FASCIST !

A murit Ion D. Sîrbu.

În 1963, cu un an înainte de încheierea pedepsei hotărâte de instanțele militare, Securitatea, ca urmare a decretului de amnistiere a unor infracțiuni politice — document ascuns ochiului civil nevrednic — i-a făcut favoarea de a-l scoate din închisoarea mai mică a sârmei ghimpate, pentru a-i da drumul într-o închisoare mai mare, numită Republica Populară Română. I-a interzis totuşi să se întoarcă în locuința lui din Bucureşti şi i-a fixat domiciliu forțat în Petrila natală, unde i s-a făcut o a doua favoare, aceea de a fi angajat vagonetar în mină. Peste un timp, a ajuns în Craiova, secretar literar la Teatrul Național. De acolo, dădea câte o raită prin Capitală, cu treburi pe la edituri, redacții literare, teatre, Radioteleviziune. Neastâmpărul şi dorința de comunicare îl împingeau să se abată şi pe la Mogoşoaia scriitorilor, unde geniul său oral deborda spumos în fața unor confrați vrăjiți de poveştile lui Gary. Aşa se face că fabuloasa biografie a lui Ion D. Sîrbu şi-a pierdut proprietarul, a intrat în posesia altuia şi s-a simplificat artistic în schema unui personaj literar: Petrini, eroul romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda, o combinație năstruşnică între Kant şi Râmaru. Ce a simțit Ion D. Sîrbu când şi-a citit viața deformată grotesc într-o carte, aflăm din corespondența sa:

I-am scris lui Doinaş, eu de aceea nu pot să înghit romanul lui Preda „Cel mai iubit...", nu pentru că eroul principal a împrumutat datele tragi-comice ale vieții mele, ci fiindcă, după ce face puşcărie şi mină şi filosofie, acest Petrini al lui rămâne la idioata întrebare ce i se pare esențială: mă iubeşte, sau nu mă iubeşte Matilda? Jalnic!

Iritarea lui Ion D. Sîrbu e la fel de limpede într-o altă scrisoare:

Petrini (nu Petrila) era fiu de muncitor, ajunge asistent universitar pe lângă cel mai mare gânditor din Cluj, apoi e arestat, soția sa ajunge ministerească, el lucrează în mină. Până şi vânătoarea de şobolani aparține biografiei mele. Cele de mai sus ar fi ale vieții mele valuri; sunt şi ale lui Petrini. Diferența ar fi următoarea: Preda pune pe Petrini să filosofeze după ureche, iar eu ştiu filosofie — şi ştiu din lecturi şi şcoală — nu din auzite. Lui Preda (încă trăia), întrebându-mă ce cred despre al său roman „Cel mai iubit dintre pământeni", i-am spus (acum îmi pare rău, era pe moarte): „Este istoria văzută prin nişte testicule triste". Şi am argumentat că despre mină, puşcărie şi filosofie nu se poate scrie din auzite, ca amator sau ca privitor prin gaura cheii.

Ambele citate le-am luat din studiul monografic consacrat vieții şi operei lui Ion D. Sîrbu, *Un om din Est,* al criticului literar Daniel Cristea-Enache, scriere densă, informată, de o probitate intelectuală şi morală care ar putea să îmblânzească puțin ofensa egolatră şi lipsa de înțelegere ce țâşnesc din paginile romanului lui Marin Preda, chiar dacă acolo e vorba de ficțiune. Despre mină, puşcărie şi filosofie, va scrie Ion D. Sîrbu însuşi o bogată literatură de sertar, explozivă, dureroasă şi, în egală

măsură, sinucigaşă, dacă ar fi căzut în mâna Securităţii. Cu acest risc, şi-a consolidat însă posteritatea literară.

Într-o dimineaţă din vara anului 1989, i-am telefonat lui Ion D. Sîrbu, fără un motiv anume, doar aşa, ca să-i aud glasul. Mi-a răspuns cu o voce alterată, pronunţat nazală, aproape de nerecunoscut.

— Ce-aţi păţit? l-am întrebat.

— Te rog să mă scuzi că-ţi vorbesc cu vocea lui Beligan din tinereţe, s-a răsfăţat el.

— Sunteţi răcit? am insistat.

— Cum, nu ştii?

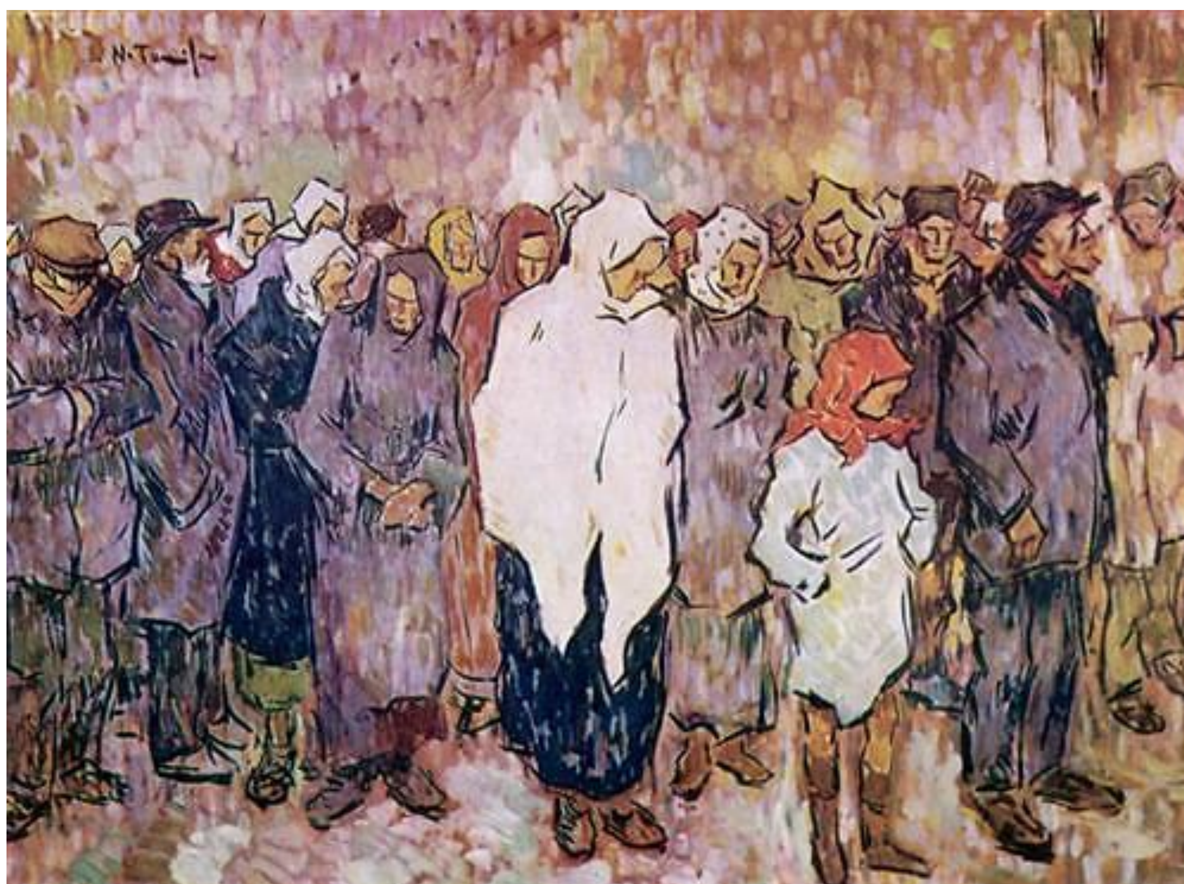
— Ce să ştiu?

— Dacă nu ai aflat până acum, e mai bine să afli de la mine. Cine ştie ce prostii ţi-ar putea spune alţii. Am cancer în gât.

Cum amuţisem de spaimă, s-a grăbit să precizeze, încercând un ton vesel, că tocmai se pregătea să se ducă la laboratorul spitalului ca să-şi ia rezultatul ultimei biopsii.

— În sfârşit, voi afla deosebirea dintre metafizică şi metastază, a zis.

Ion D. Sîrbu fusese arestat, torturat în anchetă, umilit de procurori şi judecători militari şi condamnat mai întâi la un an de închisoare, pentru că nu turnase Securităţii o discuţie între Ştefan Aug. Doinaş şi Marcel Petrişor, la care luase parte întâmplător, şi apoi la şapte ani de puşcărie corecţională, pentru că scrisese o comedie satirică, *Sovrom-Cărbune*, şi pentru refuzul de a colabora cu Organele. Pentru că nu fusese cuminte, îmi spusese el odată.

Nicolae Tonitza

A murit Aurelian Gulan.

La cimitir, privirea mi-a căzut dintr-odată peste Cătălin Dacian, fiul său, şi am trăit un moment de suspendare a timpului: cu figura împietrită de durere, era imaginea izbitoare a tatălui, aşa cum îl cunoscusem în tinereţe, în închisoarea Jilava. Avea treizeci şi şapte de ani, exact vârsta din Jilava a părintelui său, iar dacă ar fi fost în zeghe, nu în haine de doliu, m-aş fi repezit să-l îmbrăţişez pe vechiul meu camarad de puşcărie; iluzia ar fi luat proporţii stânjenitoare. Lipită de sicriu, se afla şi nepoata lui Aurelian Gulan, care se uita la bunicul ei ca la un om viu. În timpul slujbei religioase, fetiţa de patru ani, care ţinea în mână un buchet de flori, şi-a întrebat nerăbdătoare părinţii:

— Când trebuie să-i dau florile lui Bunu?

După căderea comunismului, Aurelian Gulan şi-a publicat amintirile din prizonieratul sovietic şi din închisorile româneşti sub titlul *Mărturii din Iadul Roşu (De la Vorkuta la Gherla)*. Redactat în nopţi de nesomn, pe vremea lui Ceauşescu, pe ascuns de prieteni şi de familie, pentru a-i proteja, manuscrisul ar fi putut să-l coste şi pe el viaţa dacă ar fi fost descoperit, aşa cum i se întâmplase camaradului său de arme Aurel State, ucis de anchetatorii Securităţii pentru un delict asemănător: scrierea volumului *Drumul crucii*, acelaşi drum al suferinţei nedrepte pe care îl străbătuseră împreună. Pentru anii de captivitate în măreaţa Uniune Sovietică, locotenentul Aurelian Gulan a cunoscut, cu puţin timp înainte de a pleca într-o lume fără guverne criminale şi ideologii asasine, o reparaţie morală: acordarea gradului de colonel în rezervă. Titlul acesta întârziat peste măsură şi total inutil l-a bucurat totuşi. Mi-a relatat că ministrul apărării naţionale Niculae Spiroiu ar fi spus: „Aş fi vrut să vă fac general, însă nu-mi permite regulamentul.” Acelaşi regulament permitea să fie făcuţi generali paraziţii ce defilează şi astăzi în uniformele armatei române sau un laş ca Victor Athanasie Stănculescu, războinicul care, în ziua bătăliei, a ales — unic şi umilitor act de bravură — să-şi pună piciorul sănătos în ghips. (La vreme de război, soldatului care dezerta ori se automutila i se dădea un glonţ.) L-am zărit pe eroul ce-şi scosese cizma şi se încălţase cu o ghiulea de ghips făcându-şi liniştit cumpărăturile într-un hipermarket bucureştean, exact în perioada în care fusese condamnat pentru împuşcarea unor civili neînarmaţi din Timişoara, iar autorităţile române îl căutau de zor în toată lumea, nu numai în ţară. Dacă nu îl găseau din incompetenţă, era grav; dacă nu îl găseau din complicitate, era criminal. Şi într-un caz, şi într-altul, nu ar fi fost de mirare. În România, fiecare e incompetent la locul lui de muncă şi fiecare e complice cu incompetenţa generală.

Aurelian Gulan a stat închis aproape două decenii. A petrecut doisprezece ani în temniţele şi lagărele sovietice, dintr-o condamnare de douăzeci şi cinci de ani de

muncă silnică, pentru crime de război, crima lui fiind aceea că plecase voluntar pe frontul din Răsărit şi că, odată căzut prizonier, nu acceptase oferta KGB de a deveni agent al ruşilor în propria sa țară. Şi a mai petrecut alți şase ani şi jumătate în puşcăriile patriei deoarece, în ciuda cumplitelor experiențe prin care trecuse, nu îşi pierduse demnitatea.

Edvard Munch: Țipătul

A murit Andrei Ciurunga.

În anul 1952, poetul spărgea bolovani de piatră în colonia Peninsula, de pe Canalul Dunăre-Marea Neagră. În noaptea de Paşti, îi venise rândul să facă de planton în baraca în care dormeau deţinuţii şi îşi alesese schimbul de la miezul nopţii, ca să fie treaz şi să audă clopotele bisericii din Valea Neagră, o aşezare dobrogeană din apropiere, vestind Învierea. A venit Învierea şi, odată cu ea, a apărut şi plutonierul de serviciu, într-un control de rutină al dormitoarelor. Iată întâmplarea, povestită de Andrei Ciurunga în blândele sale *Memorii optimiste*, volum publicat cu patruzeci de ani mai târziu, în 1992:

Eu, ca planton, trebuia să-i dau raportul domnului subofiţer. Acest raport suna cam aşa: „Domnule (gradul), sunt planton schimbul doi în baraca E 4. În timpul schimbului meu nu s-a întâmplat nimic. Raportează deţinutul Cutare." Dar cum puteam raporta că în schimbul meu nu se întâmplase nimic?! Şi-atunci, când a sosit momentul să rostesc această propoziţiune tocită, am spus: „În timpul serviciului meu a înviat Hristos!". Băieţii de sub pături au îngheţat la auzul raportului meu. Plutonierul m-a privit năucit, apoi a izbucnit mânios:

– Aşa, Hristoşii mă-tii de bandit, zici că a înviat Hristos? Ia trezeşte schimbul următor de planton şi tu hai cu mine să-ţi arăt eu învierea!

M-a băgat direct în carcera îngustă din curte, unde am stat trei zile încheiate, cât au durat sărbătorile Paştilor.

Asemenea lui Radu Gyr, încoronatul poet al Aiudului, ale cărui poezii, trecute din gură în gură, însemnaseră multă vreme hrana spirituală a zeci şi sute de deţinuţi, Andrei Ciurunga va fi cunoscut în lumea puşcăriilor politice drept poetul Canalului. Aşa cum gardienii îşi exersau limba împerechind sudalma cu blestemul, el împerechea rime, dând alt înţeles cuvintelor: izvor limpede şi curat într-o mlaştină a urii.

În drumul lui de la capela cimitirului către groapă, Andrei Ciurunga a fost însoţit, în afară de rude şi de micul nostru grup de prieteni, de zborul unui vultur. Pasărea s-a tot rotit deasupra alaiului funebru, în cercuri largi, plutind îndrăzneţ şi maiestuos în înaltul cerului, până spre sfârşitul ceremoniei. Era o pasăre vitează, la mormântul unui viteaz.

LA SERBĂRILE NOASTRE

Cântec pentru tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej

(fragment)

de MIHAI BENIUC

E zi cu roșu însemnată
August al nostru două'ș'trei,
Din anul patruzeci și patru,
E zi de slavă și temei.

Nu'n calendar a fost ea scrisă.
Cu roșu, zi de sărbătoare,
Ci pe pământul țării noastre
De oștile liberatoare !

Și pe ruinele lăsate
De dușmani s'a'nălțat drapel,
Pe care-i scris cu foc și sânge
Al vieții noastre falnic țel.

Neclătinat, mai sus, mai mândru
Tovarășul Gheorghiu îl ține,
Să freamăte de-asupra vieții
Ce s'a clădit peste ruine.

E steagul marilor victorii
Ce bate'n vânt desfășurat,
E steagul ce Partidul nostru
Biruitor l-a ridicat.

A murit Ion Omescu.

Urmărit de Securitate, refuzat ori cenzurat de culturnici, a ajuns, în cele din urmă, în exil. În 1982, pe vremea în care Ceauşescu şi esteţii lui de la Secţia de Propagandă a Comitetului Central al PCR se chinuiau să resusciteze cadavrul realismului socialist făcându-i respiraţie gură la gură, Ion Omescu, fiind invitat în Anglia la un colocviu internaţional de dramaturgie, nu s-a mai întors în ţară. S-a stabilit în Franţa, unde şi-a susţinut un doctorat, a publicat câteva cărţi despre opera lui Shakespeare (una dintre ele va fi premiată de Academia Franceză), a înfiinţat o companie de teatru de buzunar experimental, pentru ca, între atâtea activităţi acaparante, să-şi găsească timp să facă naveta între Franţa şi Olanda şi să ţină cursuri de artă dramatică la Conservatorul din Maastricht. În toată această perioadă, în patria lui cărţile îi fuseseră scoase din bibliotecile publice, numele îi era interzis, amintirea, ucisă. Când, la o cafenea pariziană, un tânăr francez cam marxist, cam xenofob l-a întrebat pe un ton arogant, masacrând cuvintele şi siluind gramatica, de ce nu a rămas să construiască socialismul în România şi ce caută el acolo, în ţara altora, actorul şi dramaturgul care făcuse doisprezece ani de puşcărie politică, a evitat provocarea şi i-a răspuns politicos: „Am venit în Franţa ca să vă învăţ să vorbiţi corect franţuzeşte."

Imediat după revoluţia din decembrie 1989, a revenit în ţară cu un scop precis: să aducă nişte medicamente inaccesibile în România unui bătrân regizor bolnav de cancer, singurul ins de la Teatrul Naţional din Iaşi care avusese curajul să-i susţină public angajarea ca actor, la ieşirea din închisoare. Nu putea să uite o faptă bună. Următoarea călătorie a fost o călătorie de documentare. Îi ajunsese la ureche zvonul că prietenul său Alexandru Paleologu ar fi fost informator al Securităţii. Nu-i venea să creadă una ca asta, aşa că şi-a lăsat baltă treburile şi a venit în Bucureşti să se convingă că totul e o minciună. S-a documentat şi s-a convins că nu era deloc o minciună. Cum nu putea să ignore nici fapta rea, a scris Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, Alianţei Civice şi altor organizaţii democratice, cerându-le înlăturarea din demnităţile publice a unui om nedemn. Nedemn şi prin vechile servicii aduse Organelor (decăderea aceasta ar fi fost de înţeles, într-o anumită măsură, întrucât se produsese pe vremea în care fusese prizonierul unei instituţii criminale), şi prin lipsa de ruşine mai nouă cu care el, un fost agent informator, se repezise să fie, la propunerea bătrânului stalinist Silviu Brucan, ambasador al României în Franţa. Nu numai că nu a primit răspuns la scrisori, dar reacţia lui nu a plăcut multora. Să te superi pe unul dintre cei mai străluciţi intelectuali români pentru o măruntă colaborare cu Securitatea nu prea le stătea în caracter oamenilor de cultură. Faptul că un om de litere, de lume şi de bine fusese, în confuzia şi la adăpostul conspirativităţii, şi un mic ticălos nu putea decât să-i mărească şarmul. Ion Omescu admitea, asemenea lui Meister Eckhart şi altor mistici germani,

că există şi îngeri cu două perechi de aripi: o pereche pentru a-i ajuta să plutească în înalturi şi o alta pentru a-i împiedica să vadă urâtul de pe pământ. Singurul lucru însă pe care nici măcar o a treia pereche de aripi nu l-ar fi putut ascunde era delațiunea. Într-un interviu acordat Radiodifuziunii, redactorul emisiunii, Anca Mateescu, l-a întrebat dacă, acum, de când se întorsese în țară, se văzuse cu prietenul său Alexandru Paleologu. „Alexandru Paleologu? Alexandru Paleologu a murit de mult”, a răspuns Ion Omescu. „Nu-i adevărat, a sărit Anca Mateescu. Am vorbit cu el, la telefon, chiar zilele trecute.” „Da? s-a mirat Ion Omescu. Gândeam că a murit.”

Copilăria şi adolescența i le supravegheaseră părinții şi şcoala. Tinerețea i-o organizase poliția politică. Voia ca măcar bătrânețea să şi-o controleze singur. Pentru asta, încheiase un contract cu o clinică olandeză, plătea o anumită cotizație, urmând ca la împlinirea vârstei de optzeci de ani să fie eutanasiat; o moarte voluntară se potrivea cel mai bine cu spiritul său liber.

— O să-mi părăsesc prietenii exact în ziua de 26 noiembrie 2005, mi-a spus.

Nu m-am putut abține să nu întreb:

— Dacă vei mai avea de scris o pagină, două dintr-un studiu esențial despre Shakespeare, n-o să-ți amâni plecarea?

— Sub nicio formă. Şi aşa voi fi întârziat cam mult.

Nu a avut răbdare să aştepte. La 14 august 2000, cu cinci ani înainte de data proiectată, s-a sinucis, aruncându-se în gol de la fereastra unei clădiri din Paris.

Pablo Picasso

A murit Eusebiu Munteanu.

Era medic la Ciocăneşti, o comună mare din apropierea oraşului Călăraşi, şi era dăruit total profesiunii sale. Când i se încheia programul de lucru la spital, străbătea uliţele satului pentru a verifica încă o dată sănătatea vreunui copil, după cum era gata să se trezească în miez de noapte ca să ajungă la patul unui bătrân neputincios şi bolnav. Oamenii îl respectau şi aveau încredere în el. Doar Securităţii nu îi inspira încredere. Îi urmărea fiece mişcare şi nu-i plăceau deloc oaspeţii doctorului. Aceia erau, printre alţii, Sergiu Al-George, Theodor Enescu, Alexandru Paleologu, Nicu Steinhardt sau Alexandru Zub, vechi prieteni din puşcărie, ca şi câţiva amici ai acestor înrăiţi duşmani ai poporului. Şi, mai ales, nu îi plăcea antipatia lui faţă de comunism şi emanaţiile autohtone ale Kremlinului, pe care nu putea şi nici nu voia să şi-o ascundă. Printre briganzii antipatizaţi se afla şi securistul ce răspundea de localitate; nici faţă de el nu avea vreo reţinere în a-şi arăta dispreţul.

Înţelegând că anii de închisoare făcuţi pe vremea lui Gheorghiu-Dej, şase la număr, nu izbutiseră să-i spele creierul, poliţia politică a epocii Ceauşescu i-a clocit o nouă condamnare. Era perioada în care Geniul Carpaţilor decretase că socialismul românesc nu are deţinuţi politici şi că opozant al regimului nu ar fi putut să fie decât un nebun. Apăruse chiar o lege care să consfinţească această idee minunată şi să justifice internarea adversarilor în stabilimente psihiatrice şi existau destui securişti în halate de medic dispuşi să bage în cămaşă de forţă oameni mai sănătoşi decât ei. Eusebiu Munteanu, apreciat profesional în întreg judeţul, părea însă greu de dus la ospiciu, oricum mai greu decât Vasile Paraschiv, să zicem, un muncitor necunoscut pe atunci, în ciuda faptului că se arătase a fi unul dintre cei mai neîmblânziţi protestatari împotriva minciunii comuniste. Soluţia ce stătea la îndemâna Organelor rămânea delictul de drept comun. Cărdăşia dintre Securitate şi Miliţie funcţionase în trecut, funcţiona şi acum, iar înscenarea unui act de mituire ori a obţinerii de foloase necuvenite era o practică îndelung exersată de apărătorii legalităţii populare.

Ţăranii din Ciocăneşti, ca mai toţi ţăranii, de altfel, socoteau că niciun leac nu are valoare dacă e de pomană; nu te faci bine pe gratis. Nu se duceau la doctor cu bani, pentru că nu aveau, se duceau însă cu câte o găină sau cu o sticlă de băutură. Eusebiu Munteanu le refuza şi găina, şi băutura, iar dacă bolnavul nu înţelegea să fie refuzat şi pleca lăsându-şi ploconul la uşa cabinetului medical, avea grijă să-i trimită omului banii pe care i-ar fi cheltuit dacă ar fi cumpărat acel produs. Procedeul mulţumea oarecum pe toată lumea: odată oferit darul, bolnavul căpăta certitudinea că se va vindeca, iar vindecătorul nu mai trebuia să facă piaţa. Evident, nu toţi medicii agreau stilul acesta. Cineva mi-a relatat păţania unui ţăran din Ardeal care s-a dus la doctor cu ce avea el mai de preţ în gospodărie: o palincă învechită într-un butoi de dud,

păstrată de mulţi ani, cu gândul că va fi băută la nunta singurei lui fete. Când s-a îmbolnăvit, a împrumutat o damigeană din vecini, a tras palinca din butoi, a plecat la dispensar şi i-a întins-o medicului. Acesta a luat-o fără o vorbă, cu aerul că i se cuvine, a pitit-o sub masă, a consultat pacientul, i-a prescris o reţetă şi i-a urat sănătate. Văzând că omul nu se urnea din loc, l-a întrebat plin de bunăvoinţă: „Mai vrei ceva, bade?" „Damigeana, domn doctor. Nu-i a mea, e a unui vecin. Doar palinca e de la mine", a venit ruşinat răspunsul. „Damigeana? De ce nu spui aşa?" S-a aplecat, a tras damigeana de sub masă, s-a apropiat de chiuvetă, i-a scos dopul, a întors-o cu fundul în sus şi i-a deşertat conţinutul la canalul de scurgere. „Uite-ţi damigeana", a zis şi i-a întins-o cetăţeanului, înlemnit de ce i se întâmpla.

Şi Eusebiu Munteanu avusese o încurcătură cu un locuitor din Ciocăneşti. Acela venise la el cu o gâscă, închipuindu-şi că orătania va contribui la înlăturarea beteşugului de care suferea. Doctorul nu numai că îi refuzase ofranda, dar, cum insul se încăpăţâna să-l facă proprietarul păsării ce i se zbătea în braţe, se văzuse silit să îl scoată afară din cabinet fără multe menajamente. La sfârşitul săptămânii, la întoarcerea acasă, în apartamentul din Bucureşti, surpriză: înaripata, prosperă şi bine hrănită de nevasta doctorului, îl aştepta în baie. Convins că numai astfel se poate însănătoşi, ţăranul venise şi el în Bucureşti, sunase la uşa medicului şi-i dăduse zburătoarea Zorelei Munteanu, spunându-i că i-o trimisese soţul. Nu mai era nimic de făcut. Gâsca a fost băgată la cuptor şi mâncată de familia Munteanu, de Sergiu Al-George, de arhitectul Nae Rădulescu şi de mine. A fost o masă începută seara şi terminată dimineaţa, stropită cu vin voievodal, de la o cramă domnească din Cotnari, un frumos parastas întru pomenirea prea gustoasei gâşte de Ciocăneşti.

O nelegiuire, dacă e îndeajuns de mare, nu necesită inteligenţă. Dacă a văzut că doctorul Munteanu era străin de orice act de corupţie, ofiţerul de securitate însărcinat cu supravegherea lui a meditat profund, l-a convocat pe beţivul satului — informator de nădejde — i-a înmânat două bancnote de câte o sută de lei, cu seriile însemnate, şi l-a instruit să le strecoare în buzunarul doctorului. Beţivul nu l-a găsit pe doctor în cabinet, dar a găsit halatul lui, agăţat în cuier, împrejurare ce i-a uşurat plasarea banilor. Miliţia, mereu la datorie, a acţionat şi ea prompt şi, la câteva minute după această capodoperă de mituire, a dat buzna pentru realizarea a ceea ce s-a numit mai apoi flagrant delict. Miliţienii nu au găsit în buzunarul halatului decât o sută de lei, sumă îndestulătoare însă pentru arestarea delicventului.

Infracţiunii de luare de mită i se adăuga şi acuzaţia de furt: o doctoriţă care făcuse cerere de plecare definitivă din ţară îşi închipuise că îşi va uşura plecarea dacă acceptă să declare, la sugestia securistului, că medicul Eusebiu Munteanu se ocupa mai mult cu sustragerea motorinei instituţiei şi cu însuşirea porumbului cu care trebuia hrănit calul spitalului decât cu îngrijirea bolnavilor. La percheziţia făcută în locuinţa hoţului şi coruptului, a luat parte şi creierul înscenării, securistul. Acesta a

avut bucuria de a descoperi în biblioteca banditului (unde în altă parte, dacă nu între coperţile cărţilor, ar fi putut un intelectual să pitească motorină şi porumb?) un alt corp delict, înscrisuri duşmănoase cu adevărat senzaţionale: poze cu zvastici şi drapelul Germaniei naziste. Procesele-verbale de constatare şi anchetă pe care le-au întocmit el şi procurorii lui au fost respinse totuşi de instanţa de judecată ca neconcludente. O judecătoare tânără şi care, în mod cu totul excepţional, nu dispreţuia ştiinţa de carte şi-a dat seama că periculosul înscris duşmănos nu era decât o revistă a Federaţiei Ecvestre Române din perioada interbelică, un număr închinat concursurilor hipice internaţionale a căror gazdă fusese România. În program figurau toate ţările participante la competiţii, fiecare cu stema şi drapelul ei, şi bineînţeles că zvastica nu avea cum să lipsească din secţiunea dedicată Germaniei. Pentru securist, aprecierea făcută de judecătoare a însemnat o mare şi dureroasă dezamăgire. Incultura securiştilor anilor ‘50 era moştenită în întregime de securiştii anilor ‘80. Câteva decenii de securism nu îi făcuseră pe agenţii Organelor nici mai instruiţi, nici mai puţin brutali. Îşi periaseră uniformele, dar nu îşi periaseră minţile. Singurul progres al creierului otrăvit de propagandă părea să fie capacitatea lui de a respinge orice sclipire de inteligenţă.

Şi povestea mituirii halatului s-a lămurit. La ultima şedinţă de judecată, beţivul satului a povestit că primise de la tovarăşul ofiţer două sute de lei pentru a-i pune pe ascuns în buzunarul domnului doctor. „În procesul-verbal nu apare decât o sută”, a observat judecătoarea. „Pe cealaltă am băut-o”, a declarat senin martorul.

Înainte ca lucrurile să se fi lămurit cât de cât şi ca inculpatul să fi fost dat afară din penitenciarul Slobozia, Eusebiu Munteanu a făcut câteva luni de pârnaie. La întoarcerea acasă, nu părea supărat de întâmplare:

— Nici nu-ţi închipui câtă nevoie de medic aveau deţinuţii cu care am stat, mi-a spus.

Până la revoluţia din 1989, securistul doctorului Eusebiu Munteanu nu l-a lăsat în pace o clipă, tracasându-l şi punând la cale o mulţime de provocări. Tovarăşul era întruparea simplificată a luptei de clasă: mânca, defeca, se reproducea şi-l ura de moarte pe cel ce nu-şi ura semenii.

Corneliu Baba: Spaima

Lumea în care trăim este un grandios spectacol al violenței.

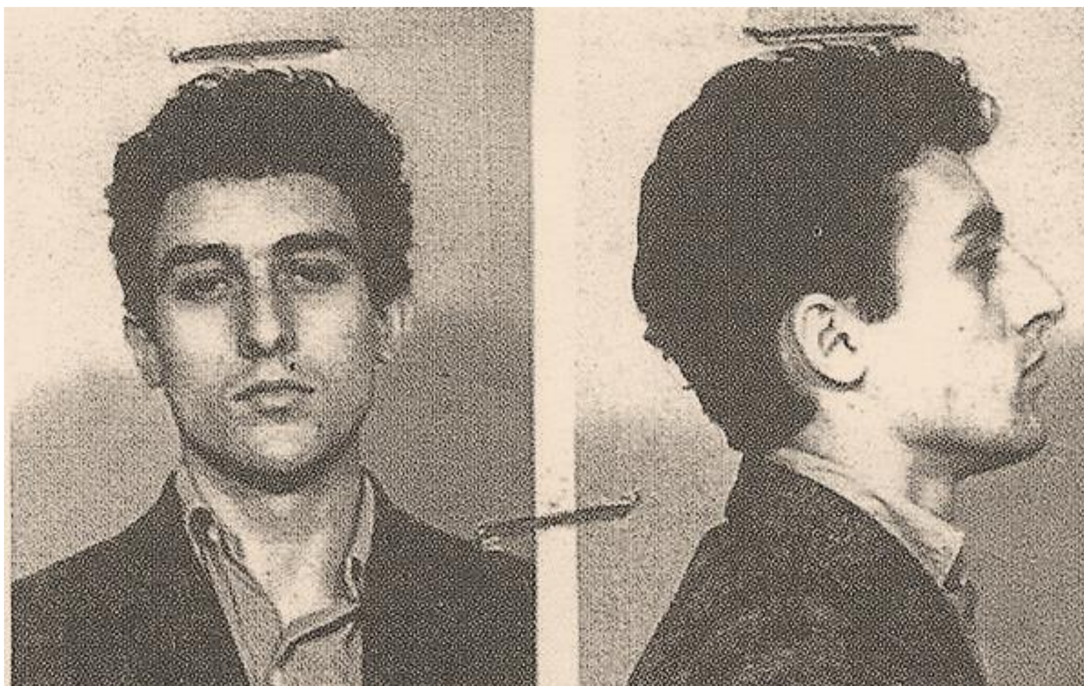
În emisfera nordică a pământului, la izvoarele unor ape reci şi sălbatice, se naşte somonul. Coboară pe râuri, pe fluvii, până în ocean, unde îşi petrece o bună parte din viață vânând şi fiind vânat. La ceasul înmulțirii, porneşte înapoi spre locul de unde a purces, înfruntând pericole şi dificultăți inimaginabile. Înoată împotriva curentului, sare praguri aparent inaccesibile, izbindu-se de stânci şi colțuri de piatră, se răsuceşte în şuvoaie spumegânde, se înalță peste cataracte şi cascade, țâşneşte prin repezişuri, răscoleşte nisipul şi prundişul, se strecoară printre labele şi fălcile urşilor, care îi pândesc trecerea, ignoră omul, prădătorul cel mai şiret şi mai nemilos. În drumul lui neabătut către apele dulci din care s-a declanşat migrația, nu caută hrana, nu cunoaşte odihna. Se aruncă necontenit înspre începuturi. Odată ajunşi la izvoare, temerarii, atâția câți au mai rămas din marele banc de peşti adunați din ocean, îşi depun icrele, în ultima zbatere a vieții lor. Din clipa în care acestea au fost fecundate, somonii mor. Şi-au parcurs programarea, şi-au închis ciclul. Trupurile lor, sângerate şi istovite de brutala cursă a reproducerii, îşi vor lepăda carnea şi vor putrezi, transformându-se în supa cu care se va hrăni noua generație, la ieşirea din icre.

În România ocupației ruseşti, noi, cele două milioane de foşti deținuți politici, întruchipăm somonii ultimei jumătăți a secolului XX. Din cadavrele noastre intrate în descompunere, se va hrăni o generație curată, sănătoasă, fără pândă şi fără frică. Va înflori chiar din putreziciunea noastră.

Salvador Dali

Informații despre autor

Fotografie făcută în noaptea arestării lui Florin Constantin Pavlovici, 2 februarie 1959

Florin Constantin Pavlovici s-a născut la 14 martie 1936, la Conceşti, Județul Botoşani, ca fiu al învățătorilor Hareta şi Dionisie Pavlovici.

A absolvit Facultatea de Filosofie—secția Ziaristică a Universității din Bucureşti (1953-1958).

A fost arestat la 2 februarie 1959, alături de alți colegi de facultate, fiind acuzat de „complot contrarevoluționar". A fost condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la 5 ani închisoare pentru „uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Jilava şi Gherla şi lagărele de muncă din Balta Brăilei (Salcia) şi Delta Dunării (Peripava). A fost eliberat din închisoarea Gherla la expirarea pedepsei.

După eliberare (31 ianuarie 1964), s-a înscris la Facultatea de Limbi Germanice — secția Engleză din cadrul Universității Bucureşti, ale cărei cursuri le-a urmat la zi între anii 1966-1969.

A lucrat ca redactor la Radiodifuziunea Română între anii 1969-1998.

Este autorul volumelor: *Tortura, pe înțelesul tuturor* (2001—Premiul Uniunii Scriitorilor din România), *Frica şi pânda* (2009—Premiul pentru proză pe anul 2009—Gala Premiilor Radio România Cultural, ediția a Xa) şi *Viscolul şi păinajenul* (2014).

A tradus din limba engleză volumele: Herbert Read, *Originile formei în artă* (1971), Shirley Ann Grau, *Trece condorul* (1975), Henry James, *Între două țărmuri* (1980), republicat ca *Americanul* (1993), John Cheever, *Oraşul visurilor spulberate* (1983).

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Marc Chagall

Din presă

René Magritte: Oglinda falsă

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014

La fel crede şi Florin Constantin Pavlovici la ale cărui mărturii mă întorc. Sunt dintre cele mai concludente în ce-l priveşte pe Ivasiuc, cunoscut bine de Pavlovici din anii detenției, ai cumplitelor încercări de care amândoi au avut parte. Şi unul, şi celălat s-au confruntat cu Frica, Pânda, Tortura. Să mai spun că depoziția lui Florin Constantin Pavlovici este una lipsită de patimă. Şi ne apare astfel, mă gândesc, pentru că este a unui om care s-a împotrivit comunismului în chiar vremea acestuia, ca şi Ivasiuc, şi nu după. Am observat acest fapt: anticomuniştii postdecembrişti, agitați de fervori justițiare, sunt mai plini de patimă decât anticomuniştii manifestați în timpul comunismului. Florin Constantin Pavlovici e martor direct al celor povestite sau le-a trăit el însuşi, doar atât, şi poate de aceea relatează liniştit şi simplu, fără adaos ulterior de participare sufletească. Expune fapte şi le lasă să vorbească prin ele însele.

Gabriel Dimisianu: „Cazul Ivasiuc”, România Literară 19/2010

Noua carte a lui Florin Constantin Pavlovici *Frica şi pânda* (Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2009) este, în bună măsură, o continuare a volumului său memorialistic *Tortura pe înțelesul tuturor*, foarte apreciat şi încununat cu un premiu al Uniunii Scriitorilor, despre care am referit la apariția lui, prin 2002-2003. Ororile din închisoare erau diabolic pregătite înaintea proceselor, de regulă formale, de sinistra Securitate şi de către zeloşii ei colaboratori, informatorii, cunoscuți mai ales cu numele de turnători, care erau plantați din aproape în aproape, cu timpul parcă înmulțindu-se geometric, peste întreaga suflare a țării. Îi găseai nelipsiți în întreprinderile industriale, în administrația şi instituțiile de stat, în armată, vai, în biserică, în cultură, în învățământ, în presă, până pe scara şi palierele blocului. Nu te puteai mişca. Ei pândeau şi aflau totul, alimentând sute de mii, dacă nu milioane de dosare, în care tu, cetățean paşnic, nemaivorbind în situația când intrai în anchetă, să spui şi laptele pe care l-ai supt de la mamă. Instrumentul pe care l-a mânuit cu o îndemânare, demnă de o cauză mai bună, Securitatea, brațul înarmat al partidului comunist, a fost frica. Ea luase forma unei adevărate psihoze şi a născut monştri: copii care şi-au turnat părinții, oameni cinstiți care au devenit lichele, prieteni care s-au transformat în duşmani, victime care s-au metamorfozat în călăi.

Al. Săndulescu: „Securişti pe metru pătrat”, România Literară 40/2009

M-a interesat în acest op testimonial nu atât oferta de noutate şi de noutăți, cât atitudinea ce subîntinde o biografie fracturată şi mărturia târzie asupra ei. Dincolo de picanteriile memorialistice (care nu lipsesc), tratamentul just al unei materii umane

degradate este obsesia structurantă a cărților lui Florin Constantin Pavlovici şi, deja, marca lor inconfundabilă. Fiecare descriere are un miez, iar portretele bine executate şi istoriile condensate oferă, majoritatea, şi un unghi de interpretare morală. Mai ales cele din interiorul universului concentraționar

*

De fiecare dată când priveşte o figură desprinsă de colectivitate, Florin Constantin Pavlovici işi regăseşte supleţea caracterizărilor şi suculenţa portretistică din *Tortura, pe înțelesul tuturor*. De la Nichita Stănescu la Octavian Paler şi de la îndrăgitul Alexandru Ivasiuc (coleg de închisoare) la antipatizatul Marin Preda, o galerie întreagă de scriitori pe care fostul om de Radio i-a întâlnit şi i-a studiat suficient de bine pentru a le prinde nota definitorie colorează paginile cărţii. Dacă sursele Securităţii şi autorii de texte omagiale se exprimă în limbajul de lemn autohton, provocând lehamitea cititorului de nevoie, aceşti autori observaţi aici de aproape sunt vii şi expresivi.

Daniel Cristea Enache: „Un duşman al poporului", Revista Cultura 31.08.2014, 7.09.2014

Florin Constantin Pavlovici îşi scrie memoriile ca pe un roman, adică lăsând faptele să vorbească şi intervenind laconic, când e exasperat de ticăloşia contemporanilor sau când, în sens contrar, elogiază un prieten. Deşi este o carte despre propria viaţă, autorul nu se eroizează în nici un fel. El este, mai întâi de toate, un supravieţuitor, unul împins să ducă o existenţă de marginal cu toate că într-o lume normală ar fi fost, probabil, intr-o cu totul altă situaţie, posibil un mare istoric literar.

Andrei Bodiu: „Despre demnitatea suferinţei", Transilvania 8/2012

Cea de a doua carte, publicată de Pavlovici la Editura Muzeului de Literatură Română din Bucuresti, în 2009, intitulată *Frica si Pînda*, reconfirmă autenticul talent narativ, cultura, spiritul ironic de coloratură umoristică, risipit fără ostentaţie, expresivitatea portretelor, descoperite şi în primul volum etc. *Frica si Pînda* este una dintre putinele cărţi, dacă nu singura, care istoriseşte regimul post-închisoare al deţinutului politic, trăind cu un irepresibil sentiment de insecuritate, obsedat de pînda permanentă ce anulează complet liniştea unei vieţi libere, normale. Frica patologică stăpînea întreaga societate, cenzura cuvintele, acţiunile şi deciziile oamenilor. Totul era spionat, conştiinţele, gîndurile „dar şi paturile".

Umorul ca „sentiment vital" şi artă de a trăi, cum l-a numit şi definit psihologul danez Hoffding, se citeşte în scriitura memorialisticii lui Pavlovici, cu precădere în cea

de a doua carte. Această dispoziție sufletească, verificată în lectura cărții despre care vorbim, desemnează un tip de viață umană, dependent de loc, context istoric, nivel de cultură, inteligență neagresivă, însă interior satisfăcută în superioritate. Discret manifestat, acest sentiment vital si vitalizant, care este umorul, stă la baza unei etici personal-salvatoare, în raport cu cerințele contextului. Iar în acest caz, cerința era prudența, semn al activității vigile a spiritului, resimțit la nivelul stilului. Natural înzestrat cu această valoare inconştientă, esențială, umoristul poate fi pe nedrept suspectat de adaptabilitate. După închisoare, autorul acestor memorii a funcționat în instituții de cultură, dar niciodată n-a fost asimilat mental şi social. Caracterul practic şi realist al adevăratului umor, chiar contemplativ fiind, conservă valoarea interioară a ființei, îi păstrează capacitatea de a scrie fără mînie despre trecut si prezent.

Elvira Sorohan: „Lupta memoriei cu uitarea”, Convorbiri literare 8/2010

Rama cărții e violența sălbatică şi irațională, a oamenilor, a naturii, a regimului politic comunist; volumul începe cu o scenă atroce, în care un țăran îşi ciopîrțeşte mînzul cu drujba, şi se încheie cu imaginea unor bancuri de somoni care se sacrifică, înotînd contra curentului prin mii de pericole, pentru a-şi depune icrele la izvoarele rîului. *Frica şi pînda* e un volum-document, ce nuanțează imaginile unor personaje ale istoriei noastre recente, şi e un excelent eseu despre moralitate şi violență, scris cu talent de un jurnalist pensionar, cu lecturi vaste, cu o biografie bogată şi cu spirit lucid. Soluția de supraviețuire a lui Florin Pavlovici a fost aceea de a rămîne, în vremea comunismului, în afara luminii reflectoarelor; prin *Tortura pe înțelesul tuturor* şi, mai nou, prin *Frica şi pînda*, Florin Constantin Pavlovici intră în sfîrşit în scenă, introducînd o notă de ordine şi echilibru în nesfîrşitul haos al moştenirii comunismului românesc.

Cătălin Sturza: „Drumul prin Iad”, Observatorul Cultural 519/2010

René Magritte: Memoria

Contemporary
Literature Press
http://editura.mttlc.ro
Bucureşti 2014